

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE

RAZPRAVE: SCHMID W., PTUJSKÉ
KRŠČANSKE STAROSVETNOSTI.

IZVEŠTJA: DOLEŇČ M., Ó PÖREKLÜ
SVOBODNJAKOV (FREISASSEŇ). —
MRAVLJAK J., K ZGODOVINI UPRA-
VE ŠENTPAVELSKE POSESTI NA
FALI; PLAVŽ PRI SV. PRIMOŽU NA
POHORJU. — VONČINA C., IZ ZGO-
DOVINE MEŽISKEGA RUDARSTVA V
SREDI XIX. STOLETJA. — KÖŠTIÁL
I., JEZIK V BEZJAKÖVĪH »MÖLIT-
NIH BUKVICAH«.

PREGLED:
SLOVSTVO. — DRUŠTVENI GLASNIK.

1936

Vsebina. — Table des matières.

I. Razprava. — Dissertation.	Stran. — Page.
Schmid W., Ptujске krščanske starosvetnosti. — Frühchristliche Denkmäler in Poetovio	97
II. Izvestja. — Rapports.	
Dolenc M., O poreklu svobodnjakov (Freisassen). — Über den Ursprung der Freisassen	116
Mravljak J., K zgodovini uprave šentpavelske posesti na Fali. — Contributions historiques concernant l'administration du domaine St. Paul à Fala	126
Mravljak J., Plavž pri Sv. Primožu na Pohorju. — Le haut-fourneau à Sv. Primož na Pohorju	129
Vončina C., Iz zgodovine mežiškega rudarstva v sredi XIX. stoletja. — Zur Geschichte des Bleibergbauwes in Mežiška dolina	132
Koštiál I., Jezik v Bezjakovih »Molitnih bukvicah«. — La langue dans les »Molitne bukvice« de Bezjak	137
III. Pregled. — Chronique.	
Baš Fr., 50-letnica Srpske Kr. akademije nauka. — Le cinquantenaire de l'Académie Royale Serbe des Sciences	140
Berkopec O., Zgodovina Josefa Pekača. — L'historien Joseph Pekač	141
Baš Fr., Dr. Fran Lorgor	144
Baš Fr., Dr. Ljudevit Pivko	145
IV. Slostvo. — Littérature.	
Klemenc J.-Saria B., Archäologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj. Mihovil Abramič	146
Grafenauer I., Karolinška kateheza ter izvor brižinskih spomenikov in čina nadb. ispo- vêdajaštimž se. V. Novak	148
Suette Hugo, Der nationale Kampf in der Südsteiermark 1867 bis 1897. Franjo Baš	149
Jugoslovenski istoriski časopis. Franjo Baš	151
Kuba L., Cesty za slovanskou písní 1885—1929. II. J. A. G.	151
Vasi szemle I—III. Vilko Novak	152
Chmelař J., Les minorités nationales en Europe centrale. Franjo Baš	154
V. Društveni glasnik. — Chronique des Sociétés.	
Zgodovinsko društvo v Mariboru l. 1936	155
Študijska knjižnica v Mariboru	157
Banovinski arhiv v Mariboru l. 1936	159
Priloga. — Annexe.	
Šašel J.-Ramovš Fr., Narodopisno gradivo iz Roža. — Matériaux ethnographiques de Rož (Arhiv za zgodovino in narodopisje, II.)	65—124

P. n. gg. članom in naročnikom.

S tem dvojnim snopičem, ki je bil dotiskan zaradi raznih ovir šele 15. decembra 1937, sta XXXI. letnik Časopisa (za l. 1936.) in II. knjiga Arhiva zaključena.

Letna udnina, oziroma naročnina Din 50.—, za inozemstvo Din 60.—.
Knjižotrska cena Din 75.—.

Za uredništvo in Zgodovinsko društvo odgovarja prof. dr. Fr. Kovačič. Za vsebino posameznih člankov so odgovorni pisatelji sami.

Tisk Mariborske tiskarne d. d. v Mariboru; odgovarja ravnatelj Stanko Detela.

Ptujske krščanske starosvetnosti.

Walter Schmid.

Neumorni brigi notarja Viktorja Skrabarja se ima Ptuj zahvaliti za pravočasno rešitev mnogih važnih rimskih spomenikov, ki so danes dika bogatega mestnega muzeja. Posebno skrb pa je posvečal konservator Skrabar starokrščanskim spomenikom ptujskim, ki so se pričeli razodevati v bližini proštije cerkve na današnjem trgu za živila. Njegova zasluga je, da so se ohranili znameniti starokrščanski arhitektonski deli, ki so prišli maja 1936 na dan pri podiranju starinske stavbe na Miklošičevi cesti, kjer si je sezidal veletrgovec Rudolf Hawelka novo hišo. Zanimanju g. Hawelke za rimske starine domačega kraja, ki je drage volje pristal na potrebno raziskavanje, in prizadevanju muzejskega tajnika g. Antona Smodiča se je z vsestransko pomočjo g. stavbenikov Antona Trea in Riharda Tolazzija posrečilo izluščiti iz ruševin večje število važnih spomenikov. Muzejsko društvo se zahvaljuje posebej g. županu dr. Alojziju Remcu, ki je dal brezplačno na razpolago mestne delavce; pisec pa se zahvaljuje g. notarju V. Skrabarju za mnogotere podatke, g. A. Smodiču za fotografije in risbe, g. Val. Poberaju za izvršitev fotografij in † g. stotniku Otonu Bratanitschu za vedno uslužno merjenje pri raziskavanju.

Troje poskusnih jam na dvorišču in pred novo hišo kakor tudi opazovanje jarkov za nove temelje je ugotovilo, da so bili vsi tu najdeni spomeniki zazidani v zidovih novejših stavb. Marmor večine spomenikov je na površini prežgan, rdeč in očernel, znak starejših požarov. Temelji podrte hiše na mestu nove Hawelkove stavbe so segali 1.60—1.90 m globoko, zid nekdanje Male vojašnice, ki je stala v bližini na Tyrševem trgu, 2.47 m globoko; 3 m globok poskusni jarek pred hišo je dosegel rimsko plast, v kateri je ležal razbit spomenik Erenije, šele v globočini 2.70 m. Okoli spomenika je ležalo več kosov opeke v umazani, z blatom mešani plasti proda. Drugače je bil prod čist, menjaval se je rumeni pesek Grajene z belimi debelejšim dravskim prodom; vendar je ležala na spodnjem dravskem prod 30 cm debela plast blata rimske dobe, pokrita 30 cm debelo s prodom iz Grajene. V rimski dobi je bil torej prostor vzdolž Miklošičeve ceste nezazidan in radi nizke lege izpostavljen povodnjim Drave in Grajene. Rimske stavbe pa so stale višje na pobočju pod cerkvijo in v bližini Senčarjeve hiše.

Spomeniki, najdeni pri novi Hawelkovi stavbi, niso vsi iz starokrščanske dobe, kakor so iz raznih dob tudi spomeniki, najdeni v zadnjih letih

pri preureditvi Tyrševega trga (prim. tločrt). Vendar so utegnili nekateri služiti kot stavbni material pri starokrščanski baziliki. Objavljam jih po njihovi starosti; najdišče je pri vsakem spomeniku označeno. K važnejšim najdbam so priobčene slike, k št. 10, 11, 14 in 15 med besedilom, k št. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27 in 28 pa na prilogah.

1. Zgornji del zgodnjericinskega oltarja iz pohorskega marmorja; najden v ruševinah pri gradnji nove Hawelkove (prej Strobove) stavbe. Dolžina 43 cm, širina 26 cm, sedanja višina 23.5 cm. Dobro ohranjen nastavek z akroterji na vogalih na prednji strani in na ozkih stranicah; v njih se dvigajo listi palmete, ki so na spodnji strani skrbno, na stranicah bolj površno izdelani. Napustek je odbit. Ista palmeta zgodnjericinske oblike se nahaja na grobnem spomeniku C. Servilija (lcg. VIII.) iz Hajdine CIL III 10879, na spomeniku vojakov VIII. legije bratov C. Vettija in A. Vettija v Celovcu CIL III 4858 in Vikarija iz Hajdine CIL III 13414¹⁾. Vsi ti spomeniki so po svoji obliki in po vsebini (vojaki imajo le dvoje imen, kakor je bilo običajno pri preprostejših Rimljanih pred Klaudijem; VIII. legija je tudi odšla iz Panonije l. 46.) točno določeni v prvo polovico 1. stol. Iz iste dobe je tudi novi najdeni oltar.

2. Del napisa, bržkone na votivnem 20.5 cm debelem oltarju iz pohorskega marmorja. Dolžina 52 cm, višina 13 cm. Kamen, na površini močno ožgan, je bil najden 2.70 m globoko v poskusnem jarku pred Hawelkovo hišo. [E]rennia; ostrc in lepe črke iz začetka 2. stol. Ime Erennia Ingenua (Herennia) se nahaja še na lepem ptujskem spomeniku CIL III 10.884, iz prve pol. 2. stol.

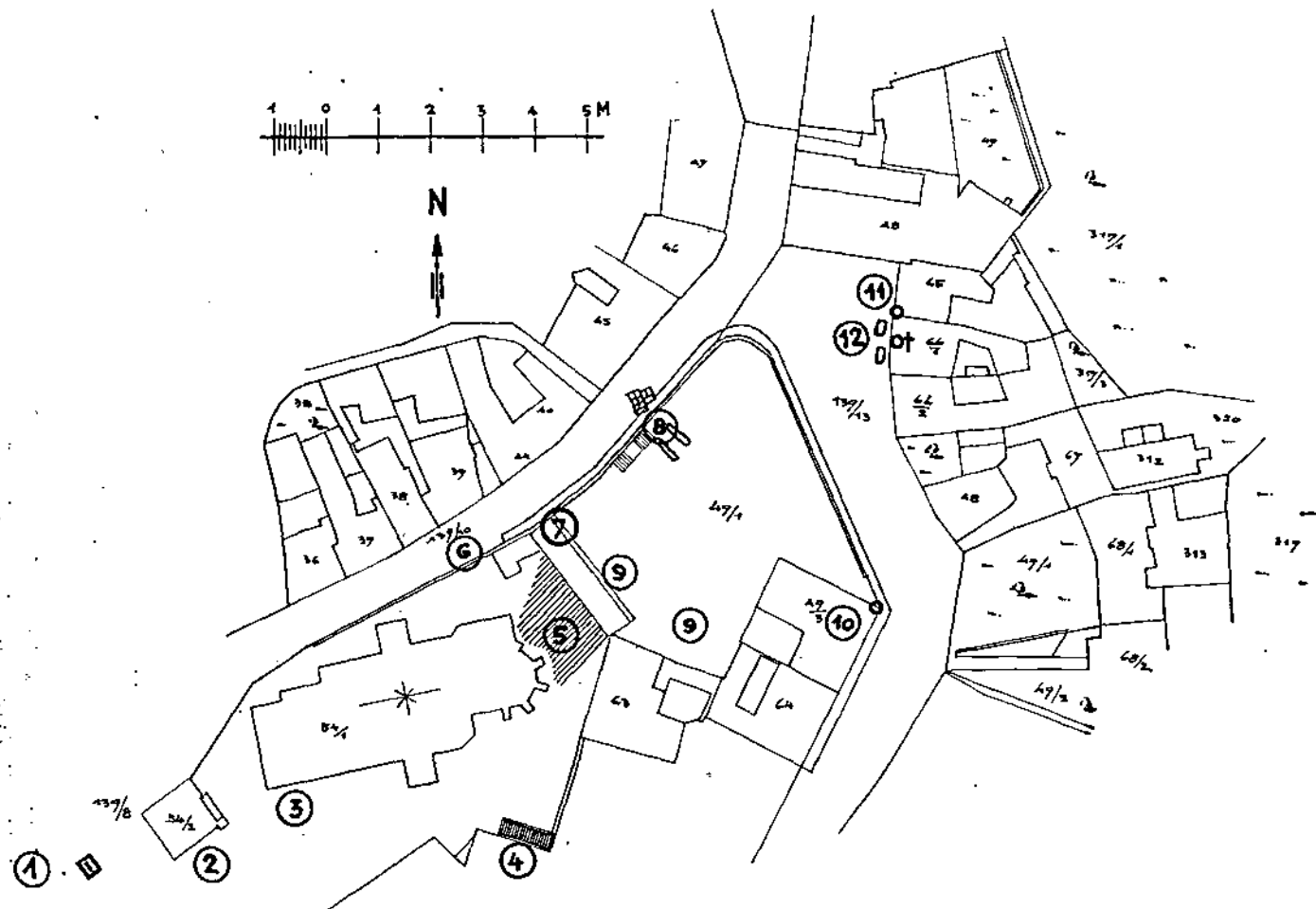
3. Del nagrobnega spomenika iz pohorskega marmorja; dolžina 23 cm, širina 15 cm, debelina 9 cm. Pod koncem noriško-panonske volute na desnem kraju napisnega polja s 3.5 cm širokim robom je ohranjena samo črka ...ae.

4. Del napisnega polja iz pohorskega marmorja; širina 18 cm, višina 24 cm, deb. 8 cm. Ohranjene samo črke: ...l...n...vei... (Na mestu *n* je mogoč tudi *m*).

5. Del napisnega polja nagrobnega spomenika iz pohorskega marmorja; širina 22.5 cm, višina 18.5 cm, deb. 5.2 cm...atus / ...dit... Lepe črke drugega stol. Ostanke 3, 4 in 5 so najdeni v ruševinah pod novim poslopjem. Prav tako spomenik 6.

6. Del velikega hudo obžganega grobnega spomenika iz pohorskega marmorja, ki je moral biti sestavljen iz več delov kakor spomenik CIL III 5430 C. Firminija Prima in C. Firminija Castricija (Hausmannstätten) ali

¹⁾ A. Schober, Röm. Grabsteine von Noricum und Pannonien, sl. 10, 11 in 37. Isto palmeto ima tudi zgodnjericinski napis Flaviosa CIL III 10.775 iz Emone; gl. R. Ložar, Arheološki oddelek Vošnjaka Nar. muzeja v Ljubljani, sl. 43.

Tločrt najdb: 1. Sramotilni kamen. 2. Cerkevni stolp. 3. Proštijška cerkev. 4. Cerkevne stopnice, s spomeniki. 5. Raziskavanja M. Abramića, ČZN 1931. 6. Najlba št. 18. 7. Št. 14. 8. Št. 12. 9-9. Pobočje trga. 10. Posojilnica. 11. Hiša R. Hawelke, št. 17 poročila. 12. Nova stavba R. Hawelke, zraven poizkusni jarki iz l. 1936; št. 1-9, 16, 19-22; v bližini vzdana št. 10.

Risal višji tehnični nadzornik Alfred Leschnigg.

spomenik CIL 5412 C. Atucija Albana (veteranus ex praetorio, Voitsberg). Slična je tudi oblika spomenika CIL III 4045 (collegium iuventutis, Ptuj; Abramić, Vodnik, sl. 6, str. 41) in spomenik Fannija Florcentina (CIL III 14065; Abramić, Vodnik, sl. 10, str. 54). Kakor imenovani spomeniki ima tudi nov spomenik ob levi strani napisnega polja približno 10 cm širok, z žlebovi in gladkim pasom profiliran rob, ki je delil vokvirjen, sedaj popolnoma razbit relief od napisa. Šir. 45 cm, viš. 26 cm, deb. 12 cm.

Ostanek zelo okrnjenega napisa iz 3. stol. se glasi:

- 1 ... omu ...
- 2 actuari ...
- 3 v c Magna Eg ...
- 4 XXXV et mens ...

[Ime] ... omu ... / actuari[o legati provinciae ...] / v(iro) c(larissimo) Magna Eg[... uxor posuit, vixit annos] / XXXV et mens[es...] / ... Magna Egnatia je postavila grobni spomenik svojemu možu, ki je bil aktuarij in je umrl v starosti 35 let in nekaj mesecev. Actuarus ali actarius je pisarniški uradnik, n. pr. actarius legati legionis (CIL III 7753), actarius alae (CIL III 3392); prim. A. Domaszewski, Rangordnung des röm. Heeres, Bonner Jahrbücher, zv. 117, 1908, str. 5 sl. Actuarus legati provinciae utegne v novem napisu biti zaradi tega verjeten, ker ima pridevek vir clarissimus, veleslavni gospod; prim. O. Hirschfeld, Verwaltungsbeamten, str. 451 sl. in Hirschfeld, Rangtitel der röm. Kaiserzeit. S. B. der preuß. Akad. Wiss., 1901, I. str., 579 sl. Toda čitanja vir clarissimus — mesto je sploh z udarcem kvarjeno — ne smatram kot povsem zadovoljivega, ker je ta naslov pristojal le najvišjim uradnikom senatorskega ali viteškega pokolenja, čin aktuarija pa ni med višjimi.

7. Vrhnji del nagrobnega spomenika iz pohorskega marmorja; širina 40 cm, viš. 42 cm, deb. 17 cm. Lev z močno, slikovito izraženo grivo in odprtim žrelom drži v prednjih šapah (slabo ohranjeno) ovnovo glavo. Kot zgornji arhitektonski zaključek grobnih spomenikov sta leva ob strani gladke ali bradate glave pogosta na noriških in panonskih spomenikih; najlepši primer je pač sramotilni kamen v Ptuj²⁾. Najden v ruševinah pod Hawelkovo hišo kakor tudi spom. 8. in 9.

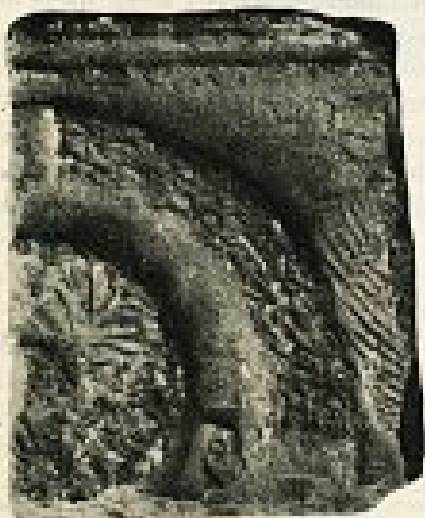
8. Del sarkofaga iz pohorskega marmorja z močno okrnjenim reliefom morskega demona. Glava in gornji del telesa polčloveka sta obrnjena na desno, kamor kaže tudi dvignjena desnica; levica demona je odbita. Ohranjen je še del desne strani ribjega spodnjega trupla z močnim krogom plavute, vse drugo manjka. Dolžina 50 cm, višina 20 cm, širina 32 cm. —

²⁾ A. Conze, Röm. Bildwerke. II. Skulpturen in Pettau und St. Martin am Pacher. Denkschr. ph. hist. Kl. Akad. Wiss. Wien, XXIV, 1875.

Sličan relief v Oswaldgraben—Kainach, A. Muchar, *Gesch. der Steiermark*, I. str. 408, tab. VIII, sl. 4 (netočna risba).

9. Del pilastra iz pohorskega marmorja; višina 19 cm, širina 17 cm, debelina 8.5 cm. Ob profiliranem robu se razvija vejica akantovega lista; ozka stranica je okrašena s poševnimi podolgasto-ovalnimi listi evetličnega kelih. Akantova vejica tvori sklêujei krog, ki obdaja srednja dva lista s cvetom, na zunanji strani pa se razvijajo stranski listi ali jagode. Toda akantov list ni več ostro nazobčan kakor v prvem stol. pred in po Kr. Po svoji nejasni, zabuhli obliki se približuje ptujski akant vejici na nagrobnem spomeniku št. 9 v Neunagenu³⁾ iz srêde 2. stol. po Kr., še bolj pa oni na slovitem grobnem spomeniku iz Waltersdorfa na Vzhodnem Štajerskem. — Iz ruševin pod Hawelkovo lišo je izbral g. Anton Smodič še osmero kosov razbitih delov in spomenikov iz pohorskega marmorja s profiliranimi robovi, ki so bili uporabljeni kot stavbni material in na površini od ognja ožgani.

10. Del sarkofaga iz pohorskega marmorja, uporabljen za relief štajerskega panterja (na zakriti strani), ki je bil svojčas vzdian nad vrati Male vojašnice. Na ohranjenem delu obdaja listovno rozeto široka listovna girlanda, h kateri se je tiščal povsem odbit neznan predmet, morebiti trak venca. Šir. 47.5 cm, viš. 60 cm, deb. 9.4 cm.

10. Del sarkofaga. Listovno rozeto
olikroža listovna girlanda.

11. Šibi in lasna igla.

³⁾ W. Massow, *Gralmäler von Neunagen*, str. 70 sl. 44 in str. 285. — O razvoju akanta prim. še Roh. Zahn, *Silberteller von Ilaslehen und Angst*, *Röm. Germ. Forschungen* 7, str. 67 sl.

11. Pri novi stavbi Kmetске posojilnice l. 1931. se je našlo več rimskih posod: dva vratova amfor s širokim narobljenim ročajem, ovalni gladek anformni ročaj, pisker s širokim spodujim delom in ven naravnanim robom iz fine, rdeče pobarvane ilovice in 3—4 vodoravnimi vrstami zarez, rdeče barvan krožnik iz ilovice (višina 3 em, premer 14 em), in gornji del šparovčka. Dalje opeka v podobi satja, mala igla z oglato glavico iz kosti, 2 novea (MB) slabo ohranjena iz 1. stol., novee (MB) Marka Aurelija in mali novee Klaudija II. (Rev. genio Aug.). Poleg tega sod iz tenkih hrastovih dog, zvezanib z brezovimi obroči, ki so bili pribiti z lesenimi klinčki. Na vrhu velja. Ohranjenega je soda nekaj nad polovico. Šir. 77 em, sedanja dolžina 83 em, do srede odprtine 78 em (cel sod 1.56 m). Sod je podoben onim v vojaškem taboru v Oberadenu, Mainz u in Akvinku, kjer so jih uporabljali pri vodnjakih⁴⁾. V sodu sta ležali dve šili, v sredi med njima koščena lasna igla (dolž. 15.5 em) z ženskim poprjem in lasno nošo, ki je bila v modi v 2. stol.

12. Ob stopnicah, ki vodijo na severni strani Tyrševega trga k Slomškovi ulici, je ležal tlak iz opek XIII. legije, ki se je nadaljeval proti Senčarjevi hiši. Prvič se je tu zasledil tlak z vojaškimi opekami v prvotni legi. Tu je morala staviti XIII. legija l. 69. kako poslopje, čegar značaj se žal ni mogel še ugotoviti.

13. Na pločniku je stal oltar Libera in Libere. B. Saria⁵⁾ meni, da je na marmorni zagozdi, ki je na površju oltarja v sredini po dolgem izžagana, stal relief božanstev. Toda zagozda kakor tudi ostala površina oltarja je ravna in grobo obsekana. Relief je bil na svinčeni plošči, od katere se je ohranil le spodnji v zarezo vdeleni rob; na njem se razločno pozna, da je bila svinčena plošča v sredi, kjer so bile podobe, debelejša ko ob straneh. Pod imenom Libera in Libere se skriva božanska dvojica, katere češčenje je bilo v Iliriku zelo razširjeno, prav tako kakor češčenje najvišjega ilirskega boga pod podobo in imenom Silvana⁶⁾. Pomen Liberovega oltarja na tem mestu utegneta razbistriti dva oltarja Libera in Libere, ki sta v Karnuntu — D. Altenburg — stala v prostoru, ki po svoji legi, opremi, kleti in po obilnih vinskih vrčih

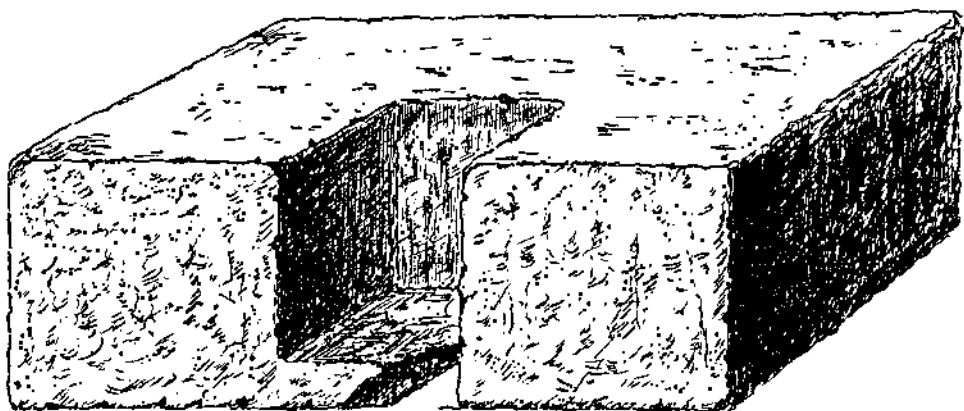
⁴⁾ Baum, *Legionslager in Oheraden*, Mannus 5, 1913, str. 42. B. Kuzsinszky, *Das große röm. Töpferviertel in Aquincum*, Budapest Regisegei XI, 1932, str. 80 sl. pod. 58 in 63. S. Loeseheke, *Weinbau* str. 25 sl. 23.

⁵⁾ B. Saria, *Nova raziskavanja po stari Poetoviji*, ČZN XXVIII, 1933, str. 124 sl. B. Saria opisuje tu ne samo oltar Libera in Nemesis, on omenja tudi opcko XIII. legije in ostale starokrščanske najdbe iz l. 1932. — Liberove spomenike v Sisciji glej I. Brunšmid, *Kameni spomeniki*, Zagreb, 1904—1911, str. 52 sl. in 131 sl.

⁶⁾ G. Wissowa, *Interpretatio romana. Römische Götter im Barbarlande*, Archiv für Religionswissenschaft XIX, 1916—1919, str. 17, 31 sl. F. Drexel, *Alexandrinische Silbergefäße der Kaiserzeit*, Bonner Jahrbücher 118, 1909, str. 207 (Silvanus). I. Geffeken, *Ausgang des griech. röm. Heidentums*, str. 13, 251.

in kozarcih, kakor tudi po igralnih kockah ni mogel biti drugega kakor rimska pivnica.⁷⁾

14. Pri urejevanju in izravnavanju Tyrševega trga se je l. 1930. na zapadnem pobočju pod proštijško cerkvijo, kjer stoji sedaj prva prodajalna, našel ogromen podstavek menze iz peščenca od Sv. Barbare (dolž. 2 m, šir. 1.50 m, viš. 70 cm), v katerem je bila vsekana 50 cm široka in 60 cm visoka votlina, prostor za svetniške relikvije. Ob sprednjo stran sta bili prisloujeni dve, približno 10 cm debeli plošči nekako iste velikosti kakor podstavek, ki sta gotovo krili strani podstavka. Zaradi velike teže je ostal podstavek gotovo na prvotnem mestu, kaže torej mesto stare kršćanske cerkve, katere manjši deli so raztreseni in zazidani v bližnjih hišah.

14. Podstavek menze. — Risal A. Smodič.

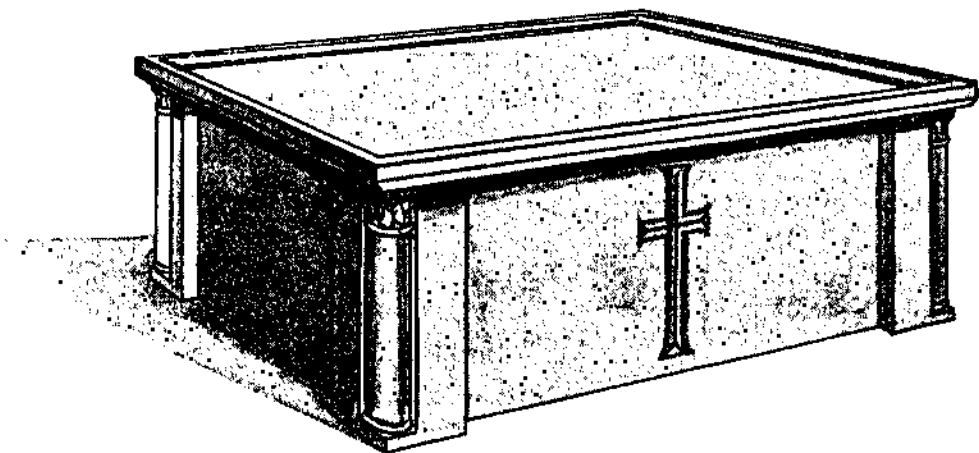
Najstarejša oblika oltarja je bila podoba mize z jedno ali štirimi podporami. Toda že od četrtega stoletja dalje spremeni češčenje mučenikov in hranitev njihovih ostankov pod oltarno mizo bistveno konstrukcijo oltarja. Za hranitev telesnih ostankov svetnikov se določi poseben prostor pod oltarno mizo; v Teurniji se uložijo relikvije še v podzemski grob pod oltarjem, drugod pa v prosto stoječi sarkofag ali poseben oltarni podstavek (confessio) z izdolbenim prostorom za mučnikove ostanke, ki je navadno pokrit s prebito ploščo (fenestella confessionis), skozi katero so se mogle relikvije videti⁸⁾. Podstavek je bil pokrit z oltarno ploščo. Tak je moral biti oltar v Ptujju.

⁷⁾ Ber. des Vereins Carnuntum für das J. 1899, str. 76 in 148 sl.

⁸⁾ I. Braun S. J., Der christliche Altar I, str. 259 sl. — R. Egger, Frühchristliche Kirchenbauten im südlichen Noricum, str. 16, sl. 11.

15. V ruševinah Hawelkove hiše se je res tudi našel del oltarne mize iz pohorskega marmorja (dolžina 25 cm, šir. 12 cm, debelina roba 8 cm, debelina plošče 3 cm) z vzvišenim širokim, krepko profiliranim robom in poševno obsekanim spodnjim krajem⁹⁾.

Oblika oltarne mize s poglobljeno sredino in vzvišenim okvirjem je bila zelo razširjena v prvih stoletjih pred vsem zaradi tega, da se je preprečila možnost, da se pri posvetitvi vina za večjo množico razlije Rešnja Kri po tleh, ako bi se kelih prevrnil. Poskus rekonstrukcije ptujskega oltarja kaže torej masivni oltarni podstavček (altare fixum) z izdolbino za relikvije, ki pa ni bila zamrežena, temveč s ploščo spodaj in zgoraj zadelana. Oltarno menzo

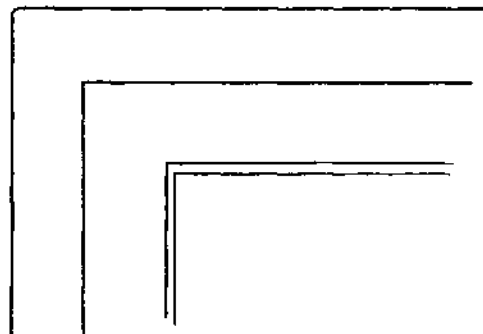
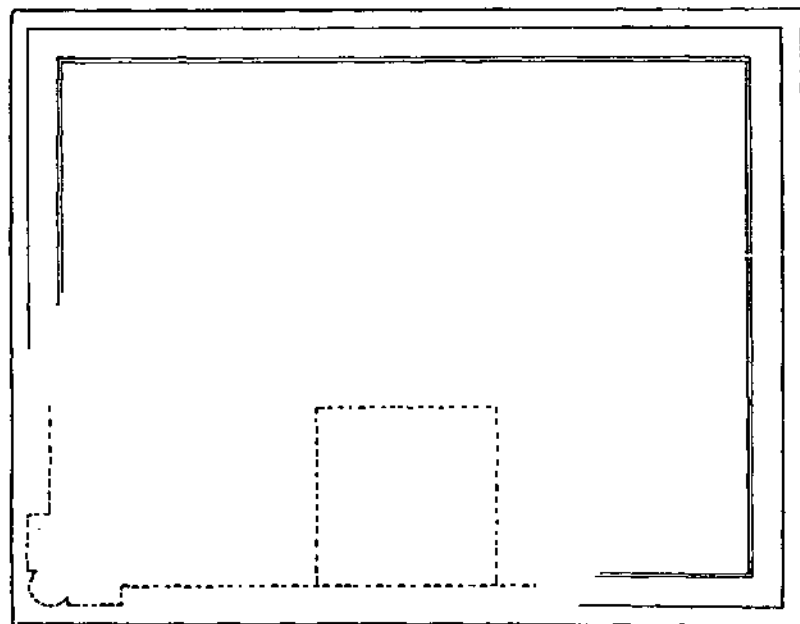
15 a. Rekonstrukcija oltarja. — Risal inž. K. Rieder.

so nosili na vogalih stebriči, kakor n. pr. prosto stoječi oltar v cerkvi S. Apollinare in Classe v Ravenni, ki je bila posvečena l. 547., ali v Poreču (iz 5. stol.)¹⁰⁾.

16. Del korne pregraje pred oltarjem je tvoril štirioglati steber, okrašen s trsom, golobom in križem. Zgoraj in spodaj odlomljeni steber iz pohorskega

⁹⁾ V ruševinah Hawelkove hiše se je našel še kos druge oltarne mize s profiliranim vzvišenim robom iz pohorskega marmorja; dolžina 25 cm, šir. 12 cm, debelina roba 8 cm. Kje in kako je bila v rabi, se ne more ugotoviti. Morebiti je bila oltarna plošča stranske kapele. Podoben, nekoliko bolj preprost rob oltarne mize v Teurniji, R. Egger na nav. m. str. 32 sl. 57, in v baziliki sv. Felicitas pri Pulju, A. Gnirs, Frühe christliche Kultanlagen im südlichen Istrien, Kunsthistor. Jahrb. V, 1911, sl. 25.

¹⁰⁾ Razvoj oltarne oblike podaja pregledno H. Holtzinger, Altchristliche Architektur, str. 114 sl. V. Schultze, Aeliaeologie der altchristlichen Kunst, str. 117 sl. Mozaik v S. Vitale v Ravenni (Schultze str. 118) kaže tudi oltarni prt, s katerim so pričeli od 4. stol. dalje pokrivati oltarje. — C. Ricci, Ravenna ¹⁰⁾, str. 33, sl. 15. — I. Braun, Der christl. Altar I, str. 220 sl. tab. 12.

15 b. Rekonstrukcija oltarja. — Risal inž. K. Rieder.

marmorja (sed. višina 50 cm, širina 31 cm, debelina 26 cm) je bil zazidan v temeljnem zidu spomladi 1936 podrte lišče. Takó liec sprednje strani kakor tudi sprednje ožje stranice je lalno vzbočeno. Iz vrča z dvenia ročajema (spodnji del manjka) raste vinska trta, nad grozdom, obdanin od dveh manjših listov, se vije trs sorazmerno navzgor v krogih, katere polnijo trtni listi. Na strnjeni dvojni vrhnji vejici sedi golob; perut in rep sta z ostrimi rezi krepko oblikovana, glava je odbita. Preko golobovih prsi je položen križ z nekoliko razširjenimi konci krakov, z globokim razorom, tako zvani reliefni križ, značilen za 5. in 6. stol.¹¹⁾ Ožja sprednja stranica je profilirana s preprostim robom, v okvirju je vdelenana oblika romba; na zadnji stranici se nahaja 8.5 cm široka in 2.7 cm globoka zareza; tu je bil steber s korno pregrajo zvezan.

Noben simbol ni v starokrščanski umetnosti tako pogost kakor golob. Boginji življenja, Astarti in Veneri sveta ptica je v umetnosti klasične antike priljubljen motiv. V starokrščanski simboliki se naslanja podoba goloba na Noetovega goloba kot znaulea miru in rešitve in na goloba — sv. Duha, ki se je prikazal pri Marijinem oznanjenju, pri krstu v Jordanu in o Binkoštih. V Visoki pesmi znači golob tako cerkev kakor dušo. Nazadnje je golob simbol Kristov¹²⁾. V 5. stol. se je krščanska umetnost bala upodabljati trpljenje in smrt Gospodovo. Posegla je torej po simbolih, po jagnjetu in golobu. Kakor je vinska trta in njen sad spomin Zadnje večerje in v njeni obnovitvi obljava, znamenje večnega življenja, tako predstavlja podoba goloba trpečega Krista, ki nese križ na Golgoto, še bolj gotovo pa Zveličarja v zmagoslavju. V tem oziru stoji motiv goloba s križem vzporedno s simbolom Jagujeta božjega, četudi so prizori goloba s križem¹³⁾ zelo redki, ker je podoba goloba le vedno bolj prevladovala kot simbol sv. Duha. Zaradi tega je ptujski spomenik zelo važen kot nov primer neuvadne simbolike Kristove v podobi goloba s križem. Steber z golobom je služil kot zaključek korne pregraje ob vhodu iz ladje v prezbiterij.

17. Del korne pregraje se je našel v neposredni bližini, v zidu starejše sosedne lišče, katero je g. Hawelka pred uekako desetimi leti podrl, ko je sezidal novo poslopje. V višini prvega nadstropja je bila vzdana plošča iz polhorskega marmorja; ohranjen je bil del plošče (54 : 42 cm), ki je morala biti okoli 1 m visoka in široka. Okrašena je na obeh stranicah. V 14.5—15 em širokem profiliranem, lalno poglobljenem okvirju veče ostro vzbočen krog vrsto delnih polkrogov, nameščenih ob ujevovem obodu. Med polkrogi se stekajo lahno upognjene osi k sredini, kjer so se vezale s krogom, v katerem

¹¹⁾ Slični reliefni križi v Tourniji, R. Egger na nav. m., sl. 15 in 66; v Saloni, Forschungen in Salona I, sl. 47, 51.

¹²⁾ Fr. Sühling, Die Taube als religiöses Symbol im christl. Altertum, Röm. Quartalschrift, 24. Suppl. Heft 1930.

¹³⁾ Sühling na nav. m., str. 200, 206, 259 omenja več svetilk iz Rima s tem motivom.

se je nahajal bržčas medaljonski križ kakor na slični plošči v Saloni in Teurniji¹⁴). Druga stranica kaže v manjšem profiliranem okvirju v levem spodnjem kotu rozeto iz listov granatnega jabolka, ostro in slikovito izklesano, obrobljeno z gostimi stiliziranimi listi. Poleg nje je morala biti jednaka rozeta oddeljena s profiliranim robom, ki je delil sredo plošče. Nad okvirjem rozete se začinja rob sličnega okvirja. V. Skrabar domneva, da sta se v njem nahajala dva goloba ob straneh križa, R. Egger sklepa na dva venca, A in Ω in križ v sredi, jaz sodim, da sta bila v zgornjem delu dva križa v krogu. Granatno jabolko je simbol krvi Krista in mučnikov kakor tudi občestva krščanske cerkve zaradi zedinjenih nešteti jedere v enem sadežu. Krščanski simbol pa sloni na antičnem pojmovanju, kjer je granatno jabolko kot sad Venere in Junone pomenil rodovitnost. Še bolj je to očitno v misterijih Dionizovih. Dioniz je bil od titanov ubit, truplo razteleseno; iz njegove krvi je pognalo granatno jabolko. Deli trupla so bili zbrani in pokopani na Parnasu. Toda kmalu po pogrebu je Dioniz od mrtvih vstal in v nebesa šel. Vera v vstajenje in nesmrtno življenje Dioniza je bila pri njegovih častilcih splošna¹⁵).

18. H korni pregraji spada bržčas še štirioglat stehriček iz pohorskega marmorja, najden pred Judennaclom; viš. 44 cm, šir. 27.5 cm, deb. 27 cm. Gladka, s profiliranim robom obdana ploskev sprednje in zadnje stranice poškodovanega stebrička je okrašena z romhom v okvirju. Gornji konec se končava v več okroglih ploskih robovih nabreklih manjšega obsega¹⁶).

19. Ptujška hazilika je morala hiti triladijua. Stranske ladje so delile balustrado med stebri od glavne ladje. Del balustrade iz pohorskega marmorja se je našel v ruševinah Hawelkove hiše; viš. 36 cm, šir. 14.5 cm. Zunanji okvir je s klesarskim kladivom nagroban; gladek pas ga deli od notranjega okvirja, ki je z ostrimi poševnimi zarezi okrašen; zareze peljejo preko roba na notranjo stranico, ki pa z zarezi ni tako bogato okrašena kakor zunanja, proti sredini cerkve obrnjena stranica. V gornjem robu je vdolbina, v kateri je morala biti železna spona, ki je vezala dele balustrade. Sredina okvirja je bila razdeljena v podobi iz rombov sestavljene mreže.

20. Kapitel iz pohorskega marmorja; viš. 36 cm, šir. 27 : 17 cm. Korintski kapitel z melkim ohlapnim akantovim listom; iznad posameznih listov rastejo kelih z dvojnimi vejicami (helices). Strani krovne plošče na vrhu kapitela (abacus) so vpognjene — rekel bi nagubane — v pet zaokroženih vogalov, med vogli okrašene s poševnimi rezi, ki jih mejijo vodoravni žlebiči. Nad sti-

¹⁴) R. Egger, Forschungen in Salona II, slika 20. Starejši holj preprost motiv na plošči v Teurniji, R. Egger, Frühchristl. Kirchenbauten, str. 19 sl. 16.

¹⁵) M. Liefmann, Kunst und Heilige, str. 284; O. Doering, Christliche Symbole, str. 34; I. G. Frazer, Der goldene Zweig, str. 563 sl. Cvet granatovega jabolka ima šest časnih in šest venčnih listov.

¹⁶) Prim. R. Egger, Forschungen in Salona I, sl. 88, fragment 430.

kom vejje krase rob krovne plošče peteroliste rozete. Na vrhu krovne plošče je krepka zarez za podstavek loka. Strzygowski je prvi določil starost teh takozvanih teodozijskih kapitelov v 5. stoletje¹⁷). Provincialna oblika ptujskega kapitela je daljni odsev krasnih teodozijskih kapitelov iz Benetk in Stobijeve. Plastično občuteni okras korintskega kapitela je izginil, na njegovo mesto stopa pri ptujskem kapitelu plitev relief.

Majhen ostanek kapitela (12 : 4.5 : 3.7 cm) kaže spodnji del akantovega kelila z ostro izklesanim ornamentom.

21. Listnat kapitel iz pohorskega marmorja, močno obtolčen; viš. 15 cm, šir. 46 : 44 cm. Nad krovno ploščo, ki kaže 6 voglov, se nahaja krepko izpodrezen nastavek, morebiti pričetek prečke.

22. Del listnatega močno obtolčenega kapitela iz pohorskega marmorja; viš. 9 cm, šir. 20.5 × 21 cm.

23. Del listnatega močno obtolčenega kapitela iz pohorskega marmorja; viš. 9 cm, šir. 20.5 × 21 cm. Kapiteli 19—23 so bili najdeni v ruševinah podrtne stavbe (sedaj Hawelkova liša).

Najbolj znameniti ptujski krščanski starini sta nedvomno svečnika s Kristovim monogramom, ki sta bila najdena v Ragoznici junija meseca 1858 pri kopanju žlezniškega predora v bližini bivše kovačnice¹⁸).

24. Pusinijev svečnik; premer 6.1—6.2 cm. Svečnik je iz bronave vlit, lice je okrašeno, zadnja stran gladka. V obodu Kristov monogram, konci krakov črke X tvorijo zaokrožene odebeline. V sredi monograma koncentrični krogi; kraki monograma in del obdajajočega kroga so okrašeni z majhnimi krogi, ki jim zareze na obodu dajejo kvadratasto obliko; krogi so puncirani. Svečnik na krogu v podobi četrlistnega lilijinega cveta je bil vlit obenem z obodom; v sredi je navpično prelukujan, v predrtino je vtaknjen četrerooglat železen drog. V sredi in na spodnjem robu zaduje strani monograma sta pritrjeni četrerooglati ušesci, skozi kateri je držal železni drog do svinčnega zalitka, v katerem je bil pritrjen. Vrhovi del droga se je končal s konico za svečo. Svinčna kepa na spodnjem delu svedoči, da je bil svečnik nekdanj vdelan in s svinčcem zalit v kamenit steber. Napis: *votum Pusinio posuit*. (Pusinio je obljubo izpolnil.) Napis ne izpolnjuje celega oboda, spodnji levi del je pokrit s krogi. Ime Pusinio je znano v Panoniji še iz Akvinka (CIL III 10.422) in Budimpešte (CIL III 3489).

¹⁷) Jos. Strzygowski, *Byz. Kunst*; *Byz. Zeitschrift* I, 1892, str. 68. L. Sybel, *Christl. Antike* II, str. 58. O. Wulff, *Alt. christl. u. byz. Kunst* I, str. 275. R. Egger, *Die städtische Kirche von Stobi*, *Oest. Jahreshefte* XXIV, 1928, str. 48.

¹⁸) CIL III 4098. R. Knabl, *Mitl. hist. V. f. Sl.* 1859, str. 94. Fr. Kovačič, *Petovij in Celeja v starokršč. dobi*, *Strena Buliciana* str. 390. Knablova slika je ohranila prvotno podobo spomenikov v času najdbe. — Kakor mi je povedal prof. M. Murko, je stala kovačnica na južni strani predora. — G. asistentu dr. R. Nollu v državnem muzeju na Dunaju se iskreno zahvaljujem za važne podatke o svečnikih.

25. Intimijev svečnik; premer 8.2—8.3 cm. Svečnik je iz bronave vlit, obenem z obodom tudi roki. Peterolistni lilijin evet je bil posebej vlit in pritrjen na roko z železno konico, v katero so vtikali svečo. Na koncu enega lilijinega lista je pritrjena (edina ohranjena) srebrna polkroglica. Lice monograma je okrašeno, zadnja stran je gladka. Na gornjem robu sta pritrjeni dve srebrni s svincem polnjeni polkroglici. Kristov monogram v sredi oboda je z nesorazmernimi zarezi okrašen.

Napis: *Intimius Maximianu[s] [fra]tres Crispino posuerunt.* (Brata Intimij in Maksimian sta postavila Krispinu v spomin svečnik.) Spodnji rob s tremi črkami je odlomljen ter je bil gotovo svečnik slično kakor Pusinijev s svincem zalit in pritrjen v kamenit steber. Ime Intimius se v Panoniji in Noriku nahaja le na ptujskem svečniku, Maximianus pa je pogosto ime.

Svečnika sta votivna svečnika, Intimij in Maksimian sta ga zaobljubila Krispinu; Mommsen (CIL) sodi, da onemu sv. Krispinu, ki je z bratom Krispinijanom pobegnil za časa Dioklecijanovega pregnanjanja v Soissons, kjer sta sveta brata, dasi iz plemenite rimske rodovine, izvrševala čevljarsko obrt, čevlje pa darovala revežem. V Soissonsu sta tudi bila obglavljena¹⁹⁾.

Svečnika sta bila napravljena v drugi polovici 4. stoletja, kakor svedoči oblika Kristovega monograma,²⁰⁾ navadna v 4. stoletju, in pa svetnikovo ime še brez pristavka sveti. Svečnika sta nov dokaz za pogosto romanje v 4. stoletju k svetim krajem ali cerkvam priljubljenih svetnikov. (Prim. Itinerarium Hierosolymitanum, kjer pobožni romar potuje iz Bordeauxa v sveto deželo). Enak Kristov monogram se nahaja na časovno točno določeni srebrni ploščici na krsti sv. Paulina, ki je umrl l. 358. v Frigiji v pregnanstvu; njegovo truplo je bilo l. 395. preneseno v Trier²¹⁾. Iz iste dobe je tudi bronasti Kristov monogram iz Emone, najden l. 1911. v hiši XII, ki je v sredini preluknjan in ima na zunanji strani oboda petero krogov kot okras. Lice je

¹⁹⁾ K. Künstle, *Iconographie der Heiligen*, str. 171 sl.

²⁰⁾ O podobi križa v prvih krščanskih stoletjih glej M. Sulzberger, *Le symbole de la Croix*; Byzantion II, 1925, str. 334 sl., 448. Šesterokraki monogram je simbol Krista v zmago-slavju (in hoc signo vinces), L. Sybel, *Christliche Antike II*, str. 145. — O Kristovem monogramu kot simbolu sreče glej F. I. Dölger, *Sol salutis*, *Liturgisches Forschungen*, H. 4—5, 1920, str. 59 sl. Zlasti črka P pomeni sto, »popolno število«, sv. Ambrožu je podoba neba in večnega življenja.

²¹⁾ F. I. Dölger, *Ichthys, das Fischsymbol in frühchristl. Zeit*, 2, 1928: *Die Silberlamelle vom Sarg des hl. Paulinus in Trier*, str. 228 sl. S. Loeschcke, *Frühchristliche Denkmäler aus Trier*, str. 105 sl.

Emonski monogram ima v premeru 9 cm; prim. Jos. Dostal, *Ein Bronzemonogramm Christi aus Emona*, *Röm. Quartalschrift*, 28, 1914, str. 187 sl. H. Swoboda, *Bronzemonogramm Christi aus Aquileia*, v slavnostnem spisu »Konstantin der Große und seine Zeit«, ki ga je izdal F. I. Dölger v *Röm. Quartalschrift*, XIX. Suppl., Swoboda ne omenja monograma iz Ragoznice. Nekoliko drugačen je že monogram iz Škocijanske jame na Krasu; krake monograma krasita α in ω , kakor pri Pavlinovem križu. Primeri A. Degrassi, *Le grotte carsiche nell'età Romana*; *Le grotte d'Italia III*, 1929, str. 172.

gladko, zadnja stran je okrašena s pikami na robu oboda in ob strani podolgovatih zarez na krakih monograma. Podaljšani spodnji del, okrašen s poševnimi zarezami, ima kljuko, s katero je moral biti pritrjen na drogu. Zanimivo je, da je graver pogrešil lice in okrasil zadnjo stran križa (kar se je pripetilo tudi drugod). Emonski monogram ima primere v dveh monogramih, v enem iz zbirke Bruckenthal v Sibirju na Sedmograškem z napisom: *ego Zenonius [Zenobius] votum posui*, v drugem iz zbirke Barilewski z napisom *Heraclyda : epis(copus) : servus : Dei : fec(it)*; sem spada še veliki, bogato okrašeni monogram iz Ogleja. Vsi ti monogrami so votivi, ki so morali zvečine viseti v cerkvah, kakor so v 7. stol. viseli križi in lcestenci v zapadno-gotskih cerkvah. (Prim. A. Haupt, *Älteste Kunst der Germanen*, tab. VI., VII., VIII.) Svečenika iz Ragoznice sta doslej brez primere. Postavljena sta bila bržčas v prezbiteriju.

Kolikor se sme iz dosedanjih spomenikov sklepati, je upravičena domneva, da je v Ragoznici stala morebiti pokopališka cerkev po starinskem značaju svečnikov že v 4. stoletju. Ali je bila l. 1858. pri kopanju predora povsem uničena, ali se nahaja morebiti na sosednjih njivah, to utegne ugotoviti bodoče kopanje. Istodobna, v sredi 4. stoletja zidana, je bila mala l. 1935. na Hajdini izkopana cerkvica. Tudi na vrhu Panoramskega vrha je morala stati med poznorimskim grobiščem cerkev. L. 1936. so tu našli del korne pregraje (dolžina 20 cm, širina 15 cm, debelina 3 cm), kakor mi poroča g. A. Smodič. Prednja stran stebrička kaže v plitvem reliefu vinski trs z grozdom, na katerem kljuva izrazito oblikovan golob, na zadnji strani je pa vpodobljena večlistna rozeta z ostrimi zarezami v sredini. (Najdba 26.)

Škofijska stolica v Ptujju se je takoj v začetku obstoja proslavila po svojem odličnem zastopniku, po širnem svetu znauem mučeniiku Viktorinu († 2. nov. 303 ali 304 po cerkveni tradiciji). Viktorin je kot najstarejši latinski razlagavec sv. Pisma bil priljubljen pisatelj v Dioklecijanovi dobi. Spisal je razlage h glavnim delom sv. Pisma, k prvim trem knjigam Mozesovim, k nekaterim Prerokom, k Visoki pesmi in k Skrivnemu razodetju; le apostola Pavla se ni upal lotiti. Naslanjal se je pri svojih razlagah na najstarejšega grškega eksegeta zapadne cerkve, Hipolita; uporabljal je tudi Origena, toda ločil se je od zadnjega po svojih hiliastičnih nazorih²²).

Sv. Hieronim (de vir. inl. 74) podaja znaustveno karakteristiko Viktori-

²²) Ad. Harnack, *Chronologie der altchristlichen Literatur bis Eusebius*, II, 426 sl. (Viktorin); H. Ilhrter S. J., *Nomenclator literarius theologiae catholicae*, I, str. 111 sl., I. Hansleiter, *Victorini episc. Petavionensis opera*, *Corpus scriptorum eccles. lat.* XXXXIX 1916, str. XII sl. — K. Hilgenreiner, *Handlexikon* I, 897: Hiliiazem je nazor, da bo pred koncem sveta zavladalo vidno kraljestvo Kristovo na zemlji za dobo tisoč let. — Viktorin je posebno v spisu o Skrivnem razodetju razvil svoje hiliastično mnenje.

na: Opera eius grandia sensibus, viliora videntur esse compositione verborum; quod intellegit, eloqui non potest. Viktorin — doma bržčas v Ptuju, gotovo pa v Panoniji — je bil bolj grško ko latinsko naobražen, njegova latinščina je sieer okorna, toda nikoli navadna, vulgarna. Pikre opazke Hieronimove kažejo, da s svojim popularnim prednikom v eksegezi ni bil zadovoljen. Gotovo pa je, da je Hieronim v svojih komentarjih daleko nadkrilil Viktorina. Slabi slog Viktorinov, deloma tudi njegovo razmerje do Origena je krivo, da so se njegovi spisi (izvzemši komentar k Skrivnemu razodetju) pogubili; nadomestile so jih popolnejše Hieronimove razlage.

Truplo Viktorinovo je bilo v nemirnih časih v drugi polovici 4. stoletja preneseno najprej v Laureacum-Lorch na Zgornjem Avstrijskem, kasneje v Rim²³). Več naslednikov Viktorinovih, ptujskih škofov, je znanih: okoli 343. Aprian, pred l. 378. arijanec Julij Valens in njegov naslednik Marko (umrl pred l. 381.). Koncem 4. stol. se pojavi v Ptuju cerkveni razdor; za prevlado se borite dve veroizpovedi, pravovernna in arijanska. Slednji so pripadali Goti, naseljeni v Ptuju.

Po bitki pri Adrianoplu (l. 378.) so Goti in Huni preplavljali in pustošili Panonijo do obronkov vzhodnih Alp; Ptujsko polje je mnogo trpelo. Kakor kažejo arheološke ugotovitve na Hajdini, je prenehalo življenje v opustošenem mestu (*eversa patria*)²⁴) na desnem bregu Drave, ljudstvo se je stisnilo na varnejšem prostoru sedanjega mesta pod gradom. Ni nemogoče, da so močni trdnjavski zidovi, ki jih je odkril V. Skrabar na gradu, bili zidani v zadnji rimski dobi kot utrdba proti napadam vzhodnih barbarov²⁵).

²³) Fr. Horvat, Die 1600-jährige Jubiläumsfeier des hl. Victorinus (1903) beleži trdno cerkveno tradicijo, ki ji dosedaj ni še nihče oporekal. »Victorinus noster« ga imenuje Hieronim, ki je bil v Panoniji doma in je vedel, da je tudi Viktorin panonski domačin. Navada je bila v tedanjih časih, da so za škofa izvolili moža, ki je poznal razmere rojstnega kraja. Ako je Viktorin vse spise, ki jih našteva Hieronim, napisal kot škof, potem je moral okoli 30 let v Ptuju pastirovati. Prim. o vsem tem Acta Sanctorum, Novembris, tom. I, 1887, str. 432 sl., ki na str. 442 beležijo tudi tradicijo o prenosu njegovih ostankov: Ipso die in Monasterio (scil. S. Floriani) translatio sanctorum Victorini et Floriani martyrum. — K. Schwach, Der Verrat des Bischofs Valens itd. Zeitschrift des h. V. f. St., X, 1912, str. 162 sl. in R. Egger, Zerstörung Pettaus durch die Goten, Oest. Jahreshfte XVIII, 1915, str. 253 sl. sta stvarno in kritično razbistrila malopomembno zadevo škofa Valensa.

²⁴) Za zgodnjerednjeveške razmere Ptuja se naslanjam na izvrstno razpravo L. Hauptmanna, Entstehung Krains (Erläuterungen zum hist. Atlas der österr. Alpenländer) str. 334 sl., ki navaja vse tozadevne vire. Prim. tudi L. Hauptmann, Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant le seconde moitié du VIe siècle, Byzantion IV 1927/28, str. 161 sl. — »Eversa patria«; o Ptuju kot porušenem mestu govori pritožba akvilejske sinode iz l. 381. proti škofu Valensu. Prim. Fr. Kovčič, Širena Bu., str. 390 sl. in K. Schwach na nav. m.

²⁵) V. Skrabar, Das frühmittelalterliche Gräberfeld auf Schloß Oberpettau, Mit. h. V. f. St. VIII, 1910, str. 133. Prim. k temu staroantično nrdbo na Vranjem pri Sevnici, E.

Gotoni, ki so se okoli l. 381. naselili v južni Panoniji in Ptuju, je načeloval Vidimer, praded Teodorika Velikega. K tem panonskim Gotom so se doselili pontski Gotje pod vodstvom Valamerja, strica Teodorikovega, ki so okoli l. 456. zapustili južno Rusijo in prevzeli dele Panonije in osrednjega Norika (l. 472. oblegajo Goti Teurnijo). Ti deli so ostali v gotski oblasti tudi kasneje, ko se je v letih 489—493 Teodorik polastil Italije²⁶). Šele za časa gotsko-bizantinske vojne v letih 535—536 so prišle vzhodno-alpeke dežele pod frankovsko vlado.

Gotski dobi v Ptuju pripadajo bržčas razni grobovi v poslopjih na Zg. Bregu. Več okostnjakov je ležalo v sobah velikega vladnega poslopja (palatium extra muros); pri napravi dveh grobov je bil mozaik presekan, drugi, nedotaknjeni grob otroka brez priložkov, je bil pokrit z deli razbitih rimskih nagrobnih kamnov, oba groba sta bila napravljena v obliki rimskih grobov²⁷). Kakor drugi narodi v rani dobi preseljevanja narodov v zgodnjem srednjem veku so tudi Goti posnemali rimske nagrobne običaje.

V bližini omenjenih dveh grobov je ležal tretji mrlič prosto v zemlji, nadaljnja tri okostja so ležala kar na mozaikih. V gotsko dobo spadajo morebiti tudi mrličji, ki jih je med zidovi hiš na Zg. Bregu našel Fr. Ferk, sključeno mlado žensko okostje, ki ga je našel Viktor Skrabar²⁸) v hipokavstu vile E (št. IV. načrta pod. 16 BRGK XV) in W. Schmid l. 1919. v hiši XXIV. V poznorimskem grobišču pred III. mitrejem na Zg. Bregu sta bila najdena bronasta okova usnjatega pasu, o katerih se laluko trdi, da sta bila v rabi pri vzhodnih Gotih v Ptuju. (Najdba 27, 28.)

Pri enem bronastem okovu se zožuje štirioglata plošča v trikot, figuravno okrašen z bradato in z nekakim nimbom obdano Dionizovo glavo, ki jo ob strani obdajata dva pantra z odprtim žrelom. Čelo loči od las vrsta graviranih pik, z istotakimi pikami je označena pisana koža pantrov. Štiridelno spiralno vretence v sredi ploskve obdajata v podobi črke S zaviti vejici. Okras je izveden v ostrili in robatih poševnih zarezah. Krog vretence

Riegl - O. Cuntz, Uranje in St., Jahrb. f. Alt. III, 1909, str. 1 sl., na Kugelsteinu pri D. Feistriz, XV. BRGK str. 232 in v Teurniji R. Egger, Teurniaführer str. 18; dalje Ančnikovo gradišče v Turiški vasi pri Tinjah (MPK II, 273) in gradišče na Rifniškem vrhu pri Sv. Juriju.

²⁶) L. Hauptmann, Krosten, Goten und Sarmaten, Germanoslavica III, 1935, str. 179. H. Zeiß, Die Nordgrenze des Ostgotenreiches, Germania XII, 1928, str. 25 sl. Joachim Werner, Münzdatierte austrasische Grabfunde, Germ. Denkmäler der Völkerwanderungszeit, III, 1935, str. 24 sl.

²⁷) S. Jenny, Poetovio, 1896, str. 13. Palatium extra muros (mura, moenia pomenjajo, kakor tolmači I. B. Keune Tacitovo mesto hist. 4, 62, Schumacherfestschrift str. 257, središče mesta, ne dobesedno zidovja) je stavba XX v preglednem načrtu pod. 16 v Ber. RGK XV.

²⁸) V. Skrabar, Röm. Funde in Pettau, Jahrb. der Z. K., N. F. II, str. 197 sl.

in obod ornamentirane ploskve je okrašen z graviranimi pikami (toda ne povsod). Svedrasta stebrička in vrsta vdolbin zaključujejo rob plošče. Okov je bil pribit z dvema žebeljema na usnjato podlago. Preprostejši okrasck kaže sklep usnjatega pasu v obliki romba, ki je bil s štirimi žebličji pribit na usnjato podlago, s pasom ga je vezal šarnir ali zapirnica. Na sklepu se menjuje dvoje enakih polj s četrverodno zvezdo in z gosto posejanimi (v gornjem polju neenakomerno razdeljenimi) kvadrati; ornament je izveden v krepkih poševnih zarezah.

Ornamentika poševnih zarez mora biti vzhodnega porekla²⁹); značilna na nji je ritmična menjava svetlobe in teme, ki napravlja poseben barven utis. Nova ornamentika se prične prikazovati v rimskem imperiju v času, ko so zavzemali v rimski državi odločilna službena mesta barbari. Nahaja se največ na bronastih okovih usnjenih pasov, razširjena pa je povsod ob mejah rimskega cesarstva, zlasti v garnizijah od Britanije do Balkana. Provincionalno-rimske delavnice so se hitro prilagodile novemu okusu, njim na čelu oglejski obrtniki. V Ogleju so bili delani najstarejši okovi, katere krase ob robu živali, motiv, ki je posnet iz aleksandrske umetne obrti. Iz Ogleja je moral priti v Ptuj naš okov preko Emone, kjer je bil (v l. 1909—1912) najden bronast sklep z osmerodelnim vreteneem. Drugi, preprostejši in ne preveč skrbno izdelani ptujski sklep pa utegne biti iz delavnice v Sirmiju ali Siseiji, ki so v ti dobi bile v vzhodno-gotski oblasti. Ptujski in emonski okovi sicer niso po drugih priložkih natančneje datirani, vendar kažejo slični okovi iz drugih krajev, da so bili izdelani v drugi polovici 4. in v pričetku 5. stoletja. Poševne zarezte te dobe so ostre in robate in se jasno ločijo od plitvih zarez kasnejše, posebno langobardske dobe.

Iz frankovske oblasti (l. 537.) je prešlo mesto v roke Langobardov, katerim je po Prokopijevem poročilu Justinian l. 546. (*bellum Gothicum* III 33) oficijelno prepustil »mesto Noricum, panonske utrdbe in še mnogo drugih krajev«.

Poetovio, v pričetku rimske dobe gotovo prav tako kakor Carnuntum (l. 6. po Kr.) noriški kraj, je bil dodeljen l. 46. provinciji Panoniji, od katere ga je Dioklecijan okoli l. 290. zopet pritegnil k Noriku. Ammian Marcellin (XIV 11, 20) imenuje Petobionem oppidum Noricorum ali kratko No-

²⁹) Al. Riegl, *Spätrom. Kunstindustrie*, I, str. 154 sl. G. Behrens, *Spätrom. Kerbschnittschnallen*, *Schlumacherfesteschrift* 1930, str. 285 sl. E. Petersen, *Ein neuer Schatzfund der Völkerwanderungszeit*, *Schlesiens Vorzeit*, N. F., X, 1933, str. 30 sl. Tu opisani zlati okov iz Zagorzyncka na Poljskem je točno datiran po novcu Teodozija Vel. († 395). Petersen je mnenja, da je bil izdelan v vzhodnogotskih delavnicah ob Črnem morju. — O zvezi ornamentike poševnih zarez s pontskimi delavnicami prim. Jos. Sirzygowski, *Altai-Iran und Völkerwanderung*, str. 136 sl.

ricum. Prokopijev »Norikôn polis« znači isto kakor »civitas Noricum« (Expositio totius mundi et gentium) in ni drugega kakor uradno ime mesta Poetovija od časov Ammiana Marcellina, od srede 4. stoletja naprej³⁰⁾.

Po odhodu Langobardov v Italijo (l. 568.) preplavijo Obri in Slovenci Panonijo in Norik. V tem času je moral biti Ptuj s starokrščansko baziliko porušen. Za dobo treh stoletij izgine Ptuj iz zgodovinskega spomina. Šele posvetitev cerkve v spodnjem delu mesta v okolici Murščeve ulice za časa kneza Pribine (840—854) in druge cerkve v zgornjem vzhodnem delu mesta l. 874.³¹⁾ priča, da se je na ruševinah starokrščanske bazilike in v tradiciji sv. Viktorina dvignilo novo cerkveno središče, na mestu sedanje proštije cerkve sv. Jurija. Okoli nje in trdne grajske zaslombe se je razvijalo ptujsko mesto enakomerno dalje vse do današnjih dni.

Zusammenfassung.

Frühchristliche Denkmäler in Poetovio.

Zwischen dem Westabhang der Propsteikirche und der Miklošičstraße sind im Verlaufe des letzten Dezeniumus bei verschiedenen Umbauten und Erdbewegungen neben Resten von Altären und Grabinschriften (Abb. 1—6), darunter der Inschrift eines aetuaris, wiederholt frühchristliche Denkmäler zutage getreten, die meist in den Mauern der neueren Häuser verbaut waren.

In ursprünglicher Lage, unterhalb der Propsteikirche, dürfte wegen seiner Schwere allein der Unterbau einer Altarmensa (2:1.50:0.70 m, Abbildung 14, Übersichtsplan Seite 99 Nr. 7) sich befunden haben, die confessio, versehen mit einer Höhlung (50 cm breit, 60 cm hoch) für die Märtyrerreliquien, überdeckt mit einer Altarplatte mit erhöhtem Rand (Abb. 15). Im Presbyterium dieser Vorläuferin der heutigen Stadtpfarrkirche zum hl. Georg wird der Pfeiler einer Chorsehranke gestanden haben (Abb. 16). Im Relief der leicht gewölbten vorderen Seite streben aus einer zweihenkeligen Fußvase Weinreben empor, auf deren oberstem Rankenpaare eine Taube sitzt, über deren Brust ein Reliefkreuz (Form des 5. und 6. Jahrh.) gelegt ist, ein selten verwendetes Sinnbild des Heilandes. Mit diesem Pfeiler kann man den Teil einer Chorsehranke verbinden (Abb. 17), deren Vorderseite ein Kreis zierte, an dessen Innenrande Kreissegmente angeordnet sind, zwischen denen gebogene Speichen zu einem zentralen Kreis, vielleicht einem Medaillonkreuz, führen. Die dem Presbyterium zugewendete

³⁰⁾ Domneva R. Eggerja, Civitas Noricum, Wiener Studien, 47, 1929 str. 146 sl., da obsega civitas Noricum Slovenji Štajer, mestna okrožja Celeia in Poetovio, je preslabo podprta, da bi se upoštevala. V tem oziru je jasni tekst Ammianov odločilen.

³¹⁾ Salzburger Urkundenbuch, II, št. 34. — E. Klebl, Eine neu aufgefundenene Salzburger Geschichtsquelle, Mitt. der Ges. für Salzburger Landeskunde, 61, 1921, str. 37, 49. — M. Kos, Conversio Bagoariorum et Carantanorum, str. 78 sl. — Na podlagi listine iz leta 977. sklepa B. Saria, Arheol. istraživanja u oblasti starog Poetovia, Starinar, 3. ser. I 1922, str. 208, da je Drava v ranem srednjem veku premenila svoj tok in porušila spodnji del ptujskega mesta. Ti domnevi Baldvina Saria ne daje listina nikake opore.

Seite der Schrankenplatte war mit Rosetten aus Blättern der Granathülte, umgeben von einem Laulkrantz, im oberen Teile wahrscheinlich mit Kreuzen verziert.

Diese frühchristliche Kirche war allem Ansehein nach dreischiffig, da ein Teil der Balustrade eines Seitenschiffes gefunden wurde; der Rahmen derselben, mit sehrägen Riefelungen bedeckt, umschließt ein Rhombengitter (Abl. 19). Die Säulen der Kirche trugen Blattkapitelle mit fünfteiliger Abakusplatte, von Strzygowski so gemaunte theodosianische Kapitelle, korinthische Kapitelle mit sechsblättrigen Rosetten, zwischen denen Ranken omporwachsen und an den Ecken zu Voluten umbiegen (Abb. 20 und 21).

Das Christentum hat in Poetovio im 3. Jahrhundert Eingang und Verhreitung gefunden. Am 2. November 303 erlitt der Bischof Victorinus, der älteste Exeget der lateinischen Kirche, den Märtyrertod. Von seinen Nachfolgern werden gemaunt, um das Jahr 343 Aprian, vor dem Jahre 378 der Arianer Julius Valens und sein Gegner und Nachfolger der orthodoxe Bischof Marcus (gestorben vor 381).

Wie die Denkmäler lehren, standen in P. am Ausgange der Antike bereits mehrere Kirchen. Der Teil einer Chorsehranke (Abl. 26), gefunden auf dem Paueramaberge, legt Zeugnis ab für eine Kirche, wahrscheinlich eine Friedhofskirche. In Sp. Hajdina wurde im Jahre 1935 eine einschiffige Saalkirche mit einer halbkreisförmigen Pricsterbank ausgegraben. Die Brüstungsplatte eines Anubau, gefunden am Gornji Breg, weist auf einen weiteren christlichen Kultbau hin, falls die Platte nicht von der Kirche in Sp. Hajdina verschleppt wurde. Eine Friedhofskirche in Ragoznica in der nächsten Umgebung der Stadt bezugten zwei Kandelaberleuchter aus Bronze mit Lilliearmen und Christogramm (Abl. 24, 25), dessen Charakter den Bestand der Kirche im 4. Jhd. gewährleistet.

Der Berichterstatter dankt herzlich für Ratschläge und Hilfe den Herren Oberinsp. A. Leschnigg und Ing. K. Rieder in Graz, Univ.-Doz. Dr. Fr. Eiebler und Dr. R. Nell in Wien, † Prof. J. B. Keune und Univ.-Doz. Dr. Harald Koetlic in Triar.

Izvestja.

O poreklu svobodnjakov (Freisassen).

Metod Dolenc.

I. V Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo je izšla že dolgo prej napovedana razprava g. vseuč. prof. dr. Janka Polea »Svobodniki na Kranjskem« (l. XVII., str. 3—142). Mišljeni so pod tem naslovom »Freisassen«, katere smo doslej nazivali »svobodnjake«. Pri tem izrazu ostanem še dalje iz razlogov, ki bodo nižje zdalej navedeni.

Označena razprava se opira na listinske vire, kar je glavno. Opisuje najprej na kratko postanek in razvoj institucije svobodnjakov po drugih deželah, namreč na Češkem, v Moravski, Šleziji, na Hrvaškem in Koroškem; vrstni red teh dežel je povzet po razpravi. Velik vpliv je imela po mojem mnenju na razvoj institucije tudi Švabska. O tem P. ne navaja v razpravi ničesar.

V poglavju, v katerem so navedeni viri kot podlaga raziskavanj, omenja P., da je za svobodnjake na Kranjskem ohranjeno zelo obsežno arhivno gradivo, ki da je »doslej popolnoma neizčrpano.« Ta zadnja trditev odvarja vprašanje, odkod pa bi bil dr. Josip Gruden zajemal svoja zelo obsežna izvajanja o svobodnjakih, ko je pisal svoje »Slovenske župane v pretoklosti«, ako ne vsaj iz stanovskih spisov omenjenega gradiva?

Med zgodovinskimi viri so opisane na prvem mestu »imenske knjige«, kar naj bi bil slovenski izraz za »Gültbuch«. Pa ni čisto posrečen; to P. priznava sam. Pravilno bi morali reči »knjiga o dačah« po prvotnem smislu, ali pa kako podobno. Trditev (l. c., str. 31), da je bila »imenska knjiga« deželni kataster nepodložniških zemljišč, je preširoka; da bi bila zemljiška knjiga v modernem smislu, o tem po vsem, kar se je o njej v moji Pravni zgodovini za slovensko ozemlje (PZ) pisalo, niti govora ne more biti.

Časovni postanek »imenske knjige« (torej knjige o dačah) stavi P. v glavnem na podlagi virov v l. 1539 (1549), 1618 in 1747 (t. j. po davčni rektifikaciji). Nastanek svobodnjakov pa opredeljuje polemično z zanikanjem pravilnosti izvajanj v PZ, češ da ni nobene opore »niti v imenjskih knjigah niti v ostalem arhivskem gradivu, da bi bili le ti ostanki starih prostih« (reete: svobodnih) »Slovencev izza staroslovenske dobe«. Na tem mestu bodi samo omenjeno, da doslej pač nihče ne bi takšne opore v teh virih iskal. Pač naj še dodam, da P. izraza »Freisass« do l. 1662. v teh virih ni izsledil. Steer pa ne gre za izraz, ampak za institucijo, ki pa v novem veku ni imela več posebnega pomena. Kot glavne načine »postanka in pomnožitve« svobodnjaških imenj navaja Polčeva razprava troje: fevdno podelitev, nakup od gospok in delitev že obstoječih svobodnjaških zemljišč in njihov nakup od svobodnjakov. Tudi bi bila — četrtič — možna »osvoboditev svobodniškega podložnika v priznanje njegovih zaslug in s prepustitvijo doslej podložnih zemljišč v prosto last.« Vendar dostavlja P., da za to ni primerov v arhivalijah. Mi pa mislimo, da takšnih primerov sploh ni smelo biti. Težnje, da se nastajanje novih svobodnjakov preprečuje, se zrealijo v sklepu stanovskega odbora z dne 1. februarja 1621., ki pa je bil — bržčas — 14. marea 1622. napram kranjskim, kakor koroškim deželnim stanovom potrjen od Ferdinanda II. Podložniki se poslej ne bi smeli od svojih gospok osvobojevati niti odkupovati.

Posebno poglavje posveča P. svobodnjakom kot posestnikom podložnih zemljišč. Tu se pokaže, da so se svobodnjaki na Kranjskem nahajali lahko tudi v razmerju

podložnika nasproti gosposki. Torej svobodnjaštvo nima značilne lastnosti za osebo, ampak za posest. Na drugi strani pa so mogli svobodnjaki imeti, če so bili zemljiški gospodje, tudi lastne podložnike.

Vprašanje podsodnosti svobodnjaških podložnikov je rešil avtor na podlagi dveh primerov, enkrat (za l. 1739.) tako, da ima podložnik svobodnjaka svojo podsodnost pri deželnem knjigovodji kot svobodnjaško upravo, drugikrat (za l. 1690.), da spadajo kajzarji in drugi sogorniki pod gorsko palico enega ali drugega svobodnjaka, ki sta si delila materni delež. Na ta primer se še povrnem.

Upravna oblastva za svobodnjake so predmet naslednjega poglavja. Stanovsko knjigovodstvo je vodilo »imenjske knjige«, torej knjige o dačah, določevalo, izterjevalo in vpisovalo dačno naklado. Glede sporov svobodnjakov pa je bil stanovski odbor prva instaneija, deželno glavarstvo druga. Vendar je bilo od l. 1659. naprej do l. 1781. stanovsko knjigovodstvo prva sodna in upravna instaneija.

O županih svobodnjaških naselbin govori P., pozivajoč se na ustrezne razmere na Češkem, ugotavlja sledove o njih na Vipavskem in Gorjanskem, pa trdi, da se v tej njegovi razpravi uvaja pri nas prvič pojem teh županov v pravnozgodovinsko vedo. To mi točno.

Odprava svobodnjakov se je pričela kazati kot zaželjen cilj za časa Marije Terezije z l. 1747. Za izvajanje o poreklu svobodnjakov smatram za posebno važno to, kar navajajo viri v definiciji institucije »Freisassen« tedajšnjih članov stanovskega odbora. Ko se jemljejo za prave znanstvene izsledke, so ta izvajanja sovzrok zmede o nazorih glede porekla svobodnjakov. Baš iz dejanskih navedb teh definicij bom dokazal, da je bila institucija tedaj imenovanih »Freisassen« posledica več komponent, ki so se razvijale dolgo dobo po svoje, navsezadnje šele skupno.

Glede nadaljnjih izvajanj o koncentraciji podložnikov in delni pridelitvi svobodnjakov posameznim gosposkam l. 1776., o poskusih njih odprave v l. 1784., o naporih v pogledu naprave nove zemljiške knjige za svobodnjake l. 1800., dalje o sledeči preosnovi svobodnjaške uprave naj zadostuje, da te zadeve samo navedem, saj se v naslovu te razprave zajetega predmeta več ne tičejo. Da se je slednjič vendarle napravila zemljiška knjiga za svobodnjake na Gorenjskem in Dolenjskem začetkom XIX. stoletja, naj radi popolnosti omenim, pa dostavim, da so se tudi še v sedajšnji zemljiško knjigo vpisala posestva kot »Gülte« (n. pr. Gült Dobrava, v novomeškem okraju, kar vem iz svoje sodne prakse).

Posebno obširno poglavje se bavi s svobodnjaškim sodstvom, pri tem najprej s »proesnim«, potem z »zasebnim« pravom. Tu je mnogo gradiva, ki se ne tiče samo svobodnjakov, ampak na splošno vseh podeželskih prebivalcev, tudi podložnikov, a P. ga navaja, ker ga je našel v virih, ki jih je obdelal. Formalno in materialno pravo bi se moralo točneje opredeliti. Klavzulo občne deželne obveze za škodo (»Landshadenbundklausel«) bi kazalo pojasniti najprej po prvotni funkciji v privatnopravnem smislu, in na to še predočiti stopnjo, na katero je ta institucija zdrknila v toku dveh stoletij.

Glavna misel Polčevega spisa je torej, da svobodnjaki nimajo zgodovinske zveze s kosezi (Edlinger), kakor sem trdil jaz v tem smislu, da so svobodnjaki preostanki kosezov.

II. Preden pristopim k samim izvajanjem o poreklu svobodnjakov, naj omenim to, kar se mi zdi potrebno glede pravnoznanstvene terminologije; kajti le-te nikakor ne smemo zanemarjati. Pred vsem je jasno, da se me more odobravati, da bi se termini tehnici kar sproti menjavali. Če je neki izraz za enkrat že ustaljen, naj se brez nujne potrebe (kamor bi spadalo, seveda, tudi dognanje očitne pogrčnosti)

ne izpreminja. Usus tyrannus! Zlasti pa naj se ne opušča tista skupnost terminov, ki jo nujno priporoča pripadnost k jugoslovanski jezikovni skupini.

Za prevod »Freisassen« se izraz »svobodnik« nikakor ne da priporočati. Do Polčeve razprave je bil izraz »svobodnjak« v pravniški in drugi književnosti že dobro zasidran. Nahajal se je že v Cigaletovi Jurid.-pol. Terminologie (iz l. 1853) za vse tri jugoslovanske jezike enako kot edini izraz, dočim je Cigale v svoji Znanstveni terminologiji (iz l. 1880) navedel samo »die Freien« in jih poslovenil z izrazoma najprej »svobodniki«, potem »svobodnjaki«. V Wolfovem besednjaku (1860) stoji »svobodnjak« poleg »lontovski kmet« (po Vodniku), prvi izraz takisto tudi v Pleteršnikovem besednjaku (1895). Svobodnjake imenuje svobodne kmete Milko Kos (Zgodovina Slovencev), Anton Skubic (»Slovenec«, LIV. štv. 60., nasl.), Josip Gruden (Zgodovina, in Slov. župani), takisto pisec teh vrstic v svojih prejšnjih spisih in v PZ.). Fran Kovačič (Slov. Štajerska in Prekmurje, 1926, str. 167) uporablja za libertine izraz svobodnjak in kaže na to, da je prešel izraz »Freisasse« v slovensko rodbinsko ime »Frass«, ki je posebno često v Slov. Goricah. P. sam je uporabljal prej izraz »svobodin«, pa ga je sicer opustil (pod vplivom Kelemine), ne da bi se hotel nasloniti na že udomačeni prevod Freisass = slobodnjak, ampak zamenjal ga je s »slobodnik«, češ, da rabijo ta izraz Čehi. Stvar je pa taka, da pravi Vladimír Mažuranič v svojih Prinosih (1898) na prvem mestu »slobodnjaki« (poleg tega še »liberajae«), Vuk Karadžić (1851) »slobodnjak«, najnovejši enciklopedijski besednjak Ristić-Kangrga (1936) »slobodnjak, slobodni stanovnik«. Vsekakor so nam jezikovno Hrvati in Srbi bližje, torej ostanimo pri »slobodnjakih« za »Freisassen«, »slobodnik« pa naj nam služi kot izraz višjega pojma, s katerim slovenimo »liber, ingenuus«, kakor je to dosledno uporabljal naš veliki zgodovinar Fran Kos v svojem Gradivu. Potemtakem so slobodnjaki le posebna vrsta slobodnikov.

O »imenjski knjigi« sem že zgoraj pripomnil, da izraz ni posrečen. P., ki je sam v svojih prejšnjih razpravah uporabljal za to institucijo izraz »stanovska zemljiška knjiga«, je pač brez potrebe (l. e., str. 22) pristavil v citatu iz moje PZ v besedah »uova zemljiška knjiga« za drugo besedo — klieaj. Da v tej zvezi meni ni šlo za terminus technicus v slovenščini za Gültbueh, leži na dlani. Sam P. ugotavlja (l. e., str. 17), da pomenja Gülte = Zahlung, Schuld, Abgabe. Torej ne prihaja na prvem mestu »imenje« v poštev, ampak dača od zemljišča. Izraz »imenje« pa tudi sam po sebi tu ni — uporabljiv. Predvsem se ta izraz ne uporablja prvič, kakor naj izhaja iz P. opombe 63, l. e., str. 67, v Ljubljanskem časniku iz l. 1850, — ampak, kar je razvidno iz prav tam citiranega spisa Kelemine, v slovenskem prevodu Gorskili bukev iz l. 1582 (Dolene, Pravni izrazi, ČJKZ 1920, str. 80). »Imenje«, srbsko »imanje«, pomenja gospodarsko zemljiško enoto (Gut). Za to pa skovanka »imenjska knjiga« ne velja, ker niso samo zemljišča v njej vpisana. P. sam pripominja, da upotrebljava izraz »imenjska knjiga« v nekakšnem širšem smislu, vendar treba najti izraza, ki bo v vsakem smislu adekvaten. Mislim tako: Če se je Gültbueh žele v l. 1662 ločil na dvoje, na stanovsko knjigo o dačah in na ono za svobodnjake, bo pač najpametneje, če slovenimo — s Cigaletom — Gülte (Gilte) z »zemljiščenica« (ali zemljiški davek); Gültbueh pa s »stanovskimi zemljiškimi bukvami«, če gre za imovino stanov, s »svobodnjaškimi zemljiškimi bukvami« pa, če gre za imovino svobodnjakov. Imenjska knjiga« ne ustreza tem upravičenim zahtevam po razlikovanju, že radi tega ue, ker ne pride do izraza, da se uporablja samo glede svobodnjakov. (Pripomnim, da so se zvale stanovske zemljiške bukve v neki listini z dne 20. avgusta l. 1639 »allda in Crain Haupt Gültbueh« [gl. Dolene, Ljublj. rokopisna zbirka itd., Kronika, 1935].)

P. piše (l. e., str. 113.): »Zakaj rabi Dolenc PZ 160. 372) za »ältere« in »jüngere Satzung« starejše in novo ustanovilo, je nejasno«. Odgovor na to je: Ker potrebujemo mi pravnikih dvoje izrazov: enega za »Satzung«, drugega za »Verpfändung«. Obeh nemških izrazov ne smemo sloveniti z »zastava«. Samo pri »starejši« »Satzung« je prišlo do tega, da je dobil upnik dolžnikovo stvar v svojo posest, pri »novejši« ne. Tu je dobil upnik samo pravico, da »posče« v prihodnje po predmetu, ki je bil namenjen in sprejet za svoječasnno zadostitev upnikove terjatve (Zugriffsrecht). Sedaj, mislim, bo pač jasno, da vsaj »neuere Satzung« na noben način ni in ne sme biti »zastava« v današnjem tehničnem pomenu »pignus«. Pa tudi »ältere Satzung« ne daje »pignus«, ampak ostaja pri »vadium«. Zato naj se tudi za njo, če se hoče juristično točno razlikovati, uporablja drug izraz kot za pignus, ne glede na to, da so še druge velike razlike glede zapalosti med »vadium« in »pignus« (Verfallspfand, Verkaufspfand). Res da izraz »ustanovilo« za »Satzung« (Festsatzung) ni bogvekakovo jasen. Nahaja se pa v naših besednjakih in se mi zdi boljši kot izraz »zalaganje«, ki sem ga našel pri Vladimiru Mazuraniću vprav glede zastavljanja. »Satzbrief« ali »Satzbuech« se da prav dobro posloveniti s »pismo o ustanovilu« odn. »knjiga o ustanovilih«. Sicer pa bi bilo tudi meni večč, če bi se našel nov, bolj primeren izraz, samo njegov pravni smisel se ne hi smel mečati s pojmom prave zastave.

Prav nobenega vzroka nimamo, da bi se morali posluževati (s Polcem) za Hube v slovenskem jeziku »huba«. Za to imamo pač že svoj domač izraz kmetija ali imenje; gl. Kos Milko (Zgod. Slov., str. 183): »zemljiška enota je vedno kmetija (hube, mansus, predium)«. P. pa uporablja izraza imenje in huba hkratu drugega poleg drugega (l. e., str. 57), ne da bi navedel, kaj naj bo diferencialni moment.

III. Že zgoraj je bilo mimogrede omenjeno, da P. zavzema polemično stališče napram moji PZ glede porekla svobodnjakov. Tu moram dodati, da pravi P. (l. e., str. 34), da jaz trdim »kar apodiktično«, da so »svobodnjaki resnično preostali izza staroslovenske dobe preko poznega srednjega veka« itd. Tisti »kar apodiktično« nikakor ni bil na mestu, zlasti ne v resni znanstveni razpravi.

P. je namreč predvsem prezrl, da sem na kraju predgovora v PZ pripomnil, da ima knjiga svoje vrzeli in napake . . . , da se utegne pokazati na malo razorani najvi . . . po nesreči morda tudi kakšen plevel . . . Pisatelj, ki se je vnaprej tako ogradil, gotovo nima namena, da to ali ono »apodiktično« trdi. Pa to ni edina očitna nepravilnost. Moja razlaga v PZ o prehodu kosezov do svobodnjakov ni brez oslonca na trditve drugih zgodovinarjev, ki uživajo vprav odlične sloves med nami. Da jih nisem omenil v svoji PZ, danes to obžalujem. Vzrok pa je bil moje prepričanje, da strokovnjaki moje vire itak poznajo in lahko kontrolirajo, za druge izobražence, za katere je bilo spisano »ogrodje pravne zgodovine za slovensko ozemlje«, na dveh straneh male osmerke citiranja itak ni bilo treba.

Moji viri so bili: A. Luschin-Ebengreuth piše (Grundriß der öst. Reichsgeschichte, 1899, str. 154.): »Unter besonders günstigen Umständen vermochten einzelne dieser Edelbauern selbst zur Freisässigkeit emporzusteigen« (ponovljeno v Handbuech der öst. R. G. 1914). Josip Gruden piše (Slov. župani v preteklosti str. 18.): »Če bi zasledovali rodovnike marsikaterih naših odličnih plemiških rodbin nazaj v zgodnji srednji vek, bi morda včasih našli na preproste slovenske župane ali svobodnjake kot pradede . . .«. Na str. 27. nadaljuje: »Kmalu so preostale od svobodnega ljudstva, ki je po večini izgubilo svojo neodvisnost, le še podinci, skupine ali občine, takozvani svobodnjaki ali plemičarji (Freisassen, Edlinge)«. Milko Kos (Zgod. Slov., str. 91, 92): »Poseben položaj med slovenskimi svobodnjaki-plemiči

zavzemajo kosezi ali kasazi. . . Tudi pri Nemcih veljajo za plemenite, za to ustreza slovenskemu kosezu nemški naziv edling in naselbini kosezov nemško krajevno ime »Edling«. Ime kosez ali kasaz se nam je ohranilo v krajevnih imenih. . . Po švabskem zrcalu smejo le svobodni zemljaki, imenovani kosezi, izbirati deželni novega vojvoda.« Str. 181 (za pozni srednji vek): »Med svobodnjake se štejejo od starih časov slovenski kosezi, ki sede na svojih svobodnih posestvih, so pa mavzlic svojemu svobodnoplemišskemu izvoru dejansko postajali vedno le bolj kmetje. . . Le po nekaterih krajih so si kosezi znali obdržati stare in pridobiti izjemne privilegije. . .« Johann Tschinkowitz (Darstellung des politischen Verhältnisses etc.; 1827, II., 1. zv. str. 14.) pravi o poreklu svobodnjakov: »Der Ursprung derselben ist wahrscheinlich von dem niederen Adel des Landes herzuleiten; daher denn diese Besizungen noch hier und da Edelhüner oder Edelsitze, oder Höfe heißen.« — Ali se sme po vsem tem trditi, da sem jaz nekaj o prelivanju kosezov v svobodnjake »apodiktično«, a nepravilno trdil? Ali drži, da so celo »znanstveniki« videli v svobodnjakih ostanke svobodnih Slovencev in da bi »globlji pogled v preteklost moral. . . razbliniti. . . rodoljubne iluzije?« (l. c., str. 93.) Mari je tudi A. Luschin-Edengreuth podlegel »rodoljubnim iluzijam?« Mari še Anton Mell (Entwicklung Krains vom X. bis ins XIII. Jahrh., 1888, str. 17), ko piše, da je bil v neki kroniki iz l. 989 navedeni Pribislav »vermutlich ein südslavischer Adeliger« ob Sori pri Goričanah (medaleč so Koseze nad Ljubljano), ki pa za poznejše, XIII. stoletje, priznava poleg ministerialcev še druge svobodne ljudi?

IV. Viri, ki so bili P.-u podlaga za raziskovanje o svobodnjakih na Kranjskem, so nudili zelo pestro sliko vrst svobodnjakov, tudi takšnih, ki so plavali pod nazivom »Freisass« neopravičeno. Za to pa ti viri niti po svojem namenu, niti po svoji vsebini niso odločilni za spoznavanje porekla svobodnjakov.

Slovenci so od zgodnjega srednjega veka do XIII. stoletja imeli plemenite, svobodne in nesvobodne ljudi. Med druge je šteli koseze. Kdor si vzame truda, naj si prečita uvode k Gradivu III., IV. Frana Kosa, pa bo videl, koliko svobodnih ljudi je bilo med Slovenci v tej dobi, ki so listinski izpričani. Prav lahko, da je bil tudi kakšen kosez med njimi. Ludmil Hauptmann navaja podatke za svobodne koseze še za XIII. stoletje. V tem času pa je bržčas mnogo kosezov prišlo v stan ministerialcev. Velik vpliv na razvoj slojev prebivalstva slovenskih dežel je imela le-teh kolonizacija. Gre pri tem za vprašanje, ali so bili koloni svobodni ali nesvobodni ljudje. L. 1016. je postal Bertold von Zähringen koroški vojvoda (gl. Mell, l. c., str. 26). Ta je povezal, kjer je vladal, vneto pospeševal kolonizacijo. O vzrokih za to se danes v Nemčiji mnogo piše (glej. H. Heimpel, Deutschlands Mittelalter Deutschlands Schicksal, 1935, str. 46). Theodor Mayer, eden izmed modernejših zgodovinarjev, pa je postavil to-le tezo (Der Staat der Herzoge von Zähringen, 1935, str. 24): »Wir wissen, daß von alterher »Freie« dagewesen sind, ihre Bedeutung war aber gering; denn sie saßen verstreut und waren verfassungsrechtlich nicht organisiert. Nun finden wir aber seit dem XII.—XIII. Jahrhundert, da unsere Quellen reichlicher fließen, wieder freie Bauern in nicht geringer Anzahl. Aber diese freie Bauern sind nicht die Abkömmlinge der alten freien Bauern, sie sitzen durchwegs auf Neuland, das erst im XII.—XIII. Jahrhundert gerodet worden ist. . . Im XI. Jahrhundert haben die Grundherrschaften noch unfreie Bauern als Hörige angesetzt. Dann aber tritt die Aufspaltung von Grundherrschaft und Staatshoheit ein und diese Veränderung spiegelt sich in der Stellung der Kolonialbauern wieder.« Mayer navaja nato institucijo »das Freiamt« kot gosposki urad za te kmete tudi za ozemlje salzburškega nadškofa in pravi: »Mögen die Namen mitunter wechseln,

die Sache bleibt grundsätzlich überall die gleiche. Der moderne Staat des Mittelalters hat im Neuland nicht mehr die alte Gesellschaftsordnung aufgebaut, er brauchte und wollte nicht mehr die Gliederung des Staatsvolkes durch persönliche Abhängigkeitsverhältnisse... Die Zähringer haben aber in diesem Prozeß eine führende Rolle gespielt. Sie sind es gewesen, die auf ihren Schweizer Besitzungen freie Bauern angesiedelt haben.« Mayer ni preiskaval razmer v drugih deželah Zähringovcev (samo napovedal je pred kratkim v Neue Züricher Zeitung, 5. febr. 1937. str. 5., da bo to storil). Ni treba, da bi mislili, da so Zähringovci in njihovi nasledniki pošiljali svoje svobodne kmete tudi med Slovence. Gre samo za to, da se pokaže duha tedajšnjega časa in da se ugotovi, da se pojavlja najpozneje v XII. stoletju poleg prejšnjih vrst slobodnih ljudi še nova vrsta, ki ji je zagotovljena posebnost glede podrejenosti napram vladarju. To pa ni moglo ostati brez vpliva na podrejenost kosezov, ki so bili že od prej v deželi. (Drugače prikazuje pomen naseljevanja Luschin-Ebengreuth, Die Zerreißung der Steiermark, 1921, str. 25. nasl.) Kar nič ni pomislekov, ampak je povsem naravno, da se je pravno razmerje do vladarja, torej do najvišjega oblastva v deželi, za slobodne kmete-koloniste razširilo tudi na koseze. Na dlani pa leži, da se je s tem končna stopitev obeh stvarno močno pripravljala. Če govori Luschin-Ebengreuth o tem (glej zgoraj!), da so plemiči — Edlinge — kosezi šli navzgor in se pospeli do »Freisässigkeit«, se to, kar smo ravnokar ugotovili, pokazuje za več kot verjetno. S tem se očitno skladajo tudi izvajanja Frana Kovačiča (Slov. Štaj., str. 167), ko pravi, da so imeli svobodnjaki zemljišča »dosmrtno in morda še z dedno pravico«, da so pa ostali »nekoliko nižje za njimi kazazi (Edlinge)«. (Zmotno je torej mnenje (Polec, l. c., str. 94), da so bili kosezi svobodnejši v primeri s svobodnjaki.)

Kakšna je bila novo ustanovljena podrejenost svobodnjakov in kosezov na slovenskem ozemlju, se da samo domnevati. Vendar se, po duhu časa sodeč, gotovo ne motimo, če retrogradno sklepamo, da je vsakočasni gospod v deželi izvrševal funkcije, ki so jih drugod v alpskih deželah dobili »die Freiämter«. In vendar moremo trditi z vso gotovostjo, da so se na Kranjskem kosezi in svobodnjaki že l. 1535. drugi poleg drugih ohranili, da-si oboji niso šteli med prebivalce plemeni-tega rodu. V redu za deželna sodišča na Kranjskem, v Slovenski Krajini, Metliki, Istri in na Krasu, ki ga je izdal rimski kralj Ferdinand na Dunaju dnc 18. februarja 1535 (prim.: Dolenc, Ljubljanska rokopisna zbirka itd. Kronika 1935) stoji zapi-sano: »damit aber di Freysässen und Edlinger, die ihre frey aignen Güter und Hüben haben, aber doch nit geadelt Person seyn...« Tu je tip svobodnjakov poleg kosezov omenjen še pred prvo stanovsko njigo o dačeh in sicer naravnost v protislovju s stanovi, ki so plemenitniki, toda prvi in drugi posedujejo svoja svobodna posestva in imenja prav enako. Ali more biti še kaj dvoma — če se poslej kosezi v XVII. stoletju ne imenujejo več v knjigi o dačah, čeprav so se koseske naselbine s tem imenom do danes ohranile, da so se poslej stopili s svobodnjaki v en sam sloj? Vsega tega P. ni imel pred očmi in vendar je zapisal, da je moja PZ poslužila »apodiktično« napačnega predstavljanja. »Imenjske knjige«, torej knjige o dačah, so vodile podatke do 1662. l. za plemenitnike in koseze kot svobodnjake hkratu, v toku stoletja pa sploh pozabile na koseze; one štejejo v l. do 5. knjigi svobodnjake za »Gemain« (sc. Leute) poleg meščanov; »Freysäßgrundt« se omenja še le v 7. knjigi poleg 6. knjige, ki obravnava »Standgülden«; torej je svobodna, da se do l. 1662. zapisovalci niso čisto nič brigali za vprašanje, kaj je izvor svobodnjaške posesti, dasi je zakonodajec v l. 1535 koseze in svobodnjake še ločil, pa

vendar skupno obravnaval. Dokazna vrednost tistih svobodnjaških zemljiških bukev zdrkne torej, kar se tiče ugotavljanja razvojne črte svobodnjakov, na miš.

To pa ustreza popolnoma novi dobi. Razmere so se med tem časom, od l. 1535. do l. 1662. pač korenito izpremenile. Mnogi prejšnjih svobodnih kmetov so že prej pristali prostovoljno na podložniško razmerje: Šolski primer, ko se župan Stinko iz ptujske okolice l. 1277. »komendira« z vsem svojim imetjem v varstvo »nemških vitezov« (po Josipu Grudnu: Dolene, Dušanov zakonik, 1925, str. 66), kar se pa ni smatralo za *capitis deminutio*. Ni izključeno, da so se komendacije kosezov in svobodnjakov poslej, čeprav sporadično, pa vendar še dogajale. Ne smemo prezreti, da se je zgoraj navedeni citat iz Landgerichtsordnung (1535) v svojem nadaljevanju glasil: »Aber die Edlinger so ohndas in dasselb Gerieht, Herrschaft oder Urbar gehören, mit denen ein Land-Richter, als mit andern derselben Herrschaft Urhar-Leuthen vorhin zuhandeln Fueg hat, sollen daher nicht gereith, noch verstanden werden.« Pravilno piše Josip Zontar (Hauptprobleme der jugoslav. Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, l. 1934); »Die Edlinger behielten ihre privilegierte Stellung nur so lange, als ihre Verbindung mit den Edeltümmern anhielt. Edeltümmern — so tu svobodna imenja. Ni čuda, če so se kosezi, če niso dobili zveze z nemškim plemstvom s tem, da bi postali njegovi ministerialci, zlasti po zavladanju Habsburžanov na Kranjskem, oklepali vsaj tistih pravie, ki so jih dobili svobodnjaki.

Nastale so pa še druge, nove, posebne diferenciacije v pravni lastnosti zemljišč. Svobodniki, tudi meščani, duhovniki, plemenitniki si pribavijo zemljišč v vinorodnih goricah kot »mejaši«; ostanejo svobodni, niso podložniki vinogorskega gospoda. Njihova zemljišča pa so v »kavzalni podsodnosti« prav tako, kot zemljišča sogornikov, ki so osebno podložni gorskemu gospodu. Drug čisto nasproten pojav: Podložni kmetovalci prebeže, ker ne zmorejo več davčnin, dajatev in tlake, v mesta. Tam se jih branijo, pa se naseljujejo kot vsobenjki v hramovih ali zidanicah vinskih gorie. V literarni zapuščini Antona Kaspreta sem zasledil notico »zinsfreier Grundhold« = »danjščak«; odkod jo je povzel, ni zapisano. Vendar je notica del zbirke pravnih izrazov in ni dvoma, da je danjščaka zasledil nekje kot neobdačenega podložnika posebne vrste.

Skratka, podložniške razmere so se postopoma izpreminjale, tu tako, tam drugače, pravne enotnosti ni bilo; še manj pa pravega pregleda pri tistih činiteljih, ki jim je bila poverjena naloga, da imajo vse davčne obvezance v razvidnosti.

O vsem tem najbolj jasno pričajo Polčevi izsledki po zapiskih v svobodnjaških zemljiških bukvah sami. Prvotna razvojna smer komponent: svobodnih kmetov — kosezov — svobodnih priseljencev se razblini po tridesetletni vojni in dobi pod bogvekakšnimi vplivi čisto nov značaj. Kakor se v navedeni dobi mešajo »mejaši« in »sogorniki«, »pravi« in »kmetski« fevdniki, kakor se v tej dobi klavzula o deželni obvezi za škodo, ki sprva nikakor ni bila namenjena podložnikom, zlorablja hote ali nehote, da zdrkne nazadnje na stopnjo brezpomembne birokratične fraze (gl. Dolene, Ljublj. rokopisna zbirka itd., Kronika 1935); tako so tudi v svobodnjaške zemljiške bukve (Gülthueh) sprejemali razne vrste kmetskih in meščanskih svobodnih in nesvobodnih ljudi. Iz odgovora, ki ga je dala stanovska reprezentanca 5. sept. 1747, sledi, da je stanovski odbor bil mnenja, da izvirajo svobodnjaki od onih podložnikov, ki so se odkupili od zemljiških gospodov in da so po deželnem običaju tisti, ki niso niti deželani, niti plemiči, ampak lastniki meščanskega, v nobenem urbarju, pač pa v deželni »imenjski knjigi« vpisanega zemljišča ali desetine (Polee, l. e., str. 58). Deset let pozneje so morali stanovi znova pojasnjevati svojstvo svobodnjakov in njihovo sodstvo. Tu pa so navajali, »da so na Kranjskem polju

nekatera zemljišča iz doslej neznanih vzrokov davkov prosta« (Polec, l. c., str. 59). Ali ne leži tu priznanje nepoznanja porekla svobodnjakov na dlani? Če stanovski odbor v Ljubljani ni vedel, da so to bivši kosezi, prav svobodnjaki, ac moramo temu le čuditi, ko pa poznamo definicijo, ki jo je pol stoletja pozneje podal Ivan Tschinkowitz (Darstellung des politischen Verhältnisses itd., 1827, I., 2. del, str. 4) brez vsakega pridržka in čisto jasno: »Eudlich ... noch die Freysassen, das sind jene Besitzer, die mit ihren Gründen keiner Herrschaft unterworfen sind, sondern unmittelbar zur Landschaft euidienen, dortlin auch ihre Steuern entrichten.« Samo po tej definiciji se dajo razlagati predpisi naredbe za Koroško z dne 4. februarja 1754., ki razlikuje obdačenje svobodnjakov (Freysassen) in drugih slobodnikov («Gemein-Partey») na eni, deželanov pa na drugi strani. Samo tako razumemo Vodnika, ki je »Freisassen« imenoval »lontovške kmete«.

Ta dejstva, pa še prav posebno to, da se je pridajal naziv »Freisassen« tudi osebam, ki jih P. sam označuje kot nepravne, kaže jasno, da listinski zapisi v kranjskih stanovskih spisih niso zanesljivo gradivo za rešitev vprašanj, ki se tičejo porekla svobodnjakov. Temu se tudi ne smemo čuditi. Pomisliti je treba, kakšen prevrat se je izvršil v deželni upravi vprav po tridesetletni vojni, ko so plemeničniki zapuščali svoje gradove in stremeli ter silili v deželne službe in med cerkvene dostojanstvenike. Vse je bilo v povojjih, uradni posli so se opravljali po formularijih, poznavanje zakonov in naredb je bilo malo temeljito, še manj poznanje porekla institucij. Listinski viri se morajo po vsem tem za pravno zgodovino previdno, kritično uporabljati. Zlasti se ne smejo omalovaževati dejstva, ki so jih ugotovili čisti zgodovinarji.

Nekritična je trditve (Polec, l. c., str. 57), da se v njegovi razpravi »uvaja v pravnozgodovinsko vedo s tem prvič pojem svobodniškega župana«. Našel je župane v listinah, ki se tičejo Vipavske in Vodic, kot upravne organe zlasti v pogledu iztirjanja davčnin, pa tudi izvrševanja sodstva. V resnici pa je pisec teh vrstic že 12 let prej (Dolenc, Dušanov zakonik, 1925, str. 77) zapisal: »Fevdskemu upravnemu območju so stale tu pa tam še kakšne občine svobodnjakov (Freisassen) nasproti, ki so imele svojo organizacijo z lastnim sodnikom ali županom na čelu. Tu na preostankih nekdanje avtonomije kmetiškega prebivalstva se nam prikazujejo kot upravni in sodni organi.« Ti podatki so pa prevzeti iz Josipa Grudna (Slov. župani v preteklosti, str. 28, 29), ki se zopet sam naslanja — po mojem mnenju — na Luschin-Ebengreutha (prim. njegov Grundriß str. 154, odnosno Handbuch, str. 358). Poznavalec domače pravnozgodovinske književnosti pa bi se lahko spomnil, da je tudi Fran Goršič (Župani in knezi v jugoslovanski pravni zgodovini, ČZN, 1929) pisal o županih (sodnikih) plemičarjev.

Pri vsem tem pa tista dva primera svobodnjaških županov in sodnikov kažeta jasno, da je moralo biti še koncem XVII. stoletja izvestno število večjih naselbin svobodnjakov. Na vsak način pa se je »Johann Edling«, po dvornem dekretu z dne 4. decembra 1781. imenovan »Herzogbauer zu Plassendorf«, obranil kot čisti kosez, ker so mu bile ohranjene vse oprostitve od davčnin in tlak, kakor dotlej, tudi še posej, zanj in za njegove potomce. Seveda je imel le ta izjemen položaj. Toda obstoj tega primera dobro podpira sklep, da kosezi kot izvestna pravna institucija tudi državnim krmilarjem koncem XVIII. stoletja ni bila nepoznana, ampak po njej priznana.

V. Polec je smatral v ZZR VI. (Razpored sodnih instanc, str. 119) »Freisassen« za »oslobojene podložnike, ki so se odkupili zasebnega podložništva in so bili neposredno podložni le deželci«. Posnel je to po Rechbach-u (Observations, str. 103). V

svojem najnovejšem spisu o svobodnjakih je sledil novo-odkritim virom in označil zgoraj pod I. navedene trojne pravne posle kot načine postanka svobodnjaških »imenj«. K temu je treba pripomniti: Kjer gre za »sevdno podelitev«, za »nakup od gospodov«, za »delitev že obstoječih« svobodnjaških zemljišč, tam se mora predpostavljati obstoj institucije svobodnjaštva, ki mu je pravi in pravni karakteristikon, da razpolaga z lastno imovino, ki ni podložna nikomur razen deželi naravnost. Vsi navedeni načini postanka so torej le sekundarni pojavi. Treba jim je poiskati še historično izhodišče. Ko pa P. pravi, da bi bila možna osvoboditev svobodnjaškega podložnika v priznanje njegovih zaslug in s prepustitvijo dotlej podložnih zemljišč v svojo last, ne vpošteva, da svobodnjaki sami nikakor niso imeli pravice pretvarjati zemljišče podložnih v svobodnjaštvo: Take prerogative svobodnjaškega sloja pravna zgodovina ne pozna ne pri nas, ne drugod.

V vsem in vsakem označujemo izvajanja, ki bi sklepala glede razvojne črte svobodnjakov samo iz kranjskih arhivalij po XVI. stoletju, za nemogoča. Saj činitelji, ki so sestavljali dotične spise, bili to stanovski odborniki, bili deželni knjigovodje, niti niso poznali zgodovine razvoja te institucije, niti niso imeli namena, da bi v tem pogledu nekaj ugotovili. Njim je šlo samo za to, da bi svobodnjake, pod kakršnokoli obliko so se prikazovali, spravili med podložnike.

Problem svobodnjaštva po svojem značaju »ploh ni »kranjski« problem, še notranjavstrijski ne, ampak srednjeevropski, če se hoče, človeško-kulturni problem. Po vsej Evropi se kaže valovita črta stremljenja osvoboditve in osamosvojitve podložniških slojev. To stremljenje se zdaj dviga, doseže svoj višek, pa pada itd. Za Slovence je črta stremljenj po svobodi imela svoj višek že v staroslovnski dobi pod samostojnimi slovenskimi knezi. Poleg svobodnih kmetov se nahajajo kosezi. Ko izgube Slovenci svoje kneze, se vendar le rešijo še v pozni srednji vek kosezi in svobodni kmetje, ali njihovo število v dobi od XI. do XVI. stoletja se krči. Ipak — vsaj kosezi niso povsem izginili! Za ravnokar označeno dobo vidimo vsaj sorodne pojave na Hrvaškem, v Srbiji, prav tako tudi na nemškem ozemlju (Bargildi, Pflughafte), celo na Poljskem so si priborili avtonomnost t. zv. kozaki (Dąbkowski, księga alfabetyczna dawnego prawa prywatnego polskiego, 1932, str. 38). (Da-li obstoji kakšna lingvistična zveza med »kosezi« [Fran Kovačič piše »kazazi«] in »kozaki«, bi bilo morda vredno preiskati.) Slovenski kmet se je krepko zavzel za svoje osvobojenje. Kmečke vstaje so mejnik nove dobe političnega življenja Slovencev. Črta stremljenj po osvoboditvi se je zopet dvigala. Ali po 30-letni vojni zopet pada, ne da bi pojavi svobodne zemlje popolnoma izginili. Svobodnjaštvo zatirajo plemstvo, deželna in državna uprava, zavestno in podzavestno. Vse to pa gre vzporedno s podobnimi pojavi v drugih deželah in državah. Primerjajoča pravna zgodovina vseh različnih načinov dviganja kmetov do svobode še ni napisana. Oviranja podviga kranjskih svobodnjakov, kakor ga je prikazal Polec v svoji razpravi o svobodnjakih na Kranjskem, ne bomo šteli med svetle strani delovanja domačih oblasti. Ipak je odkritje teh oviranj ali zavlačevanj, ko se odmislijo zmotna izvajanja, ki smo zgoraj kot takšna navedli, zelo zaslužno delo: vsaj gre za prikazovanje »pravnega in socialnega položaja kmetiškega ljudstva kot centralni problem pravne zgodovine Slovencev«. Te besede citiram tu namcno; vzete so iz uvoda moje PZ (str. XI.). Polec je v svoji razpravi (l. c., str. 7) menil, da sem se pri tem naslonil na njegovo razpravo v ZZR IX, str. 188 (ne 181, kakor je napačno tiskano). V resnici pa je popolnoma odveč vprašati, kdo je avtor omenjenega citata. Kajti citat vsebuje tako resnico, ki je in mora biti vsakemu slovenskemu pravnemu zgodovinarju a priori znana in neizpodbitna.

Na kraju smem pač naglasiti, da je po mojih izvajanjih potrjeno, kolikor se to da pri današnjih virih reči, da so preostanki kosezov, ki so bili še v zakonodaji začetkom 16. stoletja poleg svobodnjakov vpoštrevani, prešli v naslednjih stoletjih med svobodnjake, da so se pa le ti — po Polčevih izvajanjih — na Kranjskem sčasoma znatno odstranjevali od svojega prvotnega pravnega položaja, ko so sprejemali tudi podložna zemljišča (gl. zgoraj drugi citat iz Landgerichtsordnung, 1535).

Zusammenfassung.

Über den Ursprung der Freisassen.

Den Anlaß zu dieser Abhandlung gab die Studie von Dr. J. Polec »Svobodniki na Kranjskem« (Glasnik muz. društva za Slov., XVII., 3—142). Diese Arbeit stützt sich hauptsächlich auf das Gültbuch der ehemaligen Landstädte Krains (1539., 1618., 1747.). Nach kurzer Darstellung des Inhalts der Studie wird festgestellt, daß ihr polemischer Hauptgedanke darin gipfelt, die Freisassen dürfen in keine rechtsgeschichtliche Verbindung mit den Edlingern gebracht werden. Von diesen nämlich hat der Verfasser dieser Zeilen (Pravna zgodovina za slovensko ozemlje) behauptet, sie seien mit ihren Resten in die Reihen der Freisassen übergegangen.

Der nächste Abschnitt der vorliegenden Abhandlung erörtert terminologische Fragen. Insbesondere wird als notwendig hervorgehoben, daß auch für »Satzung« und »Verpfändung« oder »Pfand« in slovenischer Sprache verschiedene Ausdrücke gebraucht werden müssen.

Betreffend die Hauptfrage über den Ursprung der Freisassen, werden zunächst die Meinungen von Luschn-Ebengreuth, Anton Mell, Tschinkowitz, Gruden, Milko Kos, Kovačič erörtert, inwieweit sie entwicklungsgeschichtlich die Zusammenhänge der Edlinger und Freisassen deutlich umrissen haben.

Nach Darstellung des Verfassers dieser Zeilen hat sich die slovenische Bevölkerung bis zum XIII. Jahrhundert in zwei Schichten gespalten: Freie und Unfreie, unter den ersten waren auch Edlinger. Einige Edlinger sind gewiß in den Stand der Ministerialen aufgenommen worden, doch nicht alle. Zu dieser Zeit befanden sich aber auch in den von Slovenen bewohnten Gebieten schon Kolonisten, die von außen hier angesiedelt wurden. Das Geschlecht der Zähringer hat bei der Kolonisation eine führende Rolle gespielt. Ihre »freie Bauern« waren direkt dem Landesherrn untertänig. Daß dies auch auf das Verhältnis der Edlinger eingewirkt hat, kann kaum bezweifelt werden. Die Edlinger haben sich nach Ansicht Luschn-Ebengreuths auch zur Freisässigkeit emporgerungen. In anderen Gebieten des Alpenlandes kam es zu Freiämtern, in den slovenischen Teilen blieben Edlinger und Freisassen (Freihauern) nebeneinander, beide unterstanden dem Landesherrn unmittelbar, obschon sie keineswegs zu dem Landes-Adel zählten. Dies gilt insbesondere für Krain; denn in der Landgerichtsordnung für Krain vom 18. Februar 1535 steht geschrieben: »Die Freisassen und Edlinger die ihre freyaignen Gueter und Hueben haben, aber doch mit geadelt Person seyn«. Es kann keinem Zweifel unterliegen, daß der Umstand, daß in den Gültbuchaufzeichnungen vom XVII. Jahrhundert Edlinger nicht mehr vorkommen, darauf zurückzuführen ist, daß sich die minder zahlreich vorkommenden Edlinger und die Freisassen zu einer Ständegruppe verschmolzen haben. Die weitere Entwicklung der Freisassen »in pejus«, der zufolge sich einige Freisassen freiwillig oder durch Not gezwungen in das Untertänigkeitsverhältnis der feudalen Herrn begeben haben, (was schon in der Landgerichtsordnung (1535) angedeutet erscheint,) kann aus der allgemeinen Rechtslage, insonderheit aber aus der analogen Behandlung der »Mejassen« in den Weingebirgsgebieten recht gut verstanden werden. Die Edlinger behielten ihre privilegierte Stellung nur so lange als ihre Verbindung mit den Edeltümern anhielt. Verfallen diese, tauchen sie unter die Freisassen,

die aber selbst nicht mehr alle ihre Privilegien aufrecht erhalten konnten. Die ursprüngliche Entwicklungslinie: Edlinger-Freibauern — freie Kolonisten — Freisassen kamen nach dem 30jährigen Krieg auf ganz abwegige Bahnen. Der Bureaokratismus half dabei wacker mit, so, daß es zum Teil zu sekundären Erscheinungen gekommen ist, denen zufolge auch unermüdete Besitzer im krainischen Gültbuch unter der Flagge der Freisassa geführt wurden.

Die Behauptung, daß Freisassen auch aus der Schicht der Edlinger hervorgegangen sind, die Dr. J. Polc bestritten, kann nicht von der Hand gewiesen werden. Dagegen mußte seine Angabe, er habe als erster die hier und da vorkommende Organisierung der Freisassen unter einem Župan in die slovenische Rechtsgeschichte eingeführt, als den tatsächlichen Verhältnissen nicht entsprechend abgelehnt werden.

K zgodovini uprave Šentpavelske posesti na Fali.

Josip Mravljak, Vuzenica.

V šentlovrenški pokrajini (»in provincia S. Laurentii«) je bilo po šentpavelskem prvem urbarju iz leta 1289. trinajst uradov, namreč v Smolniku (»in dem Zmolnieh«), v Rovtah nad Falo (»in dem Geraeut«), na Travniku ali v Činžatu (»in villa Wisen«), v Kunnu (»in dem Kūmin«), »in dem Maltz«, to je kraj Hudi kot na desnem bregu Radoljne (v urbarju 1371 se imenujejo kmetje Kuplen, Jelen, Sobodin, Johannes in der Lakchen, Chrieg, Lačič, Draksel), »in dem Wizken«, to je okoliš Bejakovega (Visjakovega) vrha, »in dem Saltz« južno od tega (imenovane so kmetije Jančee, Skerbin, Peličnik, Perlit), »in dem Daesehen«, to je kraj okoli Dežnika (3 kmetije), potem Recenjok (»in dem Chrezzenpaeh«), nadalje »in der Rübstat«, to je kraj ob potoku Urajnici (imenujejo se kmetje Gradnitz, Chorner, Barbor fistulator, Wutseh, Skerltz, Zmagoj, Wutzman itd.), »in dem Ebenpaeh«, to je kraj proti Kurji vasi, »in dem Rotenperg«, to je Rdeči breg od Urajnice proti Sv. Ignaciju (imenujejo se kmetje Košatec, Pinter, Starmaslni, Tobnakeh (Dobnik), Peleian, Choeh, Jager etc.) in končno »in dem Char«, to je kraj okoli Karničnika nad D. M. v Pušavi. Razen uradov okoli Št. Lovrenca (in trga Št. Lovrenca) so spadali pod falsko upravo še urad v Rušah in na Bezeni, urad v Kamnici in Proseku pri Bresternici; v Selnici pa je bila posebna uprava, ki je obsegala urade v Bistrici (Vaeustritz), v Klaneu in Dobravi (Harde) pri Selnici, v Gerstorfu nasproti Fali (»in valle«), v vasi Selnici, na Boču nad Selnico (»in monte Waltz«) in v Vurmatu (»in Wudmund monte«).

Vso šentlovrenško provinco je prvotno upravljal Št. Pavel sam s svojimi redovniki. Prvi posvetni upravitelji se pojavijo v drugi polovici XV. stoletja: V. Hengspacher na Fali l. 1462. in istočasno H. Jobstel kot kletar v Št. Lovrencu;¹⁾ nato J. Rosenberger l. 1480., ki nam je zapustil prvi izkaz pravice in dohodkov falskega upravitelja,²⁾ ter H. Schrampf l. 1494.³⁾ Iz XVI. stoletja poznamo upravitelje K. Lintzerja l. 1514., H. Fraunstetterja l. 1570., L. Hofferja, ki je bil pred tem vinargradniški uradnik v Selnici, l. 1576. in V. Sehrieffla l. 1578.⁴⁾ Vsi ti upravitelji so potrdili prejem upraviteljstva samo za 1 leto; samostan je postopal torej pri oddaji upraviteljstva zelo previdno ter je vsako leto sklepal pogodbo nanovo, četudi z istim

¹⁾ Urk. Buch St. Paul, št. 553.

²⁾ L. c. št. 613, 614.

³⁾ L. c. št. 669.

⁴⁾ Ben. arhiv v Št. Pavlu, Ka V., Fach 2, Fasc. 6. Istotam je tudi Searzuolov aki.

upraviteljem. Izjema se je zgodila, ko je na Jurjevo l. 1582. prejel upravo falske graščine in s tem šentlovrenške province Otolin Scarzuola iz Cremona za dobo 11 let; oddal mu jo je opat Andrej Schaffer (1576—1583), ki je bil, kakor poroča o njem šentpavelski zgodovinar Beda Schroll⁵⁾, slab gospodar. Vendar tudi Otolin Scarzuola falske uprave dejansko ni imel v rokah vseh 11 let, kajti že l. 1587. najdemo na Fali uovega upravitelja L. Weissenkircherja.

B. Schroll poroča v svojih delih mnogo o zgodovini Dravske doline, tudi o upraviteljstvu na Fali, le malo pa govori o upravi sami. Lepo pa to upravo ilustrira v šentpavelskem arhivu ohranjena pogodba, sklenjena med Scarzuolo in opatom Andrejem 24. aprila 1582. Pogodba obsega 14 točk, katerih vsebina je naslednja:

1. a) Župani vseh šentlovrenških in selniških uradov oddajajo skozi 11 let davščine Scarzuoli, oziroma njegovim dedičem, ki bi mu v slučaju smrti sledili v falskem upraviteljstvu. b) Otolino, oziroma njegovi dediči se zavžejo z reverzom, da bodo vedno priznavali šentpavelskega opata za svojega gospoda in gospodarja, katerega bodo vedno zvesto služili v javnih in tajnih zadevah, in da bodo imeli vedno pred očmi koristi samostana. c) Ako pokliče opat upravitelja v samostan ali ga pošlje kam drugam, izvrši upravitelj nalogo brez odloga, toda na stroške samostana; uradne zadeve v falski upravi sami pa vrši upravitelj na lastne stroške in mora biti pri teh poslil opatu vedno pokoren upravitelj.

2. Upravitelj mora skrbno čuvati regalije, privilegije in druge samostanove svoboščine; mora gledati, da podložniki ničesar ne zamudijo ali odtujijo, da dajejo davščine v redu, obdelujejo zemljo v redu, ne zanemarjajo poslopij ter da se odpravijo davščine o lesu v redu po splavih. Konec druge točke ni povsem jasen⁶⁾; izgleda, da je v slučaju, če hoče kdo drugi spravljati les po splavih, upravitelj dolžan pregledati po samostanskem logarju, če ni vnes kaj samostanskega lesa, ter skrbeti za plačilo določenega splavarskega davka.

3. Upravitelj se obveže, da se bo ravnal po starih običajih do podložnikov, da jih ne bo pritiskal proti starim navadam, jim naložal brez opatovega znanja novih bremen ali jih sicer nadlegoval, ter da jim bo dober in pravičen. Pritožbe podložnikov mora vestno obravnavati in pravočasno ukreniti vse potrebno. V sporih in zmotah mora podložnike ščititi ter jim nuditi pomoč, da ne nastanejo nepotrebne pravde. Če bi se tega ne držal ali bi delal nasprotno temu navodilu, potem padejo vsi pravdni stroški v njegovo breme.

4. Urbarske dajatve in desetino mora upravitelj pobrati in oddati v določenem času: Petrovi siri se plačajo v denarju na praznik sv. Petra in Pavla po 20 krajearjev; davki po predpisih štajerskih deželnih stanov se morajo pobrati o sv. Jakobu ali najpozneje na Lovrenčevo, da jih je mogoče pravočasno odposlati v Gradee; te davščine pa sme pobirati samo po predloženem seznamu predpisanih davkov in po posebnem opatovem nalogu. Urbarske dajatve pobere in odda osem dni po sv. Uršuli, davek in desetino v žitu pa obdrži upravitelj za sebe in plača za to opatu v denarju: za mernik pšenice 80 kr, za mernik rži 60 kr, za mernik ječmena 60 kr in za mernik ovsa 24 kr.

⁵⁾ P. Tr. Neugart, Historia mon. ord. s. Benedicti ad S. Paulum. II. 96. — P. B. Schroll, H. Marchstaller, 7.

⁶⁾ »... wil aber jemand darunter flößen, dreist dasselbige dem herzubestellten Förster anzuzeigen und aus des gottshaus eigenthunlichen Hölzern und Wäldern soliches zu beseren schuldig, auf das gute Ordnung destwegen erhalten, treue Gehorsam erzaiget, und sonst alle billiche Anforderung zu rechter Weil und Zeit gebürlichen bezalt und darin nichts nachgesehen werde.«

5. Upravitelj obdrži za sebe vse male pravice, kakor plečeta, krače, piščance, jajca in polovico desetine v prašičih in planinskih siri. Zato pa mora o trgatvi hraniti berače in druge delavce, za kar se mu dovolita za lastno porabo 2 četrтинjeka vina. Razen tega mora skrbeti za prehrano opata in njegovega spremstva, kadarkoli pride opat v Št. Lovrene ali na Falo, in prav tako tudi opatovega zastopnika, ne da bi mogel zahtevati za to kako plačilo. Upravitelj je tudi dolžen preskrbeti brezplačno opatu potrebno hrano, ako potuje v Selnico ali Maribor, ter jo dostaviti tja, kjer bi opat prebival. Drugo polovico desetine v prašičih in planinskih siri pa pošlje skupaj z denarjem za Petrove sire po opatovih ljudeh v Št. Pavel.

6. Ker se ne da povsem omejiti in v podrobnostih določiti delokrog upravitelja na Fali in kletarja pri Št. Lovrencu ter bo šele vsakdanje delo pokazalo, kaj je vse potrebno, se Otolmu izroči upraviteljstvo na splošno tako, da mora po zaobljubi zvestobe vsekdar in povsod imeti pred očmi in čuvati koristi samostana in opata ter ga varovati vseh nepravil. Za to vsestransko upraviteljstvo na Fali in za kletarstvo v Št. Lovrencu dobi redno plačo po 70 renskih goldinarjev na leto, razen 2 že omenjenih četrтинjekov vina še 2, vse dohodke uprave, torej gospodarstva na pristavi na Fali s pripadajočo tlako, mlin, ter desetino vina in žita, ki pripada falski cerkvi; od zadnjega pa mora dajati duhovniku, kadar v cerkvi mašuje, popolno prehrano.

7. Ribištvu v Dravi, Lobnici in Radoljni pripada k upraviteljstvu, toda pod izrecnim pogojem, da ne sme razen nekaterih zato določenih oseb⁷⁾ ribiti nikdo, tudi če bi ga hotel za to določiti upravitelj. Upravitelj tudi ne sme prodajati rib; če bi jih imel odveč, jih mora poslati v Št. Pavel, kjer dobi za funt sulača 3 kr, za vsakega raka pa po 2 pf. Stroške za pošiljke rib plača opat. Upravitelj mora skrbeti, da bo vedno dovolj rib na razpolago, kadar pride opat na Štajersko.

8. V pogledu sodstva mora biti pri upravi falske gosposčine zadostno število biričev in vsega, kar rabi deželna sodnija. Za to prepušča opat upravitelju vse globe od samskih nesamostanskih oseb in od zločincev; te pa mora hraniti upravitelj na lastne stroške in enako tudi izvrševati izrečene smrtne obsodbe. Od samostanskih falskih in šentlovenskih podložnikov si zadrži upravitelj polovico glob; vendar ne sme pri tem nikomur delati krivice ali navedene podložnike nadlegovati; drugo polovico glob mora upravitelj oddati vsake kvatre s seznamom v Št. Pavel⁸⁾.

9. Za cerkveni shod v Rušah preskrbi upravitelj vse potrebno na lastne stroške ter je zavezan paziti, da samostan ne utrpi kake škode. Od dohodkov ruške nedelje odda opatu letno 15 renskih goldinarjev.

10. Opat prepušča grajski travnik v Št. Lovrencu v uporabo upravitelju, ki plača zanj 10 renskih goldinarjev »neben den andren Gefellen«, ki pa niso navedeni.

11. Lov na male živali ima Scarzuola, ki odda zanj opatu letno 12 šiščjih kož. Velike živali pa se smejo loviti samo po opatovem izrecnem naročilu in ne more

⁷⁾ V obeh starih urbarjih iz l. 1289. in 1371. so kmetje, ki morajo ribiti, izrecno imenovani kot »piscatores«.

⁸⁾ »Das lengericht an der Faal muss er mit nothdurftigen Gerichtsdienern und was hierzu die Billigkeit erfordert, treulich versehen. Darumben werdet Ime von allen ledigen unangesessenen und Malefiz Personen, die er gleichwol auf seine Unkosten, wan es von nöten, hiurichten muss lassen, die ganze Straff und was er von Inen erlangen kann, gelassen. Von den Unterthanen aber zu der Fall und Sankt Lorenzen gehörig allein den halben Thail der Straff, jedoch dass er hierin nirmandts Unbillichs thue noch bereute Unterthanen unrecht müssige Beschwar zu haben bewilliget, den andern Thail aber ist er von ein Quatter... zu verraiten und zuverantworten schuldig.«

dati upravitelj za to nobenega dovoljenja. Kar se po opatovem nalogu ustrelji velikih živali, se oddajo samostanu.

12. Dajatve ob prevzemu kmetij in smrtine pripadajo opatu in samostanu v celoti. Če ostane kako posestvo brez gospodarja, mora upravitelj to sporočiti opatu in počakati na njegovo naročilo, komu se posestvo izroči.

13. Šentlovrenška provinca je morala vzdrževati za deželno brambo 4 konjenike. Skrb za to prevzame upravitelj, ki poišče, opremi, izvežba in vzdržuje potrebne 4 konjenike. Za to mu prepušča opat na leto za vsakega konja 36 goldinarjev in 30 mernikov ovsu. Če morajo konjeniki na vojno, jim izplača mesečno plačo upravitelj, ki si jo odračuna od davka in desetine, kar bi sicer moral oddati opatu.

14. Otolino Scarzuola se zaveže z reverzom opatu in samostanu, da bo vestno izpolnjeval vse določbe pogodbe. Da se bo pa znal novi upravitelj točno ravnati, se mu izročijo urbarji in sezname vseh dohodkov. Otolino se nadalje obveže, da bo dogovorjene vsote oddajal samostanu ne glede na to, ali bo prejel od podložnikov vse, kar je predvideno ali ne. Če bi radi brezskrbnosti ali neprevidnosti poslov nastala na poslopih kaka škoda radi požarov, jo popravi Scarzuola na lastne stroške. Če pa se dogodi škoda radi višje sile (strele, vojska), ne gredo popravila v breme upravitelja.

Navzlic točnim določilom pogodbe ni upravljal O. Scarzuola šentlovrenške province vsch določenih 11 let. L. 1587. najdemo na Fab upravitelja L. Weissenkircherja in l. aprila 1589 je poklical opat V. Lechner za upravitelja falske gospodščine svojega nečaka Miklavža Lechnerja. Pomembna pa je pogodba med Otolinom Scarzuolo in opatom Andrejem Schafferjem kot primer medsebojnih odnošajev med gosposko in upraviteljem v začetku novega veka.

Plavž pri Sv. Primožu na Pohorju.

Josip Mravljak, Vuzenica.

Ako gremo iz Vuzenice proti jugu, najprej ob Cerkvenici, potem ob Plavžnici, pridemo v približno eni uri do Ladinikove žage in bajte; še kakih 150 m naprej stoje na desni tik nad potjo ruševine starega zidovja, zarasle z grmičjem: to so zadnji ostanki nekdanjega plavža¹⁾.

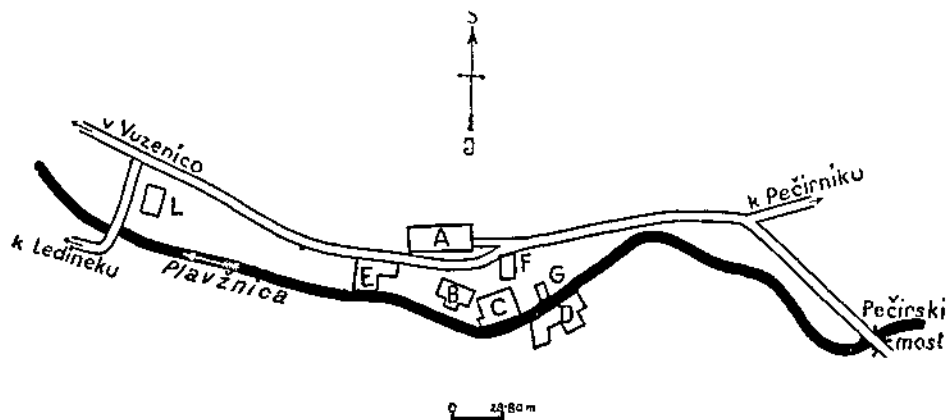
Originalna mapa nekdanje občine Sv. Primož n. P. kaže skupino poslopij, ki so leta 1825. tvorila plavž (nemško ime v mapi: Schmelz, zato tudi Schmelzbael). Po plavžu je dobil tudi potok novo ime Plavžnica, kako pa se je imenoval prej, ne vemo²⁾.

Izmed sedmerih objektov, ki so spadali l. 1825. k plavžu (glej situacijski načrt 1: 2880), so bili trije zidani (A, B, C), trije leseni (E, F, G), objekt D je bil v prednjem, k potoku obrnjenem delu zidan, zadnja dva dela pa sta bila lesena. Objekt A, ki je bil najbrž stanovanjska hiša za delavce, je meril 39 m v dolžini in 17.3 m v širini. Objekta B (20 m × 11.5 m) in C (18.7 m × 17.3 m) sta bila topilnica in visoka peč, objekt D pa je bil najbrž kovačija (30 m × 8.6 m, leseni deli pa 10 m × 10 m).

¹⁾ Viri za sledeče podatke so mi bili: Poročilo fužinarja Obersteinerja guberniju v Gradec ddo. 26./8. 1810. L. A. G. Mapped Saldenhofen. — Zemljiška knjiga Thumersfelden 1847 v Marenbergu. — Stare mape kat. občine Sv. Primož na Pohorju. — Sporočila Matevža Ladinika in Alojza Peruša, kmetov nad plavžem.

²⁾ Morda Spaderca? Prim. Schmutz L. »Alpen«, str. 56.

Objekt E je bil skladišče (17.3 m × 9.2 m ozir. 6.3 m). Objekt F je bilo skladišče za oglje (6.3 m × 11.5 m), objekt G pa shramba za orodje (3.5 m × 7.2 m).

K plavžu je spadala tudi rudniška hiša (Berghaus), danes majhno posestvo pod Kostriški sedlom (kota 1188), ter tri hiše v Vuzenici. Rudniško hišo je sestavljalo troje objektov, in sicer dve stanovanjski hiši za rudarje ter kovačnica za orodje. V Vuzenici pa je bila uprava podjetja in pisarna. Glavno poslopje je bila dvonadstropna graščina Thumersfelden, danes Štok, kjer so bile pisarne ter stanovanja podjetnika in uradnikov. Poleg Štoka so bile kleti in skladišča, danes Bartšcher. Hiša ima še danes na jugo-zahodnem vogalu dve solnčni uri in ob zahodnem vogalu napis »Recte faciendū — neminem time. P. I.«, ob južnem vogalu pa čitamo »Uni cuique suum. C. V. F. V. V. Z. L. 1783«. Tretji objekt je bilo gospodarsko poslopje preko jarka, danes Štaljokl, s hlevi za konje in šupami za vozove. Štok in Štaljokl sta bila zvezana po mostu, katerega vzhodno oporišče je bilo pred 40 leti še vidno. — Seveda je spadalo k tem hišam tudi nekoliko zemlje, in sicer kolikor je njiv in travnikov za hišami proti gozdu ter za njimi ležeči Rotnerjev gozd s Štokovim vrhom.

L. 1783. je kupil lastelinstvo Thumersfelden, h kateremu so spadale še kmetije Hajzl, Hartl, Hren in Bukovnik v Planini, imejitelj ivniške graščine Ignac Ernst Purgay, (znački P. I. na eni solnčni uri, letnica 1783 na drugi). Zdi se, da je kupil to lastelinstvo zaradi rudnika, ki je bil pod Sedlarjevim vrhom (kota 1212) nad rudniško hišo. Kajti poročilo pravi, da je začel 1784 že kopati rudo.

Kje so to rudo spočetka topili, ne vemo³⁾; topilno peč (visoko peč) so namreč sezidali šele 1792. Dne 1. junija 1799 je odkupilo plavž, rudnik in celo lastelinstvo fužinarsko podjetje Obersteiner et Co. Takrat je bil plavž v prav slabem stanju tako glede rudnika kakor tudi glede obratnih poslopj.

Novi lastnik je plavžarsko podjetje skozi 20 let stalno izpopolnjeval; dozidaval je pri plavžu, pri rudniški hiši kakor tudi na Muti⁴⁾, kjer so železo predelovali v gospodarsko orodje, vse potrebne objekte. K temu je pripomogla Napoleonova doba z vsemi ugodnostmi za razvoj industrije v izvenilirskih krajih. Po likvidaciji Napoleonove Ilirije pa je postalo podjetje, ki je obratovalo s slabo železno rudo in z visoko režijo, nerentabilno in je moralo zato prenehati.

³⁾ Bržkone na Muti, kajti tudi tamkajšnje fužine so spadale k istemu podjetju.

⁴⁾ Schmatz II/77 pravi: »Ein Eisenbergwerk (I), 2 Hackenschmieden, 2 Zerrren- und 2 Streckfeuer« (laut Gubern. Resolution ddo. 7./9. 1786).

Rudo so kopali, kakor smo že rekli, v bregu nad rudniško hišo, deloma tudi v gorovju zahodno in vzhodno odtod, deloma pa baje tudi na Peruševem posestvu pod Žvirčevim vrhom⁵⁾. Kopali in topili so več vrst rud: največ je bilo rjave železne rude (pirita), nahajamo pa tudi ležišča svitoglava (»Glaskopf«), modre rude (siderite) in kršce (»Kieserze«). Tričetrtri ure od plavža — v kateri smeri, poročilo ne pove — so kopali tudi neko apnenasto gliko. Ta je bila deloma bela, deloma modrikasta, deloma pa rjava in so jo dodajali rudi pri taljenju⁶⁾.

Ker v okolihu ni bilo premoga, so topili rudo z lesom oziroma ogljem. Tega je bilo več kot dovolj in poročevalec pravi, da je podjetje oskrbljeno ž njim za okoli 40 let. Podjetje je dobivalo les deloma iz lastnih gozdov v Planini (to so bili ravno gozdovi posestev Hartl, Hajzl, Hren, Bukovnik), deloma pa ga je kupovalo za sečnjo od graščine puhenštajnske za 3 fl za oral. Les pa je bilo mogoče dobiti tudi iz bližnjih kmetskih gozdov, deloma pa — ako bi to bilo sploh potrebno — iz dravograskih in štandraških kameralnih gozdov, odkoder so ga dovažali s splavi.

Izdelali so v plavžu na leto 3—4 tisoč centov livarskih in sivih grodljev (»Gull- und Graueisen«). Ker niso mogli dobiti izvežhanega kaluparja, so izdelovali večinoma le litoželezne grodlje, ki jih je podjetje samo predelovalo na Muti. Cena železnim grodljem za cent je bila (1810) 13 fl, gotova litina pa se je mogla prodati tako v deželi sami, kakor tudi na Ogrsko ali v Ilirijo po 35 fl za cent.

Poročilo pravi nadalje, da se ne more ugotoviti, za kako dobo zadostuje razpoložljiva železna ruda, ter da potrebuje obrat izpopolnitev, ako hoče izdelovati tudi litine; potrebni so še posebni stroji, pa tudi nova poslopja.

O taljenju rude izvemo, da so nasuli na tri mernike (vagane, Metzen) oglja 60 funtov železne rude in 40 funtov gline, iz česar so dobili 22 funtov sivih grodljev.

Leta 1810. je imelo podjetje pri jamah sledeče objekte: veliko rudniško poslopje za vodstvo obrata in posebno stanovanje za rudarje (»Hutmannswohnung«), rudniško kovačnico in malo smodnišnico; pri plavžu je bila posebej topilna peč in posebej talilnica, velika lesena stavba za oglje, štiri pražilne peči, ena drobilnica, ena tehtnica za rudo, podkovna kovačnica in velika hiša za vse topilniške delavce in tesarje.

Takšno je bilo torej stanje rudokopa in plavža okoli leta 1810. Zdi se, da je podjetje še primeroma dobro uspevalo, kajti pozneje izvemo, da so fužine na Muti povečali na štiri kladiva, pa tudi vlastelinstvo Thumersfelden izkazuje 1847, ko je bilo v rokah (naslednika) Romana Sehmita, torj tik pred odpravo podložništva, 15 posestev, namreč: Antona Kolarja (menda v Št. Vidu), Lekša Gribna in Jurija Kolmana (v Lesu, Sv. Primož), Klemena Tratnika (bržda pri Št. Janžu), Martina Grevola (Hajzl?) in Blaža Hrena (pri Sv. Primožu), Janeza Metingerja (molin), Jožefa Planinšca (Pušavnik?), Gašperja Grabnerja, Mihaela Parčerja, Jurija Gribna in Jožefa Geberla v Vuzenici ter Antona Langhauerja, Jožefa Novaka in Ignaca Peruša (v Št. Vidu). Čeravno manjkajo vmesni podatki, smo vendar mnenja, da je ta posestva pridobil še Obersteiner, prvdssem zaradi pridobivanja lesa in gline, pa tudi zaradi prostorov za prevoznitvo.

Točno 50 let je rudokop v Planini obstajal in zalagal bližnje Podravje z domačim železom. Leta 1784. so začeli z obratovanjem, jeseni 1833 so z obratovanjem prenehali, pa ne morda, ker je zmanjkalo rude ali lesa, temveč le, ker se ni več

⁵⁾ Poročilo g. Alojza Peruša, poscatnika pri Sv. Primožu n. Poh.

⁶⁾ Ako poročilo ne bi izrecno omenjalo oddaljenosti $\frac{3}{4}$ urc, bi sklepali, da je bilo to v požarskem jarku pod Tratnikom, kjer je še zdaj glina in apnenec; to bi se tudi sicer krilo. ker vémo, da je 1847 spadalo Tratnikovo k vlastelinstvu Thumersfelden. Preko Sv. Primoža pa tudi ni več tja kakor 1 uro.

izplačalo, taliti slabo rudo. Železo je zlasti zaradi urejenejših prometnih prilik prišlo s Koroškega in Štajerskega ceneje, ko so ga mogli proizvajati na Pohorju. Drugod so topili 60—70%no rudo, pri nas največ 25%no; drugod so delali s premogom, pri nas z dražjim in mauj izdatnim lesom in ogljem; drugod so obrate modernizirali s stroji, naše podjetje pa se je jedva moglo vzdržati na stari način. Zato je po polstoletnem obratovanju moral podjetnik delo ukiniti; rovi so se zasuli sami, poslopja pa so začela razpadati in danes vidimo samo še njih razvaline kot zadnje ostanke.

Iz zgodovine mežiškega rudarstva v sredi XIX. stoletja.

Ciril Vončina.

Verjetno je, da so kopali svinčeno rudo v Mežiški dolini že v rimski dobi ter v srednjem veku. Točneje podatke o mežiškem rudarstvu pa imamo šele iz novejših dob, predvsem pa iz XIX. stoletja. Dokaj izčrpno je o mežiškem rudarstvu v preteklosti poročal L. Jalne v Berg- und Hüttenmännisches Jahrbuch 1932, B. 80, str. 8—19. Jalneju sledi D. Domnik v Izvestju državne meščanske šole Antona Janežiča v Mežici za 1926/27—1935/36. Naše poročilo izpopolnjuje Jahnejevo po podatkih deloma ohranjenega arhiva mežiške rudarske družbe Pretner in Kompoš iz sredine XIX. stoletja.

Rudniške obratne knjige izpričujejo v Friderikovem rovu pri Žerjavu za l. 1809. 40 rudarjev. Ko je v schönbrunnskom miru tega leta izgubila Avstrija Gornje Koroško z donosnimi rudniki svinca, je postala navezana v prvi vrsti na mežiški svinec, katerega je tudi zaščitila z visoko uvozno carino 4 for na 1 cent, t. j. 56 kg. S trgov v vsej Avstriji in z zaščitno carino je bil mežiškemu svinčenemu rudarstvu v štiriletni francoski okupaciji Ilirije in Gornjega Koroškega razvoj zasiguran.

Izmed lastnikov rogov v gornji Mežiški dolini so v XVIII. in XIX. stoletju najpomembnejši grofi Thurn-Valsassina, J. Rainer, Žerjavi, Kompoši, Leopold Pretner, Franc Brunner in duhovnik Pavlič iz Celovca. Najpodjetnejši med njimi je bil J. Rainer, ki je posedoval večje število rogov v okolici Črne; poleg njega pa dve družbi. Prvo so tvorili Pretner, Gregor Kompoš in Brunner; ta je kopala svinčeno rudo na desnem bregu Meže pri današnjem Žerjavu. Drugo manjšo družbo so sestavljali bratje Žerjavi, ki so posedovali rove pod Osterčnjakom, to je hribom, ki se strmo dviga nad današnjo žerjavsko topilnico. Iz pisma višjega rudarskega urada in rudarskega sodišča za kraljevino Ilirijo v Celovcu iz l. 1819. je razvidno, da je bil v tem letu lastnik podjetja Matevž Žerjav, iz spisov l. 1827. pa, da je bil z Žerjavom soudeležen na rudarski družbi tudi Simon Kompoš. Po smrti Matevža Žerjava je vstopil l. 1839. v družbo Lovro Žerjav, ki je posedoval $\frac{4}{5}$, Simon Kompoš pa $\frac{1}{5}$. Lastninsko razmerje pa se je menjavalo; tako vidimo l. 1838. v pogodbi za les, sklenjeni med to družbo in kmetom Petričem pod Uršljo goro, da je bil izključni lastnik družbe Lovro Žerjav. Najpomembnejši Žerjavov rov je bil rov sv. Ožbalda nad današnjo topilnico, v bližini katere je podjetje imelo lastno izbiralnico rude in lastne peči na grebljice. Današnji kraj Žerjav v katastralni občini Spodnje Javorje, občina Črna, kjer stojijo danes industrijska obratovališča The Central European Mines Limited (topilnica, izbiralnica itd.), ima ime po posestvih in domu teh Žerjavov.

Prvo družbo sta prvotno tvorila Franc Brunner in Gregor Kompoš, katerima pa se je l. 1820. pridružil še Leopold Pretner. L. 1840. nimamo več v družbi Gregorja Kompoša; njegov delež so prevzeli sinovi Tadej, Vinko, Ernst in Rajmund Kompoš ter se odslej družba imenuje »Svinčeno podjetje Pretner in bratje Kompoša«.

Vsak Kompošev je posedoval po $\frac{1}{8}$, Pretner pa $\frac{4}{8}$; Brunner pa je izstopil iz družbe že okoli l. 1834. Po Pretnerjevi smrti l. 1855. so mu v posesti svinčenega rudarstva sledili njegovi dediči. Ko so pa maja l. 1864. izstopili iz družbe bratje Vinko, Rajmund in Ernst Kompoš, sta vstopila na njih mesta Romuald Holenia in Anton L. Morič, nakar je bila razdelitev posesti sledeča: Tadej Kompoš $\frac{1}{8}$, Romuald Holenia $\frac{3}{16}$, A. L. Morič $\frac{3}{16}$ in L. Pretnerjevi dediči $\frac{4}{8}$. To posestno razmerje je ostalo neizpremenjeno do junija 1866, ko je vstopil nov družabnik J. Rainer, ki je pridobil del posesti od Tadeja Kompoša. Potem ko so pridobili v celoti družbo v svojo posest L. Pretnerjevi dediči, so jo prodali 9. decembra 1871 Plajberški rudarski uniji (Bleiberger Bergwerks Union) v Celovcu. Kdaj je prešla družba Žerjavov v last Pretnerjev in Kompošev, ni mogoče ugotoviti; zadnjič srečamo družbo Žerjavov februarja l. 1856., ko zaposluje okoli 40 delavcev. Po l. 1871. je samostojno obratoval kratko časa še J. Rainer na Igerčem, kateri je 18. novembra 1893 prodal svoje podjetje Plajberški rudarski uniji, ki je s tem združila v svoji posesti vse svinčene rove Mežiške doline ter jih posedovala do l. 1921., ko jih je od nje pridobila The Central European Mines Limited v Mežici, katera jih poseduje še danes.

O lastnikih družbe Pretner in Kompoš so nam znani nekateri podatki. Gregor Kompoš je bil večji posestnik ter je posedoval rove tudi v okolici Železne Kaple. Brunner je bil Mariborčan ter je posedoval razen deleža pri svinčeni rudarski družbi v Mariboru delavnico za šibre in svinčeno glajenko. Leopold Pretner je bil e. kr. rudniški upravitelj ter je stanoval v Pliberku. L. 1809., ko sta bila lastnika samo še Brunner in Kompoš, sta si delila dobiček v razmerju $\frac{2}{3} : \frac{1}{3}$. Posedovala sta Friderikov rov s 40 delavci, rov Marija dobrega sveta pri Žerjavu, 7 prostosledov v Podpeci, 1 jašek v okolici Sv. Helene s prikopom ter prikop v bližini Friderikovega rova, ki so bili v tem letu izven obrata.

Z dovoljenjem rudarskega urada v Lcobnu iz l. 1813. je družba začela slediti rudo v gozdovih med Poleno in sedanjim Glančnikovim rovom, z dovoljenjem istega urada iz l. 1814. pa tudi v bližini Junčerjeve koče. L. 1820. se je zopet začelo delo v rovu Marija dobrega sveta; vzporedno s tem pa se je število delavcev v Friderikovem rovu znižalo na 30. V splošnem je družba ves čas zaposlovala v jamah 40—50 kopačev.

Družba Pretner, Brunner in Kompoš je razvijala svoje obratovanje zlasti na Poleni pri Mežici. Na mestu današnje električne centrale je stala že v XVIII. stoletju peč za topljenje svineca, kamor so dovažali rudo samotež predvsem iz Friderikovega rova. Po ustnem izročilu so vozili sem rudo v kosih tudi iz jam v Topli in v Pečniku, medtem ko so rudnati zdrob topili v teh časih v Žerjavu onkraj Meže, deloma pa tudi na Pristavi na mestu, kjer stoji danes hiša s stanovanjem nadpaznika g. Dretnika.

Rudo so v naši dobi prebirali skoro pri vsaki jami, v kateri so pridobivali svinee vsebujočo izkopsnino, ter so vršili prebiranje večinoma otroci nad 7 let. Te prebiralnice pa niso imele nobenih lomilcev kamenja, ker ni bilo pri jamah vode, ki bi gonila stope za drobljenje kamenja. Pri naraščajoči produkciji rude, zlasti v Friderikovem rovu, ročna izbiralnica ni več zadostovala; in ker tudi peč na grebljice na Poleni ni zmogla topljenja vse pridobljene svinčene rude, je bilo treba izpopolniti izbiralnico in topilnico. V to svrhu je družba sklenila 27. maja 1810 z Matijo Majerholdom (sedaj rudniško posestvo Marhold), podanikom graščine Pliberk, naslednjo pogodbo, ki govori v bistvu o današnji rudarski naselbini Spodnji Breg nad Poleno: Matija Majerhold odstopi družbi za nedoločeno dobo, ki je odvisna od potreb družbe, svet med Barbarinim in Friderikovim rovom do Junčerjeve meje za nasipanje jalovine, ledino nad cesto ob vhodu v Majerholdov jarek ob poti navzgor pa za posta-

vitev obratnih naprav in poslopij. Za to plača družba Majerholdu letno odškodnino 8 for. Pliberška graščina je odobrila pogodbo 16. junija 1810 in istega leta je izdal rudarski urad v Celoveu družbi dovoljenje za zgradbo nove peči za topljenje rude, potem ko je družba dokazala, da ima preskrbljena drva za najmanj 20 let. Nova peč je stala na Spodnjem Bregu ob potoku v bližini današnje rudniške stanovanjske hiše ter je obratovala približno 50 let. Obenem s pečjo je družba postavila na Spodnjem Bregu tudi stope za drobljenje svinčene rude. Radi tega moderniziranja prebiralnih naprav je produkcija rude rastla tako, da peči na Poleni in Spodnjem Bregu nista več zadostovali. L. 1814. je družba zato prosila za dovoljenje postaviti novo peč na Poleni, ki je bila ugodno rešena 31. avgusta 1814, potem ko je družba predložila od pliberške graščine potrjeno pogodbo, s katero si je zasigurala les za kurjavo.

Med najvažnejše dogodke v zgodovini mežiškega rudarstva XIX. stoletja spada prodaja rogov in obratov grofa Thurna družbi Kompoš, Pretner in Brunner 28. avgusta 1827. Za vsoto 3000 forintov, ki se je plačala v srebrnih dvajseticah do konca leta, so prešle v last družbe Kompoš, Pretner in Brunner sledeče jame in prostosledi: Antou, Sebastijau in Frančišek na Igerčem, Jobanes in Karl v Črui, Žigmund, Dobra nada, Patrijarh, Martin, Marija Pomagaj, Simon in Juda, Angelj varuh, Sv. Duh, Sv. Trojica in Srečen rov na Mučevem, Jurij na Bosijaku, Ana na Čamerniku, Danijel na Motvozu, Vsi sveti na Pogoreveu, Mihael na Jankoveu, Barbara na Jakšetu, Ožbald, Jožef, Leopold in Terezija na Ledineku ter Martin na Hlivniku. Od teh rogov se je vršil obrat v Jurju z 10, v Barbari s 4, v Leopoldu s 4, v Sv. Trojici s 5 in v Danijelu s 4 možni. Nadalje je družba Kompoš, Pretner in Brunner postala lastnica izbiralnice v Žerjavu in delavske stanovanjske hiše na Bosijakovem ter je prišla v njeno last tudi vsa zaloga svinčene rude in orodje za njeno pridobivanje razen orodja za pridobivanje železne rude in premoga. Predajo s strani grofa Thurna je izvršil 31. avgusta oskrbnik Milha Unterberger, prevzem pa družabnik Simon Kompoš.

Z omenjeno prodajo je grof Thurn opustil pridobivanje svineca ter se omejil izključno na pridobivanje železa in premoga. To dokazuje tudi določilo kupne pogodbe, da grof Thurn ne bo v okolišu prodanih jam in prostosledov več sledil svinčene rude; vzporedno s tem pa se je družba Kompoš, Pretner in Brunner obvezala, da v župnijah Črna, Mežica in Pliberk ne bo iskala premoga in železne rude. Grof Thuru je s to pogodbo postal odločilni železnorudarski, družba Kompoš, Pretner in Brunner pa odločilni svinčenorudarski činitelj Mežiške doline ter je z obema zvezan odločilni nadaljnji razvoj mežiškodolinske svinčne in železne industrije.

Po nakupu Thurnovih jam in prostosledov povečana produkcija rude je zahtevala razširitev zlasti stop. L. 1834. so zavezili Mežo pri Poleni, približno na mestu današnjega jeza za električno centralo. Od jeza je bila voda napeljana k poslopju, ki nosi še danes ime pohar (Poch- und Waschwerk), kjer je bila zgrajena nova izbiralnica iz kamenitih kvadrov kot prvi večji in za daljšo dobo zgrajeni rudniški obrat v modernem smislu besede.

V zvezi z napredujočo produkcijo in vse bolj racionaliziranim obratom je družba začela tudi z nakupom kmetijskih posestev, da si na ta način prilrani plačevanje letnih odškodnin ter da odstrani trajne zapreke, ki so se stavile gradbam stavb na najeti zemlji. Med temi nakupi je bilo posebnega pomena posestvo Franca Verdnika (polenska luba), kupljena 7. junija 1834 za 2000 for. Na bivšem Verdnikovem posestvu je družba zgradila poslopje za pisarne in uradniška stanovanja (poslopje, kjer je danes restavracija). Pred 95 leti je bilo to edino v celoti zidano poslopje na Poleni in edino večje poslopje v Mežici. V pritličju so bile pisarne, ki so se l. 1901. preselile v stavbo, kjer je danes jamomerstvo, v prvem nadstropju pa so stanovali

uradniki, predvsem pa oskrbniki družbe. Mogočne lipe, ki stojijo pred današnjo restavracijo, so bile po tradiciji zasajene 2 leti po dozidavi zgradbe, torej l. 1837.

Prihodnje leto je družba zaprosila za dovoljenje, da postavi tretjo peč na grebljice na Peleni, kar ji je rudarska oblast v Celovcu dovolila 6. februarja 1836. Nova naprava je bila posebno važna, ker je morala ustreči povečani produkciji, obenem pa nadomestiti prvo od starih peči, ki je kinalu postala nerabna, tako da sta bili zopet le dve peči v obratu. Ti dve peči sta obratovali tudi v poznejših dobah ter so jih podrli šele l. 1906., ko so začeli topiti svinčeno rudo na ročnih ameriškanih pečeh v Žerjavu in na Pečniku. Po dogotovitvi tretje peči ne najdemo vse do prodaje Pliherški rudarski uniji bistvenih obratnih izprememb ter se je produkcija svineca razvijala po ustaljenih tirih.

Produkcijo družbe Kompoš, Pretner in Brunner moremo zasledovati od l. 1815. pa do l. 1869. Svinec so v tej dobi vivali v plošče dveh starih stotov, t. j. 112 kg. Na tone preračunana produkcija je znašala:

Leto	Produkcija v t	Leto	Produkcija v t	Leto	Produkcija v t
1815	52.7	1834	179.8	1853	180.4
1816	72.1	1835	172.5	1854	188..
1817	58.5	1836	169.4	1855	215.3
1818	74.9	1837	119..	1856	216.8
1819	96.6	1838	99..	1857	200.6
1820	87.9	1839	140.5	1858	206.3
1821	102.3	1840	84.2	1859	247..
1822	131.8	1841	93.1	1860	251.9
1823	144.4	1842	92.2	1861	246.9
1824	137..	1843	134.7	1862	224.3
1825	136.5	1844	147.9	1863	181.1
1826	133.2	1845	145.3	1864	201.7
1827	77.2	1846	180.6	1865	214.4
1828	132.4	1847	177.5	1866	227.3
1829	155.8	1848	167.3	1867	258.4
1830	167..	1849	116.4	1868	242.5
1831	169..	1850	145.9	1869	221.1
1832	179.9	1851	171..		
1833	158.3	1852	173.4		

Prevoz svineca so vršili do l. 1864. konji, po l. 1864. pa od Prevalja dalje železuica.

Rudarski delavnik je trajal 14 ur za odrastle z enournim opoldanskim odmorom in 14 ur za otroke z dveurnim odmorom opoldne. Ob nedeljah in praznikih je obrat miroval, izvzemši peči, ki so obratovale nepretrgoma, razen pri pomanjkanju rude in pa pozimi radi mraza. Ker so pozimi zamrznila vodna kolesa ter se je nabral led v stopah in posodah za čiščenje rude, je izbiralnica pozimi pogosto stala, tako n. pr. l. 1816. do 18. marea. O delavskih plačah žal nimamo podrobnejših poročil ter vemo samo, da so zaslužili kopači na mesec okoli 20 for. Sv. Barbaro so mežiški rudarji prvič praznovali l. 1825., leto prej pa so še praznovali praznik Vseh svetnikov.

Obratne in socialne razmere podjetja nam prikazuje ohranjeni mesečni obračun iz l. 1834. ter vprašalna pola rudarskega urada iz l. 1847.

Mesečni izkaz izdatkov kaže sledeče postavke: Plača oskrbnika 70 for; remuneracija za svinec 26.27 for; lojeve sveče za razsvetljavo v jamah 120.20 for; vožnje 100 for; dva šopa peres, črnilo, 1 knjiga in papir 1.30 for; svinjeka mast za mazanje

strojev 3.32 for; 3 topilec za srajce 3 for; les 19.15 for; plavljenje lesa 307.25 for; smodnik 612.30 for; ostali izdatki 10.42 for. Po pregledniku iz l. 1848. pa razvidimo, da so znašali pridobitveni stroški za stari stot sviuca v letih 1834—1848 povprečno 8.25 for, medtem ko je prodajna cena znašala 11.25 for, tako da je znašal čisti dobiček pri 56 kg svinca 3 forinte.

Socialne in prosvetne razmere med rudarji so bile slabe, kar kaže najbolj nazorno, da je bila šola v Črni otvorjena šele l. 1811. Pismeni so bili med rudarji kakor med kmeti redki in so bili po večini analfabeti tudi pazniki. Duine so zarezovali na rovaš ter je število zarez značilo tudi število duin; prav tako so po zarezah tudi kontrolirali navzočnost vseh pri delu in v službi. Značilna za razmere je imenovana vprašalna pola rudarskega urada v Celoveu, na katero je družba odgovorila 6. maja 1847 sledeče:

1. Od kake starosti dalje se sprejemajo delavci v službo?

Odg.: Sprejem je odvisen od telesne razvitosti otroka; za primerna dela se pa sprejemajo otroci med 7. in 10. letom.

2. Koliko dnevnih in nočnih ur traja delo?

Odg.: Delo traja 12 ur in delajo ponoči le odrastli.

3. Počitek med delom?

Odg.: Otroci imajo počitek od 10. do 12. ure. Delavnik se pričinja v jutro ob 4. uri in traja izvznenši odmor do 6. ure zvečer.

4. Za kaka dela se uporablja delavstvo v gotovi starosti?

Odg.: Otroci od 7—14 let prebirajo rudo in zasipavajo jame, ostali od 14—19 izvažajo rudo, starejši od 19 let pa so kopači.

5. Katere zakonite omejitve obstajajo pri podjetju radi zaposlitve mladoletnih?

Odg.: Podjetju ni znano, da bi obstajale kake zakonite omejitve.

6. Kako se skrbi za versko vzgojo in izobrazbo delavstva?

Odg.: Za versko vzgojo je od strani podjetja v polni meri preskrbljeno. Trikrat dnevno se glasno molí; prenočišča moških in žensk so ločena in pod strogim nadzorstvom. Nравnostni prestopki se v prvo kaznujejo z ukorom, v drugo za dejansko kaznijo, v tretje pa z odpustom iz službe. Kar se pa šolske vzgoje tiče, je težko, ker je šola preveč oddaljena ter ljudje za njo nimajo potrebnega denarja. Nekateri pa se v prostem času učijo pisati in brati od že pismenih.

7. Ali in v kaki meri se pojavljajo prestopki proti nравnosti?

Odg.: Skušnje učijo, da se proti nравnosti greči tudi pri največji pažnji.

Ako upoštevamo poleg navedenih odgovorov še delo v jamah brez ventilacije, vzduhi po smodniku in lojevih svečah, si moremo poleg žalostnega prosvetnega in socialnega stanja rudarjev ustvariti tudi sliko pomanjkljivih zdravstvenih razmer, v katerih so živeli pri kopanju svinca zaposleni inežiški rudarji v prvi polovici ter v sredi XIX. stolctja.

Zur Geschichte des Bleibergbaues in Meziška dolina.

Im vorangehenden Berichte werden Materialien aus dem teilweise noch erhaltenen Archive der Prettner- und Komposch-Gesellschaft bearbeitet. Einer Einleitung über die Besitzverhältnisse der Bleibergwerke folgen Daten über die Entstehung und Erweiterung der technischen Betriebe in Meziča, worauf noch die soziale und kulturelle Lage der Arbeiterschaft kurz angedeutet wird. Der Bericht bildet eine Ergänzung zur Arbeit von L. Jahne (Zur Geschichte der Erzbergbauten im Petzen-Mießgebiet (Kärnten), Berg- und Hüttenmännisches Jahrbuch 1932, S. 8—19) für die Jahre 1815—1869 in bezug auf Meziča und Umgebung.

Jezik v Bezjakovih „Molitnih bukvicah“.

I. Koštiál, Novo mesto.

Dolenjski muzej v Novem mestu ima kujičico brez naslovnega lista, ki jo je agnosciral dr. J. Šebinger: Molitne Bukvice ali Pobošnost k' zhafti ledem shalofti Divize Marije, matere hoshje sa ledem petke, s' potrebnimi molitvami sa to l'veto opravilo. Poleg nemškiga spifal F. W. V' Gradzu. Na prodaj pri Joshefu Sirolla, bukvovesarju na velkem plazu N. 222. 1847. 8°. 144 str. (Zaduži list, t. j. str. 143—4, je odtrgan. Dva popolna izvoda hrani Študijska knjižnica v Mariboru.)

Prevajalec te knjižice se je podpisoval od l. 1847. do vštetega 1861. »Franz Wessig« ali F. W., od l. 1862. do 1883. pa »Frane [Ser.] Bezjak«. Na praznem listu (ovitku) je z roko zapisano: »Raušl Anna, 1852«. Vsebina: Predgovor (3—8). Isrozhenje (9—10). Pervi petek (10—20). Drugi petek (20—30) itd. Kouce 7. petka je na str. 92. Potem še sledijo molitve, litanije, »Visha l'v. roshenkrauz moliti«, »Mefline molitve« in »Molitve sa spoved ino l'veto obhajilo«.

Jezik prevoda dela vtisk, da je hotel Bezjak prevesti nemški molitvenik v tisto slovenščino, ki so jo pisali celjski in mariborski pisari in prevajalci pobožnih knjig one dobe, da se pa ni mogel otresti domačega narečja¹⁾ (rojen je bil l. 1814. pri Sv. Rupertu v Slov. goricah). Dialektične značilnosti te kujičice, ki kažejo v svoji celoti na goričansko narečje, so tele:

A. Glasoslovje: lojse = solze str. 13, 71 in flojsnat = solznat 16 (gl. Ramovš, Histor. gram., II., § 88); ojenj = ogenj 89, 110 (gl. Ram. II., § 65); kelko in telko (passim); e kot refleks dolgega polglasnika: den 39, 55, bolén 42, 72, 110, vsemem 22, 63, 104, menje 16, menšhi 113, menkati 15, flushebnik 66, 82, 92, meflnik 116, meflni 109, smeknjén 38, genem 17, genjen 59 (= knj.-slov. dan, bolan itd.); u za ol: dushni 123 (Ram. § 13), kuzhe 76 = tolče; — dnes 63, 66; vushgi 62, vulho 60, rasvujsdan 44, vura 51, vuzhenik 22; zhi = že (passim); bojati fe (neskréno) 80; domò 58, 87; na kolna (= kolena) 27, 57, na kolnah (= kolenih) 11, 50, 88, 105; nemam 59, 61 in nefem (= nisem) 16, 108; komparativi na -eši: globokelhi 71, hladkelhi 61, leshelhi (= lažji) 28, naj lubnelhi 23; obvuujpliv 111; romen (= rumen); temozh 114; perštajn 39 in ajugel 71, 90, 104; dol-njemanje (= snemanje) 6; trdi o namesto e za mehkiimi soglasniki: s' tovarlhom 23, štarflhov 25, fedeshom 105, plajflhom 106, oroshjom 66, jagne hoshje 95, mezhov 6, pred fonzom 59/66, moje telo 28, valho dete 32, moje djanje 105 itd.; druga (= drugega) 61; palj (= potlej) 35, 40, 52, 70; divizhki 25, mertvazhki 64, firomazhka mati 56, zhlovezhtvo 40, 55; flherti (= četrti) 84; š za šč 95, 97, 101, 41, 46, 60, 65; pohleбно 70, pohlebnost 16 (po Bernekerju od besede hleb); ruho = rjuha 64, romare 31 in svelizhara 74, 75, 77 (Ram. II., § 44).

B. Oblikoslovje: I. samostalniki: pri moškem spolu: eud. daj. in mestnik na -i: sini 20, duhi 66, Bogi 5, 11, redi 6, ozheti 55, jogri 55; množ. mestnik v grehah 16, družilnik: s flhrikmi 44, s grehmi 17, toda s grehami 108, s' shegnami 128; -ov. v množini je neznan (pojejo svóni 73 i. dr.). Pri sr. spolu: množ. mestnik delah 104, opravilah 97, ferzah 90, djanjah 124, ozhefah 14, pajdalhtvah 89, kólnah (= kolenih) 11, 45, 88, 105; mn. daj. nefelam 108; in. in tož. vufté 86; edn. mest. v' ferzi 6. Drevo in telo je brez zloga -es; edn. rod.: blisu dreva 53, tela 68, mest. telí 54, 56, 118, druž. s' telom 67, mn. im. in tož. tela 64. Ženske osnove na a: edn. druž. pred nedelój 7, podobój 7, shelój (= željo) 54, Marijó 89, Zirkva 3, 6

¹⁾ Prim. ČZN 1925, 159.

(ne: cerkev). Ženske i-jevske osnove: družilnik brez pridevnika: s' lubešnoj 86, s' pečmjoj 6, mozhjoj 89, s' shaloštjoj 63 — toda s pridevnikom: s' velikoj lubešni 81, s' telkoj lubešni 84; oblike po a-jevskih osnovah: v' mišlah 18, 104, s' mišlami 52, 81. S' stran je moškega spola: na tvojem štrani 28, na vřakem štrani 54, tož. praví štran 111. Sreduji spol se umika ženskemu (gl. Ramovš, Kr. zgod. slov. jez., str. 142): nema odele, s' keroy bi se ogernil 59; v' materini krili 71, 74; v' švoji krili 81; s' oke (= iz očesa) 17, 72, 81; množ. im. in tož. oke 33; vušte 86. Rodilnik besede kerv je »krivi«: drage kaple krivi 14; tožilnik: kerv 126.

2. Pridevniška sklanjatev: edn. dat. mošk. sp.: lepšhem 6, nebešhem 55, tvojem 55, toda: vežnemí 10; družilnik: sa grešhem vešejom 48; mn. im. in tož. sr. spola: dolge leta 37, morsle lera 107, švoje dela 113 itd. Družilnik edn. žensk. sp.: boshjoj 76, telkoj 84, zvetnoj 7, velikoj, gorezhjoj 81; a tudi v mestniku je véasih -oj: tistoj [bešedi] 24, na keroy poti 39, keroy [materí] 72.

Stopnjevanje: velkšhi (= večji) 12, 71, 104; modrešhi 24, lešešhi (= lažji) 28; višhišhi 92; šladkešhi 61 i. dr.

3. Zaimki: s' menom 19, 40, 70, toda: s' meno 17; s' toboj 12, 68, 88; toda: pred tehom 56; s' šoboj 21, pred šoboj 86; s' njoj 44; njoj (= njej) 23, 87, 88, 90; dvojiná: mia 39, via 56, onija 67 (= midva, vidva, onadva); njuj (= nju). Vprašalni zaimki in prislovi so ob enem tudi oziralni (brez ra) in nedoločni: kerí, kaj, kak, kde, kda, kam. Kakti 128 je samo oziralen. Nikoga in nizhefa (brez r).

4. Prislovi: dokližh 99, lošhej 60 in lešhej 15 (= laže), rešen 55 (= res), ta 23, 42 (= tja).

5. Predlogi: kre (z genitivom) 25, 31 = poleg, kraj; kreš (= érez) 103 je po Vondráku kontaminiran iz érez ni sk(r)oz.

6. Glagoli. I. vrsta: velešnik rezhi 119, rezhte 27, ne saveršhi me 88, 114; vlejem: vlej tvoje shegne zhes dar kruha 125, Kristuš je švojo kerv prelel 126. Najšhel 26, 30, celò dojšhel 38; snajdujen 57 (= izdajden). V II. vrsto so prešli iz I.: došegnem 20, došegnil 66, padnem 27, 45, se dopadne 34, 103, prebodnili 103, prebodnjen 33, 94, 108 — toda: prebol 51, 65, 72. V II. vrsti piše Bezjak pobegnóti 101 poleg poverniti 112. Zložénke glagola hraniti imajo sedanjik po II. vrsti: ohranem 11, 83, šhranem 64. Glagola III. vrste ležati in trepeti, -im (= trepetati) imata deležnika lešejozh 51 in trepejozh 51, 39, 70, 82. Čudni so trpni deležniki v IV. vrsti: pokvarujen 33, štorujen 104, 108, norujen 50, špokornjen 62, vdarujen 65, rasmelarujen 68 — toda: oframotjen 24. — V. vrsta: lamati 60, 83, lamlem 24, pretakati, -tazhem 14. Žgati ima particíp šhegezš 13, 46, 59, 81. Spitavati (= izpraševati) 38; davati 75, davam 112; premišlavajmo 38; sdihavam 54 (= vzdihujem). — V VI. vrsti ima B.: daruvati 108, imenuvati 6, obmiluvati 37, osnanuvati 21, plazhuvati 55, polhtivati 66, prerokuvati 21, špolnuvati 23; — zhudvati se 38; doležniki: vervajozh 8, nalleduvajozh 89. — Pomožni glagol biti ima 3. mn. osebo šoje 6, futur 1. mn. mo 124, 2. mn. bodte (čitaj: bote) 44, 56, 66. — Prva dvojinška oseba ima obrazilo -ma (knj.-va): morema 39, šma 30, 36.

C. Osnovotvorstvo: mišftliven 17, 20, šmilezhen (= usmiljen) 20, šmiležnost 129, moliten (v naslovu: molitne bukvice), divizhen (= deviški) 129, zirkevní [vuzheniki] 22 (= knj. cerkvéni); lublenik 87, nisokošt 12, shenint (= ženint) 87, 89; brodnar 94, drugozh 40, enok 127 (= enkrat); poveljenje 23 (= povelje), nefkonzhán, -ána 114 (= neskončen); šallushba 117 (= zasluga), revnik 28 (= revež), šgub 37 (= izguba), omehzhiti 19 (knj. -hěati). Brez predpone: dariti 23, pralhati 38. Prefiks o-: oraniti 21, 43, 49, 53 (= raniti), opizhiti 6, 107 (= zapiěiti).

Č. Posebne besede: prevéno 21, 70 (= venomer), lud[ki in luzki 99, 21 (= tuj), vrazhitvo²⁾ 94, 37 (= zdravilo), feri [lalje] 39 (= sivi), trepeti, -ím 39, 51, 70, 82 (= trepetati), gizlav 49, vnoshine 126 (= vojske), pitati 87 (= vprašati), savshivanje 132 (= obhajilo), rafpeltoriti 106 (= razprostreti), nehati z velelnikom náj (iz nehaj) 20, 40, 48 (= pustiti), toti 10, 38, 61, 76 (= tale), omehkotiti 107 (= omehčati), vrelzhina 133 (= studenec), rasvum 60 (= razen), henjati 66 (= nehati), jozh 82 (= jok), najure 4, 53 (= namreč), dohaja fe 92 (= spodobi se), jaren 74 (= zvoneč, zvonek), obinoti, -nem 68, 86 (= objeti; gl. Ramovš, Hist. gram. II., § 54), iada (= v drugem času, sieer; izvedeno iz in = drug s časovnim obrazilom -da; prim. se-da-j, ke-da-j, te-da-j, nik-da-r, sh. on-da, vez-da); iz nemščine: lhpegel 90, deno 16, 19, 40, 53 (= vendar; iz. n. demnoeh), rinjati 48, 58 (iz ringen »boriti se«), shlak 60 (= udarec, iz Schlag, oz. srgn. slac), sgrivam [mojo šlepoto, moje grehe] 16, 48 (= kesam se česa, iz srgn. geriuwen), sgrivan 6 (= ske-san), grivinga 18 (= kes); iz madž.: hafnoviten 5, 100 (= koristen, od hasen = korist, iz madž. haszon), aldij 123, 124 (= žrtvuj, iz madž. áldo-z); — sadolshiti kaj 109 v pomenu »zakriviti« (po n. verschulden = 1. zadolžiti in 2. zakriviti).

D. Skladnja (sintaksa). 1. Nikahica za glagolom (pomožnim): da ti je ferze ne rafpoznihlo 54, ker šta ne hotla 56, fo lina ne mogli gledati 81, alj je ne ferze jozha vredno? 84, ti li mu pomagat ni mogla 59, ker fem dofedaj ne ponishno shivel 15, alj šta ni mogla? 39, fo ue smele oftati 64. — 2. »Ne je« namesto »ni«: ne je glava ovita 11, ne je vle slato 89, ne je bilo pripisheno 53, ne je vezli najdti lina 86, ne je tebi sa pitje 61. — 3. Med ne in je stoji druga beseda vmes: ne mi je vle po volji 15, ne ga je ozle vflilhal 108 itd. — 4. V pogojniku dva krat »hi«: da bi fe nun nebi safmilila 15, da hi nebi menje valal 16, ker bi nebi bil... zhaftil 7, ker bi materi nebi hvale vedil 8 itd. — 5. Namesto povratnega svoj piše B. po nemškem vzgledu vedno moj, tvoj, naš itd. — 6. Namesto nedoločne oblike pridevnikov, tudi v predikatni funkciji, piše B. po navadi določno obliko: bodi meni gnadlivi 40, bledi je tvoj shivot 70, kelko shelni fem 70 (= kakó sem želján!), kdej je pokopani biti shcel 80, greshnik sna od grehov odvernjeni biti 5, da ne je sghubleni nohedn kak kolj velki greshnik 8. — Neslovensko je: sa sedem petke (v naslovu); sedem moshje 96. Kaj sa hridkošt 35 (po n. was für eine; sl. kakšna, kolikšna). Duflho gordati 110 (po n. den Geist aufgehen, sl. dušo izpustiti). Sa greh plazhuvati 54/55 (po n.: »nun die Sünde zu büßen«, sl. da hi plačal —). Grehnik sna od grehov odvernjeni biti 5 (po n. kann, ki je 1. = zna, 2. = more, utegne). Počinitu kot prehodn glagol: da bi li trudno telo pzhinil [osebek: Jesu] 59; glagolnik: pzhinanje 45 (= pokoj).

Da bi jezik knjižice, odn. sledove narečja v njej točneje opredelil in lokaliziral, sem se obrnil do različnih oseb iz Slov. goric, ki bivajo v Ljubljani in njeni okolici. S pomočjo gg. Čučka, Letnika, Šalamuna, Čeha, Frasa, Lubea in gdč. M. Krambergerjeve sem dognal, da so zgoraj navedene dialektične poteze doma pri Sv. Lenartu in pri Sv. Rupertu v Slov. gor. In Fr. Bezjak se je res rodil pri Sv. Rupertu. —

Besede »poleg nemškiga spisal« so me napotile, da sem začel stikati z a nemškim izvirnikom ali vsaj predlogo Bezjakove knjižice. Po daljšem iskanju sem poprosil pomoči g. dr. Fr. Ušeničnika, univ. profesorja, ki mu je uspelo najti³⁾ nemško predlogo: »Andacht zur schmerzhaften Mutter

²⁾ Prim. sl. setvo = setev, ruski šitvo = šivanje, jastvo = jed, jatvo = ribji plen, žnitvó = žetev.

³⁾ v knjižnici uršulinskega samostana v Ljubljani.

Gottes, auf sieben Freytage eingerichtet. Von E. I. Domainko, regul. Chorherr des Stiftes Voral und Pfarrer in Wenigzell. Vierte, verbesserte Auflage. Gratz 1854. Verlag von Josef Sirolla.« 103 str. male 8° + 1 str. »Register«. Na 2. strani se obnavlja (potrjuje) odobritev, ki jo je bil izrekel knezoškof. sekovski ordinarijat v Gradcu dne 25. novembra 1846. za 1. natisk. Podpisana sta: »Josef Kramer, Domdechant« in »Blasius Neubauer, Konsistorialsekretär«. Nemška knjižica je torej izšla v isti založbi kakor slovenska, eno leto pred ujo; ima isto vsebino, približno enak naslov in je enako razdeljena: v sedem petkov; za temi sledijo molitve, litanije, rožni venec in pesem »Stabat mater«. Nekaj stavkov se natanko ujema. Če bi mogel primerjati prvi natisk nemške predloge s slovensko knjižico, bi se najbrž našlo še več ujemajočih se stavkov — saj je 4. natisk Domajukove knjižice pač že bolj ali manj predrugačen.

Pregled.

50-letnica Srpske Kr. akademije nauka.

Dne 24. januarja 1937 je praznovala 50letnico svojega delovanja najvišja srbska znanstvena ustanova, Srpska kraljevska akademija nauka v Beogradu.

Ob 10. uri je opravil v saborni cerkvi N. S. patriarh Varnava zadušnico za pokojnimi zaščitniki, dobrotniki in akademiki ter akademiji po končanem cerkvenem opraviilu čestital z govorom, v katerem je poudaril zvezo srbske kulture s srbsko cerkvijo ter povezanost ideje svobode s srbsko znanostjo.

Osreduja točka petdesetletnice pa je bila ob 16. uri svečana seja akademije v veliki dvorani Kolarčeve Ljudske univerze, na kateri je predsednik B. Gavrilović v svojem pozdravem govoru označil svobodo misli, kreativni genij srbskega naroda, težnjo za objektivno resnico ter prevzemanje sodobnih pridobitev evolucije kot temelje akademijnega dela in kot duhovne ter etične sile v razvoju naroda in človeštva. Ko je pozdravil N. V. kneza namestnika Pavla, oba kraljevska namestnika, patriarha, predsednike kr. vlade, senata, narodne skupščine, ministre, predsednika Jugoslavske akademije in akademike ter zastopnike znanstvenih ustanov od univerz do znanstvenih organizacij, pred katerimi je obhajala akademija svojo 50letnico, je očrtal rast akademije kot tvorbo kulturnega sistema, katerega sta zgradila Dositej in Vuk, ter opozoril na bodoče naloge akademije kot znanstvene ustanove in njevo delo v duhu prednikov, ki so s svojim življenjem priborili narodu svobodo. Nato je podal generalni tajnik A. Belić zgodovino akademije od 8. junija 1842 v Kragujevcu osnovanega Društva srpske slovesnosti, kateremu je po suspenziji sledilo 27. januarja 1864 ustanovljeno Srpsko učeno društvo, katerega naloge je prevzela z zakonom od 1. novembra 1886 ustanovljena Srpska kraljevska akademija nauka, da vodi srbsko znanost in prosveto. Od dela, izvršenega v 50 letih, je generalni tajnik navajal med drugim sledeče: akademija je izdala doslej v celoti 517 knjig — pred vojno povprečno 8, a po vojni 17 na leto — ter izdajala zbornike »Glas« z razpravami, »Spomenik« z gradivom in »Godišnjak« z letnim poročilom. V podrobnem notranjem delu je n. pr. leksikografski odsek zbral okoli 3.000.000 lističev z besedami in tako pripravil izdajo slovarja, knjižnica je narasla na 12.000 številc v 120.000 zvezkih, arhiv na 8797 številc, ki vsebujejo v listnih katalogih

pogosto do 2000 števil, zbirka rokopisov na 339 števil in zbirka etnografske umetnosti poleg drugega na približno 1800 junaških in 10.000 ženskih pesmi. Belić je zaključil zgodovino akademije z izrazom vere v bodoča pokoljenja, da bodo po vzoru dosedanjih dobrotnikov tudi ona izvršila svojo kulturno nalogo. Svečano sejo so končale čestitke delegatov Jugoslavenske akademije, univerz in znanstvenih ustanov. Od Slovencev je čestital v imenu univerze v Ljubljani rektor M. Samec, v imenu Znanstvenega društva v Ljubljani M. Kos, v imenu Zgodovinskega društva v Mariboru F. Baš, ki je opozoril na bližajočo se 25letnico znanstvenih stikov med Srpsko kr. akademijo nauka in Zgodovinskim društvom v Mariboru, in v imenu Prirodoslovnega društva v Ljubljani M. Rebek.

Na večernem banketu je čestital akademiji minister prosvete D. Stošović.

Naslednji dan so se sestali zastopniki večine naših muzejev kot gosti direktorja Muzeja kneza Pavla, M. Kašanina, ter izmenjali misli o aktualnih vprašanjih, ki se tičejo muzejskega dela v terenu.

Franjo Baš.

Zgodovinar Josef Pekař.

V Pragi, v stanovanju na smíchovskem nabrežju Vltave, odkoder je razgled na Slovanský ostrov, je umrl 23. januarja 1937 znameniti češki zgodovinar Josef Pekař. Njegova znanstvena pot je bila slavna in tudi dokaj burna, njegovo življenje pa je potekalo skromno.

Rodil se je 12. aprila 1870 v leseni koči v Malem Rohozen pri Turnovu v krasnem Češkem raju. Na praški univerzi je bil učenec znanih zgodovinarjev Golla in Rezka. Promoviral je l. 1893. in potem študiral še dva semestra v Erlaugenu in Berlinu. Po odhodu prof. Rezka na Dunaj je postal l. 1897. docent za avstrijsko zgodovino na Karlovi univerzi (dasi se je nameraval habilitirati za splošno zgodovino) in l. 1905. redni profesor. V šolskem letu 1909—1910 je bil dekan filozofske fakultete, l. 1931.—1932. pa rektor Karlove univerze. L. 1928. je bil izvoljen za predsednika I. razreda Češke akademije znanosti. Od l. 1898. do svoje smrti je urejeval glasilo čeških zgodovinarjev »Český časopis historický«.

Dasi je bil Pekař še zelo mlad, ko je nastopil učiteljsko mesto na Karlovi univerzi, je vendar pokazal že v prvem večjem delu, v habilitacijskem spisu »Zgodovina valdštajnske zarote« (1895, preko 500 strani), da je pripravljen in sposoben, da postane naslednik svojih slavnih predhodnikov. Poznavanje gradiva, stvarnost, izreden čut za zgodovinska dogajanja, poleg tega pa globoka ljubezen do preteklosti svojega naroda in bleščeče pero — glavne lastnosti njegovega znanstvenega dela — so mu omogočili, da je že v svojem 27. letu pobral rokavico, ki jo je vrgl pod noge češki znanosti in češkemu narodu znani nemški zgodovinar Theodor Mommsen in se spustil z njim v znanstveni dvoboj s spisom »Čehi kot apostoli barbarstva« (izšlo tudi v nemškem, poljskem in ruskem prevodu), v katerem je pred očini vse kulturne Evrope pobil strupene trditve Mommsenove. Nemškemu zgodovinarju, ki je nazval Čehle »apostole barbarstva, stremeče za tem, da strmoglavijo v prepad nekulture poltisočletja staro nemško delo«, je jasno povedal, da so bili Čehi že sto let prej tam, kamor je Nemeč privedel Luther in da je hilo priznано Husovo prizadevanje po sto letih od njegovih največjih sovražnikov za sveto in pravično. V zadnjih letih preteklega in v začetku našega stoletja se je Pekař poglubil v proučevanje Husa in husitskega gibanja, ki ga razumeva predvsem kot narodno gibanje, dasi priznava njegove socialne in tudi verske sestavine. V

husitstvu, kateremu je posvetil nekaj razprav, vidi odpor češkega naroda proti nemštvu, boj za osvoboditev izpod nemškega vpliva v politični in kulturni upravi. Hus se je bojeval za resnico, ni mu šlo za novo vero, hotel je le, da bi se poboljšal Rim in da bi šla katoliška cerkev po poti Kristusovega nauka. Svoje nazore o husitskem revolucijemskem gibanju, zlasti njega osrednji osebnosti Žižki, je po svetovni vojni podvrnil reviziji v svojem monumentalnem delu »Žižka in njegova doba« (4 zv. 1927—1933). Dasi je ta monografija radi preostrega, silno negativnega gledanja na Žižko vzbudila v češkem znanstvenem svetu dokaj nesoglasja in polemik, vendar bo za vedno ostala poleg Palackeega »Zgodovine češkega naroda« najbolj veličastu dokument češke zgodovinske vede. V njej je dosegel Pekařov svariteljski duh vrhunec, tu so zapeli vsi registri njegovega genija. Zato je razumljivo, da se ni umaknil pred zgodovinarji nasprotnih mnenj, da ni po končanili sporih ničesar popraviljal, temveč je ostal pri svojem.

Že pred vojno je Pekař prišel v nasprotje z Masarykovimi filozofskimi nazori o češki zgodovini ob priliki napadov Masarykovih učencev na njegovega učitelja Golla in je zavzel napram njemu svoje stališče v razpravi »Masarykova češka filozofija« (1912, 3. izd. 1927). Nekak odmev takratnih sporov je tudi njegova sicer mnogo pozneje izišla knjiga »Smisel češke zgodovine. Za nov pogled na češko zgodovino« (1929), ki je nastala večji del v atmosferi polemik krog Žižke, zlasti pa Slavikovih kritik. Pekař ne smatra kakor Palacký češke zgodovine za »rezultat v osnovi avtonomnega češkega razvoja«, temveč je mnenja, da smer in podoba tega razvoja določa predvsem vpliv, vzor, težuja in duh zapadne Evrope. Narodi niso nosilec nekili idej, ki bi tvorile smisel njihove zgodovine in tudi češki narod ni bil od začetka do 17. stol. nosilec enega in istega programa, v katerem je videl Palacký demokracijo. Je pa mnenja, da »ima vsaka doba svojo dušo, svoj življenjsko oblikovalni princip, svoj takorekoč svetovni nazor ali svoj smisel«. Iz te točke gledanja je tudi sestavil periodizacijo češke zgodovine (»O periodizaciji češke zgodovine« 1932).

Pekařovo delo obsega skoro vsa glavna obdobja češke zgodovine od najstarejših časov do najnovejših dogodkov. Rezultate sistematičnega raziskovanja najstarejše češke zgodovine je objavil ob priliki dokazovanja nepotvorjenosti Kristianove legende iz 10. stol. (Najstarejša češka kronika 1902), katero so smatrali zgodovinarji od časov Dobrovskega za falsifikat poznega srednjega veka. S Pekařovimi trditvami ni soglašala vrsta zgodovinarjev, razvila se je živalna polemika, katere plod je bila vrsta razprav in obsežna nemška knjiga »Die Wenzels- und Ludmilla-Legenden und die Echtheit Kristians« (1906) in pravzaprav tudi poznejša študija o sv. Václavu, ki je izišla ob priliki tisočletnice češkega kneza (1929, 2. izd. 1932). Že v prvih letih znanstvenega delovanja je pisal razprave tudi o Přemyslu II. Od češke reformacije je prešel tudi k protireformaciji, najbolj pa ga je zanimala doba belogorska in pobelogorska, zlasti pa Valdštajnova zarota. O bitki na Beli gori je že l. 1895. sodil, da »je to najvažnejši in najgroznejši del češke zgodovine novega veka, čigar odmev sega do naših dni«. Svoje mnenje je znanstveno podprl v knjigi Bela gora (1921), kjer razpravlja o vzrokih in posledicah usodne bitke l. 1620. Iz zgodovine svoje ožje domovine je črpal gradivo za »Knjigo o Kostii« (2. zv. 1909—1911, 2. izd. 1935), v kateri slika življenje na češkem gradu v dobi tridesetletne vojne in prikazuje prilike, v katerih je živel češki graščak in tlačan v 16.—18. stol. To knjigo je pisal Pekař z izredno ljubeznijo, v njej se odraža njegova globoka notranja povezanost z rodno grudo, ki je značilna za vse njegovo delovanje. V njej so se najbolj pokazale tudi njegove stilistične vrline. Pekař spada namreč med najodličnejše češke stiliste.

Češko gospodarsko zgodovino 17. in 18. stol. je temeljito obdelal v spisu »Češki katastrofi 1654 do 1789« (1915), ki je v ozki zvezi z njegovim proučevanjem preteklosti gradu Kosti. Ta spis odkriva v prikazovanju zgodovine čeških stanov in davkarstva, kako je Dunaj brezobzirno gospodarsko izkoriščal češke dežele, kar je imelo takrat poleg znanstvenega tudi političen pomen, če pomislimo, da je knjiga izšla v dobi, ko se je češki narod pripravljal na odločilni boj za osvoboditev.

Za časa svetovne vojne, ko se je napetost med Čehi in avstrijsko državno politiko od leta do leta stopnjevala, dokler ni končno zmagalo stališče Masarykovo, je tudi Pekař odvrčal pogled od znanosti na politično polje. Dasi so bili njegovi nazori o češkem vprašanju dokaj različni od Masarykovih, je vendar njegovo publicistično delo narodni stvari silno koristilo. Pekař je menil, da se bo svetovna vojna končala neodločno in da bo Avstrija ostala, zato je hotel izrabiti priliko, ki jo je nudila svetovna vojna, da se bojuje za češke narodne pravice. V listih je objavil vrsto člankov o čeških državnopravnih vprašanjih (mislil je namreč, da bo po vojni Avstrija federativna država), o pomenu Čehov za Avstrijo, o češko-nemških odnosih itd., ki so izšli tudi knjižno pod naslovom »S češke fronte« 1917 in 1919. Nekako nadaljevanje in dopolnitev teh člankov je zbirka razprav »Svetovna vojna« 1921, kjer dokazuje krivdo Nemčije in Avstrije na izbruh svetovne vojne. Kar se tiče izida svetovne vojne in bodočnosti avstrijske monarhije, se je Pekař zmotil — sociolog in politik Masaryk je znal bolj presojati zgodovinski položaj od zgodovinarja Pekařa —, a po osvoboditvi je dal mladi republiki na razpolago vse svoje moči. Udeležil se je kritike izvajanja agrarne reforme in svaril pred posledicami, ki bi nastale radi pre nagljenosti in zmot («Zmote in nevarnosti agrarne reforme« 1923). Nastopil je tudi proti češkoslovaški narodni cerkvi, branil kult sv. Janeza iz Nepomuka in poudarjal njegov uravstveni pomen. Tudi pozneje je Pekař često direktno ali indirektno posegal v notranje-politična in kulturna vprašanja mlade države, zasledoval je predvsem češko-nemški odnos, vendar se aktivno ni udeleževal političnega življenja. Prav dobro je čutil, da je njegovo mesto na univerzi, na polju znanosti, pri vzgoji naraščajajo, ki ga bo država nekoč potrebovala bolj ko vse drugo.

Pekař je bil močno konzervativen človek. Vzrok vidijo nekateri v njegovi globoki povezanosti z zemljo, v nečem, kar se sploh pojavlja pri kinetu, kajti Pekař je ostal vse življenje tipičen kmetski sin. Njegovi spori z realisti, zlasti z Masarykom, so bili globlji ko so običajni znanstveni prepiri in polemike, tu je šlo za osnovne poglede na preteklost in bodočnost naroda. Oba učenjaka sta skušala svoje stališče kar najbolj dokumentirati, toda danes, ko nas deli od teh velikih sporov razdobje dobrih treh desetletij, lahko podamo za obe osebnosti primerno oznako: Pekař je bil zgodovinar-znanstvenik, ki je zaoral najglobljo brazdo v češki zgodovinski vedi v zadnjih petih desetletjih, duh, ki je živel in čutil z davnimi dobami. Bil pa je vse premalo gibčen in smisel in smer valov sodobnih dogodkov sta mu često ostala premalo razumljena. Masaryk pa je bil bližji sodobni zgodovini; kot filozof, predvsem pa kot sociolog je gledal širje in tudi globlje razvoj zgodovinskih dogodkov in jih znal spretneje aplicirati na sodobnost ko Pekař.

Pekařov pomen je dobro označil dr. Jan Slavík, znanstvenik, čigar nazori se najbolj križajo s Pekařovimi in ki je z njim vodil najbolj ognjevite polemike: »Če tudi bi prof. Pekař došel v svojih konzervativnih polhodih k nazorom, ki bi bili še manj sprejemljivi kot tisti, ki jih je izrekel na predvečer svoje šestdesetletnice (v delu »Žižka in njegova doba«), ne bi to niti najmanj spremenjalo dejstva, da je med češkimi zgodovinarji najmogočnejši pojav. Mogoče ga nekateri njegovi vrstniki prekašajo po bolj vsestranski erudiciji, kritični treznosti in temeljitosti pri zbiranju

gradiva in virov, toda kar se tiče zgodovinskega posvečenja, zavzema med učenci tzv. Gollove šolc edinstveno mesto« (Národní Osvobozenci 3. IV. 1930). Znani zgodovinar in današnji češki zunanji minister dr. Kamil Krofta pa dopolnjuje Slavikovo izjavo v svojem govoru l. 1930. (ki mi je služil kot glavni vir pri sestavi tega članka) takole: »Nihče od naših še živelih zgodovinarjev nam ni dal del, ki bi vsebovala toliko novih opazanj in dognanj o naši zgodovini, ki bi bila tako svojska po svoji zasnovi, tako prekipevajoča življenja in miselnega ter čuvstvenega poleta in tudi spisana s tako bleščečim, svežim, jasnim in nazornim slogom; nihče drugi ni vzbudil v naši javnosti toliko širokega in globokega zanimanja, toliko soglasja in nasprotovanja s svojimi izjavami o temeljnih vprašanjih našega narodnega življenja, z izjavami, ki te osvoje s svojim pogumom in uravstveno resničnostjo, nihče drugi si ni pridobil doma in v tujini med svojimi častilci in nasprotniki toliko osebne in znanstvene avtoritete.«

D r. O. B e r k o p e c.

Dr. Fran Lorger.

V svojem rojstnem kraju v Šmarju pri Jelšah je umrl 5. aprila 1937 raziskovalec rimske preteklosti v pokrajini ob Voglajni in Savinji dr. Fran Lorger.

Rojen 30. aprila l. 1884. je kot gojenec Vincentina študiral gimnazijo v Gradcu in maturiral l. 1904.; istotam je študiral klasično filologijo ter jo dovršil l. 1908. s promocijo na osnovi disertacije *Die Epoden des Horaz im Lichte der Archilochischen Jambenpoesie*. Za časa visokošolskega študija pričanja Lorgerjevo iskanje rimskih spomenikov v domačem okolišu, pri čemer ga je posebno podpirala njegova povezanost s prirodo. Do izraza je prišlo Lorgerjevo arheološko proučevanje za njegovega srednješolskega profesorskega delovanja, katerega je po večletni službi domačega učitelja pri knezu Windischgrätzu in grafu Stürgku ter po študijskem potovanju l. 1912/13 po Italiji, ki ga je od klasične filologije definitivno preusmerilo v klasično arheologijo, vršil v letih 1914/19 v Celju, nato pa do 1924 v Ljubljani. Že v predvojni dobi je odkril rimsko vilo v Mali Pristavi (*Jahrbuch f. Altertumskunde III, 1909*), med vojno pa rimsko vilo na Sevcih pri Celju (*ČZN XXX, 1935*) ter rimski vojaški tabor v Ločici v Savinjski dolini (*Jahreshefte d. öst. archäol. Inst. Bd. XIX—XX, 1919; ČZN XXIX, 1934*). Ko se je l. 1934. povrnil v Šmarje pri Jelšah iz Nice, kjer se je 10 let udejstvoval kot portretist z aparatom, katerega je iznašel za posnemanje arheološke keramike, je nadaljeval arheološka proučevanja iz prejšnjih let; izkopal je rimsko vilo na Grobelcah pri Šmarju pri Jelšah (*ČZN XXIX, 1934; XXXI, 1936*) ter zasledoval rimsko topografijo šmarške krajine, katere spomenike je ugotovil tudi v Vel. Pristavi, v Podbregu ter pri Grobelnem.

Lorgerjevo arheološko delo je izhajalo iz povezanosti s prirodo in iz ljubezni do domače rimske arheologije, v kateri je poudarjal topografske in stavbinske elemente. Izkopavanja mu je v avstrijski dobi omogočal arheološki inštitut na Dunaju in Muzejsko društvo v Celju, po vojni pa brat dr. Viktor Lorger; udejstvoval se je pri svojem arheološkem delu s strastjo ljubitelja in doslednostjo najditelja od ročnega delavca do zbiralca gradiva.

Lorgerjevo arheološko delo je razširilo naše znanje o rimski topografiji pokrajine v porečjih Savinje in Voglajne. Za to delo ga bo naša zgodovina hranila v trajnem spominu, posebno mestni muzej v Celju in pokrajinski muzej v Mariboru, ki hranita njegove izkopanine.

F r a n j o B a š.

Dr. Ljudevit Pivko.

Na velikonočni ponedeljek, 29. marca 1937, je umrl v Mariboru zgodovinski in narodopisni pisatelj (prim. SBL), sotrudnik ČZN in bivši odbornik ZDM L. Pivko.

Pivkovo zgodovinsko in narodopisno delo je v veliki meri tako ozko povezano z njegovim prosvetnim in političnim narodnim delom, da predstavlja posebno znanstveno vrsto udejstvovanja v predvojnem narodnopolitičnem življenju podravske Slovencev.

V okviru predvojnega narodnopolitičnega programa štajerskih Slovencev je Pivko s svojimi zgodovinskimi deli nudil slovenskemu srednješolcu, ki je po obstoječem učnem načrtu študiral zgodovino izrecno z avstrijskim in nemškim poudarkom, domačo narodno preteklost, torej to, kar bi mu približno nudil realizirani slovenski šolskopolični program.

S svojimi spisi o zgodovini Slovencev je nadalje prispeval gradivo za prosvetna razglabljanja v naših izobraževalnih organizacijah ter za poglobitev političnega mišljenja. V isti meri je podpiral predvojno politično življenje s svojimi narodopisnimi spisi, ki so deloma prirejeni podravske narodnostni razmeram in ki so pripravljali duhovno osamosvojitvev podravskega Slovencev od Nemca.

Vseslovanska miselnost, zlasti sodclovanje ter zblizanje s Čehi, je našla sodelavca tudi v Pivku, ki je z leposlovjem in zgodovino širil med Slovenci znanje o Slovanih. Z očrtom Havlička Borovskega pa je pokazal na češki zgodovinski vzor sodobne realistične in revolucionarne narodnostne smeri.

To narodopisno, zgodovinsko in preporodno delo kaže Pivkovo udejstvovanje v narodnem in kulturnem življenju predvojnih Slovencev. Poleg tega je Pivko ohranil z objavami in posredovanjem drugim mnogo gradiva iz polpretekla dobe narodnega življenja v Podravju ter delal od visokošolskih let do svoje smrti na sistematski znanstveni narodopisni sliki rojstne Nove vasi pri Sv. Marku na Dravskem polju. Rodom iz kmetske hiše, filološko in narodopisno šolan, družabno pa v najintimnejših stikih z vsem vaškim življenjem, se je vračal vsake počitnice v rojstno vas in na rojstnem domu zbiral pri domačinih elemente naše materialne in duševne ljudske kulture. Pivkova zbirka narodopisnega blaga iz Nove vasi je danes najbolj vsestranska in najboljšežnejša krajevna narodopisna monografija, ki jo Slovenci imamo. Pripravljal jo je za Jugoslavensko akademijo, a ostala je v rokopisu. Karakterizirajo jo posamezni v ČZN objavljeni odlomki, kakor Sosečka in Ribištvo v Dravi, Pivkova labudja pesem.

Pivko pa je bil tudi sam tvorec naše zgodovine. Iz narodnostnih borb s štajercijanstvom na Dravskem polju je rasel njegov narodni radikalizem, ki se je izoblikoval v sožitju s Čehi. Plod tega sta Carzano in organizacija legionarjev v Italiji, kar je večinoma opisal, deloma pa nam gradivo o tem ohranil v zapuščini. S svojim delom v Italiji je Pivko prestopil okvir slovenske zgodovine ter postal zgodovinska osebnost, ki je povezala vojno zgodovino Slovencev z zgodovino ostalih avstro-ogrskih narodov v dobi njihovega boja za politično osamosvojitvev.

Franjo Baš.

Slovstvo.

Archaeologische Karte von Jugoslavien: Blatt Ptuj, bearbeitet von J. Klemenc und B. Saria (mit vier Abbildungen im Text und einem Detailplan von Poetovio als Beilage). Im Selbstverlage der Akademien der Wissenschaften Beograd-Zagreb 1936.

Po odluci Internacionalne Unije Akademija znanosti imaju se izdavati pored drugih publikacija općeg naučnog interesa (kao Corpus inscriptionum Latinarum, Corpus vasorum, razna leksika i. t. d.) i arheološka karta antiknog svijeta sa svim nalazima od početka ljudske kulture do otprilike VII. stoljeća po Kr. u mjerilu 1:100.000. Jugoslavenski Odbor međunarodne Unije Akademija publicira eto sada prvi list arheološke karte Jugoslavije koji su sastavili s odnosnim tekstom ljubljanski univ. prof. Dr. Balduin Saria i kustos za grebačkog Arheološkog-historijskog muzeja Dr. Josip Klemenc.

Svrha takve arheološke karte je ta da budu na njoj pregledno u raznim bojama uneseni po mogućnosti svi, svakako najvažniji nalazi i ostaci iz prehistorije (zeleno), rimskog doba (crveno), starokršćanskog i ranosredovječnog doba (ljubičasto). Razni znakovi razlikuju pojedinačne zgrade, utvrde, naselja i mostove, dalje nalaze samo jednog predmeta ili skupnih (depôt), uapose nalaze novaca. Ima posebnih oznaka za grobove u kojima su mrtvi spaljeni ili prosto sahranjeni pod zemljom (Flachgräber) te za grobove s humkom (tumuli, gromile), za špilje, za nalaze natpisa i skulptura. Stare ceste (u glavnom rimske) naznačene su, ako im je smjer sačuvan ili potpuno siguran, izvučenom crtom, ako je samo vjerojatnošću nagadjan, punktiranom crtom. E da ovi znakovi bolje otskaču oro-hidrografska karta i sva moderna imena štampaua su kao podlog ljedjim tonovima.

Tekst ima da pruži pregled po mogućnosti čitave literature koja postoji o svakom nalazu ili ostatku, kod složenih naselja također historijsku topografiju mjesta od prvih početaka do njegova propadanja ili do skrajnjeg razvitka koji je mjesto postiglo.

Kada budu jednom gotove sve karte čitave Evrope, Male Azije i zemalja oko Sredozemnog mora, to će doista biti veličanstven historijski i kulturni atlas razvoja ljudske civilizacije od najprimutivnijih početaka do utrućea antiknog života ili do početka srednjega vijeka.

Možda je arheološka karta još važnija nego za cjelinu antiknog svijeta za pojedine krajeve, za kulturna područja onih centara koji su u raznim historijskim periodama bili mjerodavni za napredak civilizacije i za uzajamne odnose i uplive između ovih središta. Što nam o tom smislu otkriva prva arheološka karta naše zemlje? Već na prvi pogled možemo konstatovati da na listu »Ptuj« prevladava u gornjem trećem dijelu karte crvena boja, dok je veći južni dio ispunjen ualno samo zelenim znakovima. Što to znači? Razumljivo je, da je bliža i daljnja okolica kolonije Poetovio hogata nalaziua iz rimskih vremena isto tak- i Dravsko polje kojim je vodio važan prometni put između Zapada i Istoka. Ovdje je dakle bio bujan život u rimsko doba, bogat promet i jaka trgovina. Možemo li zaključiti da je bilo drukčije na jugu, naime da su južni krajevi, dosta gusto naseljeni, u prehistorijsko doba, u rimskim vremenima (I.—VI. v. po Kr.) bili napušteni ili sasvim rijetko napučeni? Mislim da bi takav zaključak bio pogrešan. U prvim historijskim stoljećima stanovao je ovdje isti ilirsko-keltski narod koji je i ranije tu obitavao, samo rimska kultura nije doprla u one krajeve u onom opsegu kao u Dravsko polje; narod je ovdje živio dosta konzervativno u starim, od rimske civilizacije ucodvisnim prilikama. Eto važan rezultat koji nam neposredno pruža arheološka karta.

Ljubičastu boju (ranog srednjega vijeka) nalazimo na ovoj karti samo dva puta i to za staroslovensko groblje kod Hajdine (staroslovenska nekropola na ptujskem gradu nije dovoljno jasno označena) i za starosl. groblje nad ruševinama rimske villae rusticae u okolici Središća. Ako će u budućee arheološko istraživanje ranosredovječnih ostataka — kako se

nadamo — biti intenzivnije, sistematski i boljim opažanjem provedeno, to će sigurno i ova boja na karti biti zastupana na više mjesta, valjda za još nepoznato staroslovenske utvrde i vjorovatno još za koje groblje prvih Slavena-naseljenika.

Obzirom na našu nacionalnu historiju ustanovljeno je od Odhora naših akademija, da arheološka karta mora da registrira sve nalaze do god. 1000 po Kr. otprilike. To je potpuno opravdano; kod prvog lista »Ptuj« ovaj prošireni program ne dolazi do izraza. Ali će ovaj zaključak inati osobitu važnost za one krajeve gdje je staroslavenska historija ostavila više tragove kao na pr. starohrvatskim spomenicima u Dalnaciji, pogotovo u okolici Splita-Solina.

Hvalevrijedno je da se dosljedno i historijski izvori za topografiju iskorišćuju do konačnog tisućljeća otprilike. B. Saria je imao dosada prigode da to učini samo za Ptuj (str. 63).

Autori ovog prvog lista arheološke karte naše kraljevine i njozinog teksta J. Klemenec i B. Saria dali su mnogo truda da karta što bolje ispadne. Imali su i lijep uspjeh, obdarujuć i našu nauku novim korisnim djelom. Navedena je čitava literatura koja im je bila na dohvat, katkada registrovane su čak i vijesti o nalazima koje se kriju u malim, lokalnim novinama do kojih je teško doći. Osobito je B. Saria — rodom iz Ptuja — dao potpun i sistematski pregled svih nalaza na teritoriju staroga Poetovija i dotakao se raznih topografskih problema od kojih je najvažniji onaj još neriješen o položaju rimskog tabora.

Ako ću sada pripočeti neko primjedbo i upozoriti na neke malene nedostatke, to ću učiniti samo u svrhu da naredne karte hudu po mogućnosti još holje i savršenije izvedeno.

Akoprem za kartu »Ptuj« svaki autor samostalno izradjuje i signira svoj dio — B. Saria za dravski hanat, J. Klemenec za savski — ipak su oba autora morali prethodno načelno sporazumjeti se ne samo o izradjivanju teksta u glavnom već i za sve detalje. Tako se nebi dogodilo da jedan saradnik ističe stanovite pojedinosti koje drugomu izgledaju manje važne i harmonija teksta bila bi savršena. Navesti ćemo još neka svoja opaženja i upozoriti ćemo na neke stvari koje držimo da su općeg značaja. Često se citiraju u ovoj »Fundkarte« antikni natpisi; dovoljno bi bilo dati za tekst odnosnu brojku u Corpus inscriptionum Latinarum, naravno za one koji su već u ovoj zbirici objelodanjeni. Uz Corpus citirati još razne druge časopise smatrao suvišnim, osim ako se u njima nešto više pruža nego li u Corpusu, na pr. slika natpisa, tačniji podaci o nalazu natpisa ili bolje pročitani tekst i t. d. Ako koji epigrafički tekst do edicije karte nije još publiciran, treba kazati gdje će vjerovatno biti objelodanjen ili pripočeti kratko čitav natpis (tako na str. 20 sub voce: Mestni Vrh).

Kod opisivanja prehistorijskih objekata nomenklatura je višekrat odveć komplikovana, navadjaemo sauo jedan primjorak »schaflochloses, flachnackiges Viereckbeil« (str. 10 s. v. Jamno). Nije možda bolje bilo dati na jednoj tablici ertežni pregled svih najvažnijih tipova sjekira, maletova, maškline i t. d. pa jednostavno citirati: brončana sjekira tipa x ili y. Priprosti crtež pomaže mnogo puta više nego najholje opisivanje. Klemenec je bezdvojbeno imao mnogo posla da maluc za svaki kameniti ili brončani predmet zahilježi i težinu. To je zacijelo poželjno kada se radi o posebnoj publikaciji odnosno predmeta, ali za ovakvu »Fundkarte« mislimo da su podaci o težini predmeta suvišni, štaviše da su katkada čak i mjere nepotrebne, kada se ima priprosto samo registrirati nalaz.

Štamparskih grešaka ostalo je nekoliko, ali ne smetaju smislu ili razumijevanju teksta, a neke ispravlja pri kraju mali dodatak s corrigenda (neispravljeno je ostalo na str. 94 kod »Prerada« oznaka SI tujesto St.). Na str. 12 pri kraju »Kominia« nije umetnuta brojka stranice na koju se upozoruje. Treba napokon nastojati da topografska nomenklatura bude uvijek jednaka. Sr. na pr. u tekstu i na glavnoj karti »Turnišee«, dok na detaljnom plauu čitaš »Turniše«.

Tekstu je priložen osim planova I. i III. mitreja i tlorisa ovdje po prvi put publiciranih iskopina u dvorištu nove kasarne takodjer jedan detaljni plan Poetovija u mjerilu 1:12.500 u koji su svi nalazi unešeni. Plan je narisao učitelj g. A. Smodič, tajuik ptujskoga muzejskoga društva. Plan je pregledan i dobar. Bio bi još bolji i pregledniji da su razni nalazi označeni ne jedinstveno crvenom bojom, već kao na velikoj karti i zlečenom i ljuhičastom. Možda je štednja zahtjevala ovo štetno ograničenje. I ovdje imam da navedem neke malene primjedbe. Kod brežuljka Sv. Roka nemogu uikako da nadjem hrojk u I za neolitsku sjekiru koja je iskopana u ovom položaju (tekst str. 29). Rimski most preko Drave tako je narisana kao da je nastavak hipotetične ceste Zg. Hajdine—Sp. Hajdina—Sv. Rok—Zgornji Breg koja u glavnom odgovara današnjoj Ptujaska Gora—Ptuj, dok je on bezdvojbena bio u smjeru rimsko ceste Pragersko—Ptuj, kod koje nalazimo u Zgornjoj Hajdini najstarije grobove i koja je baš onim grobovima tačno fiksirana (Sr. kartu u Jahrb. der Zentr. Kommission II 1904 Sp. 191 i Österr. Jahreshefte XVII 1914 Beibl. Sp. 138). Šteta da nije kod svih modernih cesta ertana strijelica i ime većeg mjesta kamo one vode, na pr. Maribor, Rače, Pragersko, Ptujaska Gora, Sv. Vid i t. d. Takvim situacijama se u mnogo olakšava uporaba ovog plana. Kod erte-mjerila razdijeljene u razmake od 100 m bilo bi dobro da pri kraju stoji naznačeno: 1 km ili 1000 m; inače je ovaj u neprilici koji pomoću ove erte-mjerila hoće na brzu ruku da ustanovi koju udaljenost na planu.

Kao prilog tekstu uvrštena je na str. 32 na posebnoj tabli slika 1 s avionskim snimkom današnjega Ptuja. Kratak tekst zbljenu i jasno tumači kako takva perspektivna slika odlično služi za prikazivanje topografskog razvitka mjesta i koliko se može po njoj zaključiti. Jasno je na pr. da je glavna arterija Ptuja, današnja Prešernova cesta, imala svoj ishod u rimskom mostu koga danas više nema. Da je avionska fotografija snimljena pod većim kutom slika bi još zgodnije odgovarala svrsi.

Pri kraju kroćemo da još jednom podvučemo da naša arheološka nauka duguje zahvalnost Jugoslavenskom Odboru internacionalne Unije Akademija što je izdala ovu kartu i priznaje autorima koji su je naučnom akribijom i temeljitim znanjem izradili. Svaki pak, koji se je bavio historijom staroga Poetovija ili aktivno sudjelovao pri arheološkim istraživanjima njegovih spomenika bit će laran B. Sariji za njegov svestrano i detaljno izradjeni prikaz antike topografije ovog mjesta.

Mihovil Abramčić.

Ivan Grafenauer, Karolinška kateheza ter izvor brižinskih spomenikov in Čina nadb ispovedajpätiumb sę. Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 13. Filološko-lingvistični oidek 2. 1936. Str. 165 + III.

Naši najstarejši slovstveni spomeniki so že od nokdaj lvaložna, a težavna naloga za domaće in tuje zgodovinarje, jezikoslovce in bogoslovce. Sporno je hilo njih datiranje in tekstui izvor ter jezikovni značaj. Skupina vprašanj o brižinskih spomenikih je postala že prav zapletena, kar najjasneje odseva iz Vondrákove izdaje. Proti njegovim zamotanim kombinacijam so se pojavljala nasprotja v obliki ugotavljanja trdnih zgodovinskih in jezikovnih dejstev.

Grafenauer se je lotil točnega preiskavanja virov naših spomenikov v karolinški katehezi. Po obširni razlagi Karlove cerkvene zakonodaje o suovi katehetskega pouka in o metodi verouka v karolinški dobi raziskuje pisatelj predlogo II. brižinskega spomenika — »Adhortatio ad poenitentiam«, govore sv. Bonifacija in Klimentovo poučnje v spomin apostolu in mučeniku. — V drugem delu razmotriva pisatelj o virih brižinskih spovednih obrazcev. Glavne ugotovitve celotne obravnave so: I. in III. brižinski spomenik sta prepisa, katerih predloge so nastale najkasneje v zadnji tretjini 9. stoletja, najzgodnje pa v njega prvih desetletjih. Ohranjeni prepisi pa izvirajo verjetneje iz konca 10. stoletja. Oba spovedna obrazea sta bila prvotno prirejena po starobavarski molitvi, a sta se izpreminjala s privzemanjem novih motivov in izgubljanjem izvornih mest. Vse pisateljeve ugotovitve spremlja

primerjava besedil in obilo opomb. — V zvezi z brižinskimi spomeniki razpravlja pisatelj v zaključnem delu o spovednem obrazcu v Evhologiju sinajskem in njega sorodnosti s Freis. II.

Razpravi slede opombe, viri in nemški povzetek. Radi na virih sloneče temeljitosti je Grafenauerjevo delo važna osvetlitev naše zgodovine, dasi bodo naletele morda katere trditve na nasprotovanje. Izdaja je med najuspelejšimi knjigami Znanstvenega društva.

V. N o v a k.

Suette Hugo, Der nationale Kampf in der Südsteiermark 1867 bis 1897. Veröffentlichungen des Instituts zur Erforschung des deutschen Volkstums im Süden und Südosten in München und des Instituts für ostbairische Heimatforschung in Passau. Nr. 12. München 1936. 8°. 133 str. + 1 zemljevid.

Inavguralna disertacija univerze v Erlangenu podaja narodnostne boje na Slov. Štajerskem v času od decembrske ustave do Badenijevega padca. Prikazuje nam podrobno delovanje slovenještajerskih Nemcev in Slovencev z razmahom Slovencev v taborih, delo Mlado- in Staroslovencev ter nemški narodni podvig po francosko-nemški vojni; prvo dobo slovenještajerskih narodnostnih bojev zaključuje demisija Auerpergove vlade. Drugo dobo, Taaffejevo, razdeli Suette v poglavje o slovenskem prodiranju ter v poglavje o nemški narodnostni obrambi. Obe narodnostni smeri pa strne v tretjem poglavju, v borbi za slovensko gimnazijo v Celju, ki je postala radi odmeva po vsej Avstriji merilo slovsanske in nemške narodnopolitične moči v državi sploh. Kot rezultat narodnostnih borb ugotavlja Suette napredovanje Slovencev, ki da so poleg številčne svoje premoči znali svojo narodnostno politiko zvezati z zemljo in z vsem ljudstvom; obratno pa da so Nemci v razvoju nazadovali, ker stanovsko meščansko gledanje slovenještajerskega nemštva ni znalo ustvariti nemškega ljudskega občestva, kar se je Slovincem posrečilo.

Pri najboljši avtorjevi volji, da poda v duhu Rankeja dogodke, kakor so se vršili, z vzporednim navajanjem slovenskega in nemškega političnega udejstvovanja, so se pri Suettejevem delu pojavile slabosti metodičnega, materialnega in načelnega značaja. Večina teh slabosti ima svoj vzrok v oddaljenosti avtorja od pozorišča obravnavanih dogodkov, ki v tem ni osamljen; kajti podobne slabosti srečujemo pri veliki večini disertacij, ki obravnavajo v tujini naše probleme, kateri se ne rešijo z zgodovinsko razvojno sliko, temveč z zbirko bolj ali manj obsežnega gradiva.

Časovno se je avtor v svojem delu omejil na dobo, ki za Slov. Štajersko ne tvori zgodovinske organske enote. Medtem ko so bili štajerski Slovenci v tej dobi radi politične povezanosti z vojvodino Štajersko samostojno nastopajoča politična skupina, pa so bili slovenještajerski Nemci iz istih vzrokov najožje zvezani s politično akcijo Gradca. Svoje politično izhodišče ima vsa doba v osnovnem pojmovanju ustavnosti in demokracije v 60 ih letih. V razvoju iz tega temelja pomeni dualizem za Slov. Štajersko samo politično cezuro.

Materialna slabost dela so nepopolno uporabljeni viri in antropogeografsko izhodišče narodnostnih bojev. Glavni slovenski vir avtorju je Südsteirische Post, med nemškimi viri pa prevladujejo celjski nemški časopisi. Posledica zadnjili je, da je preneščeno glavno torišče narodnostnih bojev v Posavje s Celjem ter da stoji Podravje s Prlekijo in Mariborom v ozadju; dejansko pa imamo različen značaj narodnostnih bojev v Podravju in v Posavju, medtem ko označujejo v Suettejevem delu posavski narodnostni boji slovenještajerske narodnostne boje sploh, kar je zgodovinsko bistvena pogrška. Druga materialna slabost je vrednotenje slovenještajerskih Nemcev in Slovencev, ki stojijo v medsebojni borbi kot dva demografsko enakovredna činitelja, kar pa ni bilo res. Slovenještajerski narodnostni boji v obravnavani dobi so borba dežele z mestom, v kateri vodi nemško narodnostno akcijo predvsem z železniškim industrijskotrgovskim razvojem zemlje priseljeni Nемец, tako da so

narodnostne borbe tudi borbe večinskega prebivalstva dežele z gospodarsko in narodnostno tujo penetracijo.

Tem slabostim sledi načelna v pomanjkljivem grupiranju že itak nepopolno zbranega, oziroma nerazpoložljivega gradiva. Pogrešamo sodobne politične ideale in stremljenja, n. pr. zahteva po neokrnjenem nemškem posestnem stanju v mestih, ki je nastala kot posledica slovenske narodnopolitične ofenzive in katera karakterizira horho za Celje. Ali na slovenski strani borba za jezikovno enakopravnost slovenščine z nemščino. Dejansko so v delu skoro enako poudarjene načelne smernice narodnostnega boja kakor lokalne pomembnosti v posameznih krajevnih dogajanjih. Posledica tega je težava v razločevanju med krajevnim in pokrajinskim, načelnim in taktičnim v ožilje zlasti iz Posavja zbranega gradiva, ki bo nujno zavajalo na slične sklepe tudi za Podravje in Pomurje.

Suettejeva zgodovina slovenještajerskih narodnostnih bojev 1867—1897 bo radi tega ostala pomembna pač za sliko posavskih narodnostnih bojev; sicer pa bo predstavljala fragmentarno zhrano gradivo za Podravje in Pomurje in to za dobo, ki ne predstavlja zgodovinske enote, v začetku katere Nemei slovenstvo negirajo, dočim mu pozneje priznavajo podeželje hrez mest; in to istočasno, ko se Slovenci borijo za jezikovno enakopravnost, za upravnopolitično ločitev od Grada, za zedinjeno Slovenijo in za Jugoslavijo. Premalo upoštevanje sodobnih političnih in demografskih vidikov otežkoča pregledno orientacijo v vrsti dogodkov ter pri vsej avtorjevi dobri volji ne dopušča, da bi iz velike drame slovenještajerskih narodnostnih bojev stopile pred nas pokrajinsko, idejno, politično in socialno samostojne scene pri Slovencih in Nemcih, ki so se n. pr. s Prlekijo ali Savinjsko dolino, liberalizmom ali socializmom, mešanstvom ali cerkvijo razvijale v posameznih krajih različno.

Kljub vsemu pa med disertacijami, ki v tujini obravnavajo specialna naša domača vprašanja, zasluži Suettejeva po stvarnosti, s katero dogodke obravnava, in po dobri volji, s katero gradivo izrablja, eno prvih mest.

Franjo Baš.

Jugoslovenski istoriski časopis. Direktor St. Stanojevič. Urednik Viktor Novak. Saurednici: Vladimir Čorović, Beograd; Ferdo Šišić, Zagreb; Milko Kos, Ljubljana. Ljubljana-Zagreb-Beograd 1935-1936. V. 8°. Godina I. 799 + XVI str. Godina II. 493 str.

V Jugoslaviji se goji zgodovina v prvi vrsti v strokovno in pokrajinsko namerjenih zbornikih razprav, katere izdajajo strokovno (n. pr. Umetnostnozgodovinsko) ali pokrajinsko (n. pr. Zgodovinsko društvo v Mariboru) opredeljene zgodovinske organizacije. Posledica tega je bila pomanjkanje pravih stikov med zgodovinskimi delovnimi središči, težave pri izvedbi načrtov za večja zgodovinska dela, pomanjkanje jugoslovanskega sodelovanja v internacionalnem komiteju za zgodovinske vede v Washingtonu, ki ima v svojem programu izdajanje *Annuaire international de Bibliographie historique*, pri katerem pa smo bili brez lastnega zastopstva, pomanjkanje zastopstva naše zgodovine pred inozemstvom sploh in končno težave, katere je imel posamezni zgodovinar, da je pregledal zgodovinsko ustvarjanje v Jugoslaviji ali točno zasledoval dela iz inozemstva, ki se nanašajo na zgodovino Jugoslavije in Jugovzhodne Evrope. To je napolnilo S. Stanojeviča, ki je gojil podobno misel že pred svetovno vojno, da je pokrenil l. 1927. ustanovitev Jugoslovanskega zgodovinskega društva, ki naj bi odpravnoglo gornjim težkočam. Stanojeviču so se odzvali zgodovinarji v Beogradu in nato v Zagrebu in Ljubljani ter je ministarstvo notranjih poslov 18. februarja 1928 potrdilo Pravila Jugoslovenskog istoriskog društva, katerega osrednja uprava je v Beogradu, katerega sekcije pa tvorijo zgodovinarji v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. Naloga novega društva je razvijati zgodovinsko vedo v vsem obsegu ter s posebnim oziranjem na preteklost našega naroda in vseh narodov na Balkanu, širiti v Jugoslaviji interes za zgodovino ter pomagati znanstvenemu zgodovinskemu delu doma in v tujini.

Novo Jugoslovensko istorisko društvo (JID) je začelo izvajati svoj program z izdajo

Jugoslovenskega istoriskega časopisa (JIČ), kateri naj bi obravnaval zgodovinska vprašanja, ki so splošna vsem Jugoslovanom, objavljaj bibliografski pregled zgodovinske literature pri Slovencih, Hrvatih in Srbih ter kritično in pregledno zasledoval vse zgodovinsko delo na jugoslovanskih tleh. Žal, da je v tem pogledu delo za bizantološki kongres v Sofiji, nato pa smrt V. Zlatarskega preprečila sodelovanje tudi Bolgarov v snujočem se JIČ. Srpska akademija pa je JID priskočila na pomoč ter bo skupaj z JID izdala zgodovinsko bibliografijo v posebni knjigi.

Po sedmih letih je JID premagalo gmotne težave, ki so nasprotovale nameravani izdaji JIČ. L. 1935. je izšel prvi letnik v dveh obsežnih dvojnih zvezkih ter pokazal pomen nove edicije, ki ima po svoji ureditvi značaj revije, katera z načelnimi razpravami, predvsem pa s kritičnimi in preglednimi poročili, z referati o znanstvenih ustanovah ter z nekrologi orientira o znanstvenem zgodovinskem delu in dogajanju pri Jugoslovanih in o Jugoslovanih. L. 1936. je sledil drugi letnik. Z obravnavanjem aktualnih znanstvenih organizacijskih vprašanj, kakor je n. pr. Stelctovo Spomeniško varstvo v Jugoslaviji, z zgodovinsko metodiko, kakor so n. pr. Kosova, Šiščevca in Stanojevičeva periodizacija slovenske, hrvatske in srbske zgodovine, ali z navajanjem na nova zgodovinska vprašanja, ki še čakajo podrobnejša študija, kakor je Skokovo nakazanje sožitja med Južnimi Slovani in turškimi narodi, kaže JIČ našemu zgodovinarju pota, katerim ho moralo slediti organizacijsko in znanstveno zgodovinsko delo v Jugoslaviji. Kritike in referati prikazujejo ceno in vsebino zgodovinskega slovstva pri nas, poročila o znanstvenih ustanovah pa teh interno delo in znanstveno organizacijo, n. pr. arheološka izkopavanja. Vsemu temu se pridružujejo nekrologi, ki označujejo znanstveno delo in zgodovinski pomen preminulih, za zgodovino Jugoslovanov pomembnih zgodovinarjev.

JIČ se še ni dokončno razvil in izoblikoval; spremljajo ga še težkoče, zlasti tipografskega značaja ter pomanjkanje enotnosti v referatih, kar ho uredništvo še moralo urediti. Želimo v tem pogledu uredništvu in JIČ čim največ uspeha; kajti JID nam je dokazalo z JIČ upravičenost svojega obstoja, ko je ustvarilo z njim osrednjo revijo, ki nam je dosedaj manjkala, in tako z JIČ podalo vsakemu aktivnemu zgodovinarju prepotrebni periodični zgodovinski priročnik. Nemška historiografija je l. 1937. dobiła Deutsches Archiv für Geschichte des Mittelalters, kjer uvodne besede K. Brandtja, W. Engela in W. Holtzmanna podobno izvenijo kakor Stanojevičeve v uvodu prve knjige JIČ. Ta vzporednost najlepše izpričuje potrebo in visoko nalogo JIČ, da kot vodnik kaže naši historiografiji splošna vprašanja in kritična pota, po katerih bodo strokovno in pokrajinsko usmerjene zgodovinske organizacije s posamezniki reševale v svojih delokrogih iz splošnih vprašanj izvirajoča pokrajinska in strokovna vprašanja.

Fr an j o B a š.

Kuba Ludvík: Cesty za slovanskou písní 1885—1929. II. Slovanský jil. V Praze 1935. V. 8°. 392 str. (Prameny k dějinám vzájemného styku slovanských. Sv. IV.).

Knjiga je sestavljena iz dveh strogo ločenih delov. Prvi (str. 1—248) je nekako holj feljtonističnega značaja in obsega »nabirateljve zapiske«, ki so bili priobčeni v teku let, nekateri kmału po ekskurziji, drugi mnogo let pozneje ali pa celo šele v tej knjigi. Bila je srečna misel, da so se ti zapiski, raztreseni po podlistkih raznih čeških listov, zbrali in izdali v splošno dostopni knjigi. Nas zanima tukaj njihov prvi del, v katerem opisuje Kuba svojo muzikološko ekskurzijo po Sloveniji v l. 1888. Preštudiral je Bled in nadaljnje Gorenjsko, Belo krajino, sosednjo Dolenjsko, Ziljsko dolino, severni rob Pohorja in okolieo Ptuja, ki mu tvori nekak formalni prehod k Hrvatom. Seveda so ga v prvi vrsti zanimale melodie naših narodnih pesmi. Mnogo jih je že izšlo v njegovem znanem velikem delu »Slovanstvo ve svých zpěvech«, mnogo naših melodij pa je tukaj popolnoma novih, prvič priobčeni iz njegovih zapiskov. Poleg tega pa je imel Kuba tudi zelo bister pogled za druge pojave

našega narodnega življenja, ki jih je zabeležil ob tej priliki. Spomini na Andreja Einspielerja in Davorina Terstenjaka, ki sta mu pri njegovem delu pomagala, poživljajo njegovo pripovedovanje prav tako kakor številne risbe, v katerih je s par potezami zabeležil kako značilno slovensko poslopje, nošo ali lice.

Od Slovencev preidejo ti zapiski v Hrvatsko in Slavonijo, v Bosno in Hercegovino, v Dalmacijo, južno Srbijo in Bolgarijo. Drugi del knjige prinaša Kubove članke in študije o jugoslovanski narodni pesmi. Ti obravnavajo bolj centralno, južno in vzhodno narodno pesem, ki jo v primeri z zahodno, evropsko, slovensko noprimerno bolj starinska in zanimiva za muzikologa. (Prava »epična« narodna pesem pa pri tem Kube — žalibog! — ni zanimala, zato jo je mirne duše prepustil »literatom«.) Vidi se pač na njem, da ga zanima v prvi vrsti muzikalna stran posmi, ne pa njen tekst. To dejstvo je nekaka reakcija na dotodanje, pretežno filološko orijentirano delo ob slovanski narodni pesmi, ki se je zanimalo v prvi vrsti za tekst, melodijo pa je zanemarjalo. (Tako razmerje do narodne pesmi imenuje Kuba — nekoliko prezirljivo — »literatsko«.) To je treba obžalovati, saj se na študiji, ki jo je posvetil razmerju med tekstom in melodijo v jugoslovanski narodni pesmi (330—343), vidi, da je kot pravi muzik imel uho tudi za tekst, ne pa samo za note. Pomen njegovih študij je v tem, da jih je sistematično vršil na terenu samem, da je pesem opazoval tako rekoč »in statu nascendi«, da je kakor kak moderni naravoslovec študiral njeno »biologijo«. Tako naletimo pri njem marsikje na kako znamenito opazko o bistvu, postanku, življenju in odmiranju narodne poezije, zapisano že pred davnimi desetletji — mi pa smo se s takimi spoznanji postavljali kot z nekakimi uspehi našega XX. stoletja. S tega stališča bo ta Kubova knjiga ostala klasično delo slovanske etnografije, ki ga bo vedno in vedno moral jemati v roke vsak, kdor se bo kedaj pečal s to ali ono stranjo narodne poezije pri Slovanih.

V francoskem posnetku posameznih člankov na koncu knjige dobimo stisnjene podatke o muzikalni strani narodne pesmi v posameznih pokrajinah, o slovenski na str. 377. Z ozirom na bogato gradivo tekstov in melodij pa je samo treba obžalovati, da je njih kazalo na kraju knjige sestavljeno tako primitivno mehanično. Neznani sestavljavec je začetke teh 333 pesmi mehanično nanizal v oni vrsti, kakor so natisnjene v knjigi sami, namcstu da bi jih alfabetski uredil. Tudi bi se bil moral slovenski pomočnik pri izdaji nekoliko bolj pobrigati za pravičen tisk teksta. (Prim. na pr. zadnjo kitico znane »En hribček bom kupil« na str. 62!)

J. A. G.

Vasi szemle. Főszerkesztő: Dr. Pavel Ágoston. I.—III. (1933—1936). Szombathely.

V Szombathelyu, ki je bil do 1919 cerkveno središče Slovenske krajine in politično upravno središče Železne županije, v katero jo spadal okraj Sóbota, je razvito ob županjskem muzeju, bogoslovnem učilišču (važnem za Slovence) in dveh gimnazijah krepko znanstveno in literarno prizadevanje. Ob koncu l. 1933. je pričel izdajati uredniški odbor devetih članov domoznansko revijo »Vasi szemle« (Pregled Železne županije), ki goji naravoslovno, narodopisno, zgodovinsko in literarno preučevanje Železne županije. Ker presega marsikak prispevek ta pokrajinski okvir in vsebuje tudi kaj slovanskega ter posebej slovenskega gradiva, nas mora, spričo majhnega zanimanja Madžarov za nas in obratno, to dejstvo zanimati. Glavni urednik revije je slovenski rojak dr. August Pavel.

Zgolj slovonsko gradivo obravnavajo nekateri Pavlovi prispevki priložnostnega značaja. Pod naslovom »Tabor, taboščar« (II. l., str. 277) izpopolnjuje Pavel ugotovitvo slavista Jánoša Melicha v listu »Magyar Nyelv« (Madžarski jezik 1935, 168—177) o turškem izvoru madžarske besedo »tábor«, ki se je v največ evropskih jezikov razširila iz madžarsčine. Pavel navaja iz prekmurščine oblike t á b o r = dnina (delo in zaslužek), t á b o r š č a r > t á b o š č a r = dninar; n. pr. f tábor (h)odi; dober tábor slúži; táborščardeje so že odišli;

toú je vrájži, krvávi tábor. Pisatelj meni, da bi bilo mogoče razlagati ta pomcu besede iz skupinskega dela.

Iz prekmurske dialektologije je zajeta Pavlova beležka o izrazu »kukučimbak« (znanem v Beltincih) III, 118, ki je iz madž. kukutyin (= deveta dežela) in je iz madž. cas. obl. nastal v prekmurščini nominativ, živi pa le v zvezi »idi f kukučimbo oves špičit«, kar pravijo človeku, ki je v napoto.

Pavel je priobčil tudi madžarsko listino iz l. 1827., ki je nastala na Hodošu in govori o gornu (III, 211—2).

V opombi »Madžarski pisatelji v slovenščini« (III, 214) poroča A. Pavel o nekaterih prevodih madžarskih novel v slovenščino in o potrebi medsebojnega prevajanja. Tu je tudi zapisal, da so v madžarskih revijah »Vigilia« in »Élet« v zadnjem času izšli prevodi Cankarjevih črnic.

O poročilih »Slovenca« o slovanskih prispevkih v »Vasi szemle« piše A. Pavel pod naslovom »Pinka—Lendva—Böhméc« (III, 398), omenjajoč dopolnila »Slovenčevega« poročila k tem predmetom. Pavel zavrača tu mojo trditve, da je »Boméc, Bojnéc« iz »bogme«, češ: odkod »h« v »bohémécemo« (gl. ČZN 1936, 44). Toda odgovor je lahek: »h« je lahko učena etimologija, ker ga v govoru ni, izpad »g« pa je prav lahko mogoč.

Pomembna so tudi P a v l o v a poročila o slovanskih knjigah, česar ne prinaša nobena madžarska revija. Obširno je zabeležil Stelétova Monumenta artis Slovenicac, sn. 1—2 in 4—5, poudarjajoč zlasti Stelétove ugotovitve o prekmurskem slikarstvu (II, 116, 287). Ostala poročila so posvečena zborniku »Slovenska krajina« (II, 288), Stelétovi Umetnosti zapadne Evrope (III, 302), Novakovemu Izboru prekmurske književnosti (III, 303) in Schneeweisovemu Grundrissu des Volksglaubens und Volksbrauches der Serbokroaten (III, 302). Povsod pritegne odnos knjigo do Madžarov in opozarja na medsebojne odnose, tako zlasti ob Izboru prekm. književnosti.

Med ocenami je tudi poročilo o »Miselnem svetu fizike«, ki ga je spisal Aleksander Mikola, prekmurski rojak, na kar ocena tudi opozarja.

Omembe slovenskega in slovanskega značaja pa so raztreseno po mnogih člankih.

V razpravah naravoslovno vsebine omenja † dr. Gy. Gayer v nemškem poročilu A. Pauerjeve razprave Naravní spomeníki Železne županije, objavljen v somboteljskem gimnazijskem programu 1931/32: »Durch das Friedensdiktat von Trianon abgetrennte Naturdenkmäler. — Als Beispiele werden angeführt a) für den an Jugoslawien abgefallenen südlichen Teil des Komitates. — 60. Die Nacissus-Wiesen bei Muraszombat (Sobota). — 61. Die Murinseln mit Myricaria und Sali eleagnos. — 62. Die reichen Kastanienbestände dieser Gegend. Ein Baum bei Gyanafa (Zenavlje) mit 12 m Umfang, der als heiliger Baum des windischen Volkes galt, wurde seit der Abtrennung (aber nicht von der Urbevölkerung) gefällt. Der älteste von den zurückgebliebenen Kastanien scheint heute bei Kerkaszabadhegy (Stanjovci, op. por.) zu stehen (Umf. 825 cm).« (I, 104.)

Dr. Ö. Beke v razpravi »K zgodovini ljudskih rastlinskih imen« (II, 256 ss.) navaja, da je »bazaróza« po Miklošiču iz slovan. »božur«; veže to ime že z bolg. »bóža«, bila. Pri »bölömhika« pravi, da jo drugi del besede slovanski (bik), pri »galagonya« pa ugotavlja prevzem južnoslovanske »gloginje«, kar obširno dokazuje z različnimi slovanskimi jeziki. Pri »gúzsfenyö« omenja, da so v Dolnji Lendavi zapisali obliko »burusáu«; pri »tarack« (Agropyron repens) po Melichu kaže na slovanski izvor (trosk, troskot).

Znameniti madžarski etnograf dr. Z. B á t k y je objavil članek »Dve zanimivi narečni besedi iz železne županije« (III, 4—7). Prva je »csontika, csontorja, csontorka«: borova trska za razsvetljavo. Pri razlagi navaja prekm. »čontika« (ligustrum vulg.), kar po Pleteršniku navaja Madž. otimol. slovar; ker je čonta (= kost) v prekmurščini izposojenka iz madž., je mogoče, da je tudi čontika iz madž. — Drug izraz je »Bömhéc«, kar pomeni 1. velik trebul, 2. trebušast, 3. bedak in je znan v sedmih oblikah. B á t k y se pri etimološkem razjasnjevanju

nič ne ozira na obliko »boméc«, bojnéc« — naziv za Goričance v Slovenski krajini, ki ga Madžari pišejo »Bömbéc«. O tem sem pisal v »Slovincu« in je Pavel reagiral v Vasi szembe III, 398—9.

V izredno zanimivi razpravi »Uganka regös pesmi« omenja dr. Zs. Kallós kolednico z omembo italijanske ženske, kar kaže na rimsko naseljenost Panonije, in opozarja, da v tem skoro tisočletnem misteriju železne županije, kjer se omenja tudi nemška ženska, ni sledu o slovaški, hrvaški in slovenski ženi (II, 144). — O isti snovi je pisal Makkos L. in trdi na osnovi skladnosti sedmograških in panonskih junaških ljudskih pesmi, da so Madžari prevzeli božične in novoletne običaje (noke vrste koledništvo) zaeno s krščanstvom ob času osvojitve svojega ozemlja od slovansko-germanskih rodov v južnem delu Panonije, h katerim pa so ti običaji v rimski dobi prišli z Mitrovim kultom. Sledi pa Gy. Sebestyénu, ki je postavil to trditve že l. 1902 (II, 170—171).

V članku I. Polányi »Pričevanje zemljepisnih imen o madžarskem značaju zapadne Madžarske« (III, 163) navaja, da sta imeni rek Piuka in Lapinca slovenskega izvora, omenja zapisok Labenza 865. O imenu Lendva (1232) pravi, da je »va« navidez slovansko obrazilo, a je finsko-ugorsko, prvega zloga pa danes ne razumemo. Za nas pa je prvi zlog današnjega naziva Ledava jasen, saj je le nazalno stanje oblike »led«. O vplivu slovanskih krajevnih imen po naselitvi Madžarov pravi, da so slovenska imena ostala tam, kjer so slovenski učitelji krščanstva ustanavljali cerkve.

V oceni madžarske knjige Kálmána Vakarcsa »Szentgottlárd és környékének ismeretése« (1935) je dr. Pavel zapisal, da s sodobnimi Henci in Slovenci ne bi smel avtor opraviti s 30 vsticami, ter vprašuje, kdo imenuje te Slovence »vinde« ali »vendslave« (II, 288).

Vse te navedbe kažejo, da revija stalno prinaša slovansko gradivo, kolikor je spričo okoliščin mogoče.

Vilko Novak.

Chmelař Joseph, Les minorités nationales en Europe centrale. Prague 1937. 8°. 122 str. + 1 zemljevid.

V zadnjem stoletju temeljno politično in kulturno vprašanje Srednje Evrope, kateremu posvečajo vedno večjo pozornost tudi zgodovina, geografija in narodopisje, obravnava čiški manjšinski strokovnjak v resumarnih slikah, ki ilustrirajo antropogeografski, statistični, kulturni, prosvetni in politični položaj narodnostnih manjšin v posameznih državah od Baltika do Jadrana in Črnega morja. Delikatni problemi narodnostnih manjšin so bili za avtorja še posebno težki, ker je imel na razpolago kvalitativno različne statistike in je moral generalizirati podrobnosti. Tako navaja avtor za Slov. Štajersko 40.000 Nemcev, število, ki odgovarja po prvi jugoslovanski statistiki l. 1921. nemškemu življu v vsej Dravski banovini. Priloženi zemljevid kaže ob Dravi manjšinske nemške otoke Dravograd, Marcenberg, Maribor, Ptuj in Ormož; v zaledju za Dravo Vuzenico, Slov. Bistrico, Pekol, Štore, Celje in Laško; ob državni meji prehajanje nemštva v Jugoslavijo pri Ojstrici in na Apaškem polju, slovenska pa v avstrijske zahodne Slovenske gorice. Izgleda, da se je uporabljal kot podlaga za narodnostno karto na Slov. Štajerskem starejši Heiderichov narodnostni zemljevid, ki je podajal v predvojni dobi slovenještajersko nemške diaspore kot narodnostno večinska selišča in zato kot narodnostne otoke, kar pa dejansko niso. Radi tega bi bilo treba navedene kraje označiti ne kot večinske otoke, ampak kot kraje z manjšinskimi diasporami, n. pr. z ozkimi pogani, ki bi podale slovenještajersko nemštvo res kot manjšine v posameznih seliščih, ne kot večinske otoke, kar prikazuje karta danes.

L. 1937. so pri Chmelařevi srednjeevropski študiji manjšin Jugoslovan vpraša, kdaj nam bo jugoslovanska statistika omogočila podobno specialno študijo za Jugoslavijo samo?

Franjo Baš.

Društveni glasnik.

Zgodovinsko društvo v Mariboru l. 1936.

Obračun o društvenem delu v letu 1936. je podal odbor na rednem letnem občnem zboru, ki se je vršil pod predsedstvom predsednika prelata dr. Fr. Kovačiča v navzočnosti 23 društvenikov dne 14. februarja 1937 v čitalnici Študijske knjižnice.

Pri otvoritvi se je predsednik spomnil prvega društvenega zborovanja 18. marca l. 1903. v Narodnem domu, podal pregledno sliko društvenega razvoja od začetka do danes in primerjal prvo društveno poslovno leto s preteklim. Po tem je z zadovoljstvom ugotovil zmage nad številnimi težkočami, ki je nanje naletelo društveno delo, in poudaril dejstvo, da je ZDM danes priznано v vrsti znanstvenih organizacij kot enakovredno, kar nazorno kažejo vahila in udeležbe na zborovanjih emineutnih znanstvenih ustanov, kakor so bile n. pr. 125letnica Joaneja v Gradcu ali 50letnica Srpske kr. akademije znanosti, na katere smo bili valjani in katerih se je ZDM udeležilo po svojih delegatih. Zalivalil se je za pomoč vsem društvenim dobrotnikom, pozdravil zastopnika mestne občine mariborske in lavantinskega škofijstva ter se spomnil v preteklem letu umrlih društvenikov. Poudaril je v nadaljnjem potrebo po novih, mlajših delavcih in pri tem apeliral na mlajše gospode, da sodelujejo pri našem delu. Z objektivnim znanstvenim delom bomo mogli sodelovati z našo javnostjo pri mnogih sodobnih vprašanjih in edino z objektivno znanostjo je mogoče dvigniti javnost nad danes mnogokje že vkoreinjene apriorizme. Za tako delo je potrebna složnost in vztrajnost; z željo po slogi in vztrajnosti v bodočem društvenem delu je zaključil svoje uvodne besede.

O tekočem delu je poročal tajnik Fr. Baš. Izven ekspedicije in uredništva ČZN je prejele in odposlale ZDM l. 1936. 749 dopisov, odbor se je sestel na 5 sejah, predsedstvo pa na 11. Tekoče zadeve so se reševale v smislu društvenega programa in sodobnih potreb časa, pri katerih smo morali upoštevati splošne slovenske in posebne mariborske prilike. Iz prvih vidimo, da danes izredno napreduje revialno ohranjanje zlasti zgodovinskih vprašanj iz polpretekle dobe; iz tega izhaja za ZDM naloga uravnati svoje delo v ČZN na način, da prinaša čim največ gradiva ter skrbi za čimbolj izpopolnjeno in dovršeno poročanje z referati o slovestvu. Z objavo gradiva bo prejemale javnost snovi za revialno razpravljanje, s slovestvenimi poročili pa bo mogoče kritično informirati javnost o naši znanstveni in revialni produkciji. Pri izvajanju te naloge je bil velika ovira društvenemu delu pesimizem, ki obvladuje današnje mišljenje in jemlje javnosti vero v tvorno silo naših znanstvenih organizacij. Popolnoma se zavedamo težkoč, sredi katerih živimo v provincializmu z močnim rustikalnim poudarkom, zavedamo pa se prav tako, da ne smemo in ne moremo z obsojanjem naše kulturne sredine obsojati tudi samega sebe ter tako ubijati v naši javnosti vere v znanstveno delo, kar iz vsega pesimističnega razpoloženja izhaja. Ne moremo meriti naših prilik po velikih sosedih; naše delo je potrebno prilagoditi našim prilikam, v katerih je znanstveno baš radi stanja naše zgodovinske produkcije najbolj potrebna in uajtežje izvedljiva organizacija čim popolnejšega kritičnega obravnavanja vsega našega zgodovinskega in narodopisnega izražanja. Poleg nalog iz splošnih slovenskih razmer izvirajo posebne iz položaja Maribora in Podravja. V Mariboru še nimamo izgrajenih znanstvenih ustanov, temveč se šele gradijo. V težnji, da se to izvede, delamo za vselitev Študijske knjižnice, Pokrajinskega muzeja in Banovinskega arhiva v mariborski grad, ki ho omogočil izgraditev znanstvenega dela v Mariboru. Zato smo hvaležni mestni občini mariborski za njeno pripravljenost, da adaptira grad za mariborski kulturni dom. Nadaljnji faktor, ki je uravnaval naše delo, je poselni narodni in kulturni položaj Podravja in Pomurja. Stoletna politična razcepljenost te pokrajine stavi posebne naloge arhivskemu, knjižničnemu in muzejskemu delu v pogledu gradiva, ki je danes še večinoma zbrano izven Jugoslavije v nekdanjih političnih središčih.

Posebno nalogo ima nadalje zgodovinsko in etnografsko proučevanje Podravja in Pomurja v razjasnitvi in izobliki pojma kulturnih tal, ki je danes splošen, ki pa še ni niti analiziran, niti definiran. Proučitev pojmov, ki so v zvezi s tem, pripada haš nam. Pri tem apeliramo na pomoč vse naše javnosti in odločilnih javnih faktorjev, ki so naše delo spremljali s pozornostjo in naklonjenostjo, na prvem mestu kr. banska uprava Dravske banovine, da nam stoje s svojo pomočjo ob strani tudi v bodoče. Tako je odhori pod vidikom narodnih, državnih, pokrajinskih in krajevnih znanstvenih zahtev in interesov uravnaval svoje delo, v zvezi s tem pa tudi dvigal družabne stike med članstvom, vzdrževal zveze z drugimi znanstvenimi ustanovami ter jih poglobljal, pri tem pa čuval svojo samostojnost. V prepričanju, da smo v preteklem letu izvršili dolžnosti, katere nalaga odboru društveni program, je tajnik zaključil svoje poročilo, katerega je občni zbor soglasno sprejel.

Blagajnik, upravnik N. I. Vrabl je podal pregled računov za poslovno leto 1936. (od 6. januarja 1936 do 19. februarja 1937). Promet je znašal 113.919.96 din, in sicer 59.491.28 din prejemkov, 54.428.68 din izdatkov in 5.062.60 din prebitka.

Najvišja postavka med prejemki so podpore v skupnem znesku 22.402.— din, žal za 13.198 din manj ko v lanskem letu. Kralj. banska uprava v Ljubljani je prispevala 9.000.— din, mestna občina mariborska 7.000.— din, denarni zavodi 4.750.— din (med njimi Posojilnica v Narodnem domu 4.000.— din, Spodnještajerska ljudska posojilnica v Mariboru 500.— din), drugi 1.652.— din.

Na članarini je bilo vplačanih 16.203.— din, 3.961.25 din več nego lani. Plačali so: 1 član za 1931, 1 član za 1932, 39 članov za 1933, 67 članov za 1934, 92 članov za 1935, 110 članov za 1936 in 11 članov za 1937. V zadnjih letih je plačalo članarino: za leto 1934 337 članov, za 1935 230 članov in za 1936 124 članov, vsled česar apelira blagajnik na članstvo, naj članarino točneje plačuje odnosno naj čim prej poravnava zaostalo članarino.

Pri prodaji stare knjižne zaloge se je dobilo 593.— din, za Maroltovo Celjsko dekanijo 125.— din.

Za tisk in vezavo Časopisa in Arhiva se je izdalo 44.878.— din, za pisateljske nagrade 5.611.— din.

Blagajnikovo poročilo je vzel občni zbor z odobravanjem na znanje. V imenu preglednikov računov je poročal direktor dr. M. Heric ter poudaril, da je revizija ugotovila v blagajniškem poslovanju vzoren red, kakor tudi pri vsem odborovem delu. Predlagal je razrešnico blagajniku in vsemu odboru s priznanjem, ki naj bo blagajniku in odboru najvišja zahvala za delo in trud. Občni zbor je predlog revizorjev soglasno sprejel.

O društveni knjižnici je poročal ravnatelj J. Glaser. Prim. poročilo o študijski knjižnici.

O društvenem arhivu je poročal ban. arh. F. Baš. Prim. poročilo o Banovinskem arhivu.

Za tem je stavil predsednik občnemu zboru predlog odbora, da ostane društvena letna članarina tudi v bodoče din 50, kar je občni zbor soglasno sprejel.

Pri volitvah je predlagal dr. J. Tomišek, naj občni zbor potrdi dosedanjega predsednika z vzklikom »Živijo g. dr. Kovačič«, kar je občni zbor s prisrčnim odobravanjem tudi storil. Nato je prof. I. Kos predlagal naslednjo kandidatno listo: Odborniki: ravn. dr. Jos. Tomišek, upravnik N. I. Vrabl, ravnatelj J. Glaser, prof. V. Novak, mag. pharm. Fr. Minařnik, prof. B. Stupan, prof. J. Šedivý, prof. dr. A. Dolar, s. o. s. dr. V. Travner in ban. arh. F. Baš, namestniki: bog. prof. dr. V. Močnik, prof. S. Bunc in supl. M. Zgonik; pregledniki računov: direktor dr. M. Heric, predstojnik policije dr. Al. Trstenjak in nar. posl. dr. I. Jančič. Predlagana lista je bila soglasno izvoljena in se je na seji, ki se je vršila takoj po občnem zboru, odbor konstituiral kakor je bil dosedaj: podpredsednik dr. J. Tomišek, tajnik in arhivar F. Baš, blagajnik N. I. Vrabl, knjižničar J. Glaser.

Po volitvah se je v imenu župana mariborske mestne občine dr. A. Juvana zahvalil

društvu za delo mag. ravnatelj F. Rodošek, izročil občnemu zboru pozdrave gospoda župana ter zagotovilo, da bo mariborska mestna občina podpirala društvo, v svesti si dela, katerega vrši društvo za mesto Maribor. Pozdravil je posebej gospoda predsednika, pod čigar spretnim vodstvom ZDM tako lepo napreduje, ter želel njemu in društvu v bodočem letu mnogo uspehov. Predsednik se je zahvalil za pozdrav gospoda župana in gospoda ravnatelja z zagotovitvijo, da bo društvo vedno in z vsemi močmi delovalo na ugledu mesta Maribora. V imenu lavantinskega kn. šk. ordinariata in ordinarija dr. I. Tomažiča je pozdravil občni zbor msgr. I. Vrežc. Vesel je, da more gledati nazaj na društveni razvoj od njegove ustanovitve pa do danes in da more čestitati društvu k izvršenemu delu, ki je obogatilo v veliki meri tudi znanje o preteklosti lavantinske cerkvene zgodovine. Predsednik se je zahvalil msgr. Vrežetu za pozdrav, ugotovil naklonjenost, katero goji knezoškof dr. I. J. Tomažič do našega društva, in zaključil ob 3/4 na 12. uro občni zbor.

Študijska knjižnica v Mariboru.

I. Statistika. Knjižnica se je v l. 1936. pomnožila (v zvezkih ozir. letnikih) za 1164 knjig (brošur), 262 časopisov, 4 muzikalije, 13 rokopisov (rkp. zbirke) in 3 fotografije. Prispevali so: ŠK: 900 knjig, 145 revij, 4 muzikalije in 3 rokopise; ZD: 245 knjig, 110 revij, 10 rkp. zbirke in 3 fotografije; MD: 19 knjig in 7 revij. Način pridobitve je bil naslednji:

A. Nakup. ŠK: 581 knjig, 70 revij in 4 muzikalije; ZD: 1 revija; MD: 9 knjig in 3 revije — skupaj: 590 knjig, 74 revij in 4 muzikalije. Med važnejše nakupe spadajo: Narodna enciklopedija (4 zv.; drugi izvod); Handwörterbuch des Grenz- u. Auslandsdeutschens I.; Hanffstengel G., Technisches Denken u. Schaffen; Heuroth O. u. M., Die Vögel Mitteleuropas (4 zv.; kupilo MD); Jakupc J., Dějiny literatury české II.; Jaspers K., Nietzsche; Kalchberg J. v., Die Grafen von Cilli, Cilli 1791; Klages L., Grundlegung der Wissenschaft vom Ausdruck; Kratter J., Lehrbuch der gerichtlichen Medizin (2); Leksikon Minerva; Madariaga S., Spanien; Maugoldt II., Einführung in die höhere Mathematik (3); Russel E. J., Boden u. Pflanze; Sachs-Vilatte, Dictionnaire encyclopédique français-allemand et allemand-français (4); Schmid II., Einführung in die Palaeontologie; Schmidlin J., Papstgeschichte der neuesten Zeit III.; Trávníček F., Historická mluvnice československá; Valvasor J. W., Das Erz-Herzogthum Kärnten; razen tega nadaljevanja sledečih kontinuand: Geramb V., Steirisches Trachtenbuch; Österreich-Ungarns letzter Krieg (VI.); Lexikon für Theologie u. Kirche (VIII.); Slovník naučný, dodatky (3). Slovenske knjige so se kupovale načetno vse, zato se ti nakupi posebej ne navajajo. Omenjeno pa bodi, da se je posrečilo, izpopolniti v preteklem letu precej vrzeli starejše literarne produkcije, zlasti iz dobe naše moderne.

B. Darovi. ŠK: 301 knjiga, 71 časopisov in 3 rokopisi (med temi 1 rkp. zbirka); ZD: 127 knjig, 20 revij, 10 rokopisnih zbirke in 3 fotografije; MD: 10 knjig in 1 časopis — skupaj: 438 knjig, 92 časopisov, 13 rokopisov (rkp. zbirke) in 3 fotografije. Darovali so (v oklepaju število darovanih predmetov): ban. arhivar Baš Fr. (8), prof. Benešič v Varšavi (3), učitelj Bregant H. (17 šotskih knjig), prof. Družovič II. (12), dr. Fabrici E. (1), dr. Herič F. v Pragi (25), Horsák A. v Og. Hradištu (1: prevod Meška), ravn. Humek D. (1), dr. Hošič F. v Zagrebu (4), Ilić M. K. v Beogradu (1), strok. učitelj Jakac A. (22), ravn. Kadunc F. (2), postovodja Kanič I. (1), Ketiš A. (1), prelat dr. Kovačič F. (15 in zbirka uradnih razglasov iz l. 1848.), ravn. dr. Kovačič M. v Ptuju (2), ustavnica mešč. šole Levstik J. (2), dr. Lukman F. K. v Ljubljani (1), bančni uradnik Maležič J. (1), mr. ph. Minažnik F. (7), ing. Mohorčič II. (1), Mravljak J. v Vuzenici (4), stolni vikar Munda V. (1), prof. Orožen J. v Celju (1), ga. Peitler v Št. Lovrencu (2), dr. Pivec-Stelè M. v Ljubljani (1), inspektor dr. Poljanec L. (1), dvorni nadsvetnik dr. Primožič A. v Zagrebu (169 pisem [pisali so jih darovalcu: 13 pisa-

telj Koder, 2 Fr. Levec, 1 Pavlina Pajkova, 2 Vida Pajkova, 82 nadškof Sedej, 1 njegov nečak Ciril Sedej, 56 pesnik Stritar, 1 prof. dr. Štrekelj, 11 politik Šuklje], 3 rokopisi na brezovi skorji [Stritarjevi], 3 fotografije [Stritar, Šuklje], dr. Režek A. v Zagrebu (2 ponatisa), † dr. Reiser O. na Pekrah (2: Ornis Balcanica, II. in IV. zv.), župnik Soklič J. v Slovenjgradu (1), ing. Sotošek S. (1), novinar Spindler V. (1), dr. Strmšek P. v Celju (4), dr. Sušnik F. (1 rokopis: Meškov), župnik Šegula F. S. (3), ravn. dr. Šlebinger J. v Ljubljani (1), uradnik Tane A. (3 knjige in 1 Staretovo pismo Tavčarju), ravn. dr. Tomišek J. (6), dr. Travner V. (3), Turković M. na Sušaku (5), upravnik Vrabi N. (45), kaplan Zejko I. v Dolirovniku (1), dr. Žmavc I. v Pragi (31 pisem: 30 Aškerčevili, 1 Žmavčev koncept); nadalje sledeče institucije: Deželna biblioteka v Gradcu (3), Društvo jugosl. akademikov (1), Družba sv. Molitorja v Celju (27), Državna biblioteka v Ljubljani (5), Francoski konzulat v Ljubljani (2), Goriška Matica v Gorici (7), Kmetijska poskusna in kontrolna postaja (5), Ljudska tiskarna (8), Mariborska tiskarna (4), mestno poglavarstvo (13), Masarykova akademie v Pragi (18), Narodna skupščina v Beogradu (23), Opšta drž. statistika v Beogradu (11), Podravska tiskarna (5), Prirodoslovno društvo v Ljubljani (49), Prva željarska in železobitna zadruga v Kropi in Kamni gorici (1), Prostovoljna gasilska četa (1), ravnateljstvo 2. drž. dekliske mešč. šole (1), ravn. drž. klas. gimnazije (1), ravn. drž. real. gimnazije (1), ravn. drž. trg. akademije (1), ravn. drž. učiteljske šole (1), ravn. drž. mešč. šole v Šoštanjju (1), ravn. drž. real. gimnazije v M. Soboti (4), ravn. pošte v Ljubljani (1), rektorat univerze v Ljubljani (18 disertacij), Ruska Matica v Ljubljani (1), Senat v Beogradu (2), Tiskarna Sax (2), Tiskarna sv. Cirila (33), Univ. biblioteka v Gradcu (8), Znanstveno društvo v Ljubljani (2), razen tega uprave 53 časopisov, med njimi na novo: Slovenski dom, Luč, Naša misel, Delavski obzorik, Stara pravda in Zbor v Ljubljani, Neodvisnost v Mariboru, Otadžbina v Beogradu. Omenjeno bodi v tej zvezi še, da je g. župnik F. S. Šegula izjavil, naj se vsa Stritarjeva pisma, ki jih ima on, po njegovi smrti sbranijo v štud. knjižnici. Prani pa pisma še sami.

C. Z a m e n a. ŠK: 16 knjig in 2 reviji; ZD: 98 knjig in 89 revij; MD: 3 revije — skupaj 114 knjig in 94 revij.

Č. D o l ž n o s t n i i n r e c e n z i j s k i i z v o d i. ŠK: 2 knjigi in 2 reviji; ZD: 20 knjig — skupaj 22 knjig in 2 reviji.

I z p o s o j e v a l c e v je štela knjižnica 871, med temi 319 v l. 1936. na novo vpisanih; izposodila je 16.681 knjig, 6.945 (42%) slovenskih, 8.663 (52%) nemških, 720 (4%) srbsko-hrvatskih, 228 francoskih in 125 drugih. Med novo vpisanimi izposojevalci, ozir. izposojevalkami (v oklepaju) je bilo dijakov z real. gimnazije 72 (26), s klas. gimnazije 49 (7), z mešč. šol 14 (3), z učiteljske 8 (3), s trgoveške akademije 8 (5), z drugih šol 7 (5), raznih abiturientov 6 (3), visokošolcev 20 (2) — vsega dijaštva torej 184 (54), t. j. 52%; od ostalih je bilo uradnikov (in njihovih soprog) 32 (11), učiteljev in učiteljic 13 (5), zasebnic 10, častnikov (soprog) 7 (2), obrtnikov 7 (2), profesorjev (soprog) 7 (2), delavcev 6 (2), igralcev 5, inženjerjev 5, sodnikov 5, ravnatelji (soproge) 4 (1), tehnični uslužbenci 4, trgovski uslužbenci (uslužbenke) 4 (1), zdravniki 4, trgovci (soproge) 3 (2), železničarji 3, godbenika 2, odvetnika 2, soprogi industrijcev 2, po eden carinik, novinar, paznik in tiskar ter po ena laborantka, natakarica, otroška vrtnarica, posestnica, soproga lekarnarja ter soproga fotografa — razen dijaštva skupaj 135 (46) oseb. — Čitalnica je bila odprta 231 dni, obiskalo jo je 5918 oseb; povprečno število dnevniških obiskovalcev je znašalo v januarju 33, v februarju 35, v marcu 31, v aprilu 21, v maju 21, v juniju 11, v septembru 15, v oktobru 24, v novembru 29, v decembru 32.

V e z a n i l i j e b i l o 810 knjig in časopisov.

2. P r e j e m k i i n i z d a t k i. A. Od mestne občine je prejela knjižnica din 50.000.— dotacije. Od tega se je izdalo za nakup knjig in časopisov din 40.849.25, za vezavo din 7.822.—, za pisarno in razen drobiž din 1.328.75. — Prejemki knjižnice same so znašali

din 16.701.—, in sicer din 16.310.— izposojnina, din 391.— pristojbina za čitalnično izkaznice. Izdalo se je od tega din 12.621.— za knjige, din 976.— za vezavo, din 2.856.75 za pisarno in opremo, skupaj din 16.453.75. Razlika v znesku din 247.25 odgovarja gotovini, ki je bila 20. marca t. l. ukradena iz blagajne.

3. Razno. Osebe: Posle sluge je od 1. januarja do julija 1936 opravljal Vladimir Maenrol; ko pa je ta nato bil prideljen drugam, je na njegovo mesto prišel začasno zopet prejšnji sluga Anton Slavič, dočim se je definitivna ureditev tega vprašanja odložila do nastopa novega proračunskega leta. Za čiščenje prostorov je 1. junija 1936 bila najeta posebna strežnica. — Razstave: V čitalnici sta bili prirejeni dve razstavi, od 7. do 14. marca Stritarjeva (za stoletnico rojstva), od 25. novembra do 5. decembra Gregorčičeva (za tridesetletnico smrti). Razen tega je ŠK sodelovala tudi pri razstavi, ki je bila prirejena o priliki Slomšekove proslave v juniju 1936 v pritlični kazinski dvorani.

Banovinski arhiv v Mariboru l. 1936.

V l. 1936. je BAM v odrejenem mu teritoriju zbiral, urejeval in čuval arhivsko gradivo, kakor določa to njegov delovni program.

Nivelizacija kulture, ki je za današnjo dobo značilna, je postavila zahtevo, da zbere BAM čim največ gradiva o sodobnem ljudskem življenju, kolikor še temelji na tradiciji. V to svrhu je organiziral po Podravju in Pomurju zaupnike, ki vsak v svojem krajevnem okolišu posnemajo ljudsko življenje ter posnetke oddajajo BAM v dveh izvodih, ki se kot železni in izposojevalni izvod vključita zadevni arhivski skupini. Na ta način je zbral nad 300 posnetkov iz Dravske doline, Dravskega polja, Slovenskih gor in Prekmurja ter se topografska arhivska zbirka bliža danes številu 1000. Pri tej priliki se obrača BAM do vseh, ki se zanimajo za naše narodno, duševno in materialno življenje, da stopijo v krog sotrudnikov BAM, kateri honorira posnetek v dveh izvodih po din 20. S sodobnim gradivom se je izpopolnjevala zbirka volilnih lepakov in letakov za časa občinskih volitev, zbirka korespondenc, za katero je daroval univ. prof. dr. F. Lukman zapuščini J. Sketa in H. Schreinerja, H. Družovič pa B. Fišerja, in kulturnozgodovinska skupina, kjer so z večjimi in manjšimi darili arhivalij iz sedanje in polpretekle dobe pomagali F. Kovačič, N. I. Vrabl, J. Glonar, I. Robnik, L. Mlaker, M. Kranje, I. Vesenjāk, J. Otorepce, P. Strnšek, J. Loos, J. Mravljak, F. Schneider, J. Juranovič, J. Glaser, R. Nerat, Slomšekova družina in Kr. banska uprava Dravske banovine. Obljubljeni sta nam zapuščini dr. K. Kodermana in A. Irena, s pomočjo sreskega načelnika v Dravogradu g. Milača pa je BAM omogočen prevzem trških arhivov v Marčbergu, na Muti in v Guštanju, kar bomo izvršili v bodočem poslovnem letu. Med zbiranje in urejevanje arhivalij spada tudi na novo začeta bibliografija gradiva za narodno zgodovino Slov. Štajerskega, gradiva, ki se nahaja zlasti po raznem časopisju, domačem in tujem, in od katerega nam je dostopen samo del, nahajajoč se v mariborski študijski knjižnici. Z začeto bibliografijo bo v bodočnosti preko BAM dana možnost snotrne orientacije v tem dosedaj še nedoločnem gradivu in bo za to gradivo ustvarjen pregled.

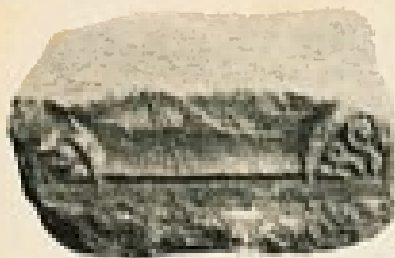
Urediti je mogel BAM samo prevzete arhivalije in posnetke; zaostal pa je v nadaljevanju prejšnjega dela in to radi nove zaposlenosti, povzročene s predpripravami za definitive arhivske prostore skupno z muzejem in knjižnico v mariborskem gradu. Ker je to za bodočnost BAM življenjsko vprašanje, je posvečal temu največjo pozornost, četudi na račun urejevanja.

V svrhu čuvanja arhivskega gradiva po našem podeželju je bilo mogoče po naklonjenosti Kr. banske uprave Dravske banovine in posebej podhana g. dr. S. Majeena pregledati krajevne arhive v Dravski dolini in na zahodnem Dravskem polju. Pri tem so bile ugotov.

ljene težave in nevarnosti, ki so se za naše krajevne arhive povčele s komasacijo in pregrupacijo občin, ko so se arhivi združili in strnili kot mrtev papirni material. To je toliko težje tau, kjer so krajevni arhivi, zlasti starejšo arhivalije, nameščeni po prostorih, ki za drugo uporabo radi vlage, padavin in podobnega niso porabni in kjer so arhivalije radi tega in radi pomanjkanja zapore izročene postopnemu propadanju. Pregled teh krajevnih arhivov je pokazal tudi, da so v dobi prevrata bili deloma uničeni arhivi mnogih naših občin in okrajnih zastopov, kar je škoda za krajevno zgodovino pred- in medvojne dobe. Prav tako je eminentne važnosti vprašanje naših starejših zemljiških knjig, ki za praktično uporabo sodišč ne pridejo več v poštev in ki so deloma tudi shranjene v neprimernih prostorih, ki njih ohranitev ogrožajo. Prevezem teh zemljiških knjig je otežkočen s tem, ker so v kompetenci ministrstva pravde, političnonpravni pa v kompetenci Kr. banske uprave Dravske banovine. Vendar pa moramo že danes misliti na to, da pridejo starejše knjige, ta za našo zgodovino tako bogati vir, v varstvo arhivov, za kar nam je dala vzgled Avstrija na Štajerskem. Sodišča smo prosili, da nas obveste o nameravaneu škartiranju sodnih aktov. Odzvalo se je tej prošnji sresko sodišče v Ptuj, odkoder smo prevzeli vrsto za socialno zgodovino polpretekle dobe pomembnih aktov. Vsa ta s čuvanjem našega arhivskega gradiva zvezana vprašanja ho BAM še v bodoče študiral na podlagi novih ugotovitev, nato pa ho poizkusil v sodelovanju s sorodnimi institucijami predlagati konkretno rešitev. Svojevrstno je vprašanje arhivskega gradiva, ki se nalaja v avstrijskih arhivih, ki se ui premaknilo z mrtve točke. Imamo vrsto primerov (Maribor, Ptuj, Lemberg, Sv. Jurij pri Celju itd.), kjer so naši kraji oddali svoje arhive v Gradec s pridržkom lastniške pravice. Vrnitev teh pa ni danes odvisna od nas, temveč v zvezi z arhivskimi konvencijami od naših osrednjih znanstvenih, političnih in diplomatskih ustanov. Naš cilj more zaenkrat biti le, da si zavarujemo možnost uporabljanja za zgodovinski študij Slov. Štajerskega potrebnih arhivalij, pri čemer nam gre Gradec tovariško na roko. Potrebno pa je, da se to izposojanje arhivalij tudi pravno uredi, dokler ne bodo naše osrednje znanstvene ustanove stavile našim političnim in diplomatskim oblastvom konkretnih predlogov za izvršitev arhivskih konvencij in dokler se ti predlogi tudi dejansko ne izvedejo. Po svojem pokrajinskem položaju je BAM na tem na eni strani najvitalneje zainteresiran, na drugi strani pa mu radi pomanjkanja eksekutivnih možnosti mora biti pred očmi realna nujnost, da so nam potrebne arhivalije praktično na razpolago. Tudi to vprašanje še zahteva študija.

Naraščanje dela v BAM radi njegove povezanosti z mariborskim pokrajinskim muzejem kaže, da je že danes ena sama delovna moč nezadostna. To vprašanje pa se bo moglo rešiti šele v zvezi z novimi arhivskimi prostori. In če je danes radi definitivnih prostorov za mariborske znanstvene ustanove v ospredju pozornosti pokrajinski muzej, bo s predvideno vselitvijo v mariborski grad ustvarjena možnost, da mu po svoji funkciji in delu postane enakovreden BAM. Ozka povezanost obeh pa sledi iz delne identičnosti delovnih teritorijev ter iz vzporednega zlasti kulturnozgodovinskega dela.

V najožji strnjenuosti z BAM so delovali tudi v preteklem poslovnem letu Muzejsko društvo in Zgodovinsko društvo v Mariboru ter Študijska knjižnica. Kr. banska uprava Dravske banovine pa je omogočila BAM delo in razvoj s proračunsko dotacijo din 15.000. — Vsem, katerim je lil BAM v preteklem letu pri sre, iskrena hvala!

1. Zgornji del zgodujerimskega oltarja.

2. Del napisa: [E]renia.

3. Del nagrobnega spomenika.

4. Del napisnega polja;
...l.... n. veii..

6. Grobni napis aktuarija.

7. Vrlnji del nagrobnega spomenika.

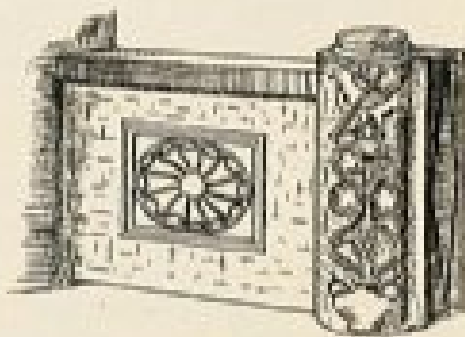

8. Del sarkofaga z reliefom morskoga polčlovčka.

9. Del pilastra z akantovo vejico.

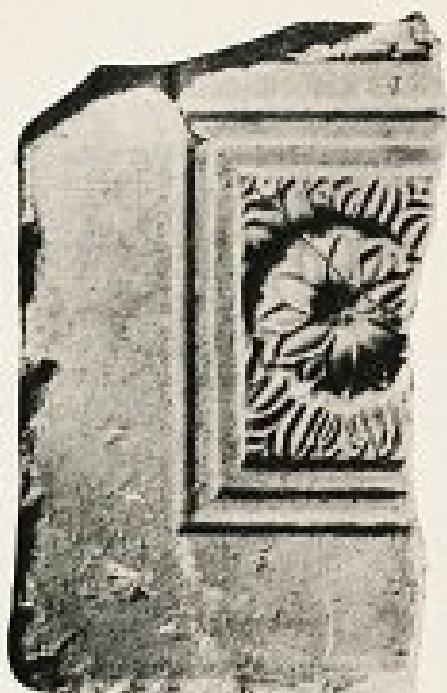

16. Levo: stehar okrašen s trsom, golom in križem; desno: rekonstrukcija korne pregraje s stebrom.

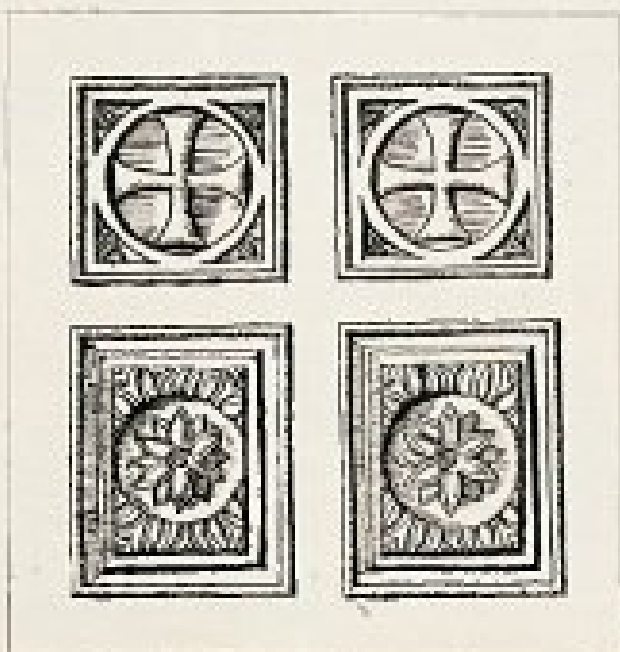

17 a. Del korne pregraje; sprednja stran z delnimi polkrogi.

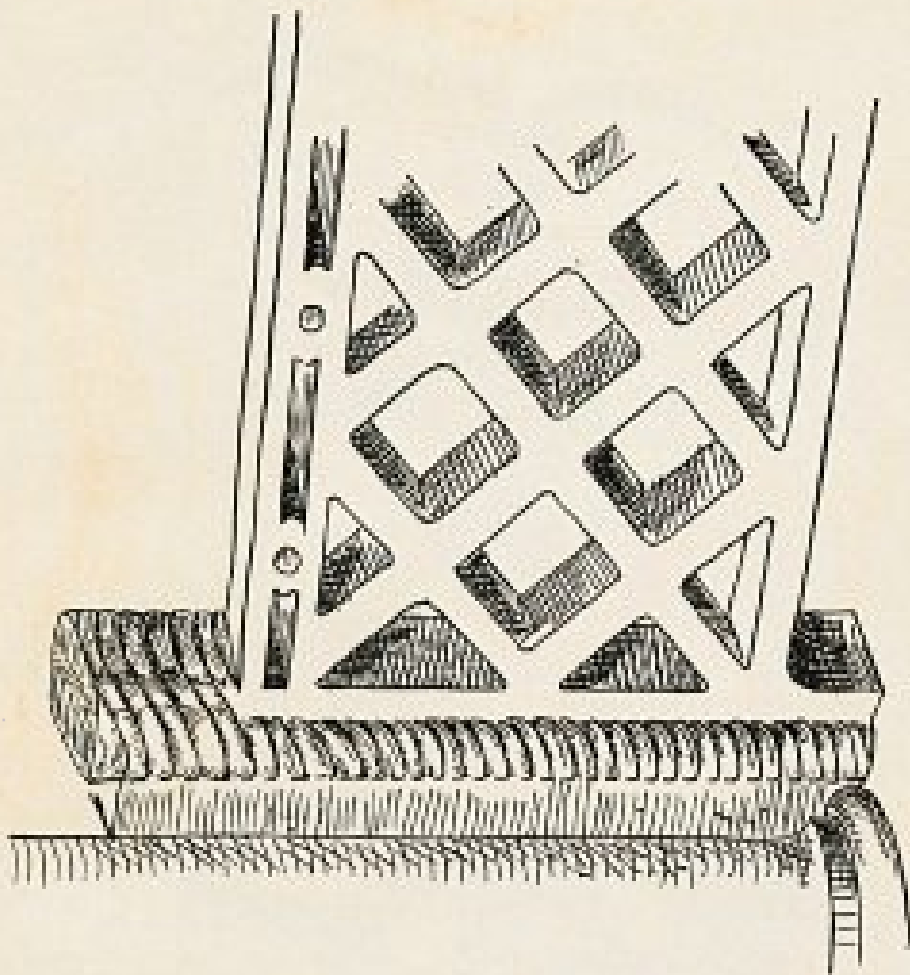

17 b. Del korne pregraje; zadnja stran z rozeto.

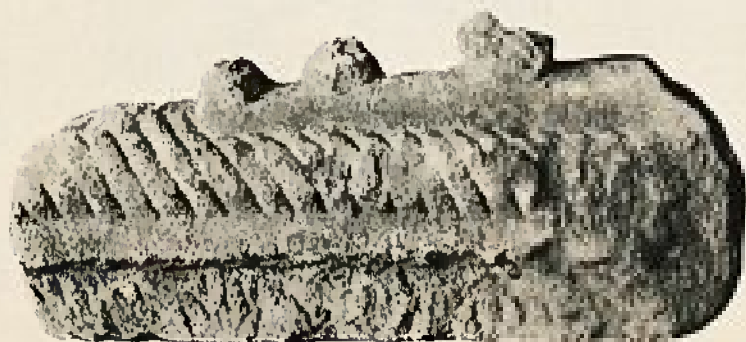

Rekonstrukcija rozete 17 b in križev na njem njenim okvirjem. — Risal inž. K. Rieder.

19 b. Rekonstrukcija balustrade. — Risal inž. K. Rieder.

19 a. Del balustrade.

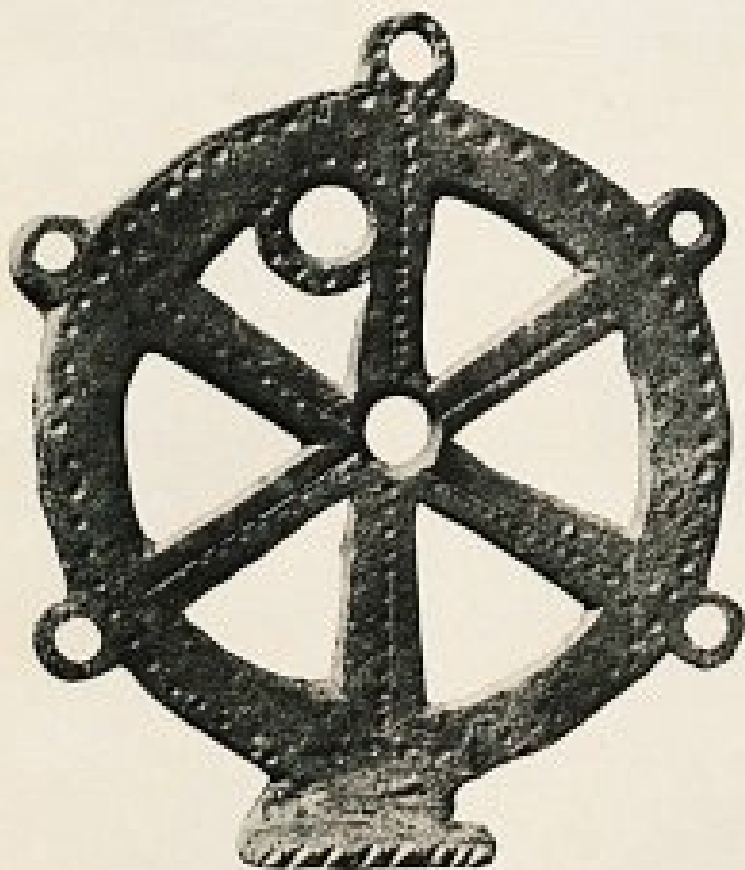

24. Rogoznica. Pusinijev svečnik.

25. Rogoznica. Intimijev svečnik.

K 24, 25. Bronasti kristogram iz Emone.

20. Teodozijski kapitel.

21. Listnat kapitel.

26 a. Steber korne pregraje.

26 b. Steber korne pregraje.

27. Okov z Dionizovo glavo.

28. Sklep nsnjatega pasu.

ARHIV
ZA
ZGODOVINO IN NARODOPISJE

KNJIGA II

J. ŠAŠEL IN F. RAMOVŠ
NARODNO BLAGO IZ ROŽA

MARIBOR

1936—1937

IZDALO ZGODOVINSKO DRUŠTVO V MARIBORU

NATISNILA UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI (PREDSTAVNIK FRANCÉ ŠTRUKELJ)

Vsebina

	Stran
Uvod	1
1. Bajke, pripovedke, povesti, prerokovanja, smešnice, uganke, pregovori	4—42
1. Gorni mož 4 — 2. Žalik-žene 6 — 3. Divja jaga 7 — 4. Pehtrna 8 — 5. Škrat 8 — 6. Skuberl 9 — 7. Torka 9 — 8. Škopnjak 9 — 9. Prerokovanja od vojske 10 — 10. Kralj Matjaž 11 — 11. Coprnije 11 — 12. Sac sveti 12 — 13. Modra Barbica 12 — 14. Na onem svetu 14 — 15. Revna duša v Pošeni 15 — 16. Revna duša v Ajdovskem gradu 16 — 17. Zdane duše 16 — 18. Trota mora 17 — 19. Prijazna in sporna deklica 18 — 20. Deklica veča 18 — 21. Otrok ob rojstvu prodan 19 — 22. Zlati grad na glažovnati gori 21 — 23. Skrb 23 — 24. Zmerom narobe 23 — 25. Trije bratje 24 — 26. Božji stol 25 — 27. Babilonski turn 25 — 28. Zakaj vse listje dol ne pade 25 — 29. Žganje je hudič znašel 25 — 30. Kače 25 — 31. Medved 27 — 32. Podgane so hudičeva žival 28 — 33. Munej je mleko sprosil, kužej pa kruh 29 — 34. Podlasica 29 — 35. Grili 29 — 36. Kukavica 29 — 37. Bedrunc 30 — 38. Deževnica 30 — 39. Cajzelc 30 — 40. Petelin 30 — 41. Trepetlika 30 — 42. Rež 31 — 43. Breza 31 — 44. Kako je blejsko jezero nastalo 31 — 45. Sveta Peč 31 — 46. Svečane 32 — 47. Stari Podljubelj 32 — 48. Baba 32 — 49. Hudičev most 32 — 50. Ostrovca 33 — 51. Mačenska planina 33 — 52. V Rjavci 33 — 53. Jezerce v Podnu 33 — 54. Strugarji 34 — 55. Šmolcpaver 34 — 56. Za Kepo 34 — 57. Huda jama 34 — 58. Železna Kapla 34 — 59. Šac v Tolstem vrhu 35 — 60. Kostena miza 35 — 61. Kijec na čelo 35 — 62. Ena godčeva 36 — 63. Tkalec v peklu 36 — 64. Rajni Bunder 37 — 65. Rajni Pisel 37 — 66. Lah pa Kranjec 37 — 67. Prstena gospoda 37 — 68. Na vozu pa koš na glavi 38 — 69. Molili pa nič jedli 38 — 70. Uganke 38 — 71. Pregovori 39	
2. Šege in navade	42—65
1. Od otrok 42 — 2. Botrina 47 — 3. Ženitev 48 — 4. Nošnje 53 — 5. Bolezni in zdravila 56 — 6. Smrt 59 — 7. Verovanje 60	
3. Domačija	66—99
1. Kmečka hiša 66 — 2. Skedenj in hlev 69 — 3. Voznina 71 — 4. Mlin 72 — 5. Domača živina 73 — 6. Jedi 78 — 7. Delo na kmetih 82—96: pozimi 82, pomladi 85, poleti 88, jeseni 90, tritva 92, preja 93, tkalec 94 — 8. Kako se kopa kuha 97 — 9. Semenj 99 — 10. Božji denar 99	
4. Slovar	101—121
Popravki	123

věčno puvfne. Puváblan sə w sváte qosiwca pər Rožánə ub osmèh zjútrěj, póraqa bo w domáci fární cěrqlə up póvadžstəh, vėsělílə pa se bómo pər Bírta“. Puvádənə se zahválə pa puví, al bo pršəw sám bəl bo qohá puvóv, vádowca pa qěj šěhqa.

Žénən sə puíše še cawmarja n fénriha, navésta pa tatò; to mórějə bitə mvadí, lédəčnə pa veselə lədí. Pər hóscətə qna smí ménqatə hócu, té móre žénən usqfbəta.

U ndélo pu tí šlínam uqlícə se prpélata cawmar pa fénrih z lájnowcam pa vuštnímə púbémə na dúm navéste sqríne vozət. Vsáčə dobí púšəlc, túdə qonám prpné navésta néqí róš na qómat, polé se pa vėsělíjə. Domáčə so prěj že vsé prpravələ, qár navésta səbó vzéme. Pusébnə lípa móre bitə aná vélqa sqrína, u qtéro správiјə samé taščé rěčí. Bəl tašqə je ta sqrína, bəl je navésta boháta — se račé. U to sqríno dí navésta qrínc, al je spěčána pa bívo hádrco. Qə so se púbə najédlə pa rəzvėsělílə, hrějə vozé básat. Tí vélqo sqríno mórějə nájprěj spravətə na vús, prěj drújah rěčí qna smíjə naqvadətə.

Tó pa qna hré táq zlípā, na tó sqríno se je mět tím aná bába wsédva. Tá je qáqa stárějša, zřovorná n qorájžna žanstvə, qə se prów čúdnə našémə: ublíče střhano jópo, se puqríje z moščím qvobúqam, v roqáh pa drží pějčné víle bəl anó palčəco. Cawmar jo bára, zaqáj da témə sėdí, bába pa puví, da ma pravíco n dowžnúst rěčí varvátə, da bə qna bú qěj uqrádanā. Cawmar: „Bíže, mí mámo ut casárja pravíco doněšně dén vsè vzétə, qar je pər šíšə!“ — Bába: — „Al máte ut casárja pravíco, pa je ud učéta qnémate. Məné je hospodár pustávu, da rěčí váhtam“. — Cawmar: „Hospodárjava pravíca donés nča volá. Bíže dovə, al qár še tabé utpélamo!“ — Púbə sqúšějə sqríno vžəhnətə z bábo wrét, oná jəh pa udřána s palcó pa wpije: „Casárjə hré, qár je casárjavā, v casárjavám jménə qna smíte qrástə pa náq zə sívo jémátə!“ — Cawmar: „Dorə, pa utqúpəmo! S čím te správo mo dovə? — Bába: „Dájte casárjavo pudúbo, al u náhovam jménə pridate!“ — Nató začnó hlíhətə, cawmar punúja an mihən dnár, bába pa právə, da té něme casárjave pudúbe pa ha zasměhúje zadělə vuhrníje pa hválə navéstəno bohástvə. Na šlíne utqúpə cawmar pa dá bábə adən du pét rájnəš, qáqr je navésta boháta. Bába sqóčə dovə pa právo: „Səděj pa lə pojte sréčnə!“

Qə je tí vélqa sqrína utqəplaná, začnó túdə tí drúje navéstəné rěčí na vozé nosítə. Zřávən pa smíjo vsé jémátə, qár jəm pud róče príde, samú da jəh htə ud domáčah qna vídə. Najrájše vzémíjə pětělína, pa tudə qúre pa žəvíno. Qə je fantóra nabásana, jo navésta puqropí z žěhnano vodó, cawmar pa fénrih se vsédata na tí vélqo sqríno pa z júcqəham nə pětjam zrožvájə vozí naprěj.

Cáqa jəh pa še aná drúha múta — zapéňowcə. Al se navésta v drújə qraj udájja, jəj zapéňíjə domáčə púba, žénənə pa daqléte. Puíšíjə sə an táq

qráj, da se fúrmanə qna mórějə zohnitə, navádnə qáqo hóno. Cris pót držijə pudvėzəncə al zapró qáqo léso pa primijə tí pŕvā qoná za vúzdo. Cávmar jəh bára, s qtéro pravico zapirijə pót. Zapėnowcə: „Vı vóčəte nášə bvahú utpělátə, mí pa vóčəmo utqəpnino“. — Cávmar: „Qáj tırjatə, da nám pót utprátə?“ — Zapėnowcə puvijə, quliqə vóčijə, cávmar pa právə: „Al máte pravico pót zapiratə, mórəte túdə nášə ráte ȳratatə“. — Cávmar pa fėnrih dásta zapėnowcam usáq pu an rát. Al urátijə, májə pravico na nó procėnto ud navėstənā díva u dnárjə, na n lítər pijáče pa šártəl puháče; al pa qna rátijə, mórijə túdə zə svojé strani dátə ráte, nató pa spét dubijə drúje. Tó se móre punuvítə trıbartə. Qə so zapėnowcə utprlə pót, zapėlijə fantóro na žėnənow dım, tám zbášijə, v šiše pa jəm qěj narizijə.

Ut tám hrějə cávmar, fėnrih, hóc pa tí drújə púbə tatə ofrihtə na dėvat. Prát tátəno šiše zahódějə pa zapojó, tatá jəh prjaznə sprėjme, puvábə v šiše pa puhustí, polə pa se vėsėljə, rájijə n pojó.

An dén pret póraqo póšle navėsta žėnənə z roqó wšivan čiqəl, židano hádrco, patnóštər pa n míhən qrınc z rōš, qtérā sə žėnən na právo stran qvobúqa prpnė. Žėnən pa póšle navėstə vına pa puháče za vėčérjo, rdėčo hádrco, čriwle pa něj nə né lėdəčnām sastrām. Žanā, qə té rėči pranáša, je dorə pváčana. Prát póraqo móre navėsta túdə fájmoštrə, qə hré q žəbráňə, prněstə šártəl, hádrco pa púšəlc. Šártəlnə móre dátə navėsta túdə možém, vádowcə, cávmarjə pa fėnrihə, tó pa šelė pu hócčətə.

Na dén napuvídane póraqe se začné svátowšəná. Cávmar pa fėnrih hrėsta z ȳocə pu tatə. Oná jəh prčaquje u qrıncə pa jəm dá púšəlce, cávmarjə wqúlə nə wqúlə qvobúqa, fėnrihə pa samú na pú qvobúqa, ubá pa máta pər púšəlcəh pántəlne z vėč fárp. Ut tám hrějə na navėstən dım, čər se zbırıjə ud né puváblėnə svátə. Tėmə zročí cávmar tatə fėnrihə, sám pa móre zanaprėj zmıram pər navėstə bitə. Na žėnənavám domə se zbırıjə svátə, qtėre je on puvábu. Tėmə móre mėtə tatà anó zastópəncə, da tála púšəlce svátam, tí lėdəčnam na tí livo stran prs, tí wžėňanám pa na tí právo. Túdə vádovəc príde q žėnənə.

Qə svátə prhájějə, jəh žėnən pa navėsta vsáčə na svojám domə pu zdráwlata: „Zahváləm se, da sə mə tó čėst sqázu. Al boš tí qěj putrėbvow, pa na mé qna puzábə, da tə puvrnam, al qár tə pa náj sám Búh vėčnə puvrne“.

Svátə se wsėdíjə qosıwcə, puhustıjə jəh s frišno žúpo, mėsam pa prážo al qróžam. Pu qosıwcə bėšėdúje vádovəc na žėnəná, da jėmle svovú ud lėdəčnā stanú pa da bə záqon srėčən bíw; na n stólı sprastré anó bívo hádrco, žėnən tá puqlėqnə pa prósə starějše za utpəščáňe za wsé žalıtve. Starějše ha pužėhnıjə. — Pər navėstə se hodı hlıh taqə. Tėmə móre mėtə vádovəc aná, da ha zastópa, al qni šiša v sosėščəné, da vohqə sám uprávə.

Polé hréjə z júcqĕňam, pĕtjam pa hócə q cĕrqlə, ĕĕr pučáqijə tí pŕvə svátə na tí drúje. Právijə, al je navĕsta pŕĕj pĕr cĕrqlə, da bo oná méva tí véĕə bĭsido w záqonə, al qár pa žĕnən. U cĕrqow hréjə qúpĕj. Tām se baré svátowsqa méša. Pu méšə zahódijə hócə an márs, svátə pa hréjə wqúlə owtárja: nájpŕĕj vádovĕc, za ní m žĕnənow qótri, polé žĕnən pa tí drúje moštívə. Qə so wqlĕ pŕšlá, pustávə vádovĕc žĕnəná prad owtár, sám pa stópə s qótrijam za ná. Za tímə hréjə cáwmar, navĕstəná qotŕca, navĕsta pa tí drúje žanstvə, našlíne tatá pa fĕnrĭh vqlĕ owtárja, qotŕca pustávə navĕsto q žĕnənə, cáwmar nə fĕnrĭh pa stópəta s tató za nó. Nató je póraqa.

Qə so že wsə svátə s cĕrqlə utšlā, pužəbráta žĕnən pa navĕsta še pĕr vsāh owtárjah, polé pa sĕjata prat cĕrqowjə, pu zímə pa w cĕrqlə, met utroĕĕ pa baráĕe dnár.

Polé se začné hócĕt na žĕnənavám domə al pa w tabérnə.

Hócĕt začné cáwmar z rájam. Nájpŕĕj pĕle navĕstəno qotŕco pa narĕdí z uqrínĕním qvobúqam pred rájam qriš ĕrĭz zólo; polé rája z navĕsto pa tató pa vsáqbrt zólo preqriža. Šelé pu tāh trĕh rájah smĭjə tí drúje svátə rájatə. Mĕt tím naqáže vádovĕc svátam qráje pĕr mĭzah pa hléda, da jəh hostijə s puqúhaním vĭnam pa mrzlmə jĕdmĭ. Fĕnrĭh pa sqrbĭ, da hócə pŕidnə hódijə, da zvastə žanstvə dovól rájĕjə, pŕpŕawla púbe q pĕtjə pa hléda, da májə vsə hócĕtnə qrádəq ĕás. Svátə, qə še pŕhájĕjə, móre cáwmar pa fĕnrĭh spoštlĭvə sprájĕtə; al pa htə s tí bližně žváhte žĕnəna pa navĕste pŕide, hrĕsta jomó cáwmar pa tatá z yócə pa z vĭnam naprútə.

Qə so wsə svátə zbránə pa mĭze zasédane, se začné tí vélqa hostnĭja. Na mĭze nósijə ĕəsavo župo, fodráno, temfĭnco, sováte pa sádje, tí bílə móĕnəq, ĕəpĕnco, hovĕjə mäsú, pŕáto, fāncowte, puháĕo pa táq napŕĕj. Starĕšina (vádovĕc) tála še pusĭbí qrájĕĕĕe qotŕĭnam, tí drújam svátam pa qŕžĕ n qŕžĭĕe. Med jĕdjó hódijə hócə pĕr usáĕomə pusĭbí, nájpŕĕj svojó vízo, polé pa tĕstó, qə se jəm uqáže. Pret vsáĕā, ĕĕr hódijə, pustávĭjə na talirjə an hvázĭ napównān z jĕsəham pa gŕānĕimə rĕĕmĭ. Ut tá sĕvĭda nšĭr qna pijĕ, vsáĕə dá nĕqĭ dnárja na talír al ha vŕže v hvázĭ pa pret sosĕda putisne. Nabránə dnár pa hócə pubaró.

Pudĕňə bəl pŕútə vĕĕĕrə se pŕpĕle na hócĕt navĕstəna máto. Njó spŕĕjmĭjə s pusĕbno ĕestjó, navádno jĕj hréjə vsə svátə pa hócə naprútə. Oná pŕnasé səbó pudĭrjanco: v qórpə an véləq šártəl puháĕe, na srĭdə z vúqno, qə je z rdeĕím pāntəlnām pravėzan, pa vsĕ žvāht žĕynĭne, sádje, qvóce, urĕše, cqáre. Pudĭrjanco zroĕĭ cáwmarjə, té pa hré ž nó na n brĭh pa wsĕ pu brĕhš dowtĭ zmĕĕle, najdĕlĭ qə móre, našlíne šártəl. Svátə pa té rĕĕĭ spodə vovĭjə, se za nĕ píplĕjə pa za ní mĕ díŕjĭjə, da se zŕávən pŕeqúcvĭjə.

Zvĕĕĕr pŕídĕjə na hócĕt túdə šqúrtə, tó so táĕə znāncə, qə qnĭso blĭ puváblĕnə. Túdə tám dá tatā navádne púšəlce, píto pa jĕstə pa smĭjə qār jəm svátə dájə.

Uqúlə púnučí al pa šé puznější puvábə starěšina sváte v smíšnam márěňə na zmát; on právə, da znáša za moštəvə trí rájnšə, za žanstvə pa šěstrəd hrəšu bəl tristú qrájcarjow. Hócə se zbaró vqúlə žénənave míze, tótí prstópəta túdə cáwmar nə tatá s pījáčə pa vsáčomə napiwłata, qə prnasé na zmát. Tí přvə dá cáwmar svojé darívə, polé pa wqúpi pubíra, qár tí drúje prnasó. Žváhta dáje zrávən dnárja túdə drúje rěčí; babəce, taté, sastré nə navěstəné qotfce prnášějə túdə rjúše, čiqle, pówstre, prtíče pa drúho prtěnino, zató se jměnújijə rjúšənce. Vsáčə vóščə žénənə pa navěstə srěčo, te dbá pa se ləpú zahvalújata.

Ud začətqə hócətə pa du zmatə májə svátə nə šqúrtə pusébnə prāvico, da smíjə navéstə žénənə, tató pa cáwmarjə n fénrihə uqrástə, tó pa se smí samú sqriwšnə zyuditə. Navéstə al tatá se navádnə qna bránə; utpélíjə jó v tí blížno tabérno pa prów šítrə naročijə qulíqər nájveč pijáče. Cého móre pváčatə za navéstə žénən, za tató pa cáwmar. Al pa žénən bəl cáwmar přěj přide, přěj da je pijáča na mízə, smí zrávən pítə pa něi tríba nómə pvačvátə.

Qój pu změtə qrince dów rájējə. S tím rájam se hócət qončá. Cáwmar pa fénrih mórəta zapurédoma pělátə rájat qrstnó pa birmsqo qotfco, navěstəno mátə, taté, pa vsé žanstvə z žváhte. Pusébnə stárějše žané zvə hlédíjə, da přídíjə na vrstə. Pər tám rájə bə mělə navéstə, tatá pa žénən qrince dów djátə, qár pa navádnə šelə domá udvózijə.

Svátə polé uthájějə, vsáčə pa vzéme za pšájdəsən něqí mfzlah jědí səbó. Spət mórəta cáwmar pa tatá z yócə se pusvovítə ut tí blížně žváhte pa qotríne.

Prútə jutrə hré túdə žénən z navéstə pa svátə, qə so šé ustálə, na svój dúm. Hócə hrějə ž nímə. Qə žénən navéstə q dúmə prpéle, prnasé jěj přějšna hospodína (mátə al sastrə al děqva) naprútə du práha žéhnanə vodó, da jó puqropí, hláb ržəna qrúha, qúhvo pa qlúč věžównah dúru, navéstə pa vřne něqí prtá, dnárja pa šártəl; moštívám pər šišə prnasé navéstə čiqle, žanstvám rjúše. Túdə prnasé anó zību napównanó s pšěnicó. Mátə jěj polé rəsqáže hospodárstvə, navéstə pa puwsót qropí n qadí. Qotfca pa pustéle za nová záqonšča póstəl.

Tí přvo ndélo pu pórəcə hrějə tatə quline umívat. Na tátənám domə se zbaró žénən, navéstə, starěšina, cáwmar pa fénrih z yócə pa drujímə púbəmə. Tám rájijə, pojó n se vėsělíjə pa hostíjə. Čějqděj sta cáwmar nə navéstə adəndrjá umíva pa se s tím udvézava vsáh dowžnústə, qtére sta méva; žénən pa navéstə pa sta pu stári véřə šelé səděj pustáva móš pa žaná.

Vsə lédəčnə svátə zasúzíjə s tím, da so na zmát dálə, hócət pər žénənə pa navěstə t. j. ut táh dbéh móre nómə puznější přítə na hócət těstə, qə ha je puvábu, cáwmarjə pa tatə pa mórəta ubá jětə na hócət.

Svétə záqon pa sqúša zlóděj pusébnə u přvam, trětjam pa dasétam létə rəzdrítə.

Par hóscětə vélqə pojó. Cávmar začné:
 Se hóscět začné,
 se začné vèsělè,
 se hóscīt qončá
 je pa vèsěla qraj.

Fénrəh zapojè: Səm cávmarjow hvápəc
 pa vózəm taté,
 al zrávən pa rájтам:
 užěnu bə sè.

Vsá: Je hóscīt vaséva,
 ubá sta m vadá,
 bo pa zibəqa péva
 čístə nová. —
 Zaqónšče čriwle
 dro vóhqə ubúje,
 al póle pa pridějə
 qriža, nadlúje.

Potlè pa pojó pěsmə, qar jəh znájə, pa uqróhle, pusébnə qə štájriš
 rájējə. Per zméta zapojó žénənə: Sprelúba ti žénən,
 puhléj vqlè sabé,
 ut qrája vsə púba
 zapúščějə tè.

Navéstə pa: Sprelúba navésta
 puhléj vqlé sabé
 ut qrája vsə děčle
 zapúščějə tè.

Qótrī zapojé žénənə: Du púnuči boš zību ti,
 pu púnuči pa spét qòj ti.

---

4. Nošné. Moščə hvánt: Čějqəděj so moštvə nosilə qráče hváče pa
 dówje vasé pu hrptə dówtěj na čite spládanə; samú těstə so mēlə dówje
 hváče, qə so se za qěj búlā rájtělə — tó je bú zvə nóbəl. Lájbəčə so bli
 žámatnə na vélqə qnofów. Pu zimə so nosilə túdə an dówh búrnus, qə je
 séhu čris qoline, z ləpā səqnə al pa s qóže ud zúněj hvatqú na lédər vdí-
 vané, ud znótrěj pa qosmáte; búrnus je bíw z rəqálēmə al pa bréz rəqávow,
 təděj pa se je nosù čris pťsə še an qróhən ud rám pa du vahtów al pa
 du pása. Moštvə so búrnus za pusébnə prvóžnostə, pusébnə qə pórěcə pu
 zimə n pu létə nosilə pa ha pusójvalə, zato qə ha je mávə htə mōw. Čriz
 lájbəč so mántle nosilə an črn səqnén jopáč na šroqó hfləco z dówjímə
 rəqávə pa vélčimə qnofə, qə pa je qúměj du pása séhu. Hváče so blé

navádne jír haste, s póqowne al hámwowne, pu ší vah pa pu robíh uprížane, pridə na léso, na qulínah utpřte pa šroče, da so se nají qulínə qázělə. Stúmfə sívə, čfnə al pa bílə, prížanə na qnófije n vúčěnce; puqrílə so méče. Púnčəšə vsočš. Na hválə so mēlə qvobúče zə šročimə qrájce. Uqlé vratú so nosílə žídane hádrce, da so se spud ləjbəča vədále. Včasə spúdnah hváč nčiso nosílə. Pa túdə za prážne číqle so wzélə samú za rəqale pa hřlce an fájn pft, za stán pa hróp pft. — Taqə ublíčěnə so blí moštívə za tí búle; za vséděh dén pa so nosílə qáq hvánt z rásowne al hróbějšə prtá.

Qə so Francóza ġúnqraj Ləbéla blí, so se moštívə pu nəh šahə začělə stríčə; zató so flíhtlarje, qə so na ġúno strán al pa na tó strán prbížělə, břš spoználə. Mávə zató, da jəh qníso spoználə, mávə pa túdə, da so novó šahó pusnémílə, so se najpřěj tí mvádə lədí začělə stríčə; spřva pa so mēlə za n vələq hríh, al se je htə ustríhu. An Stráh u Brodih je svojá sína hədú qríhu, qə se je prúte náhóví vólə pa tí přvə med Brojánə ustríhu; sín sə je tó táq q sřcə vzėw, da je šow v hósto n se tām uběsow. Potlě pa je očá pu nómə táq žávəvow — pusėbnə qə je vídow, da so se tí drújə púbe začělə vsə stríčə — da je híšo pradáv pa na Vrájəncə zbándru. Puzděj pa so púbe, qə so jəh biríčə q žownírjam vjělə, vsə wstríhlə; zato še donəš pojó:

So pa štělílə mē,
so mə wzélə vasé,
so še mojí daqlétə
sowzé prtaqlé.

Puzděj so začělə moštívə nosítə túdə dowjé hváče, ud začétqa še na léso, potlě pa na vratəce, délə jopíče, qvobúče z míhənimə qrájce pa móntəlne, qáqr donəš.

Žěnsčə hvánt: Túdə žanstvə so nosíle tí búlə hvánt za svét cájt, qə so ha že mávə punosíle pa za nděle n za šáftə (qə so šlə qám naqəpvat, prúdat al pa q hěršoftə), z dévə pa so méle búrnějšə hvánte z rásowne al prtá.

Včasə so žanstvə nosíle čfnə, naštíqane qápe, rəmanə ubvóžané, s čfněmə pántəlne zádə dowtěj. Vqlé qráhna so zavézale anó žídano, rděčə al pvavú pa rəmanə štíqano hádrco, vqlé přs pa so méle jópo s čfnā səqnā, pušító z rjávə žamatjo, put hřvam hvoboqə vən vrízano, da se je hádrca spodə vədáva, vqlé pása na cípe, qə so se qrízama djálə pa zahaftlálə; rəqávə so blí na rámə šroqə nabránə, zádə na hrptə pa čřiz ráme (túde na přsah pridə) so čfnə žídane frónze dowtěj vəsále. Jánqa je bíva z ótlěsa al tílístřa, dówha, zvə qošáta, uqúlə pása na drobné bávde nabrána pa s hánzəlnám (= blěčə zə starā hvánta) putšíta, da se je žanstvə ból močná vədáva; zvrhěj uqlé pása je bíw přšít nídrə s tā fėrmata qáqr jánqa, zató qə so žanstvə jópo samú pu zímə nosíle, pu létə pa lé bíw číqəl, qə je

bíw put hívam hostú nabawdlán, pu p̄sah štíqan, šroči rəqávə so bli na rāmə túdə w bāwdəce nabránə, za p̄stjǝ pa so mēlə šroče špice s pumaláštram, da se je rəqávə móhu na vahtə zát puməqnitə. Čris čiqəl uqlə qráhna se je nosíva žídana hádrca s frónzēmə, čriz jáňqo sprídə pa bértəh s črnā ótlěsa. Púnčəšə so bli vsoči pa hrób, ritqə túdə niščə čríwlə, štúmfə pu létə páwněstə, pu zimə vówněstə. Da so blé jáňce bəl qošáte, so žanstvə pu trí spúdně jáňce nosíle, qə so méle pu sridə wqúlə rranír, da so w spúdnam tálə na bāwde nabránə blé. Fráve so təděj méle ráfne s púšpana spodə w jáňqo zašívane.

Táq hvánt je žanstvə an létə al dbí za tí búlə nosíva, potlé pa za vsáqo ndélo.

Za šáftə pa se je nosíva rájdasta jáňqa, bəl nóbəl túdə polánasta al za ndéle cicasta, jópa pa rásasta təmnú zálanə pufárbaná, na hvávo pa qápa al pa páwnastá hádrca.

Puzděj so se naměstə jóp nosíle špénzarjə; tó je bíva jopəca, qə je du pása séhva, uqúlə qráhna tǝda, vósqə zapéta pa pu p̄sah líh dowtěj zaqnoflána. Təděj so se naměstə qáp na hválə začéle nosítə žídane hádrce brès frónz al še s frónzēmə.

Túdə špénzarjow so se žanstvə qmávə navéičale pa so začéle nosítə šlabáňce. Šlabáňqa je bíva drháčə táq narét qə pa špénzar, samú da je bíva na p̄sah nabawdlána, čris pás pa čriz jáňqo pa je s qrátqīmə hábīmə séhva.

Šelé puzdí so žanstvə pu zimə začéle nosítə túdə vėlčé hádre, s qtērimə so se na trí cípe wqlé p̄s, včasə túdə čris hvávo uhrníle.

V novějšam cájtə pa začéhějə naměstə šlabáňq plúze nosítə.

Púbə so ud žěňščā hvánta zmíram rádə qěj zapélə:

Horjánqe, Horjánqe májə rájdaste jáňqe,
májə rájde drobné, so prenórale mēl —

Ma cicasto jáňqo, se pvázə za nól

Səm se nótər zaplétu, da vónqěj qna mól —

Ván səm jěj qúpu áno cicasto jáňqo,
litas pa vóce spét áno šlabáňqol

Čěj bom jamáv, čěj bom jamáv,

čěj bom jamáv, da bom tábe dajáv?

Vsó hvantnino so domá prdavělə, samú navéste so w Cəlóvəc šlé, da so an búlə férmat qúpəle. Pər jáňcə so prídə, quliqər je bértəh puqríw, an bléq s hróbā prtá wštríqatə nále, da je mēň qoštávə. An qlótast bértəh je təděj za nájbol fájn volòw; qápa na hvávo čris pét rájniš qní voláva.

5. Bulíznə pa reníje. Al bulíznə napáde čəvėqa, je najbúlə qóǵ nátə, da sáma héra; bulíznə sáma príde pa sáma hré. Qúmər je smít namínaná, tomə ubéna reníja pa ubédən dóhtar nča pumáha. Ból qə renújaš, ból sə bován, trúpvə se naváde pa mórəš qóǵ naprèj reníje méta. Zató aní nča držíjə na reníje, aní pa dró. Vsáqa bulízen svojó reníjo puhéra; q se reníja bulíznə príme, je sprúvā hújšə, potlé pa búlə hrátuje.

Včasə sə htə sám naqóple bulíznə, včasə se je pa móre wbránətə; bulíznə ha znájde pa ubjíšče.

Nájveč bártə se na páwrah htə vríže, vsíqa al drháčə qáqo ráno dubí. Na ráno díjə hárníqow hájst, al je pa tríba qrí ustavətə, túdə pájčowno al pa šméro s qolésa. Al se rána uhéjtra, ubvéžvíjə horə tí bívə vúpěne al pa smovó pumíšano z mastjó, qrúham al qvásam. Rána se včasə rəzbolí, da rdéča hráta pa utáčə; račé se, da je ásva cú putéhnəva. Prútə ásvə se namáže qáfrnə másvə al pa ubvéže prpótəq horə. Prpótəq pa ásovńaq je za vsè utėqlíne.

Na ránə rástə rádə tí díwje məsú; prútə tomə se vėntvúje pepėw s fájfe, qə se horə putrósə.

Na qostə rástə včasə qomə tí dówha qúst. Utprávəš jó, al s čəvėšqo qostjó z brítofa horə wdárəš, preqrízaš pa těstó qúst na brítof zád díš. Túdə pumáha, al tí dówəho qúst s palčəco tribártə preqrízaš pa čríz rámo zád vřzaš; htúr palčəco pubaré, dubí tí dówəho qúst.

Qráste qna smíš preháńátə, al qár bulíznə, qə vən qna móre, notər udáro. Líšáj se zə žvérco (ut fájfe) namáže, da se pusəší.

Jačmán na učəsah preháńaš, da ha s trémə jačměnə, z vsáčím tribártə, preqrízaš pa račáš: „pumáj Búh očá, pumáj Búh sín, pumáj Búh svėtə Duh“, nató pa wsáčə jačmán qúre vřzaš, da ha sní.

Bradavice se túdə s palčəco preháńějə: v palcó vrízaš antqáj rézlíjow, qulíqər máš bradavic, pa jo zádėńščə vřzaš čríz rámo prútə Drávə; htúr palcó pubaré, dubí bradavice. Túdə z níjto jáh prežanáš, al na vsáčí bradavícə vozú zavézaš pa taqə, da nət ut sabé udėnaš, nató pa nət čríz rámo zád vřzaš. Bradavice mážíjə túdə z mlíqam ud bradavíčńaqá, zə žáwbəmə, al pa pówža hór díjə, da čríz líze.

Hóbrč ustáne, al qohá múha uščéne pa se prásqa; túdə ud vrėčine pu létə čováq hóbrast hráta. Hóbre mórəš zmočítə pa soljó puríbatə. Túdə qréce preháńíjə soljó, qópínam pa prewbváčínam; prútə qrécam sqúhíjə túdə qáčje čríšne.

Məšír nawstáne, al se upáčáš al uháraš, da se aná súqrowca put qožəco nabaré. Tí pválə məšír pa dubíš tám, čír se wdárəš, da se tí zəsėdaná qrí v pvótrə nabíra pa hnojítə začně. Právíjə, da tí pválə məšír qna smíš prepəstítə, mórəš čaqátə, da se sám prepəstí. Na məšír ubvéžvíjə čvėšpəl, s qtérā se qošíca vən vzéme.

Ut hóje pa mihēnē ubúje na noháh dubiš žúlińq, qə se včasə v qúrje wqu prevfze. Qúrjə wčəsə se preháficjə qáqr bradavice. Túdə na roqáh dubiš žúlińce ut taščā déva.

Turí udárijə na qózə vən, qə se žláht qri čístə. Túr se zhėjtra, polə ha mórəš brš prepəstítə pa hėjtar ən stržén vən stvačstə; duqlidər je stržén notré, táq dówhə se qój naprėj hnojí. Na túr ubvéžvijə těstú ut qvasú al pupárijanə unénə séme.

Al se wqlə nohtá hėjtra, je tó zanúhtənca; hnojí se včasə táq močnú, da nohət dów hré.

Še věcə qə turí so húmpe (búle) na qózə; ané se hėjtrijə, ané pa so trdé. Věntvúje se qáqr za túr; túdə lípavo tí spúdno sqórjo ubvéžvijə na húmpo. Nájveč bártə pa móre húmpo dóhtar prerazátə.

Al qohā tribəh al pa žavódəc bulí, jomə varijə: qomélce, qrabólco, hánaž, tí pválə cján, qomándrl, da váho pupijə; al je še hədú, naribijə qólmaž, múčqat, ímbarh pa tó s cúqram zmišijə, da bowniq puji al pa v črnómə qofétə al u žyáfə pupijə. Za žavódəc dáje túdə popər u žyáfə al pa váho ut pəlína, tó pa qój dupúna, pudénə náq.

Hriža se dubi ut hólana, nahúdnā sádja (črnic, jahódəc, hrúšəq, háw-bəqow); čəvéqa začné tribəh bolétə pa sqús hnátə. Za hrižo varijə črnice (búlā nči za zaprétə), qrabólco, qomélce, ánaž.

Tród vsé qrižama zvlíce čəvéqa, v tribəsə ha strašnú bulí, qə se jomə črive mišejə. Za tród varijə múčqat, da větrə naprėj hrėjə, qrabólco, čriwc, špájq, roféndəl, rozmarín, pələn, édəlbajs, qólmaž.

Qášəl dubí, al se htə prehvadí pa premrázə. Za qášəl varijə hájbəš, šəntjánžovə zéle, tí bívə vúpěne, tímaz, lípje.

Nadúha je taščā sápa; čəvéqa dəši, nča ná se jomə udəhnítə, da móre pučítə. Nadúšlow pustáne čováq na stáre dní. Za vəhqó sápo se vari ánaž, čəməna, qólmaž, qrabəlca, smóle.

Déra je bulizən na plúcah, v qustih, na qrijə; qri hújje, plúce túdə, čováq je scéran pa dów šira. Včasə se húmpe divijə pu calám žəvótə. Tí búle renija, za déro je stára mást al stár špáh; bəl je stár pa žarəq, búle je. Túdə púlparh (= vəhrédna jédvavá smová qə tačé) pa váho ut sqúhanah tawžəntros, jédvaváh mvadic al s tí pvalā cjána pijó za déro. Za déro je túdə žawbėj, hérənprajs, néžace; za qri rėdítə pa pələn, tí črne črišne, qropole, malísa, jahódəčowje, qréša, čəséləca, prpótəq, rabárbara; za qri čístət pa qomélce n tí hornə rozmarín.

Včasə hráta čováq utéqu w žəvót; utiqejə túdə nojé, pusébnə w stopálah, pa ročé. Za utúq varijə (za pitə) həbəd, smólave vějcé n hrálce, brézovə pərje; utúq mážijə túdə s qáfrnim másvam, nojé namáqijə.

Umótənca príde na čəvéqa, qə jomə svábə hráta, da je qáqr piján pa jomə vsé w qrińc hré. Dájə jomə ané močné qapəlce za pitə, za srcé pa zvaró bəldrijan, qomándrl, qropole.

Al pa čavéqə təq hədù pa svábə prǐde, da zambórt za sé ča ví, se račé, da se jomə je čfw na srcé uscáw. Pu səncáh ha močǐjə zə žéhnanə vodó al z jésəham, za pítə jomə dájə qáqr pər umótəncə.

Natrásq vėntvújějə, al v usétah tǐha, al učǐ boló, al bəčéva píqna.

Qə se plúče qomə vnémija, ubvéžvíjə sər put pázdəho al na pǐsə, čěr ha nájbol boli al bodé; túdə coto namáqijə v srótqo, da ha zavíjə.

Sqrmín pa šén je dbansédəmréd, za vsáqo pa so drúje renije; anómə tó pumáha, anómə pa qěj drjá. Al tí právo reníjo vėntvújaš, je búlə, al qár je pa še hújšə.

Že vsáčə utúq se móre zavítə, da šéna cú qna putéhnə; zmočítə se qna smí, v moqrám še ból utíqə. Šéna je bulízən u hválə (navádnə ud zobów), v rócə (al se zavrídə), v nójə; qóža rdéča hráta, šítřə utíqə pa hějtər vən tačé. Máziǐjə jò s qáfrnim másvam al pa s hájstam. Al qna pumáha, pa se puqadí: vírh, qáfra, cvítje, roféndəl pa špájq se na žaréčə vóhle vřže, ud díma se cote naqadó, s tímə pa se šéna ubvíjə. Al túdə tó qna pumáha, se šéna strělí; na žaréčə vóhle se vřže vsé tó, qáqr přěj, našlíne pa mávə tí čfnā púrbla, da pvájsnə, čovəq se puqadí, šéna pa strělí, da hěňa. Šéna se túdə dów pužəbrá; dów žəbrátə móre samú žanstvə al moštívə, qə tí pǐvobrt žəbráne zapúnə pa nča puzábə. Dóbər za šéno je túdə pėhal t. j. an čfn vólěj, qə se zə smolè qúha. Pėhal se zəhrěje pa cota z domáčā prtá v nám namóčə n šéna ubvéže.

Sqrmína je zúněňa pa znótrěňa. Tí zúněňa sqrmína tǐha v hválə, v roqáh, v qrízə, v plíčah (met plíčə), v noháh, zvastə v qolénə pa v badrə; tí znótrěňa sqrmína pa drží na sfce, da čovəq márnəvatə ča móre, v čřivah, da ha prów sqúz žanə, v žavócə. Sqrmína prǐde ut prehvájěňə. Preháňějə jò z mazíňam (qáfrnə másvə, múzəq ut qostí), túdə s hájstam; aní pa právəjí, da hájst qní dóbər, qə číte šəši. Al v usétah tǐha, hrějějə qáq cíhow al žalézə pa tó za whú držó. Túdə qadíjə sqrmíno qáqr šéno (strělíjə al dów žəbrájə jo pa nàq); cote hrějějə rádə na qustíh ut qáče, qə so jò mrawlé uhvodále, da sqrmínaste hlíde ubvíjějə. Za sqrmíno varó pa píjə túdə roféndəl, hornə rozmarín, háčapač, stárčowje, pələn.

Qədər čavéqə prów močnú tǐha, žjě, hulí pa ščíple w roqáh pa noháh, da hodítə pa z roqámə davátə nča móre, se račé, da so přetí přslé na ná. Přetí pubaráš navádnə tám, čěr se žəvát hónə pa jářčə, pusébnə al je méstə še tupú pa búš hrěš čřís. Pu tám, ut qáqšne žvadí da sò, se túdə renije vėntvújějə. Tó pa spozná těstə, qə přetí dów žəbrá: pubarə trí qaməne sput qápa, jəh na vóhíə rəzbílə, da so žaréčə, nató jəh dí v anò sqlédo, pulíjə s qropám nə híla an písqər čřís puvěznə. Víšə qə sváp stópə, hújšə so přetí; bowníq drží čříz ročé al nojé. Těstə, qə dów žəbrá, pa pər tám pušúša, qaqu qaməne put písqram pojó; notřé cvílə, píha, háwqə, sáwqə,

brahá ai rjové, pu tám spozná, al so přetí lisiče, máčje, pésje, qáčje, réhəlnave al drúje, prúto těstí žvadə túdə žəbrá.

Folantínava bulízen přide na čəvéqa, pusébnə na utroqá, squs přistrah, qə se náhvə prestráše. Ta bulízen potlé méčle čəvéqa pa ha qój, čěr sə bódə, vřze, da za sé ča ví n péne z úst təši; mórija ha tréstə pa z žéhnano vodó n z jěsəham ríbatə.

Al qrí čvėč v hvávo pa na možháne hré, se čəvéqə zmiša, da (z úmam) prepáde. Včasə tó qohá spét míne, včasə pa nàq.

Pər dévə pa pər hójə se včasə róqa al nóha vən vřze (spéhne); móre jo htə notər rawnatə. Včasə pa se samú nawridə, čite se natéhnijə, da w hlídə bulí pa túdə utáčé; račə se, da je róqa al nóha zřénaná. Róqa se zyéne (zvřjé) za pěstjó, u vahtə pa w rámə, nóha pa v hlížnah, v qolénə al u badrə. Táq zřənc so ználə včasə dów žəbrátə. Žaná, qə je dów žəbráva, je puvožíva svojó roqó na bownú méstə, potlé je bówno roqó al nohó mávə putéhnəva pa wqázava zə židano hádrco trdú prevézatə. Zřənc pər žəvínə pa je túdə na n štrəq dów žəbráva, qtérə so potlé žəvínə ubvílə.

Qə bə něhtə védu, qaqu je smóle strávə, bə se pret smólavím hřmam prpóhnu pa qvobóq dów vzėw. Qə je Marija s Qrístəšam uqúlə hodíva, je put smólavím hřmam pučívava pa véqava; vadáva je, da bó s třnam qrónan. Zató má vsáqa smólava hrálca qróno (qriš). Al sə na pótə pa začné hřmětə, vlėžə se put smólow hřm; na smóle hrómsqa stríva nqólə qna wdárə, qə má wsáqa bóbəca táq qriš. Smólave hrálce pubíríjə met hospójəncə za nadúho, za qášəl, za plúče pa za utúq; htúr smólave hrálce , se ha ubéna bulízen qna přime, še qólara nàq. Al se qomə vodə prpéra, móre smólave bóbəce al mvadíce qəhátə pa váho pítə, tó na vúdo žané. Smólow vólěj pa je prúto nalėzlivam bulíznam. Smólave vějcé zařjó w šíšə, čěr je htə těšqú bovən. Zə smólam je dorə qadítə, da nalėzlivá bulízen v šíšə qna přide; dəm pa dúh pu smólə bulízen prežané.

6. Smrt. Fájmoštər móre přitə q bowníqə pu navádnam pótə pa nàq pu blížəncə, al qár je to svábə známěne.

Al htə umíra, jomə dájə žėynano svíčo v ročé pa začno žəbrátə. Qə se dúša vóčə, jomə zatísniřə učí pa wqlé šíše qadíjə z virham pa cvřtřam pa vúro wstávíjə. Potlé puqlčířjə sosėde, da mrlíča umířjə, preblíčířjə pa napářiřjə. Smřt naznánířjə žváhətə pa sosėdam, hospodárjavo túdə bəčélam s tím, da na sóde třqėjə alqár túdə bəčéle umřjó. Právířjə, da žəvína sáma ví za hospodárjavo smřt pa túlə, pəs pa včasə za nó že pupřída ví.

Právířjə, da smřt pubíra pa něá zbíra.

Tí mřtlā napářiřjə v šíšə, čěr je stanvów. Al an áwcəhar v páštəbə umřjə, ha pranasó v tí vélqo šíšə; právířjə: hospodárřjə pa hospodířə se

morè vsè umæqnitæ, še míza v šíšo (t. j. napáran móre bíta tám, čèr míza stojí); čèr je mrláč napáran, zapírějə vóqnc, da sqús qna vliče, al qár prá-vijə, da mrlíča napíhnə.

Znáncə pa sosédə sqázijə tí šlíno čést mrlíčə nájbol s tím, da ha prí-dijə qrupít pa pu nočə váhtat. Htúr príde v šíšo, qna smí rěčə „dóbər dén“ al „dóbər věčír“, al qár tí mřtlə ustáne pa račé „al je dóbər, pa tí pojďə na mojé méstə spát.“ Túdə napřěj hré vsáčə, qár da bə réqu „vəhqò núč“ al „sréčnə“.

Al je bíw tí mřtlə premóžen hospodár, zaqólijə vová al júnca, napačó qrápu pa vsáčə, qə príde žəbrát, puhustijə. Pusébnə pa dájějə vbúhajmé baráčam pa sromáčam. Z jědjó pa pijáčə puhustijə túdə puhřépce n jəh prháňějə „jějte pa rězəte, da se bóta na húnam světə puznáva“. Qruha móre vsáčə vrazátə, al qár se s tí mřtlím na húnam světə nča vídətə.

Duqlídər je mrláč pər šíšo, domáčə pa poslə nča dívijə.

S šíše nasó mrlíča z nohámə pupřít. Puhřòp móre jětə pu navádnam póta, qár pu blízəncə, drháčə tí mřtlə zát hódə. S trúhvo narědó na práho tríbártə qříš.

Zvěčér pu puhřəbə prídějə sosédə zát v šíšo pa cavó núč pər jědə pa pijáčə váhtějə. V šíšo, čèr je bíw mrláč napáran, móre vúč ósəm dní horětə. Na ósəmco se puhřépčə spét zbaró pa spumín uphájějə. Pər tám se puhustijə pa vbúhajmé se spét dáje. Ub létə pa upráwlijə lítəncə.

Al htə na tújam umřjə, dá navádnə známěné žváhtə pa blízňam znán-cam s tím, da qěj páde, da třqa al da se qěj drújə pusébnə zřudí.

Domáčam dupúna šájđínho zvonó, těstám, qə v tújam umřjó, pa puděňə.

7. Věrvəné. Včasə so vėlqə věč žəbrálə qə pa doněšňə dén: zjútrěj pa zvěčér rózənqrənc, přəd vsáqo jědjó an očanáš al věč, pu jídə pa očə-náše, čěščəno Maríjo n áňvělsqə čěščíně za očəta, za mátə, za sastrə pa brátře pa za délə žváhtə. Pu səbótah pa ndělah věčərah so pusébnə vėlqə žəbrálə: očanáše za tí rájne, molítve ud Jězaša. Maríje, trí Božjé čědnústə, učítno spúvat pa vsè tále rózənqrəncə: tí vasévə tál (qtérá je děvica ut svetā dəhá spučəva), tí častítlivə (qə je ut smřtə ustòw), tí žávostnə (qə za nàs qřváv pót potív).

Vsáčə qřístján bə mów vsàq dén pužəbrátə učítno spúvat: Jès ubójə hríšənəq se utpuvím hədíčə, náhóvomə djánə n světváňə. Jès věřjam u Bohá očəta, qə me je ustváru, Bohá sína, qə me je udríšu, Bohá svetá Dəhá, qə me je pusvétu, v tó světo qřščáňsqo qatólšqo cěrqowl Se jès spovím Bohú vsemahóčnomə, častítliví mátěřə Božjí n vsám světníqam, da səm ud mojáh mvádah dní notər du sėdáňə vúre vėlqəbártə prehrěšív sqříwnə, učítə, věđjócə, nevěđjócə, zópər Bohá, zópər dasét zapúvídə, zópər sėdəm

nahváwnah hrihow, zóper pét počútgow mojá svabá tělésa, zóper Bohá, zóper svojá bližnā, zóper zveličěne moje ubóje dúšel O le tí n vsò mojè hrišò so mē močnú žow, qə sēm rəžžálu (rəžžáləva) Bohá vsamahóčnā! Zató pa prósəm, qə bə mənē mivost doděliw mojómə žəvlěná táq dówhə udvòh dátə, da bə se móhu (mohvə) spovětə n spoqoritə pa Božjə nazyrúntano prjáznost zadobitə n pu tám ríwnam žəvlěná tí věčnə zveličěne dusěčə! Zató se pa jēs udárəm na mojè hrišnə qamnitnə srcé nój právəm z učitním hrišnəqam: O huspúd Búh Jézəš Qrištəš, bódə milostiw mənē, moji ubóji dúšə pa vsám věrnam dúšam u rícah, amən!

Učitna spúvat se má žəbrátə túdə zmiram pər začétqə mēše pa pu rózənqrancə. Vělqə so žəbrálə túdə u svétah cájtah: u qvátřnah tédnah, q vinahtam, q vélčī nočə, q binqəštam, q svinsvatam pa na ndile n ndiwcə světniqow, qə se pusěbnə čestíjə:

Tí prvə světə Folantín (pu svetáh tréh qrálah) je za žəvino, tí drújə w pústə pa za lədi;

svět Ajtón (17./I.; za sviñé, njomə so nosilə včasə qvobáse pa qəq plačé v Hliñěnə za ófər);

světə Boštján (20./I.; za tí naznāne buliznə);

svéta Néža (21./I.; njěj nasó vówno za ófər, utrocə təděj pojó: svéta Néža bíce páse, vélqə pálco má, žané bíce na qopnice, pětělinə štúmfe štriqa, cmávə vówne má!);

světə Cénc, (22./I.; račè se: q šənt Cénavam se tice žěníjə; al púp pər tíc vídə, se bo těsté létə žěnow, děčva pa udájava);

světə Márqa (25./IV.; ržén qvās prnasé, se nasé qvásje za ófər);

světə Frján (4./V.; vārje pret časním pa věčním vohňām, té dén hré pracěšija w Qápvo);

světə Jánas (16./V.; je dóbər pumučniq na vodə);

svéta Madléna (22./VII., njěj se prporóčə, al qěj zřəbiš);

světə Óžbot (5./VIII.; q nomə se za dnár pa pšěnicə žəbrá);

světə Róq (16./VIII.; vārē našah róq nə nüh);

svéta Rozálija (4./IX.; je pumučnica prútə naznānam buliznam);

světə Məšow (29./IX.; dúše vāhíjə, təděj se móre w Hliñěnə na čéřfat jětə);

světə Róman (30./IX.; vārje pret hrómsqo strivo);

světə Linart (5./XI.; je za žownírje pa jětničə);

svéta Qatarina (25./XI.; za fúrmane; račè se, da hósłə zavěze, qə se fént začnə pa se qna smí věč hódətə pa rájatə);

svéta Bárbara (4./XII.; je za qnāpe; q njěj se túdə prporóčə, da bə se móhu na šliño úro spovětə pa svētə rišne tēvú sprajětə);

světə Məqvávš (6./XII. vārje hólcarje);

svéta Ucija (13./XII.; je za wči);

světə Štéfan (26./XII.); se sú pa vodá žěhnīje pa v ušete díwle, da čováq hůh qna yráta).

Pusébnə žəbrěj tůdə q svojómə patrónə; nájbol pa se je trība prpo-ročítə tróštarjə Svetómə Dəhú, da bə nás rəssvítlu pa nám pužěhnu vsé rěčí.

Vělqə so se včasə tůdə postíla. Htúr že ud rojstvá q svetám trém qrálam qárqěj qna jí qə pa zvěčěr tribártə z úst qrúha, těstə trí dní přěj ví, qdáj bo wmfw. Včasə v tí húdah lítah so w qvátřnam tédnə pòst měla. Še donəs se pər anáh híšah na qvátřnc pětče pər mlícə postíjə: domáčə qárqěj mlíqa na puqúsíjə, vsé mlíqə vbúhajmé dájə, da bə tí búrnə žəbrálə za tí rájne, za qtěre se móre w qvátřnam tédnə nájbol žəbrátə; pər táh híšah májə potlě cěvú létə dovól mlíqa.

Q vínahtam vsáčə na svój dům hré, da lè móre, tůdə poslə dubíjə za tó fəqáncə. Že na qvátřnə pětəq přěj spačě hospodína mížňaq, tó je dbá hlěba z ržéně pa n hláp s pšěničnə móče, na vsáčə hláp pa zaríže qříš přěj da ha w pějč dí. Té trí hlěbe pustávə ná světə věčěr v šíšə na mizo, jáh puqríje z bílím prtíčam, v qtěrá je vsívəno Jězəšovə jmé, na prtáč pa pustávə žěhnanó vodó zə smólavo (al smrėqavo) vějco, qříš pa anó sqłédəco pšěničnah zřn; včasə so tůdə píno za mizo pustavəla. Qə je míž-ňaq pustáwlan, hré hospodár pər mracə qadít: u hlínast písqər vřze néqí žarěčā vóhla s púzada, ha pusolí pa putřosə z vířham, špájqam pa cvítjam (= vějcé ut prántəlna, qə se na cvətnó ndělo žěhna) pa puqropí zə žěhnanó vodó. Potlě pa s tím písqram qadí pu šíšə, pu hlívah pa na sqědnš, pər tám pa zřovárja šíšə žěhən: Bůh vočá, Bůh sín, Bůh světə Duh, Bůh nás ubvárə pret vsó nasřéco, pret vsím hədíml Za ním hódə an utrəq (navádə sín) s píqíjam žěhnanə vodé pa puwsót qropí. Qə je wsé uphodú, pržjé hospodár ud vóhla w písqrə tí věčno vúč za mížňaq pa vsé drúje vúčə v šíšə, písqər z vóhlam pa pustávə zúněj híše, da se vóhle shvadí. Pər mížňacə cavó núč vúč horí. Zjútřěj hospodína mížňaq shránə pa ha spět pustávə na Sílféstrovə pa na Pěrnahtə. Na té svéte věčěre tůdə ho-spodár spět qadí, na svéte trí qrále pa s qrějdo zařřiba na wsé dūrə + M + B + G pa lítəncə; potlě pa rəzříže an hláb mížňaqə, qoncé puqropí pa pusolí pa dá vsáčomə pər šíšə an qós jěstə „da bə zmířam močən pa strów bíw“; tůdə vsáčí žəvínə w hlívə dá an qónčěj „da jo madvát u pvanínə qna premóre.“ Vsáqə jútřə pu qájěhə tůdə puhléda, qulíqə je shvájənə vóhle v písqrə papěva nabřávə, da se pu tám bósə, qdáj je nájbol qosmátə, ravná na prhódňe, sřídňe bál póżňe sjáne.

Světə Jěhart (8./I.) je cěrřowňə patrón u Plájparzə; právíjə, da ndíle vən žanə (= je qráj prázňəqow); té dən je cěrřowňə udrařtívə za vúč pa za stolé.

Na cvatnó ndělo se žěhna prántəl. Prřřávə ha tí věčə hvápəc pər híšə. Že na cvatnə pětəq pret súnecam móre věje rəz máco nasaqátə; potlě má

ndíw, hré q mész, domá pa mácne véje z múcamə lpú zrawná w púšəl pa z vějcəmə na trí al věč rínqow puvéže. Tí rínčə pa já qna smíjə bítə na páre. V səbóte vačár al ndéle jútrə pa prántəl napúca; med véje zatéqne anè vějcə sramsə, tísja, púšpana, prvéže na há vsé sórte sádja: fije, pumaránčə, rožičə, háwbəče.

Na cvatnó ndélo nasé prántəl u cérqow domáčə sín, al jé, al qár pa pastír. Qə je prántəl žéhnan, právijə vějcám ž ná cvítje. Tahá vsáčə že w cérqlə mávə navómə pa pu tlíh natróšə. Potlè hréjə vsə s prántəlnémə za fájmoštram uqlé cérqale v pracəsijə. Vráte za nímə zapró. Qə zát prídějə, putfqa fájmošter tribártə na dúrə pa sám hré pu cvítjə pred owtár; tó pumínə Qrístəšow prhód u Jerúzalem. Pu mész se pa púbə squšějə, qtérə bó s prántəlnám prěj domá; račé se, da pər tětř híšə nájprěj pusičějə. Htúr prántəl prnasé, qvobáso zasúžə.

Domá prántəl spráznijə pa puíjə, qár je za pujéstə (háwbəče prútə bolěňə u hflə); túdə qúram dájə mávə sádja, da ból ájce nasó. Prántəl pa pustávijə qám u qráj, u věžə al na vřhə. Na vélčə pétəq pret suncam pa ubaró múce s prántəlna, da jəh na qrstəncə žəvínə dájə q léqə (med utróbə). Ut cvítja s prántəlna pa nardó na qrstəncə (tudə na bínqəštno qrstəncə) qríšce pa jəh u hñile zasadijə, da je ubvárvana pret hədó úro. Tísje pa já qna smí prítə na hñivo, al qár hñiva sėdəm lít žáwje. Qríšce prbíjějə túdə na dúrəncə pa na tráme na sqědnə, da je pret strívo pa pret vohńám várnə. Prántəl ustáne ciw létə put striho. Qədər hrmí pa blisqa, zanítijə pa mávə cvítja vřžějə na vohěň; blisq pa hróm právé: pržjə vúč, al qár tə bóm pusvítu jés. Móre se túdə žéhnaná sviča pržjátə.

Prútə həděj vúrə qropijə pu púlə túdə zə žéhnanó vodó n zvonijə zə zvónčějám, qə je bíw na svétah Ušárjah qəplán pa pər Dėvícə Marijə žéhnan; právijə: qáqr dálč se zvónčěj slíšə, táq dálč tóča qna pubije.

Stárə ldí so věrválə, da je stríva qámən; jěsqálə so tám, čěr je stríva vdarəva táq dówhə, da so té qámən utqopálə. Htúr je votú bítə pusėbnə močəň, je an qónčěj qaməna v róqo zarástətə nájw; s tětstó roqó je vsáčə pubów, al jc wdáru. Raqvə se je: strívo má v róqə zaráččano. Pər vsáčí strívo prówzaprów dbí zaporét hrésta, aná vohńéna, aná pa vodéna; al hré vohńéna pupríd, polé vodéna zádə puhási, qár je húna zasmodíva; al je pa vohńéna zádə, təděj horétə začně.

S cvítjam qadijə q bilam (na svétə vačár, Silféstrovə pa na pérnahtə); puqadijə túdə čəvéqə, al ha prów hədú sqrmína vómə, pa žəvino, al jo qěj píqnə.

Qə təríčno jámo rəznitijə vřžějə mávə cvítja na vohěň.

Ut cvítja dájə trí qríšce v truhvo mrlíčə, qə ha puqadijə.

Qár cvítja ub létə še wstáne, ha hospodíña na vélčə pétəq u qrúšno pějč vřže, prěj da puháčə wsájə, da ból narástə.

Právijə, da je na četfte, péle pa səbóte jutrə pred vélqo nočjó nĕbú utpftə; tədĕj vsé sprósəš, za qár pret súncau pud nibĕsam qlečĕ žəbráš. — Na vélqonočnó qrstáncə na vsé prhódne pər cĕrqlə vohĕň žĕhnújĕjə: na britofə zasmodó leséne grize, qə so že uqúlə pádlə, fájmoštər vohĕň žĕhna, utrocə pa pržjó pər tám vóhnə hóbe z drívja, nasájane na qóljĕ al na čvĕžnó utvĕžane, potlĕ jĕh pa q dŭmə hradé súčĕjĕ, da tlĭjə, domá pa ut tá vohĕň rəznítĕjə pa mäsú za žĕhnəváne sqúhĕjĕ. Právijə, da je té vohĕň táq vsqə žĕhnan, da bə w fárə nqólə tóča qna pubíva, qə bə vsáj trí hospodíne zmíram té vohĕň na púzĕdə zdfzale. — Dráwca pa Horjánca hódijə na vélqo səbóto zvĕčĕr — qə se je stəmnívə — v dówjah pracĕsĭjah pu púlə, pər tám súčĕje pržváne báqlə pa žəbrájə. Právijə, da je to na spomín, qə so Qrĭštaša pu wstajĕňə túdə z báqlĕmə jĕsqálə. — Na vélqo núč zjútrĕj mórəš na vsé hfvə alelújo zapĕtə — qáqr dálč hvás nasé, táq dálč hədobá ut čəvĕqə zbəží.

Ti drúha ndĕla pu vélčĭ nočə je pudȳorjánca — hré pracĕsĭja v Pudȳorjánə; tí péta je pa žəhpówsca, pride pracĕsĭja zə Séw na Žəhpóle. Pred bĭnqəštə ta ndĕla je qránsca, so Qrajncə prhajĕlə na čĕrfat u Hlíňĕnə q svetómə Folantínə pa Ajtónə. Nĭmšca ndĕla pa je na jĕsan na Marĭjĕnə jmĕna; tədĕj so Nĭmcə na Žəhpóle na sĕmĕň prhájĕlə pa posvám líqofe dajálə — mĕlə so zvó rádə Sovĕňce za poslĕ. Poslə, qə so votlə na Nĭmce súzet jĕtə, so se na sĕmĕň pustavələ pa ȳárzate naróbe ubrnĭlə, da se je vədóvə, da še nĕĕmĭjə liqofa pa da sə ha žĕljĭjə; qə so pa liqof dubĭlə, so pa ȳárzate spĕt notər stvačólə.

Na bĭnqəštə se pər vsáh dŭrah pa vóqnah zalané brézave véje prsvónĭjə, da se svĕtə dŭh horə wsĕde.

Qrĭs nĭtĭjə na svetá Jánaza. S qrĕsĭšča vsáčə anó hvawńò vzĕme pa jo w ȳńivo pu qóncə utĕqne, da žĭtə dorə ȳráta, al pa w qápəsje, da bo qápəs dəbów pa da ha vósance qna snĭjə.

Na qrĕsnó vĕčĕr se dĕčle wmĭvĕjə w vodə put qačĭm mústam, pa se nĕa wbrĭšĕjə; tĕstə qə jĕh pride v sĕňáh brĭsat, bó nĕh žĕnən. Tahá vĕčĕra dĕčle túdə cóqlə z nohó črĭs hvávo mĕčljĭjə: na qtĕrə qráj se cóqva ubfne, qə ublĕží, tótĭ bo švá bándra (= se bo dĕčva udájává). Črĭz núč puvóžĭjə za vsáčə zmĕt tí blĭžne žváhte pu anò qrĕsnĭco na vóqne: róža, qə nájbol vĕdnə, pumĭna, da bo tĕstə, za qtĕrə je bĭva puvóžana, še w tám létə umfw. U púnučĭ se žəvína puhovárja ut tā qár se bo w tám létə zȳodívə; htúr má práprotnə sĕme, tó móre pušúšatə. Al dĕqva u púnučĭ pumĭtat hré, bo vədáva možá za mĭzo sadĕtə, za qtĕrə se bo wdáva. Aná hospodĭňa je svojĭ dĕqlə wqázava u púnučĭ pumĭtat jĕtə, dĕqva je pa hospodárja vədáva za mĭzo; pu patĕh lítah je pa rĭsən bĭva náhóva žaná, qə je hospodĭňa wmfva.

Na qrěsnò vèčěr putròsijò dèčle qropile zò soljó; qámər so zjútrěj qropile nàhnànè, na těstò stràn dèčva w tám létò bándra.

Pret qrísam těstò vèčěr právijò, da móre srbótja nabrátò, qrínc nardíta pa na vèžòwne dùrò ubésətò, da wbéna fowšnjiya w híšo qna móre.

Pər pránhěňò so dèčle včasò qrínce s púmpave nosíle, drújah qrincu nčí bú; raqvò se je, da je tó nájbol svét qrínc, qə je Jézəš túdò s tñnam qrónan bíw. Séme púmpave so za sqrmíno varíle.

Za dėtalo, qə má štirə bəl pét parét, se račé: sréčne učí, qə jo vídijə, nasréčne ročé, qə jo utfhíjə pa núcat qna znájə. Táqo dėtalo dèčle ráde met púšəlc puvéžijə, pa táq, da púb za nó nča ví, potlé má sréčo. — An móš je cópru, da so ldí vadělo, qaqú je pětělàn an péñ vlíqu. Dėqva je qòrp dėtale na hválə mímə nasvá (med nó túdò dėtalo zə štirəmə parétə) pa zawpíva: „qáj se čúdəte, sáj qòj svámo vlíče!“ Puzněje je pa móž něj zəcòpru, da je vodò hazòva, nojé prvzəhváva pa jáńče hór dźava, ldí pa so se smějəle, qə nčí bú vodè.

Na svetá Patrnúža zjútrěj pret súnca m zmédan pútər (Patrnúžow pútər) je zvə dorà rəcniya, pusébnə za bodláne; se namáže pu žvótə, zvastə pu hrudíh utròqə, qə je zawrějan.

Práviyə da se dēvica Marjə véqa al so w səbóto zvèčěr dùrə utpíte; zatò se mórejə zapératə. Qúmər se vodá prpéra, náj ščí squs qoráčò na drévésə al pa squs qámən, da má vúqño, — pa bo búle.

Práviyə, da so trí dní w létò čúdnə navárnə; qə bə na táq dén drévú zə šívanco píqnu al pa čəvəqə bəcnòw, se drévú pušəši, čováq pa wmrjé. Pa nšír na ví za té dní.

Htúr šívanco al nóš šénqə, se móre prěj du qrví bəcnítə, da ləbėzən du těstá, qə jomə dáje, qna pretfha.

Vsáčomə čəvəqə ud rojstvá naprěj aná zvízda svítə, qə tá páde, čováq umrjé.

Qə je rímsqə césta na níbəsə, je várən vèčěr; al pa rímsčə céste qna vidəš, na hodə na pót, ubrnə se zát!

Repáte zvízde pumínijə nasréčo, vojsqó pa bulíznə.

Al u vóynə cvíle, qə rəznítəš, se tí ríwne dúše véqijə; vfžə jəm šítə w voyěň qěj ud jíde, qār qúhaš: mávə móče, al jo vadíš, qáq žyáňq, an qónčěj fāncuta al drjá nàq, pa mávə solí: dúše tó núcējə.

Mvát pétəq je tí pfvə pu mvájə. Təděj žanstvə qna paró; práviyə, da stríva udarə w těstá čəvəqə, qə má pėrívə, spránə na mvát pétəq, na sabə.

Na vohníšče se móre zvèčěr z drvámə qríz nardítə, da je pred vohnám várno pa da hədóbəc qnəme ubvástə.

Rožənqranc pa míza qna smí jětə ut híše, qə se pradá.

3. Domačija.

1. Pávrsqá hiša je zidana pa z lesénim címpram puqrita. Včasó so qój laséne híše púvélə, bájte pa qájze so še donəs qój laséne. Vsáqa pávrsqá hiša má w bližněvə še anó ménšə, mántle laséno híšəco, tó je páštəbo za áwəəharjə, sqədēn s hlívam, stəh pa qozú, túdə pu dbá qozvá.

Hiša je pudówylasta, na vsáčí délní stránə so laséne dúrə; tí pridné dúrə (pər póta) se zaqlipějə na qlúč pa ud znótrěj na zásəm, tí zádne dúrə (na dvoriše, na yoríco) pa qój ud znótrěj na zásəm. Pər ubújnah dúrah se pride u vejžó, qə má pər tí pridnah dúrah an voqnə zə žalézniim řátram. Ud vejžə na lívo se pride w šišo (s té pa w šišno qámro) n jěšpəč (tí čřna qəhíina), na právo strán, qə je ménšə, pa w vėlb (vėlbəč, hrám) nə vėžówno qámro, qə je donəs sqorə puwsód za svėtvó qəhíino prprávlaná. Z vejžə pélije laséne štinje na vrh (put strého).

Vejža je navádno vėlqa, da tám stojí qaqá míza, pər qtėrí posló pu létə jíje. V anám qótə se shrańuje cėwh: ščire (ročná ščira, púntaqa — mávə vėčə, cipownca — za drvé cípat, másaqa — za drėvėse pusaqátə, šnájdaqa — za címprmane, řówštaqa — za vėje upsėqvátə, pratósaq — za hówje drobítə, hójenca — túdə za tó, pártə — mäsársqa ščira), qrámpe, cėpína, čėtnė, qladvó, qlíšče, žřėblə, cvėdra, řlítə, píle, hóbvə, žáje (vóqarca = ročná žáha). U vejžó stojí umár (na ládəlce n políce) za móqo, qramníje, ríne, mřzle jėdí. Včasó túdə hóbəlpónq s cėwhám pustávijə w vejžó. Na zídə visějə řšató.

Z vejžə na lívo se pride w šišo. Šiša je tí vėčə prostór w šišo. Šiša je tí vėčə prostór put strého, tám se zbaró domáčə q jidə pa q žəbráňə, tám uprávijə hostníje, sprėjmíje hóstə, pu zímə se domáčə tám hrėjíje pa šəšíje hvánte n púnčəše, uprávľějə ménšə díle, prėdíje, dívějə špáne pa cėwh równějə. Pər zídə w šišo n pər pějčə uqlə n uqlə so leséne qvopí, v qótə nasprútə dúram aná vėlqa

míza, zráven dbá stovà, v qótə visə svéta mátra, zráven pa táble svėtniqow, mad mízo svėtə düh pa lámpa, na zídə pa žličnáq za žlice, nožə pa vólce. V qótə pər dúrah visə na nř stránə sqlídnaq za tí čėdnə sódje: sqlėde za narihtvėne, piqřje, šalcė, sqlėdəce, lasėne n porclánaste talirje, tráhtarje; zráven sqlídnaqa pər dúrah visə qányelca za tí žėhnanə vodó, da se tėstə, qə spát al pa dálč qám hrėja, puqropó. V řúnám qótə ud dúru je qrúšna pėjč, uqúlə né pa lasén řrəšt, qə ha drží pər tí pridnam vóhłə čališnaq, na nř stránə má dílco, zvrhěj čris pėjč pa lesėne dère, na qtėrah se pu zímə utrocə válėja n hrėjėja pa túdə lėzijə; na táh dėrah šəšijə túdə hvante, qóce, pudřze, na sqrėlə na pėjčə pa žitə, túdə štóq soli dája horə. Ub zídə pər pėjčə stojřjə nəščė, notrė je vivənce pa vopaticə, v ládəlcə spodə pa ribižəl, mawcė; puqrów ud nəšėq hospodińa ubřne, qədər ha núca za válėhə. Na zídə pər nəščəh visə vúra, put qvopmí pa je navádnə qáq stólř pa zéc za sqórance zəzuvat. Šiša má lasén pót pa lasén čřn stróp, qtėrā drží pu sřidə an močėn trám; pər stránə so w trám zabítə lesėnə cvėčə, da držijə police (dílce), na qtėrah se shrańujėja mėńšə rėči, pu zímə se túde mliqə sřrat dí horə. Na stróp pər pėjčə so prbíte anė rántəce (váha), da se púnčəšə na nřh šəšijə. Na vsáči stránə míra sta navádnə pu dbá vóqna, na nřh pa róže w písqrčah.

Zə šišə pėlřjə anė nišce dúrə w šišno qámro, qə se v anáh qrajřh túdə štədór právə. Tām je póstəl (q věčomə dbř póstale) za hospodárja pa hospodińo pa qaqa zřbu. Utrocə spřija pu létə navádnə na vřhə z dėqlimə, pu zímə túdə w věžównř qámřə pa na dėrah. Pu dílcah v póstėlə je pudřána sváma, čřis pa plivənce, qə se vsáča pú léta napównə z novímə vowsénímə plėvímə; čřis plivənce je puvóžana aná rřuha, na vřh pa se dí qówtər z rřuho na špice, pər zwávřjə túdə pówštər.

V jėšpəč se pride sqúz anė nišce dúrə zraven tí zádňah věžównah dúru; je to tí čřna, zmřram sájasta qəhřna, zató qə se nitə pər utřřtam vóřhə na púzėdə, dēm pa se valř pər anř vúqńə w vélbanám strópə w ráwfėńq tovən. Z jėšpiča se nitə túdə qrúšna pėjč v šišə; pred vúqńo v tó pėjč je navádnə pu calř délivə míra pustáwlanə aná zídana qvóp, to je púzat, na qtėromə je včasə hospodińa vsė jėdí sqəháva. Dondonėšńə pa za lđí mántle qúha na špórhertə w věžównř qámřə nasprútə jėšpiča. Čěj-qədėj, qə se je vsė w jėšpiča qəhóvə, je tām stáv pər dúrah an lasén tófəl, pu zídə uqúlə pa věč polic. Put stropám so pudřána pučřiz ani trámə, da se na nřh cápəlnə pa pulínə šəšó, nėqř vířř pu délivə pa řlistə, na qtėram se qvobáse pa məsú na rájžəlnáh šəšřt dí. V qótə je svřnščə qotú, qə má spodə vúqńo za nitət; v tām qótlə hospodińa šə donės svřnščə fútər qúha. Navádnə je v jėšpəč túdə vodə pu rórə na pipo napėlána. Za qrúšno pėjč se putřėbúje: upər za hlėbe usájat, uparəč za šřruce pa qržė, hrėbva, da se vóhłe s pėjčə puhřėbva, umavə pa umawcė, da se pėjč pa púzat pumadė, pėjčnė vřle, da se písqrə v pėjč pustáwłėja, za tėžə písqrə túdə

lasén rólí, qə se je pudvúžu put štəl ud víl; na púzədə se je núcovə: žalézne qozé na trí nojé, da so se na né pustáwlələ qotlə na dbá ročá pa qótlíjə (al má táq qótlí že sám trí nojé pa štəl, se jomə račé pənowca, al je bəl plítu, pa qastróla n qastrólca), pənowce pa pənowčəce za črapáne (so brəz nuh), hlínaste vatəlce za žyáńče vadítə pa qvobáse pēčə, hlínaste písqre, piqēje, sqléde pa sqlédéce, puqrówce pa puqrówčəqe za písqre; pu tófəlnám so se shrańəválə šqáfə, šqáfíjə pa štécəlnə za sódjə wmívat, žéhtnaq za pómíne, na tófəlnə pa qrácəl, víšə, žahtár za mówžo, cédíwqə pa cédíwqəce za precájat, za dúrēmə stojí matvá n smétəncə, pər púzədə pa n čóqí n ščíra za saqátə.

Z vějžé so nasprúta šišnam dúram dúrə w vělp, nasprúta jěšpíčə pa w věžówno qámro, čěr so věčasə mēlə póstale pa shrańėválə sádje, mlíqə, qóstne n drúje rěčí. Donəs pa w věžówní qámre mántle stojí žalézən al zidan špórhart, na qtéram hospodińa za ldí qúha pa zrávən v umarə hránə putrėbnə sódjə. V těj světlěj qəhíńə stojí še míza pa stolə, túdə nəščė věčasə, na zídə pa víšējə táble svėtníqow nə vúra.

U vělbə shrańúje hospodińa: mlíqə w ríňah pa sqlédah na mízə pa na štělážə, páčan qrəh, štrúce, qržé, qfžíje n šártəlne, svámənce za hlėbe n štrúce, tám stojíjə díže za zásaqo pa zabiw, qápəšnaq za čísow qápəš, šqáf al žéhtəncə za ríbanco, čóq za məsú saqátə, v štělážə so žéhnaná vodá, cvítje, hvážə n hvážíjə, pušəšanə zělí, árniqow hájst pa drúje reníje; u vělp se shránə túdə váha, píńa, žáqlə pa qáq cėwh, tám má hospodińa túdə svojé mére: an fraqəl má mávə věč qə pa $\frac{1}{8}$ l, an mäsəlc má dbá fráqəlnə, an pólč štírə fráqəlne, an firtəl dbá políča, tí nówə mäsəl dbá lítra, tí stárə mäsəl trí lítre, an šqáfəc 20 lítrow, an bírėń štírə šqáfce, anə súra šějst šqáfcu; an stár cánt má stú fúntow (56 kg), an fənt štírə únce; aná pėd je $\frac{1}{3}$ m, aná palcá má štírə pėdí, an vaqət pėt pėdí, an cól = 26 mm (qulíqər je páwc šróq), aná qváftra = 72 cólú, an črívəl je 12 cólú, aná pėst je pú črívla.

Híšo puqríva lasén címpər: pu délívə so pu zídə puvóžane pustrėšne, qə jəh věžíjə met səbó príčnəqə, pušėw pu qónca pa so na sléme pustáwlėnə špėrowcə, qə jəh věžíjə váte, na qtére so prbíte díle za strėho. Sléme je navádnə qráčə qə pa qáp tí délńė strańí, taqə da na tí vóží stránə anə strėhəca nastáne, qə se tēpəh právə; səděj címprějə túdə táce strėše, qə so na slémə líh táq dowjé qə pa pər qápə, vəndər pa je strėha na tēpəhe lípšə za puhladətə.

Na vfə (put strėho) so qóštə pa sqríne za žítə n móqo, sqríne za hvánte, pft, fáže, prějə, nėbú za məsú pa qvobáse, qóstnə pa umárjə za hvánte, póstale za děqlə, děčle pa utročé, tám se shrańújējə túdə díže, lasén cėwh (hráble, víle, qosé), qavówrat, motovívə, qáwcow stów, put strėho víšējə ránte pa štríčə za zělí pa za pėrívə šəšíta.

Z vrhá so na púněšný strán dúra na lasén ʔańq, čer má hospodína al domáče děčle róže, pusěbnə náhəlne, da čríz ʔańq dowtěj visějə, pa rožmarin, rózənqrawt, palónije, fúqsije, müčqat. Vélqə hiš pa něeme ʔańqə — na tó strán vrhá je napráwlan an címər pa zíd čístə du tēpəha sěže; v té címər pustávijə póstale za děčle pa sqrińe n qóstne za tí búlə hvánte.

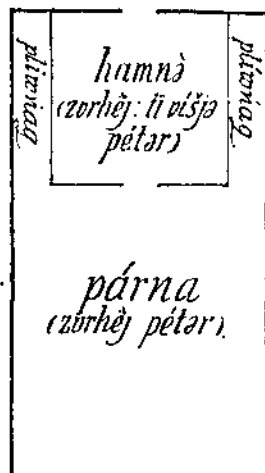
2. Sqəděń pa hlíw sta zmíram pud anó strého, zidan hlíw spodə lasén sqəděń pa zvrhěj mántle taqə na bríh prstáwlan, da se z ráwnā zapéle na sqəděń; čer pa tó qní mahóč, tám mórějə múst na sqəděń hortěj narědíta.

Hliw za hówjo žəvíno má wqlé nə wqlé pər mírah laséne jáslə, qtéram je žəvina s čětnímə utvězanə, bóq pa volə ból qúpěj, potlé qráve, potlé ávavə žəvina pa talétə. Čer ówčjā hlíva qněmijə pusíbe, tám je túdə qáq qót u hówjam hlívə zahraján, tó je qóc za wcé. Navádno so w hlívə túdə aní hlěwcə za mínənē qóniije pa qáqo brějo svińó, da so pu zímə na toplám. U hliw je zə sqědńā dowtěj naréd an lasén búrf (s párne w sám hlíw znótrěj, z ʔańqə pər párnə pa ud zúněj pər dúrah), da mřvo pa rizińě za žəvíno dowtěj měčlijə. Al je wmahóč, je w hlíw napělána vodə pu žlěbih al pu rórah u qorítə, pótinho al trúhvo. V qačám qótə je póstəl za hvápca (vovárja) n pastírja. Hliw má dbújne túdə trújne dúra, da se wžěj notər pa vən péle, pa věč vóqnu brəs hátru. V hlívə se putrěbúje: žalézne hnojné vile za hnúj pučədvátə n basátə, trávənsčə qórp, da se mřva nə rizińě žəvina rəznáša, šqáfə n truhle, da se vodə pa párěně žəvina dáje. Hliw je vělban al pa má lasén stróp; na té stróp al vělč je pudján lasén pód za sqəděń. Hliw nə sqəděń sta mántle še ambít táq dówja qə pa šroqə.

Sqəděń je lasén (sədəj včásə túdə zidan), címpər za strého pa držijə na wsáčomə vóhłə pa na sríde tí dělne strani zidanə fílarjə, met tímə pa so pvańče z díl. Tí věčə tál podə vzéme párna, qámər se snópje sparná, sváma stváčə, včásə túdə sěnú pa vótava. Prídə prət párnə, qój pər dúrah, je hamnə, uqlé nə wqlé z dílēmə zapváńqanə; na hamnə se vozí zvráčějə, tám se mřvátə, mašina, věje, žito rějtra. Zató je pód na hamnə

Páštəba

Sqədəń

naréd z ɣamlénc (z dbélah těsnú zvožanah díl). Za pvánčēmə pər stranih hamná je še něqī qrája, tó je háńq, qámər se správiǰə pléve, qáq ówčǰə fútar, svába vótava pa véǰəncə. Na sqədnə n hamnə se núcǰə: matlé, senéne víle, cǰpí, hráble, leséna vopáta, réǰtrə, tam stojí rězáwnə stòw na qosó al rězáwna mǰšína, vatnə mlín pa mǰšína za mvát.

Címpər na sqədnə lǰži na zídannah filarjah, čris té pa so pu délǰvə puvóžanə pustrǰšne, qə jəh pučríz véǰiǰə moční tráme. Ut pustrǰšən so pušəw na sléme pustáwlnə špérowcə, na té so prbíte váte, na híe pa dile za strého. Špérowce véǰiǰə laséne přičnəqə n pántə. Tudə stréha na sqədnə má na vsáčomə qónce tǰpəh.

Na tráme met párnə so pudǰáne díle, da se horó sǰnú, vótava, dǰtala pa qáq stǰne stváčə; tó je pétər, na qtǰrə se přide s hamná pu lǰjtrə. Túdə met hamnám je pétər, pa něqī víšə, da mórǰə mvatičə na hamnə cǰpí súqatə. Na té pétər se dí vótava pa dǰtala. Na pétərə se núca qopávo za sǰnú qopátə.

Blǰza hlíva so pustáwlnə leséne hlǰwcə za svíné, qáq lasén ówčǰə hlíw, q sqədnə n hlívo pa je navádnə prstáwlaná šúpa za stǰlo, túdə za drvé, hrašobó pa cápəlne.

Hrám je navádnə w qáq blǰžnə rób notər sqopán; notər se dí rǰpica, rónə, qolarábe, rǰtqòw, puqóplǰǰə se qolarábəne n qápəsne símənce.

Zrávən hlíwəw pa sqədnə má pávršqá híša še adən bəl dbá qozvá pa stəh.

Za qozú se pustávo štirə al pét stúžnəqow zarédama pu pét métru vsaqsabé pu qónce, zvrhǰj jəh véže sléme, qə nəsə anò vósqo strého. Vsáčə stúžnəq má pu šǰjst còlu narázən zylíčane vúqne, v qtǰre se wtǰqniǰə ud aná stúžnəqa du tí drǰá dowǰé ránte: to je brána; met špráne w tǰh bránah se upqváda snópǰe s qvásǰam prúta súnce, da se pušəší přǰj da se sparná al zmvátə. Túdə qáqa mǰva al dǰtala se v qozvá pušəší. Pu zimə pa na víhrad je qozú přázən.

Dbá qozvá vstrít pu štirə du pét métru narázən pustáwlanə, qə jəh véže pa puqríva an véləq címpər pa stréha qáqr na sqədnə: to je stəh. Al stojǰə na wsáčí stráne štirǰə stúžnəqə, se račé, da je stəh na trí bráne, pər patəh stúžnəqah na štirə bráne, pər šǰjstəh na pét. Pər srídə stúžnəqow so pučrís prbíte tráme, na qtǰre so pudǰáne díle; témə horə se právə: na stúhə, pa se stváčə qáqa sváma n stǰne, pu létə se túdə tí zímšqə voznína horə dí. Put stəh pa se zatǰhnǰjə vozí, pəh, brána, tá se zvoǰiǰə díle, ránte pa drúǰe rǰčí, qə se sprúte núcǰə. U bráne pa se upqváda snópǰe pa mǰva qáqr u qozú. Za upqváděne w stúhə pa qozvá se putrǰbǰje pudǰáwlnəq.

3. Vozní a. Vúz má pridná pa zádňá qónc (vsáčo z dbéma qolésə), qúpěj pa drží té dbá qoncá tri du štírə métre dówh rázbar. Rázbar je z anó žalézno jáhvó s tí pridním qoncám zəstáwlan, zádňá qónc pa se móre pu nám prid ən zát premiqvətə pa na nó vúqňo v rázbarjə — qtérah je věč — túdə z jáhvó prtfdəta, da je vúz délə bál qráčo. Tí pridná qónc má: qoráčo, na qtéro se pridə z anó jáhvó cú dijə vójənce (za qoňá al sámca vová) al vojé (za pár vováw), zádə pa sta ubá qrája qoráče zvézana s pówžowno, qə se prtisnə na rázbar; spodə je na qoráčo prqován lasén pudvús, squs qtérā hré žalézən áqs za qolése, zvrhěj pa je na pudvús nə qoráčo prbíta bvazina. Med bvazino pa pudvús se putisnə rázbar pa na vúqňo sqúz bvazino rázbar nə pudvús prtfdə, zvrhěj pa drží lih ta jáhvá robánc, qə lěži na želézni šínə bvazine, da se na hěj súče. Na qrajih má robánc zylíčane vúqňe za ročice. — Túdə tí zádňá qónc má pudvús, bvazino — vmis je putišnan rázbar — pa qoráčo, qə má na špicə pridə vúqňo, da se z jáhvó na rázbar prtfdə; robancá pa tí zádňá qónc něme, ročice se wtéqniyə w vúqňe bvazine. — Vúz má štírə qolése. Vsáčo qoləs má w sridə žalézno púqəšo, da se na áqs natéqne pa z ostniqam zatéqne, da dovə qna páde. Uqlé púqəše je laséna hváva, u qtéro je wylíčanah ané dasét lasénah špic, na té je zbitah pět pvatišow, qə jáh žalézna šína qúpěj drží.

Na táq vús se nabášějə áne dowjé rěči (pěni, ránte) nə se qúpěj zrajtlájə; za drobnějše rěči (sěnú, svámo, drvé) pa se dijə med ročice na vús še lějtre al pa hróte; lějtre sta dbí, pər vsáčí držíjə dbí γlih dówje smréqave ránte leséna cvěčə qúpěj pa se na vsáqo strán vozá aná táqa lějtra na ročice natéqne; hróte pa májə pu dbá spúdňa n dbá zvrhňa léγnarja (tí spúdňa so mávə wpóγňěňə), qə jáh laséne špritle qúpěj drzó taqə pər stranih qáqr túdə spodə, da se calé hróte med ročice dijə. Al je triba žáhowno, listje, šilowje, vris al méh vozitə, se dí na vús stělnə qóš, za šowdar, rěpico, répo pa trúhva.

Pəh je ánoftən bəl tópəltən. Tí tópəltəná pəh se právə mrjásc. Pridə má qolésnice na dbá qolésa; ut tte (an žalézən riňq) pər qolésnicah visə aná čětəncə, na qtéro se zahaqlá γrédəl. Tó je aná laséna qována štaňya, qə má dbí razóvənce, zádə za vsáqo pa je wylíčən nə wqován an lamáš s hábo, zádə pa so na γrédəl prqováne tri ročice. S tačim púhom je mahóče brázde prid ən zád vozitə, vsáqobrt se pər ubráčěňa pəh antqáj zasúče, da z drúho razóvəncə zamló ríže. S tí ánoftəním púham, qə má na γrédəlnə anó razóvəncə, án lamáš pa dbí ročicə, pa se mórějə brázde na whón vozitə.

Pu zímə, qə je saninc, se wprézijə za vəščějše vozňé saní, za téžə pa rtičə. Rtičə májə dbí močné qrəwla, spodə s šino wqováne, u vsáqo sta pu dbí pustranicə pu qóncə wylíčane, pučris pa véže pustranice pridə n

zədə àn uplàn; ubá upléna sta zvezana z anò močnó pa vósqo dílco, qə se práwə dúša — tá je w tí pridnə uplàn na sridə wylíčaná, na tí zádñā pa qována. Qrəwle so pridə z anò šprítvo zvezane. Na tí pridñe pustranice se na nárbo prtfdijə wójənce, al pa se s čėtnimə tí zimščə wójə prvėze. Na samé rtiče se za qráča wozné nabáše an délə líš (pėní, štánʒe, ránte), za na délə pót pa se na tí zádñə uplàn prtfdijə še žléjfe; dbí močnėjšə pa délə ránte (žléjfanca) sta pridə n zədə z upléna qúpěj zyličane, upléna ud žléjf nə ud rtičow se z jəhvó qúpěj prtfdəta, tí zádñə qónc žléjf pa se pu snėhə vlíče. Na žléjfe bášėjə: pėní, dile, qrájəncə, žamvínė; da se nabáše sėnú al drvé, se dijə na žléjfe še hróte; túdə se žléjfanca zvrťėjə pa notár ročice nabijėjə, da se nabáše drvé, sėnú, ləbérje.

Samútažnə saní so ʒlĩh táče qə pa rtičə, samú da so qrəwle drob-
nėjšə, nñh peté pa délə, upléna pa qníso zvezinə z dúšo.

Vówje saní so mávə močnėjšə qə samútažnə, májə túdə dówje peté,
čríz upléne pa je pu wsáčĩ stránə na qrəwle prqována aná štánʒa.

4. Mlin. Nájveč pávrščáh hiš má svojé mlíne, navádnə pa pu věč
hiš àn mlin qúpěj. Al qtéra hiša nčėme mlína, pa mélo w mútnə mlin
daje; mlinar méle za pvačívə, přėj je za dévə túdə móqo jamaw. Domá
nčir qna mélijə.

Mlin je anà ménšə zídana hišəca z laséno strého puqríta. Sqúz vúqño
v zídə pər wodə je wtėqñanə an močnú vratanə, qə má zúněj wodnə qovú
na hábe, al ha wodá spodə žané; al je pa wodá na vrh napėlána, ma qovú
qocə, da wodó vovijə. Na táq qovú je wodá pu rácah napėlána; čríz laséne
vsočė qozə so pu délivə puvóžane cesté, na té so pučris pudjánə tráqəlnə,
na qtėre pridėjə ráče, tó je lasén žlip, u qtėram wodá tačė. Vratanə se z
vodnim qolėsam súde, znótrėj pa je na nomə spét an lasén qovú, qə má
pu róbə wqúlə anə šėjstənrđėjstə du ósəmrđėjstə ámpow t. j. lasėnah
zobów, qə wbírėjə w laséno prasəlco n jo súdejə. Prasəlca je prtřjanə na
žalézno štánʒo, pu qóncə pustáwlanə na pudžívə, anó jaqléno pváto, qə
má na sridə jaməco za tó štánʒo. Pudžíva se vohqə premėqne al vzlhnə-
Žalézna štánʒa súde zvrhěj tí zvrhñə mlínščə qámən, qə je na nó trdú
prtřjan (láfar), přėj pa hré squz vúqño tí spúdñā mlínščā qamóna (lėʒar),
qə se nča súde n je trdú zadivan u lasén ubút, qtėrə sėže túdə wqlė tí
zvrhñā qamóna. V šíšqo sridə tí zvrhñā qamóna je žalézna štánʒa začėlaná,
da qovú žané; uqúlə šíšqə pa je vúqña, squs qlėro žítə z ʒotà dowtěj
siple. Hrót je laséna trúhva, qə dowtěj zmíram wóžə hratúje pa spodə
squz anó míhəno vúqəncə žítə pučásə vən spúšča, nájprej na nó vívəncə,
ut té pa met qaməne.

V ubúd uqlè mlinščah qamənow je an lasèn rór taqə vdívan, da zmlèta móqa vən pride pa w pútlo páda, pútlo pa trése trəsiwnəq, spélán ut prasólce. Tá pútla hré sqúz zapfto trúhvo, u qtèrə se móqa vən strése, na ġuní stránə trúhle pa prlízějə squz pútlo utróbə (hédave al túršce ušine) vən. U vsáčomə mlínə májə več pútəl; za tí lipo (pšěnično) móqo se vzéme aná hōšə pútla, da se məhqá móqa dobi, za navádno móqo pa aná rišə pútla — se dobi bəl razná móqa, za tí zádno móqo (utróbə ut přěj se še ambrt premělíjə) pa čístə rítqa pútla, s té se dubí še pólmel (mětíva), qə se že za žəvino punúca — tí búrnějšə lədí pa pólmel túdə za qúho pa qrəh vzémíjə.

Pútle pa májə v mlínah šelə w novějšah cájtaħ; přěj jəh nčí bú, zmléto žítə so šelə domá na sítə presjálə, da so utróbə ud móče vóčələ.

5. Domáča žəvina. Nájbol sə przadíva hospodár, da rėdí hówjo žəvino. Frávíjə, da sám sabé qráde, htúr mfvo prúda. V hlívə je ta žəvina utvéžaná pər jáslah z anó čětəno. Napája pa fútra se zjútrěj pa zvěčěr, al díva, túdə še upúne. Navádno je w hlívə pər šəšám fútrə: z búrfə zanasə vovár al qvararica vsáčomə hovédə an qórp rízíňə, talétam pa n nárče sėnə. Qrávam pa vovám, qə jəh pítějə, dájə pu zímə túdə párěňá: pléve ud žítə, drúb ud mfve pa mávə vótave nanóšíjə w párěňaq u hlívə, tó s qropám pupárijə pa z vodó pulíjějə n an dén pəstíjə, da se namáqa, potlè pa w trúhle pred žəvino pustávíjə, pu vfhə pa še z mětjó putrósíjə. Qráve pu párěňə búlə mówzějə, volə pa se pítějə. Včasə dájə qrávam túdə samó mēt (mětíva) tó je na pú zmléto žítə z vríwnim qropám pulítə pa mávə nasólanə. Vsáj vsáqo səbóto al qár přěj se dájə žəvínə (hówji nə drobnicə) léq, tó so utróbə zə soljó namišane; al je žəvina na pásə, se jí w ndélah nósə léq. Na léq qlíčějə hovédə: ná-ná bəwħa, ná ġirs, ná-ná minən ná l, ucé pa: sú-sú bica -sú-sú l

Ut svetá Júrja — al je dorə — al qár pa wsáj ut svetá Urbána (25./5.) pa du svínsvat se žəvina pásə; svétə Urbán právə páwrə; Tí sqfbə za držíno, jés pa bóm za žəvino l Pásə se nájprěj pu trátaħ pa frátaħ qār jəh má vsáqa híša pa pu hóstah, čěr má več páwrow pášo qúpěj; na jěsan, qə je vsé pusíčanə pa pupráwlanə, pa pásíjə žəvino pu sėčah, potlè pa pu znótrə, puprít hovédə, zádə pa wcé.

Anə dorə rájaná qráva se pu talétə qmávə pója, vohqə že w šějstəh ndélah, aná svábə fútrana pa puzděj. Qə se qráva pója, je bəl díwja, múqa, drži mlíqə, vóha pa se spėňa pu tí drúji žəvínə, aná qtéra qráva pa má tí tihó pójalco, da je še puznátə těšqə. Za pójéné se qrávam qúha hédja, dájə pójowca pa več léqa. Qrávo, qə se pója, žanó q bíqə, da na nó sqóčə, polé pa qrávo šítřə pu hrptə z mfzlo vodó pulíjějə, da přěj brėja ustáne.

Qráva nósə dbistupetənosəmréd dni, navádnə se rájta dbanštiradi ndil. Aná dorá mowzica túdə mət tím du šlínā mówze, aná svabějšə pa na pú bréja mliqə wstávə. Bréji qrávə qúhějə mávə žita, unénā séma pa zéli: doró mísu, šəntjánžovə zèle, qrabəlcə, vaŋjéləqə: pu létə se páse du šlínā. Qrávə se puzná, da přčěňa: vímən narášča, v sqləpə zádə se začné pudérat (upáda), zmíram bəl vāmpasta ɣratúje, vídə se, da talé štóqa v něj. Qə je na brištə, jo vāhtějə, da pumáhějə, qə stórə: pumáhějə vličə, qə se hváva pa tí pridne nojé puqážějə, potlé talétə nájpřej mávəlc pa nusnice ubrišějə, da sápo dobí, pratřhějə al prerížějə tráqəlc pa qri vən zmówzějə. Qráva talé ubléqa, v aněj vúrə pa pudoji. Puzdėj se qráva sribə: strěbne pridějə ž né. Břš qə stórə, al še přej túdə, se qrávə dá mávə wsólané mastí. Tí přve mliqə je zvə hustú pa rmanə, tó je zmləzvə, se navádnə sírət di. Pu talétə dubí qráva an búlə fútər pa tupú píte, náq vodó. Túdə s talétam se qráva páse, al je páša. Děli qə cíza, lípšə je tēli. Aná provésənca pa má navádnə cmávə mliqa, tədəj tēlijə búlijə qáqšne v mlicə namóčane žemle pa ajcə, al ha pitějə, al je pa za rėjo, jomə že pu štírnějstəh dnih nastáwłějə sənú. Taléte pučásə ustáwłějə, nájpřej, mántle pu šějstəh ndélah, jomə vzémijə tí upúněšňó mówžo, pu osmáh ndélah tí zvěččěřěšňo, pú dasatəh ndélah pa se tēli čistə ustávə ut qráve pa mávə búlə fútra z lédínšćim sinam. Aná dorá mowzica še zrávən tēlija du tréh lítru mliqa na dén dáje, qə pa talé ustávijə, dá deset du dbánist lítru na dén; tó je stawná (stowná) qráva.

Talé dubi jmé včasə že, qə se ut qráve pušəši al pa puzdėj, qə pást hré; jméne se dájějə nájevč pu fərbə; biwčqī žəvínə se račč: bájs, bájsa; črnī: prún, móri, morína, črnúli, črnúla; sivi: síwc, síwqa, sván, sóri (rmán vów), báwh, báwha (biwčqə-síwqast), ɣirs, ɣirsa (rmán al rděč), séməl, sémla (rmán), pírh, píra (aná blėdú rděča al rmaná žəvína, qə má pu hrptə an biw pás), cíq, cíqa (zahorévə rděča žəvína z bílím pásam pu qrižə), šéq, šéqa (rděčə pa biwčqə špřeqvasta žəvína, túdə: špřeqva), pláz, ɣélm, ɣélma (žəvína, qə má bívə čavə pa nusnice), lisa (žəvína z biwčqə liso na hválə), ríqəl, ríqla (rděčə al rmanə píqasta žəvína), róməl, rómļa, maróyəl, maróyla (pu hválə rděčə al čfnə našpřicaná); búdaž je pírhast vów, qə má zád zaqriwlané rojé; vovám z vėlčímə rojmi dájə jmé: jalán, al so prów šítřə: ɣáms, réhəl, an učídan hóst bəq se právə přčī. Jmé žəvínə večbártə spřēmēnijə, navádnə tədəj, qə júnce vozítə učijə; právijə, da se žəvína bəl rėdi, al drúje jmé dobí. Zató bə smišně bú, qə bə qəpəc za jmé žəvínə báru, qə jo qəpúje.

Tēli se pu anám létə junc, tlúca pa jničqa jmēnūje: tó je ávová žəvína, qə búrnějšə fútər dubiva (anó svábo mřvo pa vėč sváme). Júnce se ut tréh lit napřej za vová rájta.

Jničqə pu přvam talétə provésəncə, pu drújam talétə pa qrávo jmēnūjējə. Aná dorá qráva má du dasét talét, vėč pa túdə.

Tlúcija včasə še pər cizěja v anám misəncə al dbéh rěžujeja, da je najmėn bovən, al ha m vadá rížěja; rězár prerize móde pa ubá ajcá vən vzéme. Móre pa se túdə pu dbéh al tréh litah razátə. An rizan tlúci se potlé, qə vozitə zna, že vów jměnuje: aní pa pravíja, da je šelé pu štírah litah, qə qna rástə věč, vów.

Júnce (túdə búčije) učíja w drújam al trětjam létə vozitə, jničqe al qráve pa náq; navádnə jəh učíja vəhréd, začnó na ndiw svetá Hrahorjá, da qáq hnúj še júncə rəzvázíja, vórjěja pa že voló. M vadá júncə mántle q anómə vovə w jəhú vézija, da se nawčí hvavó vsoqə džžatə, sám jo čvěč u tlé təši; túdə je sámca téži nawčítə, an qtěrə se dówhə qna pudá pa je vélqa mártra ž ním. Pər tām júncə navádíja, da na „j'ějs“ al „j'ěj“ naprěj hré, na „vóha“ al „vó“ ustáne, na „j'óra“ na lívo strán hré, na „dóvə“ na právo strán, na „šti“ zádeňščə, na „stópə“ pa, da na strán stópə; prhánejə ha z ostnám, to je anó dówho pálcə, qə má pridə žalézno špico.

Věze se an sám vów (júnc) u sámcovə jəhú, dbá qúpí pa w jəhú za pár (tópəltnə jəhú). Na čavə med roji se vovə najprěj puvóžə pudəš, na pudəš pa prvěze jəhú; sámcovə jəhú má na vsáčam qoncə an lasén háqəl, qə se júncə med rojmí pa wšětə dovə prtísne pa z rjamnám čris pudəš pa na roji qrižama prvěze; na vsáčam qrájə pa má sámcovə jəhú še anó nárbo, qə se squz vúqno w vójencah vtéqne pa s préylíjam zatéqne, da vən qna páde. Jəhú za pár pa má za vsáčə vová dbá háqəlna, da se təq věze qə pa sámcovə, na sridə má pa zyličano vúqno, na qtěri vísə lédrasta rós, da se squz yličəncə qráj vojěta wtéqne n túdə s préylíjam (cveqám) zatéqne.

Na járm hówje žəvínə v Rútah qna wpréjja.

Dróbənce, vovéc pa qús, so včasə vélqə věč pu Rútah rėdilə qáqr pa dondoněšə. Právíja, da je pər Strúharjah čěj qəděj an sám pávər bíw, qə je hówjo žəvínə w Qrnícə pásu, na pvanínə, čěr je donəs Avównəq, je ávovo žəvínə v uhrác zapéru, za wcé je w Strúharcə pa na Ówčjam Vrhá, za qozé pa w Qózjacə mów pvanínə; ríqu je: mám trí stú rohačic, sám zlóděj pa věj, quliqə holic. Té pavər je štíram sínám štírə hiše pu-stávov: Jáqíja pər Jaqópə, Lipěja pər Ulipə, Márqějə pər Márqə, Andréj-čəqə pa pər Nějčəqə; tam, čěr so ávovce stále, je pa túdə Avównəq nastáv. Səděj pa mája pər mávə qtěrə hišə še qozé, zató qə na pášə čvěč šqódjěja m vadice uthrízněja pa se vsoqə pu driwja spěněja, da vršé dusěžija.

Qozá se ambrt na létə, na jėsan uqúlə svínsvat pšsqə. Právíja: „da bə le pššow prelúbə svét Róq, da bə pšsqow qózo póql“ Təděj jo q póqə spəstija. Potlé pa nősə štírə misənce, da w posté ambrt aná du trí qozlíčə stóra. Póqíje pa qěze že v anám misəncə ustávija pa mėsárja dájə, qār jəh za pléme qna pəstó; potlé pa qozó zjútrěj pa zvěčěr mówzija, al se páse, al je pa w hlívə, pa tribártə na dén. Qozá dá du tréh al štírah lítrow mliqa na dén; pravíja, da je tu mliqa pusėbnə dorə za čəvəqa, qə má déro.

Mówze se du vínaht, qə spét bréja ɣráta, al náq pa cavó zamó mávə mliqa dáje, da spét na frišan fútər pride. Qozé qlíčějə: črnica, jahódəca, bóbła, pásana, šiqana, špihvara, hámzara, provésənca; na léq jəh pa qlíčějə: qéza mója, mója písana mójal V hlívə jəh fútrějə qáqr ucé.

Vovéc še donós v Rutah pracé rėdíjə; včasə so jəh pər tí vécah híšah du petréd prezímə, q šənt Lípšavám sėmnə pa so jəh še w tí Duliní Qáplə ané dasét du dbájstə z Jezérščā, Obírščā pa s Qórt prqúpə. Pu zímə májə ucé navádne w howějəm hlívə v anám qocə zahrájané, pər anáh híšah pa w pusėbnam ówčjam hlívə; právjə, da ówčja sápa šqódje qonám pa svínám. Fútrějə jəm pu zímə qáq svábə sėnú, qə je z vrísam, črníwjam, qvócėmə ud browjá al cveqámə namišanə; na vsáče trétje létə upsėqújějə búqave, lisqave, jásanave pa jáwrave véje n jəh u véjənce zvéžijə, al pa pėrje ut tā driwja vsáq létə učohlájə n pušəšijə pa pu zímə ucám dájějə; túdə jəm fútrějə zjėdə, qə jəh žəvína w jáslah pəstí. Fútər dubijə ucé zjútrěj pa zvėčér, tədėj se túdə napájějə. Vəhrét qmávə pu svičəncə, al so qulč-qěj ané qopnice, jəh spəstijə na pášo, da tí stáro trávo pa hówje pujjjə; čriz núč pa jəh še quliqər mahóče dówhə w hlíw zapėrijə zavólə pŕhe, qə je pusėbnə dóbər hnúj za rəš; bəl pa se ucé wpitějə, al jəh squz létə túdə pu nočə towné pəstijə. Pər vsádomə trópə je vėč mrqáču, táq da pride mántle an mrqáč na pėtníst uvéc. Pásějə se na svabėjšə pášo pu robih pa rábrcah, qámər hówja žəvína qna hódə; čěr se wcá páse, tám hovédə néme qěj uhrəznətə. Rade pupásějə qrazazóboc, anó trávo w hóstə, na jėsan pa se pu hóbah rəznasó, da jəh pastir tėšqə qúpěj drží. Na páša má an vėčə tróp túdə vėč zvonców; zvonc dájə navádne aní vėčí pa bəl prídni ucə, qə je že hmájne navájanə pa w šqódo qna hódə. Mrqáč qna dubi zvoncə, zató qə se čvėč uqúlə jáha. Strížějə ucé vəhrét, prėj da jəh na pášo spəstó, pa na jėsan, qə jəh zapró.

Qə je ucá an létə stára, se vohqə že nónə, al je rájanə. Hónijə se ucé navádne jėsėn, da májə vəhréd ahńétə, pu ahńétə pa w štírah mísəncəh spét vohqə, da stórijə pu dbibártə na létə. Ucá nósə štírə mísənce, stórə nájvečbártə sáma na páša, včasə túdə dbójčqe, pa ahńé ané tri mísənce dojí. Včasə so wcé, qə so uddojíle, še mówzlə pa z mliqa sər davélə, pa za tó so móhle bítə ané pusėbne, močnějšə pa túdə ráhlějšə ucé. Mvadé mrqáčijə, qə so ané dbá al tri mísənce stərə, navádne že rėžujějə (ájce vzėmijə) al pa ub létə (lítnaq) tlíčějə t. j. žile pər módah pratísnejə pa pratlíčějə, da se ájce wšəšijə; tó so potlə qaštrúnə. Tu dévə uprávə rėzar al pa qáq pávər, qə se na tó zastópə. Qaštrúnə se bəl rėdíjə, začnó jəh že pər svetám Jáqopə (25./6.) za vėčə hostnijə qvátə: sanasėqam, q žétlə, za sėmėn pa na žėyníńė.

Pastírjə qój anám ucám jmėne dájějə, navádne tėstám, qə zvoncė nó-sijə, pa táčam, qə jəh večbártə qlíčějə, al u šqódo hrėjə; právəjə jəm: bėla,

čfna, črnúla, bíwqəca, maróhəlca, šéqa, mázana, pláza, sívara, črnéwqa, činqəlca, qomélca, malínca, vjólca, róža, hártrožá, náhla, rəhla, zécla, hámszara. Na léq qličějə ucé: sú-sú, bəqa, sú bíca, su mója, mója!“

Túdə sviń zředijə pər pávršcah híšah qulíqr nájveč mórějə, pu šějst du sédəm, pər tí vécah túdə du pétníst. Svińə se nájvečbártə na jésan — pa túdə pu létə — yúqa; tədəj qnoče jéstə, néma puqója, qrúlə, rúqa žlémprqə pa dūrə. Žanó jó q mrjásca, da na nò sqóčə al jomə ustoji; vélqə jəh vérje, da má prasica antqáj qóniju, qulíqr je vúra, qə mrjásca sqóčə — nájveč dbáníst. Za spúščəné mrjásca se rájta antqáj qə pa za sqáqəné bəqə — an samútažnə távarh u qóštə za nā sanasəqa, al u dnárjə al pa da se uprávə. Svińə nəsə šějstníst ndil, qə je na brístə za puměčváne, jo šé bəl váhťejə, qə pa qrávo — aná qtéra prasica vsé qónije pumori n sní, qə jəh puvťže. Puměčle nájvečbártə pu ósəm du desét qóniju, mēń al věč (du šějstníst) pa túdə. Qtéra svińə qnéme dovəl cizijow (ma jəh na páre pu ósəm, dasét, dbáníst, štírníst, túdə šějstníst), potlé mórějə těsté qónije, qə qna prídějə q cizějə, pusibe s tútəlnam pa mlíqam hór spráwlatə. Navádnə pa že pər mihəni qónəca hlédijə, al má věč cizijow, da jo za pléme pəstó — rájta se, da táqa túdə věč qónijow vtže. Mihənim qónijam mórějə že tí drújə al trétjə dén s pusébnímə qlíščəmə zubí puščípat, al qár svińə húda yráta, qə jó pər cezáńə hrízějə. Qóčije nájə, da cizějə pét du sédəm ndil, pu dbá du trí mísənce pa túdə. Pučásə pa jəh ut svińé ustáwłějə; žé qə so ané štírníst dni stárə, dubijə zrávən cizėja mávə qrúha pa žyáńqow u mlícə, qáq səhú puvájanə žítə, da ha hrúpějə, puzďěj pa žyáńče z utróbə, preqúhane utróbə, pólmel u žúpə, sqúhanə rónənə pa qápəsnə pérje; qə so ané štírə ndéle stárə, túdə sróvə pérje, pu zimə pa qúhan drúb ud mťve al pléve. Qónije rěžújějə že, qə so qəq mísənc stárə; prarízějə jəm mošěncə pa ájčějə vzémijə. S tačá qónija je potlé prašəč pa se bəl pita. Qə so qónijə ut cizėja ustáwłənə, jəh za dúm ubdržijə, qár jəh vóčějə spətátə, qár jəh je pa věč, pa prúďějə. Svińé na pášo nča spúščějə. Držijə jəh u svínšcah hlěwcah, qə stujiјə pusibe al pa w hówjam hlívə. Fútrějə jəh tribártə na dén s toplim pitjam, u qtére je sqúhana rípəncə (zəsiqane qolarábe, rónə, mэрəlnə pa pérje ut tā), pu zimə pa pléve pa tí dróbnə prerějtran drúp, zá máwžəne jəm pa vtžějə pu létə mávə fríšne tráve (múrave), qěj ubírěna (pérje ut qápəsa, qolaráp, rón), plóčje s tráwnəqow (sfpje, táca, pətána), vəhréd nasmúqějə túdə pérje z búqale, límowca, lišja pa tó sqúhějə n z utróbə putrósija. Svińé fútra navádnə hospodińa, čer pa májə dbí déqle al věč, je pa aná za svińarico. Prútə jésənə, qə vročina yěńúje pa qə je rěpica zrėva, začnə svińé pətátə, dájějə jəm sqúhanə zádńə žítə, túdə zmlétə, da je mét, rěpico, qolarábe, rónə, mэрəlne, na zádńe túdə turšəco pa hějdo sqúhano, pušəšano al v mét zmléto. Bəl mvadé pa na pú pitane svińé qólijə za prúlinče že pu svínsvatah pa q vínahtam; prú-

línq qnéme vélqə špahā, qoncé mäsá navádnə nasolijə pa pušəšijə, néqí túdə w qvobáse (s qaštrúnávím mäsám) pudívějə. Na bóh pítane sviñé pa qólíjə šelé w púste pa w posté, špáh pa za zabíw pa zásaqo pudívějə. — Sviñé qlíčějə: nóní sí sí, qóčí sí!

6. Jědí. Nájveč se pují na páwrah qrúha. Qrəh zamísə hospodiña w nəščáh navádnə z móče, qə se změle s tréh šqáfcow rží pa nā šqáfcə jač-měna. Včasə, qə je zvá hadú bú za qrəh, so túdə owsén qrəh jědle; táq qrəh je bíw vás črn vaděta, še wtróbə so zrəvən blé. Al je aná sqorjəca bəl druptína qomə na tlé pádva, jo je šitrə pubráw, tribártə pulúbu pa pujidu. Pud Wyrízam u Pódnə je aná seča Poháčarca — tá je bíva təděj, qə je váqota bíva, za n šártəl puháče pradána. — Za qväs má hospodiña mávə pušəšanā těstá ut přějšné pěče; te qväs zvěčěr namóčə pa z móqo zamíša n na topú pustávə, da čríz núč ščípnə. Zjútřej zamísə móqo w nəščáh s tím qvásam pa vodó, nasolí pa mávə čəmóne zrəvən dí. Qə je těstú zamísanə, puqríje nəščé, da ščípnə pa hré qrúšno pějč rəznítət; ščípnənə těstú pa puvála w hlěbe n štrúce. Vsáq hláb dí v uqróhvo sváməncə, štrúco pa w pudówhlasto, pa svámənce na toplám pəstí, da těstú spət pučásə ščípnə. Qə je pějč dovól rəzníčaná pa hlěbə dovól ščípnənə, jəh hré hospodiña vsájat; přěj s pějčə vóhle puhərbva n papéw z umavám ut hówja (smrəqavā, jědvavā, bóravā) pumadé pa aně špáne přžjə, da vídə vsájat pa da vírnám dúšam pusvítə (qáqr se na hrobáh vúčə přžjó). U vsáčə hláb zaríže trí rějsé, qə se na qoncíh dutíqvějə, túdə v štrúce tribártə pučríz zaríže, da se těstú rájšə prepačé pa hlěbe n štrúce z vopárjam u pějč zrównə. Qə je qrəh vsáján, ha z žěhnanó vodó puqropí, narědí z vopárjam ud zúněj qríz pa vúqno w pějč s plahám zavézne n anó vúro pəstí, da se pačé. Pər vsám tám dělə hospodiña žəbrá, túdə še polé, qə qrəh s pějčə jémle. Qə pa tí šlínə hláp vón vzéme, vřže prəw šitrə aně dbá poléna al věč u qríz na srít pějčí, da tí ríwne zyáblanə dúše (qə so se na ɣolí pvátə paqlə) horó sédlíjə pa da se jám trplěne ulájša. Htúr potlé tí přvə w šíšo príde, jomə dá qržəč (štrúco zasúžə), al je putrəbən bəl qní, bóde hróf al an búrən čováq, žanstvó al móš al utróq. Qaqá žanstvə že ud dělač ub-vóha péqo pa že právə, qə w šíšo stópə: „dorá srěca, me štrúca čáqal“ Tí přvə qřzí ud ané pějčə se móre prevomítə, náq prerazátə, za spomín, da je túdə Jěžəš hlěbe vomów pa náq rézow. Přěj da an cíw hláp, qřzí, štrúco al šártəl načnəš, mórəš z nožám čríz tí spúdno sqórjo tribártə qříz narědíta.

Qrəh se puqazí, al je móqə zə scímłanā žíta zmlěta; təděj je qrəh špíntast, srodíca se qna prepačé doró pa mázasta ustáne. Al je pa w móqo túdə usqənc zmlět, dubí anó pvavó fárbo. Čísow pa pustáne qrəh, al se těstú zə čvēc vrěčím qropám zamísə al pa, da je qväs cvěləq, móče pa

bòl mávə. Al se pa pějč cmávə nitə, se tí spúdnə sqórje túdə špənt prime, tí zvrhna sqórja pa ut srodice stópə.

S grúham vsáčā puhostijə; pusébnə baráčə dubijə pu šisah máwžəno grúha pa še qěj za prhrəznətə. Včasə htə méšo za qačim rájnīm pváča pa uznanətə ná, da se bo qrəh děliw: tədəj hospodár al hospodiňa pu méšo pret cěrquvijo s qórpa tála štruce al qrajčəče hlěba ti búnam, da za tí rájnā žəbrájə. Tí búnam se qrəh túdə tála, qə hospodárja al hospodiňo q puhřébə nasó, na ósmə dén pa pər cěrqlə; vsé tri dni pret svinsvatə zarédama hódijə qržárjə pu šisah qržə pubérat, zató jəh vsáqa hospodiňa za té dni vélqə spačé; v Səlah pa dělijə tí šliňə dén pu dbá qřžija, aná ržėnā, aná pa pšėničnā. Na Húrah pa hódijə na döpəst svetá Frjana (3/5.) púbə ut šise du šise pu béro pa právijə: al qna bóte dálə ájc, pútra, žmawcā, qrajčəčow, qna bójə qráve mówzle pa náq qúre ájc nasləl

Zrāvən qrúha na páwrah nájveč žəvijə ud mliqə. Mliqə pumówzwe qravarica w žahtár tribártə na dén — al so qráve na pásə pa qój zjutrěj pa zvěčér — ha nató s cėdiwqo precidi pa w písqre n riňe nalijə.

Mliqə se pijə sróvə al zvrjaná al pa se riňe pəstijə na toplám qrajə, da se sčisa pa časóvə mliqə ji.

Prěj pa se mliqə navádnə pusnéme, za smétane pa w piňə púter zméde; vodá, qə ustáne, se právə zméče; navádnə se pupijə al pa zmétqava župa ž né sqúha.

S časalá mliqə se sár diva; pusnətə časóvə mliqə se q pějčə na tupú pustávə pa taqə, da qna zawřéje pa da qúpěj pride (da se usirə), na tó pa se squs coto precėdí, da srótqa vən stačė, notré pa sár ustáne. Sár se s poprám (papriqo), čəmėno pa soljó pumiša (dów narėdi), tó je polé zábu, pa w písqrə hránə; al je zábu zvə stár, řniw řrátə, tačė ani zvə ubrajtjijə.

Srótqa sė dá svínám; včasə pa jo hospodiňa še na vohėn pustávə, da zavrěje, polé pa spət squs coto precėdí: v cótə ustáne sqúta.

Al mliqə ščəpi pa čřiz řré, qə se qúha, se račė, da so tí vérne dúše žějne.

Hospodiňa pa vřže w vohėn túdə ut tí drújah jėdí qáq qónčėj, qə jəh sqúha pa račė: Búh se usmilə čřis tí vérne dúše. —

Qáša je w stópah upəhánə prosú, pər Drávə právijə jayličə. Qáša (jayličə) se sqúha w mlicə, pud žúpo, túdə se sáma qáša zabilə, di w qrvále qvobáse, qvóčne qrápe al za řódlo.

Posvám dájə pu pétbártə na dén jėstə: qosiwco, vožəno, vėčérjo pa máwžəno dupúna n pudėňə. Včasə pa so poslə samú pulėtə dubivėlə máwžəno, raqvə se je: svətə řurə (24./4.) prnasé posvám máwžəno pa vzėme vúč, svətə Mašow (29./9.) pa vzėme máwžəno n prnasé vúč (da se pər vúčə diva). Donəs pa se máwžəna dájə pu zimə n pulėtə.

Za qosiwco sqúha hospodiña navádnə žyáñce, šəšé (drobéče) al zabilanə, túršče, héjdave al jačménave, zrávən pa dá zvárjanə mliqə, pužyáno al pudmétano župo, qofé, qápəs al ríbanco.

Za tí dupúněšño máwžəno se dá qěj mřzlā, navádnə an qos qrúha, zrávən pa časovə mliqə, túdə qofé; za moštívə pər taščám délə (zvastə pər séčə) túdə špáh al jétrne qvobáse pa mávə žyáña. Za máwžəno puděňə: qrəh pa sröv qápəs z volějám, vsólanə rětqow z volíjam, zábu, časovə mliqə, qofé.

Q vozəná se dáje navádnə dbí preqúše pa qulíqr mahóče vsáq dén qěj drjá. Pu tribárto w nídelə (v ndélah, torčah pa čétrtčih) məsú frišně al səhú, zrávən pa sováta, hrúšqow móčnəq al vróštane hrúšče. Pud məsəno župo pa se dáje fodráño, núdəlne, žyáñce, rájs, qášo. Tí drúje dní pa prpravə hospodiña qěj válěňa (ud móče): qnédəlne, qrápe (qvócne, sírne, ščiple, na sápo al u qrópə qúhane), núdəlne, štrúqle, qúhəlne, búhtəlne; qróp ut tá válěňa pa se zabilə n mávə qrúha pudrobí, pa se dá za župo. Túdə se dáje za vozəno žyáñčə pud mliqam, za tí drúho preqúho pa sováta pər časáli smétěna, pər volějə al pər zásěčə, pučísane hrúšče al pučísan fəžow, qumarce pər mlícə.

Za věčěrjo se dáje navádnə túdə dbí rihte: nájprěj qəqo župo (pudmétano al pužyáno) pa še qəq rícat, fəžow (pučísan, zabilan, pužyán) qáša al núdəlne u mlícə, fodráña pa calé hrúšče, cőtí, přdaš, hrúšqovə žyáñčə,

Sěvída se pu létə še drúje jědí dájiyə, qəqr sádažə duzoríjə: qolarábe. rone, stróčje ut fəžovə, čəžána (ut háwbəqow) pa drúje sádje. Qədər se qaqá nóva jít tí prvobrť prnasé, se jětco adəndrjá za wšéte cúqějə pa račó: da te qrí qna napně.

Q vínahtam al u púste se pər vsáci híšə uprávíjə qulíne. Məsár (al hospodar sám) zaqóle néqí pítanah prašiču, jəh uyára u bánə, da hárowna (dváqə) ut qóže hré, pa rəzříže. Plečé pa tí véče qoncé məsá močnú nasolí pa w šqáf zvóžə n s qramníjo (smólave hrálce, popər, ímbarh) putrósə; táq nasólanə məsú pəstí štírništ dní du štírə ndéle (qəqr so qoncə dbělə) u šqáfah, potlé jəh pa w ɣlístə səšít uběsə. Špáh se s qonców umájə, zə saqávam u saqávəncə rəssíqə pa w žaléznah pənówcah pər vóhňə spəstí; čista mást se právo žmáwə pa w díže shránə, mást s hrúmpémə pa se právo zásaqə. Néqí məsá se drobnú zříže pa w məsəne qvobáse pudíva. S tí bílā drobá (pluče) pa s qóš, ušét, ríwcow se narədíjə jétrne qvobáse, s tí čfnā drobá (jétre, slazanə) n qrví pa qrvále qvobáse. Srcé pa lědvíce se w zabilə vróštíjə (= qróž) al pa s pužyěňám spačó (= práža) pa sprútə pujíjə. Pər qulínə se narədíjə túdə máwžəlnə: v mréno se zavíjə búla ud rájsa, rícatə, pupárjanə puháče, məsá ut hvále n ud ušét, pa vsé se s qramníjo putrósə. Qlóje, ríwc, ušétə pa məsú s hvále se sqúha w časəvo župo (áj-mohc). Qrvále qvobáse se qój, qə so narét, sqúhějə, ž nöh se zabilw vən

sqúha, qtéra túdə póqna, da je qròp pròw hóst; té qròp se pulijè na pu-
vájano móqo (qàqr pər žyáñčah), tó je potlé γódlə, qə se zabilə pa jí. Vsé
tó pujijə navádnə domáča, sviñarica dubí še svinšča rép.

Qulino so wčásə pušilələ tí nájblížní žváhtə. Qotrəm pa qačòmə so-
sédə: mäsú ut hrptá, mäséno qvobáso, máwžəlne pa qrvále qvobáse. Pu-
vábələ so túdə qáče znánce na qulino pa jəh puhústələ s tím, qār se je
sprútə spaqvá al sqəhövə. Za hēc je túdə htə pršow pa zawpów: Smo
sləššələ právətə, da ste prašiče dávələ; náj bo prášəč al prasica, mənè slíšə
qvobasical — Baráčam se za quline anó qlójo (nohó) wbúhajmé dá.

Za vínahtə spačé hospodína na qvátrotnə pétəq míznaq; dbá rzéna
hléba pa aná pšeničnā. Té qrəh pujijə na svéte trí qralé zjútrěj ldi n žə-
vína pər híšə.

Na svét vačər pred mētəno se puji qoláciija; aná postná jit s qrápov,
qvóc, čvéšpəlnow, črišəñ.

Fáncutə se spačó na svičəncə, na pəstnó ndělo pa na púst. Včásə so
na púst pustavələ na mízo w šíšə talir s fáncutə pa qulino za baráče. —
Túdə pu létə se spačó včásə fáncutə za vožəno posvəm, al jo je qəm dálč
za něstá.

Šártəlnə pa qrájčəča se spačó s tí bile móče za vélqo núč pa q žéhni-
nám; na Božjá talésa, na fárnā patróna pa na cěrquownə žəhnəváne.

Tášqo pòšlijə qótrijə q vélči nočə (na qrstəncə puděňə) těstəm utro-
qám, qə so jəh pər qrstə dčžələ bəl so jəm bírmo zavézilə; tášqo nasé
navádnə qotřca w lpəm qórpə na hválə, lpú puqrítam, notər pa se dí:
šártəl puháče, pufárbane ájce, fije, rožiče, pumaránče, cúqrije pa drúje
žéhnié; q tí přví tášqə se dá utróqə túdə hvánt, u šártəl pa n srabrn
dnár zatéqne. Daqléte pòšlijə q vélči nočə svojám púbam qrájčəče (pésəm
pojé: Rájat me pélə pa féjst pusqočə, saj sə qrájčəč qój snidow q vélči
nočə), v Sélah pa „madvéda“ tó jé: qrájčəč, čiqəl, cəqáre pa qěj drjá
dorá. Poslə dubijə za vélqo núč zjútrěj (za qosiwco) an šártəl puháče,
žéhnanə qvobáso pa néqí mäsá n hrána; túdə upúne q vožəno se dá za
nó prequho hránava žúpa za spomin, da so Qrištəšə dálč jésəh pa žowč
za píto. — Túdə baráčam se q vélči nočə dá za wbúhajmé ud žéhna (šár-
təlnə pa mäsá).

Na Šəntflorjáne se w žmawcə spačó šnite še zə šártəlnə ud vélče nočí.

Na Šəntáwfarče (17./5.) jijə túdə pər nájtiriwnějši bájtə mäsú; račé
se: še təč tíča sní al drháčə mäsá qna dubí! Túdə právjə: na Šəntáw-
farče wsáča jazəq qúha, htúr ha má, htúr ha néme, pa svojá qúha.

U qriše pa právjə, da se mórějə rájžəlnə wmitə „da se čřví qna za-
radó“ (tó je smíšnə puvidanə, vsé tí səhú mäsú se je že pujédvə).

Na nó ndělo, qáqr je cěrquw žéhnanə bíva al pa na fárnā patróna,
májə w fárə žéhnié; vsáča hospodár puvábə žváhtə, zaqóle aná qaštrúna,

hospodiña squha zjútrěj čepěncu, za máwžəno prprávə časávo žúpo, za vožəno pa fríšno žúpo, dbújəno məsú (qúhanə pa páčanə) s cúšpajsam, navrh pa ti bilə móčnəq.

Ti bilə móčnəq so wčasə ból u častə mėlə, dálə so ha q žéhniňam, pər hoscətə, na ndélo pred mávo hospófəncu. Prprávə se: v pútrə se wróšta w mlícə squhan rájs z žémliťmə nə ajcám namíšan, notər se di nējī cvěbu, pu vřhə pa cúqər nə címat putrósə.

Na šənt Lípša (1./5.) pa na qřəsné jútrə se squha za qosíwco čəpěncə: časáva smétana se zawřéje, da máščo vóče dajátə, nató se pa mávə pšəničnə móče notər zamíša. Včasə se je čəpěncə túdə za puhostváňe ból častə dajáva pa ból ubrájtava qáqr pa məsú. Za hústə narədí hospodiña túdə cvřtje z ajc.

Na dópəst svetā Frjána (3./5.) hódijə w Sélah pa na Húrah púbə pu béro pa pər vsáčī šíšə právjijə: Al qna bóte dálə ajc, pútra, žmawcá, qrájčəčow, qna bóje qráve mówzle pa náq qúre ajc naslè.

Dbá dní pret svínsvatə hódijə qřžárjə (ríwňə utrocə) pu šíšah qřžé pubérat, da polé žəbrájə za tísté, qə so qěj dálə. Táče qřžé so wčasə hólcarjə pu dbá qrájcarja za qřš puqúpələ, jəh na šníte zrazělə pa na sqrelə pušúšələ, da so jəh pu zímə put qáqo pužyáno žúpo pudrúbələ.

7. Dəvə na páwrah. Vəlqúst ané pávršče híše se w Rútah duvóča mántle pu tám, qulíqə hováđ da vrədí, pər Drávə pa na Húrah pa ból pu tám, qulíqə bírnov (rži) pusjáňa da má; najtívěčə híša vrədí dbájstə du štírəndbájstə hováđ pa má du šəstrəd bírnov pusjáňa. Tácah šíš pa je mávə. Navádňə preradó šějst du dbáníst hováđ pa májə du trdėjstə bírnov pusjáňa; aná táqa híša móre mėtə hvápca, dějvo pa pastírja, al je věčə, pa túdə věč. Al pa má aná híša qój antqáj hrúnta, da se brés pusvów vohqə ubdíva, se račé, da je qájža. Qájžlarjə rədíjə navádňə anó qrávo, qáqo jničqo pa še qáče qónijə n pumáhějə pu létə páwram pər délə (hrějə w távarh za pvačívə, al za qáq prpúvəq, navádňə za rěpíco) al pa hólcvijə. Samútažné lədí pa so těstə, qə še svojě qájže qnémijə, jměntújējə se túdə ófarjə (ófarce); da vrədíjə qáqo qrávo al sviné, vzémijə hrənt u štánt.

Hospodár pər šíšə je móš, pu nám érba tí starějšə sín, udúva pa dubí áwcah pu smřtə. Včasə pa móž žanó túdə na sléme pusadí, t. j. pu svojí smřtə jěj šíšə zazěňə, da jo oná puérba.

Pu zímə. — Pávər žəví ut tahá, qár na púlə pa pər žəvíňə prdíva. Prpúvəq na púlə pa se rowná pu vraméňə. Prehovór právə: Qáqršə lđí, táqə vremél — Qə je Buh svít ustvárju, je vsám stvarém svojě dəvə sqázu, větróvam pa nəč. Zató so ha větrə bārələ: qáj bómo mí davělə? Búh je djaw: pu lđih se rownájte qáqr lđí, taqə pa ví dévitel Větrə se tahá

držija; čer je adan, je brš ti druja, tretje pa štreta zraven, pole pa hreje čriz adan drja n se vojsqujēja.

Vetře pa divēja vremé. So doré pa zlaht túde, prnasó šušo pa dáš pa snih pa tóčo. Vličēja ut vsáh štírah straní: Horínc al húrnaq je domá na večérnam qráje (zató se túde večérnaq práve), ti mřzla al sušo vétar na púnočnam, qriwc al dówc na zjutrám qráje, jeh pa ut púna vān hré.

Vetřová se met sǎbó vojsqujēja za ubvást, nájbol pa jeh prúte vsám ti drújam. Al je vojsqa prów húda, putázije vétre zǎ žéhnaním papévam ut pépěwnice, qǎ ha putrósíje pu púle pa uqlé šís, da vétar címpre qna třha.

Pusébnǎ se vetře dájēja na svétā Matěwža jéséna pa na šant Józofovǎ z víhréde; qtěre vétar na té dní zdrži, té má potlé za pu létā napřej ti véče ubvást (ut svétā Matěwža čriz zimo, ut svétā Józofa pa pu létā).

Jeh diva hǎdó vúro, prnasé puléte dáš, pu zímǎ snih, zmíram pa žané mǎhlé, da se včasǎ prów čřne ubísěje z níběsa pa da ubváq pǎqne n pu-vúdeh nastáne. Júhǎ so vsǎ ti druja vetře nasprútnǎ; nájbol pa ha řeshána horínc, qǎ júha pušǎši, al je močnejšǎ; al pa jeh horínca premáha, hrata svábǎ vremé.

Horínc hrábǎ júha ut stráne, da vrtínca nastáněje n sěnú qvišqǎ ud-náša. V táčomǎ vrtínca je zmíram qáq cóprnaq, qtěrá prežanáš, al nóš tóti vřzaš. An hospodár je na svéti Horé v aní tabérnǎ vídu na mízǎ svoj nóš, qǎ ha je w táq vrtínc zahnáw; qǎ ha je uhlédvow, jomǎ je qélnarca raqvá: té nóš je nášomǎ bířta uqú staqnǎw.

Horínc je dǎbǎř, navádnǎ sáh vétar; al pu tlíh vliče, túde dáš prnasé, al vsoqǎ hré, pa na níběsǎ zasmója, da je pu večérǎh pa jútrǎh vsé rděčǎ. Račé se, da bo lpú vremé, al horínc zasmodí; tǎde j túde sváno narědí. Al dówhǎ drži, vsé pusmodí, pu zímǎ pa mřas prnasé, da vsé šqřiple. Horínc je močnejšǎ, qáqr pa ti mřzla al ti qríva, té dbá uthéhata, qǎ se začně húrnaq udľhvatǎ.

Ti mřzla doré šǎši, řezžané mǎhlé pa něbú zjasní, vremé pu ti mřzlam pa nča táwhǎ dówhǎ.

Qříwc qǎj nučí zjasní, pu dní pa žané mǎhlé na súnce, da je zmíram mǎhlénǎ pa da se qna ná šǎšítǎ; pu létǎ prnasé túde qáq ráhu dáš, pu zímǎ pa bǎl drobnú naqríle snahá.

Hospodárje se rownáje pu tám bǎsǎ, qáqr puqázěje vetře pa túde pu drújǎh bǎsǎh.

Túde mívrca — mávrca qáže na vremé; al se brš pu púnǎ puqáže, bo húda vúra, al pa bǎl prúte večěra, se tróšti na lpó vúro. Račé se, da bo dáš, al je mávrca w hrábǎn švá pít (al u hrábǎn qáže).

Najbúli pa puqáže vremé púmpava; vsáča dǎbǎř hospodár uběsǎ qáq vélǎq cvít té róže pǎř sqědnǎ pa vsáq dén uhlédúje; al se sqřča, bo dáš, al se sprastré, pa bo lpú.

Túdə práwəjə, da na pastírjə súqna zynije, al na šənt Jernėja (24./8.) dəš hré. Q tomə prpovėdújėjə: Jəh je án dəbəw mós; prpihu je q pastírjə na pvanino, ha je prosú za hėrprje; přěj da se je vlėhu, je naróču pastírjə; al se na tĕstĭ-le horə lé aná məhlĭca puqáže, me šĭtrə zbúďə přěj da ubvác narástəl Pastír je zalažŭ pa Júha zbúďu, qə je ubvác že čřĭz usó horó stáv. Jəh je bíw hŭd nə je djáv: jėz bom móhu píhətə, da bom vəs zabúhu — na tabé bo pa súqna zyniva, táq dówhə bo dĕžvávə n se bom móhu vojsqvátəl

Račé se: al na svetá Matėwža jəh zdrží, bó vélqə snahá pa žláht zima.

Pa še drŭjə bósə qážėjə na zímə: qáqr vsoqə pu létə vosəc zrástə, táq vélqə snahá bo zapádva. Al prhodá róže cvətó pa hóbə zynĭjėjə, bo prhódėň snĭh. Htŭr q svetómə Məšóvə (29./9.) víďə búqow zálanó, náj hré n jo pusĭqa, q svetómə Júřjə (24./4) jo bo še núcow (bo trĭba vélqə nĭtətə, qə bo dówha zima). Světə Hòw (17./10.) právə: al je hŭďa vúra, mórəš drvé pu qóncə pustáwlatə, da jəh pu zímə nájďaš (bo wsoqə snahá). Al je na svétə Uršalo (21./10.) lípa vúra, vopáto za dúřə prprávə, al hřďa, pa přėď dúřə (prčəqŭj qmávə snĭh, pusėbnə pa pər hřďám vramėnə).

Na snĭh qáže jėšėna túďə pudvasəca, qə bíva hráta pa páwčəč, qə q šĭšam přĭďe.

Právĭjə: Qlamán (24./11.) zamló zaqlėne, Qatarína (25./11) jo pa udėne (snĭham).

Večbártə pa snĭh túďə že přěj páde. Račé se: pret svĭnsvətə té snĭh je žalėzan (= qna sqopní věč žlĭpā). Qār je q svetómə Línartə (5./11.) snahá w dolĭnah, antqáj ha je w pŭste na pvanĭnah.

Pu zímə je na páwrah nájveč dėva zə žəvĭno. Hvápəc pupráwla qonė, volé pa júnce: fútra jəh trĭbártə na dén, al dívėjə, drhácə pa dbĭbártə; pər vsáčomə fútrėňə móřə hnúj pučədvtá, žəvĭno napojĭtə pa štrhlátə, stėlo nanusĭtə pa nastvátə. Dėqva pa móřə qráve, jəníce n talėte pupráwlatə: dbĭbártə na dén fútratə, napojĭtə, hnúj pučədvtá, stėlo putró-sətə pa qráve pumlėstə. Pastír pa pupráwla dróbəncə n pumáha hvápəc pa dėqlə pər rĭzĭňə, napájėňə n stėlə.

Zrāvən je trĭba še na sqėďňə pudavátə, qār se qní že jėšėna narė-dəvə: parnátə, žĭtə zmvátətə al zməšĭnatə, vétə, rĭzĭňé za žəvĭno narazátə. Hvápəc nə hospodár navózəta še qačé drvé, zapėlátə qačé pėní na žáho pa hrėsta na fúřėňo za tí drŭjə, al je sanĭnc. Dėqva pa pumáha túďə pər dílah u hĭšə: prátə, šĭvatə, štrĭqatə, pumĭtatə, sóďje pumĭvatə, póstale pustĭlatə, řĭbatə; hvápəc pa čĭďa snĭh, díva stəzdé pa whřĭba snĭh zə strėh, al je trĭba. Pu věčėrah žənstvə w šĭšə přėdíjə n štrĭqėjə, moštvtə pa špáne dívėjə n qáq cėwh pupráwlėjə.

Al poslá səžvó mėnĭjə, bándřĭjə q vĭnahtám, q novómə létə pa w nóvo səžvó stópĭjə; al pər hĭšə ustánėjə, pa za přázənčė řəqáncə dubĭjə, da q svojám mórėjə jėtə.

Pu zimə má hospodár nájveč čása bóse upazváto pa na vøhrédnə n pulétnə déva se prpráwlatə.

Na šánt Tomážovə (21./11.) je najdéli nuč. Du nová léta dén stují, polé se pa ubrne; du svetáh tréh qrálu je za n pětělinu qoráq déla, du svičənce pučásə rástə, polé pa šitřějšə.

Právija, da je dbánist dní pred vínahtə zarédama vsáčo dén an bós za ciw misənc u prhódňam létə.

Hospodár na döpəst q vínahtám, q novómə létə pa q svetám trém qrálam qadí, písqər na n vohù híše zúněj pustávə, potlé pa hlét hré, na qtěřə vačár je shvájanə vóhle w písqrə nájbol qosmátə (je nájveč papéva nabrávə); al je nájveč papéva na vóhlo na svét vačár, je tò bós za prhódne sjáne, na Silfěstrovə za sridne, na Pérnahtə pa za póžne sjáne. Stár prehovór túdə právo: „qáqr je bíla ubásaná, taqə pa séj!“ Bíla je döpəst q svetómə dnú, q novómə létə pa pret svetímə trémə qrálə; na qtěřā táh věčėru je dríwje nájbol yínastə (ubásanə ud yína), je bós za prhódno, sridno bál póžno sítuno. Túdə za bačėwarje qáže ti pŕva bíla (al je nájbol yínasta) na vrís, ti drúha na róže, ti trétja pa na hėjdo.

Právə se túdə: Qədər je svatvə mětəna, bo párna təmná, al je pa təmná mětəna, bo párna svatvá t. j. al je svét vačár (na mětəno) jásen, bo dovòl prpúwqow pa sqədėn pówhən (párna təmná), al je pa q mětəna nėbú təmnú, bo zláht létəna (párna svatvá).

Al u féntə súnce žáwje pa w posté, bo dorá létəna.

Na svičəncə se račé: al ut strěše qánə přej da ut sviče, je dóbər bós t. j. al se snih na strėhah přej tája da w cėrqlə sviče přjój, bo qrátqa zíma. Túdə právija: qár má na svičəncə qúra put qápam, za ntqáj má q svetómə Júrjə owcá pu zárah (al so qopníce put qápam za qúrc, bóje q svetómə Júrjə túdə qopníce pu brė;íh za wčé).

Matíja (24/2) léd pubíja; al ha qna dubí, ha pa narėdí.

Qáqršnə vremə je na štiradí mártņqow (10./3.), táqə bo štiradí dní puzdėj.

Na víhrat. — Svétə Hrahór (12./3.) je ti pŕvə vøhrédnə móš; na té dén přide madvát tŕto (vrbje) vít; al se zvijé, hré vón, al se preqŕne, se pa w brvóh zád ubfne. Na svetá Hrahórja se qna smí drújā davátə qə pa júnce vozit učtə.

Ti pŕvə vøhrédnə dévə se začnə navádnə na hradicah; žanstvə tám že prhodə w posté začnó sjátə séme za hváncə: qolarábe, róne, qápəs. Puzdėj, qə je na púlə že puđivanə, pa té hváncə presadíje na qápəsje. Moštvo pa nájprěj z víhrədə ynúj s hlíva al s qúpcow, qə so jéh pu zimə navozilo, na yńile rozvážėjo pa rastróšėjo.

Vremə pa še qní zanėslívo, račə se: qár na svétə Jéro (16./3.) súnce qopná upšėje, tám vsé mišje vúqŕne še snih puqríje.

Na šánt Józofova je spét tí vélqa vojsqá med vétróva; vétar, qə tí drúje premóre, je potlè ud víhrèda pa du jésèna tí hújša. Al tədəj motná Dráva prtačé, na bæčéle qáže (na dorò pášo za bæčéle).

Al na íbèhtancó (25./3.) še snih lèži, se ržò dája pradúše, da se qna zadaši t. j. na ržèní žníla se sqòplèja jáme, da sápe du zamlé prídèja. Právija, al je na íbèhtanco múca rmaná, je q svetómə Júrja búqow zalaná.

Túdə se račé: qáqr hvoboqə na vélčə pétəq premoči, táq hvoboqə se potlé pušəši (dáž na vélčə pétəq je sváb bós).

V Rútah je vsé polé uqlé hiše s pútam zahrájanə; tó je znótar. Zahradija pa se túdə délňə trávəncə (séče, vóhrade, vóhrace), qə se qój ambít pusičèja. Račé se, da je pút sosésqa labézən, tó se práva, da nčír qní triba pút hraditə. Aní ha túdə že upúščèja, htúr tám u blížněva páse, móre pastirja mètə, da žəvína w šqódo qna hóda. Pu větčina pa še hradija putí, da je met sosédə mèn qriha pa da pastirja qni triba zmíram pər žəvína bitə (da qěj drjá díva). Pút se začné qmávə vəhrét hraditə, pusébnə al mřve prmèňquje pa je triba žəvíno pást nahnátə. Hradí pa se taqə, da se pu dbá qová uštrít u zamló zasadita, vmís se puvóžə qrájnaq, čris pa dí uqlé qolów rínq zə smrəqavah véj, pa spét qrájnaq nə rínq du té víšave, da žəvína čris qna pride. Ut hlíva naprěj se putéhnəta dbá púta za pót šírjave narázən, tó je hóňa (na Húrah: stéhne), da žəvína w znótər qna pride, qə se s hlíva pa w hlív hónə. Čěr pút čriz an pót pride, se narédí lésa (v Sélah: vřzela; pər jizarə: šqlémfrca), qə se na veríjo (an močən stəbər) na pənte al rinčé ubésə pa upéra, qə htə z vúzam sqús pèle. Pər stəzdəh pa napravíja prívov: mávə nížə pút z anó laséno stopňó na vsáci stránə, da se ldi užěj čris preqoráčèja.

Drobəncə se brš spəsti na pášo, al je qúlčqěj qopná; ut svetá Júrja naprěj se túdə hówja žəvína nažané pást, qáqr šitrə má qěj uhrəznátə, ut svetá Urbána (25./5.) pa se móre na pášə prežavətə; svétə Urbán právo pávrə: tí sqřbə za držino, jés pa bóm za žəvíno!

Tí práva dévə na púlə se začné q svetómə Júrja. Právija: svétə Júra je búla qə vsə tí drúja; pride w dežévo, je ha vsé vasévo, tíčəce pojó w hrmówjə, quqelca pa w buqówjə. — Svétə Júra se w Rútah an dén pu-zdějši praznúje (24./4.) qə pa na Húrah (23./4.) — právíja, da sə je tám móhu še brudníno čriz Drávo zasúžətə. — Na šənt Júrjovə Búh zamló žélina, prěj qni strávə na tí přvah qopnřcah na hovó zamló séstə al se vlèčə, se ráda sqřmína príme.

Ráčé se: svétə Júra žané bábe sqúz dúra, svétə Márq (25./4.) je pa wsáčé bərq (žanstvə mórèja šišnə dévə pəstítə pa na púlə pumáhata, čěr je antqáj upravətə, da túdə stəre pa svabihave žéňqəce prów prídèja). Zanaprěj je vsé za dévam zahnánə.

Qə so trávəncə qopní, jəh putribíja.

Potlè pa se začné voráňe pa sjáňe, qə se móre w patəh, šějstəh nídalah uprávətə (prhódňe, sridňe pa póžňe sjáňe). — Včasə so qəj laséne púje mělə: pár vovów je puprid razóvəncə vliqə, záďa pa tí drújə pár vorávə z lasénim laměžam pa háběmə. Puzďěj so vorálə z žalézňim pa ánfohtňim púham, qə je mów na hrédəlňə dbí ročice, ano razóvəncə pa žalézən laməš s háběmə. Voráv pa za ročice držu je navádňə hospodár sám, pred vólə pa je hodú pastir al an močňějšə utróq. S tačim púham se je ģňiva na uhóne zvoráva: tí pŕve dbí brázde sta se na sqvət qúpěj vŕhle, uqlè táh pa so se potlè pu vsáčĭ stránə brázde tá pa sà vozile. Dbá uhóna je děliw razyón. — Dondoněšňə pa se vórje mántle s tópeltnim púham, qə se mrjásc jměňuje; té ma trí ročice n dbí žalézne razóvənce pa dbá túďə žalézna laměža s háběmə. S tím púham se brázde zarédama pu calĭ ģňilə vózijə, na qráj brázde pa se pəh antqáj zasúče, da potlè drúha razóvəncə zamló riže; na qənc ģňile se pəsti túďə antqáj trávanqa, da se volə ubráčat mórějə: tó so záre. — Na ģňilah u strminə se zamlá pər voráňə zmíram dwtěj ubráča, zatò je zvrhěj změňqa pa se móre tí spúďňa brázda hortěj na té „prod“ zapělátə.

Qə je ģňiva zvorána, se puváčə z bráno pa pusěje. Sěje navádňə hospodár sám na lašé, qə jəh pred ním pastir al qáq věčə utróq zə svámo al zə smréqavimə vějčimə nalahúje; vsáqa lahá je za žitə pu šějst šřítow šroqá, za dėtalo pu trí, za pradovə pa pu šřira.

Nájprej se vəhrét sěje vóws, potlè járca, jačmán, pšěnica, pradovə pa qáq prosú (bér), našliňe pa se nasadijə hrúšče (rěpica) pud vorávce, v strminə pa pud motiqo.

Bóse za sjáňe sə je hospodár že ud zime zapúnu — vélqə je ut tā udvisňə qďáj se qáq žitə sěje, da dorə hráta.

Ráčé se, da se móre vsáqə žitə pównā sjátə, potlè dorə rásta.

Qə čřišňow cvit u brázdo lėti, təděj pšěnico sěj!

Túďə právijə: qə se za bráno qadí, təděj vohqə vadil (Htúr pər šəšám móre sjátə, da se za bráno qadí, dubí dovól žita pa móče, da žģánče vohqə vadí). Al žitə w moqram sėjaš, hvotnú hráta, pšěnico čřnc napáde, rəš se pa w stóqvaso sprabňe.

Hvotè w žitə so: sprédanəc, ušqənc, stóqvasa, pijánqa, turica, hra-hórca, osəc, qóqala, pəzdəc, púrpělč, čřiw, zébrad, ubodá, vójonca, sváq, uhláwc, prpótəq, múhělč, sróbot, hvádaž, dowjáq. Ušqənc rástə pusėbnə rád med əřjój, al ha le mávə w móqo pride, je qrəh čistə pváv; právijə, da ušqənc sėďəm lit na rəš pučáqa.

Samú za járco qní bósa, qďáj se náj sěje. Ráčé se: še sosat sosėďə, oča sínə qna móre puvěta, qďáj járca hráta.

Pu sjáňə je navádňə še čása, da se qáqa stěla napravə: listje n ši-lowje se w hóstə puhřabə, vris nə čřnilowje pa z motiqo na šřóq riz

naqõple, u qõš za stélo nabáše pa domá s pratõsaqam na nátanõ zõsiqa. Stéla se w stélno šúpo správa.

Potlé se prprávõ še mávõ dfw: správa se qáqa pudrtíja (ud vétra pumatánõ dríwje), pusiqějõ se sašice al búqale, se prezáhějõ na trqlè pa s čijam nõ ščírëmõ rãscipíjõ pa na qréde zrównijõ; al pa qní čása věč, se lís na qúpce vřže pa na jésan al pu zímõ pudíva.

Túdõ se uprávõ pu sjánõ qãq rownáne pãr hišõ, puqríje se stréha pa l tríba qěj nová pustávõ.

Žanstvõ pa še prèt séčõ uplējějõ qápõsje pa pradovõ.

Ráčõ se: Al na bínqãštõ dãž ģré, svētã dõhá uparè, polè je vsáqa móqa dorá (t. j. dãž na bínqãštõ je sváb bõs, qãže na žláht létõno pãr žítõ). Al na ríšñã talësa dãž ģré, qápõs võsance sníjõ. Al bo na svetã Medárja (9/6.) lõpú, bó za bæčõvarje dorõ.

Pu létõ. -- Létõ se začnè u qríse. Tãděj nuč pa dén štirõ dní stu-
jíta. Qõ bæ líh u púnuči na nó wsoqõ horõ stõpu, bæ nuč pa dén vídu:
na nám qrájõ da se mrači, na drújam pa svítat začnè.

S qrësíšča vsáčõ anõ hvawñõ vzème pa jo w ģñivo wtéqne, da žíta dorõ hráta.

Právíjõ: délí qúqowca črís qrís pojé, délí bo jésén.

Pu qrësã vsã tráva duzorí; začnè se séčõ, tí nájbol vasévõ dévõ pu létõ. Duzděj se je vsè z domačímõ lædmi pudavõvõ, za séčõ pa se napró-
síjõ mvadí pa močni sanaséčõ (zanaséčõ), za hráblène pa mvadé daqléte. Sanaséčõ pa hráblowčíñè se ból ndíwnõ napravíjõ: moštívõ v bílah prténah hváčah pa novàh čiqlah, žanstvõ pa w bílah bértõšah pa čiqlah na rqále. Zbaró se na wsé prhódñe pa dubíjõ anõ búlõ qosíwco. Domáče daqléte dájõ sanaséqam púšõlce z náhõlnow pa rózõnqrawtã, tí pa vřžějõ qosé čríz rámo n júcqějõ, qõ hrějõ séč.

Qosã je jaqléna, prtřjanã s qosírjam na lasénam qõšíščõ, qõ má anõ qruqõlco pa špíndel, da se z roqámõ príme. Brúsõ se s qamõnam, qõ ha vsáčõ sanasáq nõsõ w vodírjõ, vudir pa zatéqne za pás. Rájtíjõ, da qosã ból vríže al ma sanasáq u vodírjõ túdõ hvavõ modrása al háda — sèvída pa je táqa qosã zvõ navárna, da se htõ qna zastrúpõ. Al se qosã taqõ zatopí, da se s qámñãm qna móre věč zbrúsõta, se sqlèplè. Vsáčõ sanasáq má mántle túdõ svojé qlépí, babõco pa dèdíja. Babõco zabíje v ãn štór al pèñ pa na ñěj putlíce ríz qosé z dèdíjãm (qladvãm) táq dówhõ, da se ris prhéne al se z nohtãm prtísnõ. Navádnõ vsáčõ sanasáq pu dbíbártõ na dén qlèple, qtèrõ pa pu večbártõ, pusébnõ al ha tráha pa vóče pučívãtõ.

Tí húšõ sanasáq hré puprit, tí drújõ pa ustõpijõ v réd za ñím. Vsáčõ ģíla, qár nájbol móre, da ha za ñím tãstõ qna dušíta. Al se qtèrõ ut tí

zadňah za búla sanaséqa rájta qáqr pa pred nim jé, pa squša, da ha nahónə al pa cěvú, da lia vən usiče: hónə ha, al ha ntqáj dušita, da jomə trávo na peté méčle, vən ha pa vsiče, al u réjdo uqlé ná pa prid ná prsiče taqə, da nahóvo réd naprěj žané, nomə pa „tlúco“ pəstí, tó je těstó trávo za puséčə, qə je med níma ustáva, qə sta wštrit séqva. Sěvida je vélqa zaméra pa sramotá, al htə qohá vən vsiče. — Sěčə se móre čédnə. Al htə svábə síče pa trávo pušča, ha tí drújə pubəzújějə, da ha tráva w rət dréha al pa da síče qə bə jo puhrizu. Puzdėj túdə hráblowčíné dražijə svabá sanaséqa pa wpijějə, da bójo ucé pa qozé prhnále, da trávo pupásějə, al pa daqléte meqetájə qáqr qozé: mēq-mēq-mēq al pa qáqr ucé; bēq!

Rědi pusičané tráve hráblowčíné nájprěj z yráblēmə spróžijə t. j. trávo strósijə, da se šəši, potlě pa w uhrábəq puhrábijə, uhrápče pa večbártə ubfniijə (z yráblēmə prewráčijə, da tí spúdňá tráva na vrh prútə súncə pride). Qə je səhú, se uhrábəq u rědi qúpěj vřže, sěnú na vozé al háre pubáše, zádə pa čédnə puhrábə. Al je dálč za pělátə, se móre vús previdnə basátə: an hvápəc rowná pa tvačə sěnú na vozə, na qoncih ha pa zavalí, da bəl třednə drži; qə je vúz nabásan, se puvóžə na vrh pu délivə žřw, qə je na pridňomə qoncə s čětnó prpéta, na zadňomə qoncə pa se s pudvézanco z usó močjó zatěhnə pa pudvéze. Sěnú se zapěle na sqěděň pa w párnə zvrne, puzdėj pa pər svábomə vreménə ambít na pétər sparná. U délnah sěčah pa májə páwra túdə laséne šúpe, da sěnú notər správijə pa pu zimə pər saníncə q dúmə zvózijə.

Qosá rájšə vřže, al se tráva pər rosə al u moqram síče; səšítə pa se móre v lepám. Hospodár pusébnə tədəj hléda na vremě. Račə se: al súnce zvěčěr du qrája w vřše hré, bo drújə dén lípa vúra, al náq, je pa váhanə. Túdə právijə, da so samú trí səbóte w létə hrdé, na vsé tí drúje səbóte pa súnce sějə, da hvápəc čiqəl za ndělo pušəši.

Al je lpú vremě, je pusičaná tráva mántle že drújə dén súha; al pa q hrdómə vreménə qáže, se hré qopičat: sěnú se z vilēmə na qopice qúpěj změče, da ha dáš samú pu vřhə zmóčə; qə je lpú, se pa spét strósə. V strminah se sěnú na váqo z věj nabáše pa q pótə dowlėj zavliče, al je pót pa zvrhěj, se wqrěbər na hválə w rjúšah znósə. Tráva móre bitə du svētā Jěrněja (24./8.) pusičaná; právijə: pu svetám Jěrnějə je pradóvə pa tráva žalézna.

Tí votáwnə trávnčə (mántle w znótrə) se dbibártə na létə pusičějə, póžňáčə (sěče) pa qój ambít; tribártə w létə se samú qaqá múrava uqlé híše pusiče. V Sělah právijə trěťjī sěčə: núqa.

Sanaséčə pa hráblowčíné so ciw dén doré vóle, se qódrijə pa dražijə; al pu jidə pučivějə, se túdə trótiijə (zahrábijə aná al anó za ročé pa nojé pa zajúnijə sá pa tá) pa búlijə (zə sínam adən drjá nahatijə za hváče pa čiqle). Máwžəné pa vožəno jəm navádne na tráwnəq prnasó; vsédijə

se w qáqo síncø pa pu jida še mávø zapojø. Zvastø pa zapojø zvěčěr, qø q dúmco hrěja. V sãbøte vačár pa mórěja sanasěčø pušalce pušůžatø: lãjnowca najětø pa z ʔrãblowčihēmø rájata.

Pu sěčø brš přide žětva; tũdø za tø naprøsijø žěhice. Nãjprěj je zrévø tĩ uzimne žitø: rãš, pšěnica, jačmãn. Včãsø so žěhice na qøpé žéle, donøs pa se žitø navãdnø siče s qosø, qø má prténo hábo, žanstvø pa zãdø pu-věžvija: narědija purisvø pa snopé bliza rtĩne zvěžija. Snópje se w Rútah pubãše na vúz al na háre, zapěle put stãh al qozũ pa tãm u brãne up-qvãda, da se pušøšĩ; pør Drãvø pa na Húrah pa se snópje na ʔhĩla pušøšĩ (v qopãncãlne pu pět ðu desět snopøw qũpěj pustãvø) pa sãhũ na sqěděh zapěle n tãm sparnã. Al pa že qruha prměhquje, se snópje břš zmvãtø (zmøšĩna) al pa samũ uplěwšã; uplěwšã se snópje na plěwšovcø (anã díla, qø má na nám qrája dbĩ nojě) taqø, da se snóp prime za rtĩno pa wdãrja s qvãsjam na dílo, da zřne vøn zøštřqa; nęqĩ zřha pa še notrø ustãne, zatø se tĩ uplěwšãnø snópje sparnã pa puzděj zmvãtø.

Pør Drãvø pa na Húrah pu svetãm Patrø hějdo sějěja, navãdnø na ʔhĩvo, čěr so tĩ wzimne žitø puželø; právija, da je tĩ bulø Jaqópavã, Majdalėnãnã pa Šantãnãnã hějda.

Pu tĩ wzimnãm ðuzørø tũdø tĩ jãre žitø: jãrca, uzimæq (tø je pu zĩmø zmfzĩnanã rãš, qø se vãhrět sějje), jãrø jačmãn, jãrø pšěnica pa vøwš.

Med té žite pumišãnø pa sějje pãvor tũdø dėtalo (lucérno) al trãvo na těstãh ʔhĩlah, qtěre vøce prhødne létã w lėdĩna (cělĩna) pøstĩtø; navãdnø se pøstĩ ʔhĩva vsãčø trětje létã w cělĩna pa se trãva al dėtala ž nę pusĩče. Pør žětla pa se tãqø žitø — čěr trãva al dėtala spodø rástø — vatvũje; pužěne se tãq vsoqø, da trãva al dėtala met střham ustãne. Vatvãtø mórěja žěhice na pěstĩ, vsãqø pěst svãme ðivija pusĩbe na purisvø. Střne pa se potlé pusĩče, pušøšĩ pa sprãvø na stãh.

Pu žětla se pupĩple še pradøvø.

Qø so ʔhĩle pužěte, se pu vělčĩ hospøjãncø začnø spět vorãtø pa prprávlatø za jēsėnsqa sjãne. Tũdø tø sjãne se upravã w patãh, šějstøh nĩdalah, prhodø, srĩdnø bøl bøl pøžhø, qãqr so bøsø puqãzělø.

Jēsėna. — Světã Patrũš (Jerněj 24./8.) je tĩ přvø jēsėnščø møš, přide w qozũha.

Drãwca pa Horjãncø právija; al na šant Pěčre děžũje, sãma hějda ðøw lėtĩ (svetã Patrã ðãš je zvø døbær za hějdo); šant lã (1./9.) pa hějdo píla (da robĩ narědi).

Pred mávo hospøjãncø (8./9.) móre bitã tĩ wzimnø sjãne (rãš, pšěnica, jačmãn) usjãnø, račě se: pu málěj hospøjãncø jo sěj al pa jo sněj (puzdějšø sjãne je vãhanø, al hrãta qěj al pa nãč).

Tũdø se račě: al na světã Vøranca (5./9.) hrmĩ, vsø lĩšãncø čřnø hrãtijø. — Qødær je vělqa lĩšãnqow, je vělqa hrišãnqow, se ðěčle ráde spečãjã.

Prútə jésəno se wsáqa hospodiŋa presqrbí zə zělmí za zimo; právijə, da so medyospójəncné zěli (nabráne med vélqo pa mávo hospójəncə) tí búlə, təděj da so žěhnáně. Nabíra se té-le zěli: jahódəčowje, šəntjánžovə zěle, dorə mísu, hěrənpřajs, hornə rozmarín, tí pvála cjan, žawběj, pələn, hájbəš, šqrcut, tí črne čřišne, črnice (za tí húdo hrížo n qólaro), qomélce, méta pa pólš (méta za žanstvə, pólš pa za tród, se na tribəh prvěže), smólave hrálce (túdə smólave mvadice se qúhějə), malisa pa vúštaq (se w žřána namáqa), horná rabárbara (qorén se naríba pa puji za qri frišat), qrabálca (prútə sqrmína, za bulízna w tribəsə pa w čřivah), vówčjə qorén (naríban za tród), cjan pa qólmaž (za žavíno med léq naríban), hárníqa, bəzovə pěrje, jédvovə hówje, léwrat, tí čfnə vúpěně, lápah (tí bivə vúpěně za qášal), həbəd, qrvavičje, šqrpəc, črnobéla, vaň:élaqa, táwžəntřəže.

Na jésan se vótava pusíče pa správə qáqr sěnú — nató se začně w znōtra pástə.

Udvórje se řepica (puđzamlěnsčə hrúšče) z voráwcam, pubarə z brázdnə správə w hrám al jámo. Račə se: Hów (17./10.) je řepico w jámo whnów. Na qápəsə se pupípějə qolarápce pa rónə n túdə w hrám správijə, pusíqa se qápəs pa domá drobnú na nožě zřiže, putváčə w qápə:ňaq, se sprútə solí n s čəməno putrósə pa na vřhə uptěži s qamənam, da qvišqə qna stópə pa da se notré sčisa.

Právičje: světə Məšow (29./9.) je vsě hrúšče (sádaže) zməščow, na Šməšəlco je vsě zrěvə, dřn nə hřm.

Na šlínə se správə túdə tí bíla répa. Pu létə, qə jo hospodár séje, se móre qomə prów debévə zvəhátə, da túdə répa dəbévə hráta. Právičje, al je na šənt Jáqopalco (25./7.) ləpú, bo dorə jěsěn, répa ráda hráta. Lúqa (18./10.) répo cūqa, Uršala (21./10) jo pa prřiza. Nėqj répe se hrána za fútər sviňám, něqj pa se je na nožě zřiže za ribanco pa w šqáf natváčə, da se ščisa. Račə se: Šiman nə Júd (28./10.) je na répo húd (təděj qna smí vėč bíta na řnílə).

Al je jěsěna vélqə čəšmilja, tó na rəž za prhódňe létə qáže, řebičje pa na pšěnico.

Zřavən déva na púlə se na jésan túdə stéla napravla, nacípějə pa prprávičje se drvé za zimo, al čás dupúšča, se túdə řníle „sprášijə“ t. j. prevórjějə pa čřiz zimo zvoráne pəstijə, da zamlá premřznə pa da se dřn vlěži (= zřníje).

Na jésan pa čřiz zimo se túdə snópje zməšina, včasə pa so ha qój mvátələ. Čěpi májə dbá qólija (ročníq pa capəc) qtěra lédrast řož vėže. Mvátəla so ud dbéh zjútřěj pa du dasatəh zvėččěr, pu dbá, trí, nájevč pa pu štířə mvatičə; al je ut štířah adən na strán šow pa so řúnə napřěj mvátələ, so poqěne capców punášvələ: srát je šow — zát ha ni.

Qə svána páde pa pášo qončá, se žavína zapřə pa je ž nó vėč déva. Začnó se spét tí zimšče dile.

Najvúštnějšə dévə jésəna pa je trítva.

Pradóvə se séje májnəqə, qə je w qoléndrə aná pradiwna róža; qə za n pŕst zə zamlé pužané, ha hrějə plívat. Júlija ambít ləpú pvavú cvatí pa qój dupúna, zató qə se měše (pər qtérah je owtár s pŕtam s pradóva puqrít) túdə qój dupúna baró; pudéńə rózəce zaməžó. Pret svetím Məšěvam se móre pradóvə pupípətə, právíjə, da pu Šmášělcə želézən hráta pa se qna vlěží ráť. Pípa se s qorénino vrét pa se sprastrè ləpú w vrstəce w qáq bríh al na tráwnəq na súnce. Al je vélqə muqrúte (děžjá), je přěj vlazán, al je pa ból səšnú, pa w tréh ndélah. Prehovór právə: búlə je da təríca rěží qáqr pa da pradóvə prelěží t. j. al je preležán, je přėja svába n se tŕha, al pa cmávə, je pa tŕd, da ha təríca těšqú wtére pa se rěží (qŕíha). V anám šəšám dnú se pradóvə vzihnə, puvěže w vélče púšle pa du trítve put strihə shránə. Túdə qonoplé se na jésan s qorénino putŕhíjə, sprastró, da ublěžíjə pa w púšle puvěžíjə, potlé se pa diva ž nímo qáqr s pradóvam.

Tritvo napuvíjə v trdó jésan, mántle wqúlə svínsvat ambít. Za təríce napŕsijə ból ané mvadé pa vúštnə děčle, za súhlo pa qáqo prlitno žanstvə, qə je že sqúšana. Domáčə že upúnučí təríčno (trěwnò) jámo rəznitíjə, vohěń puqropijə pa cvítja notər vŕžějə; jama móre že topvá bitə, qə tí súha pride. Túdə təríce se zbaró ləpú ubličané qmávə pu púnučí — qtéra má zvěstá púba, jěj nasé tŕlco n jo wštima w qozó, qə so jo domáčə blizə təríčne jáme pustávələ. Qozá má žlěčnce, pu méťər vsaqsabé, da se tŕlce notər vtéqniјə. Pər qozə má mésta pu ósəm du dbáníst təríc. Tŕlco móre vsáqa səbó pněstə.

Təríce so ráde veséle pa ráde zapojó.

Pa najpřěj je tríba davátə, véséle pride šelé zvěčěr. Təríčno jámo níťe súhla, da ciw dén s pvamnám horí; zvrhěj so puvóžane rántəce, na qtére nadíva pradóva pa ha təq šítŕə wbráča, da se qna prsmodí pa təq dówhə, da se ləpú pušəší. Tu dévə qní prjětnə, dəm se v účə qadí, vohěń pa ročé upáčé, hladətə móre, da se pradóvə qna wnéme; al ha cmávə pušəší, je trdú pa májə təríce těšqú dévə n jo qŕihějə, al čvěč, pa přėja rjáva hráta n se tŕha. Təríce hódijə q jámə, vsáqa vzéme pu anò pěst pradóva pa ha šítŕə, duqlidər je še topú, pa təq dówhə těše nə hvádə (squs tŕlco putéhva), da pəzdír utpáde pa da jěj u pěstə samú məhqi váqno ustánějə. Pu dbi tərícə dísta pěstí přėje qúpěj, təq pár pa aná təríca prehéne n uqəp zvíjə; dbáníst (túdə desét) táčah páru spét aná təríca qúpěj zvěže, tó je potlé sqvadanəq. Qár ut tŕlce utpáde, je pəzdír, qə se še ambít putŕese pa tí svába přėja med ním antqáj utere, da pəzdír utpáde pa da məhqa hráta; tó je túlava, qə se w pudíže pa w qówtre nabúla pa qna véže w sqvadanče.

Súhla prehlědúje, da je přėja ləpú utŕta pa uštělaná. Al so təríce že navěľčané, pusébnə al vidějə, da bójə dówhə w núč mǒhle davátə, pa přėjo

qòj tàq mávə w tfləcə utěšějə n jo sqús putěhniyə, da jo pu vřhə puhvá-dijə, notré je pa še cěvú pradəvə. Tó móre tí sůha prehladətə, táqo pěst přěje těrícə zád dátə, da jo sáma na jámə pušəši n še ambřt utere; al pa sůhla cmávə pušəši pradəvə, so spět těrícə na nó hədə. Zató zə tí sůho ubəna žanstvə ráda qna hré.

Těrícə mórějə zvə dorə jěstə dubítə: dbí qosiwca (zabilanə žyáńče pa mliqə, polé pa qofé pa puháčo), za máwžəno dupúna qáqo prážo pa té n puháčo, za vožəno núdəlne al rájs pud žúpo, qoštrúnovə məsú zə sováto, túdə qáqo búlano práto pa sováto, navřh pa čvěšpəlne nə fāncute, za puděńəšno máwžəno pa qofé n puháčo al strdénə žyáńe za pumáqvěne s qrúham al střt, al špáh al sélhanə məsú, za věčěrjo časávo žúpo z núdəlne pa zabilane qrápe, navřh pa še qáq qofé al té. Právijə, da so těrícə zvə snidane pa zúštlave. An sósad je réqu, da se těrícə něir qna najijə taqə, da bə qna mohlé věč, pávər, qə je těrícə mów, pa je stávu, da bójə pər řómə síte. Qə so těrícə ud jidə ustále, je sósat strėsu čvěšpəlne, těrícə pa so se na né wsúle qáqr vosé. „Vidaš“ je réqu sósat, „da jəm qnisə dovól dáw jěstəl“ Dobiw je stávo.

Těrícə vsáčomə moštəvə, qə mímə pride, s přějo puvit pušəlc pošlijə; moštəvə móre púšəlc ləpú sprejětə pa za ná qěj dnárja (za n litər vína) dátə al pa puzděj pijáče pusvátə; al se pa bránə púšəlc sprejětə al pa da těrícə rəzžálə al se jəm spáqijə, təděj vsé v ná pvánijə pa ha s pəzdírjam putrósijə n za hváče pa čiqəl nabúlějə. V Rútah těrícə qnisə tàq sporné qə pa pər Drávə, čěr vsáčə napádějə pa s pəzdírjam putrósijə — v Rútah samú těstá, qə jəh rəzdrážə. Čřiz dən pošle vsáqə těrícə svojómə púbə — al qní že přšəw mímə — s přějo puvit púšəlc z náhəlnow pa rəzenqrawta al rožmarína; qtěra těrícə pa se vóče pusėbnə sqázatə, pošle lúpčəqə túdə qórpəč, notré pa rəžəce, qáqo flášo strdénə žyáńə, vsé síməne ud žita, vsáčə pusibe w papir zavítə, lišəńčə, urěše, cháre, qáqo čěčo pa drúje rěčí. Púšəlce pa qórpəče rəznášə qáq věčjə utrəq al pa aná žovorná těrícə sáma; qtěromə pride, těstə jěj dá qěj dnárja, v qórpəčə túdə vína zát pošle. Qtěro púšəlce pa qórpəč dubijə, so s tím puváblənə, da pridějə zvěčěr q těrícəam pa da prnasó vína n prpělíjə hócə; tó so teráčnaqə. Ráj pa vėsěle se začně pu věčěrjə n se zawlíče túdə du jútra. Potlě pa teráčnaqə dēčlam tfləce q dúmə nasó.

Vsáqə těrícə dubi za dévə dbí pěstí přěje al pa w dnárjə an búlə vón qáqr žěńícə; navádnə pa sə pávršče hiše pər trítvə pumáhvějə pa pošlějə dēqvo al domáčo ščéro, qə vónə nčə wzėme pa da trítvo zasúžə (da jəm túdə antqáj těríc pumáhat pušló).

Qmávə pu trítvə začnó domáčə přějo dřzatə. Pret hišo, u stúhə, pu zimə túdə w hlívə prbije vsáčə svój dřzovəc na n čəq, udríšə sqvadanəq nə vsáqo pěst přěje pusibe udfza, taqə da jo večbártə squz zubí dřzowca

putéhne; pər tām ustáne tī lípšə prēja, qə má najdélə váqne, v pěstə, dbí pesti al věč táče přěje se w fáš qúpěj zvijó. Těstá přēja pa, qə w zubih dźowca ubvisə, se sprútə na strán díva, polé pa putřese n u qosmė zavijė: tó je hodniq, ból hrób pft, fájniš pa áhlěnce. Təděj, qə se přēja dźza, se navádnə túdə vówna qárta; qárte májə na nř trúhəlca qáqr ščét hosté žalézne zóbije, qə so mávə zád nářnėnə, čris té pa se putéhije ròč, qə má túdə tąg hosté zaqriwlane zóbije. Met tímə zóbijə se vówna qárta, da utpáde smětje, zvastə pa šilowjə, qə so se ha ucé na pášə nabrále, sáma lípa vówna pa se w rólíje zróla. Žanstvə, qə qárte pupráwla, se právə qrtáčara.

Pu zimščah věčerah, včasə túdə pu dné, pa žanstvə přėjo (fáže n qosmė) pa vówno sprédijə. Predice se zbaró s qavówratə w šišə, moštvə zřavən divějə špáne pa pupráwľějə cěwh, pastír pa móre špáne pržihatə pa vsėqvata. Zřavən pa zapojó al právijə básmə.

Qavówrət je rósčə (tī niščə) pa qřánščə (tī vsúčə). Na rósčam qavówratə se navádnə aná búlə přēja (fáže) spréde, na qřánščam pa qosmė nə vówna. Qavówrət stoji na stávə, qtére drži ánu věčə qovú, tó pa se žanė z nohó na nohávenco; s tá qolésa je aná žnúra napéta na špúlo, natéqňanó na jahvò rėpětnice. Qə se qovú z nohó hónə, se súqa túdə špúla pa rėpětnica, qtéra má dbí laséne hábe z vúqěncamə. V anò táqo vúqěncə se wtéqne rincəca s čvěžňə, squs tó pa squz vúqňo rėpětnice, pər anř stránə pa se udéne nət, qə se préde. Na vrhə qavówrata je natéqňan qožél, na qtérā se ubésə fáš al qosəm. Včasə pa se je přēja natiqvavə na qožél, qə je bíw utéqňan u pusėbnə stávə: tomə so hvápəc riqələ.

Predica préde nət taqə, da na qožélə natéqňanò přėjo al vówno pu málam putéhije pa s přstēmə rowná pa hlíha; hladətə móre, da nət qni čvěč ténqə pa nąq čvěč dbéva, da qna púsčə vozlė pa da se qna presúče w qotavice. Rólíje sqártane vównə predica qój z róče préde, qni jəh triba natiqvətə na qožél. Predice častijə svėto Jėdrt pa svėto Qatarino. Svėta Jėdrt mišə pa putqáne várje, právijə, da vsė, qār bə na né ndiwc sprėdanā bú, mišə snijə; svėta Qatarina je pa w qovú zapřėdana biva, zató jo furmanə pa túdə přėdice častijə, da na né děn qna přėdijə.

Zə špúl se nət zmotá na motovivə w štréne, té se potlė večbártə sparó pa z vúham žėhtijə přėj da se qáwcə dájə. S tím dévam je triba řilatə, da se še pred vėlqo nočjó qáwca w hišo dubí, puzděj se začně dévə na púlə.

Qáwc. — Qáwcə so včasə na štéro pu híšah hodilə, donás pa qój na svojám domə divějə.

Za qávščə stòw pustávə qáwc nájpřěj ubi stranice: na vsáčř stránə spodə pu anò wpóřňanò dílo, qə je zádə na qvóp, pridə pa na laséno qozó

puvóžaná; na tó dilo di pridə an púm na právi stránə z anim qolésam na zóbije, da se súče, zədə na dilo prtfdə túde an púm, da se qna súče, spodə pa pride še trétjə púm, túde s qolésam na zóbije na právi stránə; u vsáqo dilo sta wtéqnané dbi štánje pu qoncə, qə jəh zvrhěj pu délivə pa pridə pu čris túde štánje qúpěj držó. Tó so stranice. Qáwc sědi zədə za stovám na qrájnaqə, qə je na dilo stranice pudján. Pred ním pa visə s tí zvrhənah štánh dowsěj žvaha, tó je aná laséna réma, qə má na spúdní stránə še anó vósqo dilco z áno qámpo w sridə, da se v rémə horə pa dovə prwzihje; témə vmis pride pváta hrabéna, qə je za pét přstu šroqá pa pu cali délivə na zubi zrazilána, hošə bəl rišə, qáqr se má přt dəqátə, ténqu bəl bəl hróp. Zrávən té pváte pridějə q hrabéna še dbá al štirə tálə pridə (dbá za přt, štirə pa za cviləh pa rájdovəc), pər vsáčomə tálə pa so med dbí palcé napéte močnějšə nitə, ut qtěrah má vsáqə na sridə vúčenco, da nət, qə se nasnúje, sqús pride; ti tálə so uběšěna na šqrpčə, qə visějə ut tí zvrhənah štánh dowsěj, vsáčə šqrpəc pa má qolésěj, čris qtěrá hré špájat, na qtěri visījə ti tálə, da horə pa dovə hrějə. — Spodə ma qáwc nohávənce (za přt dbí, za cviləh nə rájdovəc pa štirə), qə so wtvézane na tále hrabéna (vmis je še šájt, da hlih vliče). Al qáwc anó nohávəncə dovə prtisnə, hré túde tál hrabéna, qə je na nó utvéžan, dovə, ɣúnə tál pa, qə je ž ním zvəžan s špájatjo čris šqrpəc, pa se hortěj vzihnə.

Qáwc ma svój qavówrat, da štréne, qtěre dubi za dəqáne, navijé na svoje špúle — táh dbánist al šějstnist — štréno pa napné na drájlo, da se šitrějšə udvíja. Qə so špúle navíte, jəh di na hvápca, tó je an lasén stajávə, qə má šějst al ósəm šprítəl, té pa so pu sridə rastálane z anó dilco, da na wsáqo strán šprítle anó špúlo natéqne. Nitə z usáh táh špúl napéle squz antqáj vúčenc u dilcə, qə jó w rócə drží, na ɣúni stránə pa vsé nitə qúpěj zvěze pa na rémo (tó je án motovivə ut tów du stropá vsqə) zvrhěj prpné; potlě rémo z roqó súče pa vsé nitə qúpěj ud zvrhjá du tów navijé. Qáqr so té nitə dówje, táq dówh bó potlě štiqəlc prtá. Qə je nitə du tów na rémo navíw, jəh spodə prtfdə z anó palcó al cveqəm, rémo pa na nasprútno strán začné súqatə, da se nitə — qə hrějə zmiram squz vúčence w dilcə, qtěro w rócə drží — spět čris přějšně nitə na rémə hortěj navijějə. Thorə jəh spět prtfdə pa zád downtěj navíja — pa táq naprěj táq dówhə, da so špúle s hvápca putáčané. Nató vsé nítə na qoncih zvrhěj pa spodə preríže pa qúpěj zvěze, z réme udvijé pa sprútə na čito (qvančə) spladé, da se nitə qna pumišějə, nə jəh pret stów vřze.

Qə je stów pustáwlan pa štréna prprávlaná, začné qáwc nasnovátə. Vzėme an qonc štréne pa ha put stovám uqlé tí zádňā puma spět na tí pridňā napéle squs hráble, qə májə vélqə zóbijow, taqə da pər vsáčam zóbijə dbánist nitə sqús hré, cavó štréno pa na tí pridňā púm navijé.

Prěj da nítə du qrája navíjé, vtéqne dbí palcó sqús, taqə da je an pú nítə spodá, an pú pa zvrhěj, qráje (qoncè) nítə pa q tí stáram nítam ut qoncá štíqəlca, qə je še ut přéjšná dəqáňa w hrabénah (tálah) ustów, prvéže. Met přéjšné dbí palcə pa wtéqne squz nítə še anó trétjo taqə, da hréjə nítə spodá pa zvrhěj pu pářə. Polè prtísne tí lívo nohávəncə, da se nítə na pú horə, na pú pa dovə pretálijə pa wtéqne spét anó palcó sqús; nató stópə na tí právo nohávəncə, da se nítə naróbe řəzdělíjə, pa spét anó palcó — tí pəto — sqúz dí. Na tí pəto palcó zahaqlá na vsáči stránə an lédrast pás (sténice), qə má na húnómə qoncə anó téžo, da čřis tí přídne púm dowtěj víšə pa palcé pər dəqáňa zád drží, da za hrabén qna lízějə.

Nató qáwc nítə pužlíhta: zə žlíhta (an řídəq řéjədow móčnəq) namáže, da rájšə napřěj drčíjə, pa začně dəqátə, med dəqáňam pa nítə sprútə napřěj žlíhta.

Dəqá pa taqə, da anó nohávəncə prtísne, met pretálane nítə vřže pret pváto hrabéna snovávəncə sqús, nató spét řúno nohávəncə prtísne pa snovávəncə z řúno roqó zád vřže, pər tám pa se zə snovávənce aná nət udvíja. Snovávənce je aná laséna za nó dorə pəd dówha vádějca, qə znótrěj anó míhəno z nítjo navítə špúlco, natéqňano na dúšo (aná šprítəlca, qə se vən prpóhne, da se špúlca horə dí), nət pa se squz vúqəncə w vádějca udvíja. Za snovávəncə móre qáwc zmíram věč špúləc navítah pər róca mətə, da jəh sprútə jémle, qə nítə putačó.

Přt dəqá zə sámah unénah (pradíwnah) al qonopňah nítə (ut fážow narėdí áhlěnce pa prážěň přt, ut qosmów pa hodníčəň), al rásowno díva, pa navíjé na špúlce w snovávəncə vównaste nítə, vsə tí drúje nítə pa so pradíwne. Za cvíləh vzéme samé pradíwne (qonopně) nítə pa štírə nohávənce n štírə tále pər hrabénah, da je cvíləh ból močəň pa hóst, an qráj je na prów, řúno pa naróbe. Rájdovəc se líh taqə dəqá qə pa cvíləh, samú da má pər tám qáwc štírə snovávənce, u vsáči drúje fárbe nət: tri vównaste, navádnə rděčə, pvaví pa čřnə pufárbane, anó pa pradíwno brəs fárbe (bíwčəq).

Přt hospodíňa potlè namóčə, da žlíhta vən přide, nató pa plějha: sprastré ha na súnce pa puqropí, qə je táq mávə ósəšəň, ha spét puqropí, da se čřstə qna pusəši, pa taqə cíw dən; čřiz núč ha pa notəř vzéme, drújə dən pa spét sprastré pa qropí. Vsáqə səbóto pa přt pužéhtha s papévam, da čřiz ndélo v žéhtə ustáne, pa w pundíləq spét plějhat dí. Prážěň přt se pu štírəbártə pužéhtha, hodníčəň pa pu tribártə. Polé pa přt puróla pa ləpú w sqříño zvóžə.

Prážěň přt puđiva za bulə řėčí: za čříqlə, řjúše, přtíče, brsáwče, přt z áhlěncə pa hodníčəň pa za žáqlə, puđíže, plívənce, bértəše, mošqə hváče, spúdnə jáňče, navádnə řjúše. Qár přtá qna puđiva za táqə perívə, pa hospodíňa ščėram za bávo shráňə; věč táčah štíqəlcow má, ból se purájta.

8. Qa qú se qopá qúha. — Qopá se začně pustáwlatə na qačám qopíšə na holí qopíšni zamlə. Pu tlíh se puvóžijə tráqəlnə (pówštrə) w táq véləq qrínc, qáqr se qopá vélqa vóče narėdíte; wsə so prúta srídə ubrńėnə. Na té tráqəlne se pa díjə dəšćé (to so nacíplaně, náq žáhane dílce) al qrájėncə. Líh u srído pa se zasadíjə w zamlə trí štánje táq wsoqə qáqr se qopá wsoqə stávə, vmís met štánje pa se pudi an močėn rínq zə smré-qavah véj al dbá rínqá, da narázėn stojíjə pa da jəh potlé trqlə qúpěj qna stváčijə; tó je stržėn. Na pót ut qrájėnəqow al díšč pa se wqlé stržėna trdú qúpěj pa puqónčə pustávijə dbá métra dowjí trqlə (qopíšńačə) zə wsə žvəht lėsá. Tí búlə lís je mėndá vówšow, smréqow, búqow, vzėme pa se túdə bórow, jėdvow, məcėsnow; bəl je búqu parėva, búlə je vóyle ž né. Tí trqlə se wqlé stržėna táq pustávijə, da so mávə prúta srídə náynėnə. Tó je tí pfvə štós. Na tahə pa se pustávə z drobnějšah pa qráčah (puđrjə métr dówjah) trqlów še tí drújə štós, al náj bó qopá wsoqə pa vélqa, pa še trėtjə že qòj s pulínow. Tí šlínə štós se jmėnúje hváva, ubvóžə se pu vrhə s qrajšímə pulínə pa drvámə, da je hváva wpóqva. V anó qopó ɣré dbáníst du pétníst qváfťər lėsá, dbájstə pa túdə.

Qə so štósə pustáwlnə pa hváva narét, se qopá puɣrásə pa začřnə. Puɣrásə se taqə, da se wqúlə nə wqúlə ubdá s hówjam ut tów pa du vrhá, nató pa se hówje začřnə t. j. ubvóžə z namóčanó qopíšno prstjó. Na puđrjə mėtər víšave se pustávijə wqlé qopė stávənce, tó so na trqləh puvóžane díle, da se polė pər délə na nəh stojí pa da tí zvrhńo pfst držíjə, da dowtěj qna zdfqə. Še víší se putpré pfst na qopə z hájarjə, tó so an mėtər dowjé dílce al qrájėncə nasájənə na pótparo (dówho štánho); za nísqo qopó je aná vřsta hájarjow dovól, za wsoqó pa sta dbí trība. Na vrh qopé pa se prídə pu lesėnah štínjah. Stržėn, qə je táq véləq, da bə an čováq vohqə notər zlízu, se na vrhá puqríje z dílímə al qrájėncə, da se qna zasúje.

Qə je qopá puɣrásaná pa začřnaná, se puqrów na vrhə utpré, u stržėn se namėčijə pulínə pa drvé n zanítjə z anó báqvo, da s pvamnám hurí. Qə se je dovól vóhva nabrávə, se stržėn spét puqríje pa s prstjó ubvóžə; pu hválə wqúlə pa se z aním štėharjam napíqějə dímə, tó so vúqėnce, da se vən qadí. Túdə pər tlíh uqúlə se narėdí ané šějst du ósam véčah vúqėń, qə se právjə qáhlə al pódənce, da vəft put qrájėncə w stržėn vlíče pa da lís notrė tlí.

Qopá se na stržėnə zanítə pa ud vrhjá dowtěj qúha. Pəstí se, da dbáníst vür tlí, potlé pa se móre (navádə zjútrěj pa zvėčěr) boqátə; na stržėnə se utpré, z boqávəncə (anó dówho ránto) pužóqa pa spét z drvámə al z bráčqo du vrhá napównə. Al vohėń na nó strán vlíče, se na těstí stránə nėqí dímwow zaprė (zaməší) pa na nasprútní stránə véč dímwow dá. Pu boqánə se stržėn spét puqríje.

Duqlidar se z dímow rjáv dâm ván vali, se lis qúha, qə se pa pváv dâm puqáze, je žé qúhan; tí dímə se zapró pa mávə ból spodá novi narédijə. Al se pa qáq dâm zatéqne, da qna vliče, se zə štéhajam spét pužóqa pa spúca.

Mət tim pa qopá wčásə pihnə t. j. pfst pa hówje pu anĭ stránə al túdə črizənčriz, zə sabé vřže pa z vohńám začné horétə — navádnə tədəj al je lis notré zyorú, da věčə prázne vúqhe nastánijə. Táq vohěň se móre přějqašlěj zadəšitə pa qopə šitřə spét puyrásatə nə začfnətə, da lis čistə qna zyorí. Qə se je vohěň zadúšu, se móre qopá spét puboqátə pa vúqňa, čěr je lis zyorú, nə stržén spét du vrhə z drvámə al bráčqo zaboqátə.

Aná věčə qopə se qúha dbánist du pétnist dni, aná měňšə pa du dasét dni.

Na šlínə je qopá táq nísqə sqúhaná, da so wsə dímə zapřtə pa da samú pər qáhlah še vliče. Qə se pa pər anĭ qáhlə vohěň puqáze, se túdə tá zapré pa táq napřěj du tí šlínə qáhle. Potlě se qopə zabijə t. j. wsə dímə pa qáhle se zapró pa stržén puqrijə. Taqə se ósəmštiradí vúr pəstí.

Potlě pa se začné qopá štératə. Pridė věč štérowcow, pər anómə qrájə qopó utpró pa s štérháqəlnam vóhle ván jěmlijə, udnášějə m pu vřstə nasújějə pa z vodó whasijə, al je triba; vsáčə hila qár nájbol móre zató qə ha vóhle pačė. Vóhle pər stržénə se právə poháča, tó je navádnə sáma bráčqa pa rádə začné horétə, zató wsə hilijə, da ha puhasijə (drážijə se pər tám, da se za poháčo tapó) pa da tí věčə vóhle s qopišnimə yráblěmə ván puyrábijə.

Ból qə je vóhle dəbėvə, búlə je. Tĭ dróbnə vóhle pa práh se právə bráčqa, pa se punúca navádnə za boqáne anė drúje qopė al pa túdə za qováčə. Al se qopə žláht qúha, ustánijə na tlih hváwnė, túdə té se v anĭ drújĭ qopə spét sqúhějə.

Uhášənə vóhle se pu štřəndbájstə vúrah správə w qólpárnəq, pa še tám se móre anė ósəm dni váhtatə, da qna začné horétə.

Vóhle se qna smé namočitə, al qár se qój rəspóqa pa w bráčqo hrė.

Mėrə se vóhle w šqáf, báše pa w vóhvaršče žáqlə al pa w qóš. An vóhvarščə šqáf drží wqúlə 3 hl.

9. Səməň je tí věčə hišnə ndíw na páwrah. Upráwla se navádnə w calĭ fárə na těstó ndėlo, qáqr je cėrqow pusvěčana bíva al pa na crqównā patrónə. V anáh qrajĭh upráwlijə na səməň túdə žėhiňe (pred měšo pránhĭjə t. j. hrějə s pracėsijə uqúlə qáqr na božjá talěsa, strilijə z mówzarjə, pu měšə pa hrějə w tabérno, čěr so hócə); drhót pa májə žėhiňe pusibe na crqównā patrónə, səməň pa na crqównə pusvětivə.

Saměň je domáč práznoq, zato pu měša vsè hila q dúma. Vsáča hospodár zaqòle qaštrúna pa sə štěje w čést, da tæděj nájveč q móre žváhte zbarè na svojám domè n jo puhosti; že prěj med létam vába, zvastò ut tí delíñè žváhte, qæðer qohá sréča: pa príde q nám, al prěj náq, pa na saměň! Pa túdæ žváhta hléda, da se tæděj spét vídæ met səbó pa da tí delíña prídějæ na rojstnè dúm túdæ brèz vabíva w húste.

Hospodár qój brš pu měša správla svojó žváhto mówqi. Hospodiña pa se nájbol q móre pustávæ z jědmí: za máwžæno dáje puháčo, qvobáse, špáh, səhú mæsú, práto; za vozæno pa pustávæ na mízo časávo žúpo z nú-dælnæ, fríšno žúpo z rájsam, qúhana hówjæ mæsú z rěpæčnim móčnæqam, nabúlano qaštrúnavo práto, za cúšpajze pa nájveč q jáh má (čæžáno, qúhane èvěšpælnæ, múrče, róštane hrúšče), na šlíne pa príde tí bílæ móčnæq (qna smí měňqatæ) s fáncutæ. Al htò pužělí, dubí vodé za píta.

Hustíja táwha du věčéra. Prútæ mracæ začnè žváhta uthájatæ; hospodiña da vsáčomæ an šártlěj al an qrájčæč puháče pa n qónc práte səbó, da nasé těstám, qæ qníso mohlé prítæ. Tí domáčæ pa se hválijæ, na qulíqæ miz da so žváhto hostíla.

Dondoněšña pa nča hostíjæ věč antqáj pa túdæ tí delíña žváhta qna príde věč ráda; navádnæ račó: nča bómo šlè, pa vráčvat qna bo triba.

10. Božjè dnár se je dajáv učæsə pær usáčam hántlæ za žævino. Al htò na prúdeěj pustávæ qoná, volé, qrávo, ucé al svíné, polé to ræzyvasí sosédam al pa pustávæ žævino na pvæc na qáq jáрмаq. Qæ se uhvasí qæpæc, se začnè qæpčíja: prodajáwæ šáca, qæpæc puvózæ (punúðæ) néqi měň pa hléda, da bæ dóbr qúp dobíw; polé pa hlihata, adæn qěj prméqne, húnæ udyěña, táq dówhæ, da na šlíne qúp sqlénata. Tæděj qæpæc naštěje dnár (al pváča za prajt, al pa dá na nú t. j. háro), húnæ preštěje pa roqó z dnárjam pumulí qæpcæ, té wdáræ na nó (prjéma), vsáčæ pa pær tám račé: Búh dáj sréčo (tabè zæ žævino — tabè pa z dnárjam).

Zrávæn sta dáva wčasə ubá tudæ božjè dnár: qróno za věča žævino, zéqsi al dbá ud měñè žævine; té dnár je wzéw qæpæc pa ha je že hradé dáw qačómæ baráčæ al pa w domáčí cérqlæ za ófær.

Pær hántlæ se mántle uhvasí za líqof těstò, qæ je žævino rědíw (sín, ščéra, hvápæc, déqva); qæpæc jomè dá qěj málā. Za ntqáj je qúp drājšæ.

Na domè, pusébnæ al hré hántu za nò věča ríč (pusíst al šíšo), se qæpčíja zmíram qna sqléne brš, qæpæc da wčasə samíu bísidó, da bo v anám časə prnésu dnár; račé se, da má těstó ríč zaqòplano.

SLOVAR

V tem slovarskem dodatku niso povzete vse značilne besede, ki jih bereš v sprednjih pripovedkah in opisih, marveč samo tiste, ki so za rožansko narečje v glasovnem in besednem oziru pomembne. V slovarju navedene besede izkazujejo točno poudarjanje (padajoči in rastoči poudarek): na kratkih zlogih je samo padajoči poudarek, podan z znakom `; znak ` pravi, da je vokal pod njim tonično visok, skoro raven, proti koncu se še malo dvigne in višek se hitro prevali na sledeči zlog, ki je zasekano poudarjen. — Pri izposojenih besedah pomeni kratica *kn.* koroško-nemško narečje (prim. M. Lexer, *Kärntisches Wörterbuch*), *bav.* bavarski dialekt (prim. Schmeller-Frommann, *Bayerisches Wörterbuch*), *svn.* pa srednjevisoko nemščino.

-ač; ta pripona daje osebnemu imenu zaničljiv izraz: Feláč (Felix), Foltáč (Valentin), Honzáč (Janez, običajno Hónz; Hónza; Hânz; Hânza; Hânž; Hânža; Hânžal; Hója; Hânžej, Hónžej, Hânj)

âhlēnce f. pl. prt iz srednje preje
-aq; se uporablja kot -ač: Tīnaq (Martin: Martān, Tina, Tīnet, Tīčan)

âl ali, če, ko

âmpa ž. ročaj pri posodi (najbrž iz nem. *habe* > *apa s prehajalnim *-m-*)

-an; prim. -ač; Lójzan, Tónčan, Jaqān in Joqān (Jakob), Józan, Léncan (Lovrenc), Lúqan, Marqān, Tēwžān (Matevž), Ožban, Bančan (Urban)

Andrěj m., tudi Drějč, Drějčaq, Drějča, Nějčaq, Andī

aplēnaq m.; aplēna ž.

âsva ž. vnetje rane; âsva se prime rana se vname

âtěj, tudi hâtěj m. in oča

âvow, âvová ž. ovina jalova (tudi mlada) ž. ovina = âvowce ž. mn.

Bâcī m. = bêqī m., otroški izraz za ahñē

balòh, -ohā m. vzdevek debeluharja, nerodneža

balôs m. fužine; u balôsə davātə

bâratə vprašati; zbâratə zvedeti; zbarqvatə pozvedovati; zbarqlivatə spraševati; pubâratə povprašati; bâriñe s. vprašanje; bâraq bitə časā povpraševati počem, marati za kaj; še bâraq qnī žanstva

batmól s. srednjedebelo volneno blago (svn. *vātmāl grobes Tuch zur Kleidung*)

bāwčī = bawbāw; otrokom pojo: bāwčī lize, qōqa hré; qām pulize? tōsa-lē; čěj bo lážu? tēmə-lē

bāwh m., bāwha ž. govedo svetlosive barve; prid. bāwhast; bāwhastə hlēda grdo gleda (kn. *falch gelblich; falch m. Ochs von fahler Farbe*)

bēqa ž. = bīca. owcā

bēla ž. neubogljiva ovca (pastirski izraz)

beléčə se rabi samo v rečenici pěrje beléčə hratúje listje vene

Opomba. Iz tehničnih ozirov je ê tiskan kot ě, včasih pa samo kot e, če se že poudarek na njem dá sklepati (čela; dēsqa in pod.).

bēlī m. belič
 bērsa ž. šaljiv, lažniv človek; ber-
 sātə se zlagati, bahati se
 bēšjana vzklik začudenja; o ti
 bēšjana dčeva spominja na be-
 šter, dalje pa na kn. wēschgger,
 bav. bešte t. j. Bestie, ki pa nima
 nič grdilnega v sebi (Lexer 22;
 Schmeller l. 299)
 bəčēva, bəčēle ž.; bəčowñāq m.
 čebelnjak
 bəl ēl. ali
 bīčēj in bīčī m. manjši oven (mr-
 qáč m. veliki oven)
 bīla ž. predvečer božiča, novega
 leta in sv. treh kraljev
 bīrēñ m. Vierling, žakelj za štiri
 škafce
 bīstahōr, bīsthōr, bīst klic konju,
 da gre na levo
 biwčəq prid. = biw, bel
 blaqátə blekati, blebetati; qōj tāq
 blaqā govori tja v en dan
 bləzə pr. menda, pač; to bo bləzə
 qōj rēsница
 bōcnətə smukniti, zmuzniti se
 bōh m.; prašiča na bōh qólījə;
 prúliñq nčēme bohā; māst po
 bōhə mazātə
 bōqar m. omejen, trmast človek
 boqátə dregati; qopō boqátə;
 puboqátə qohā; naboqátə se do
 sita se najesti; praboqátə se pre-
 objesti se
 bōršvatə (forschen) pogrešati
 bōs m. vremensko znamenje (svn.
 wāz Wehen, Sturm; wāzweter,
 wāzgewitere Sturmwetter; bav.
 Waswetter Unwetter, Sturm
 Schmeller ll. 1051; svn. wāzen
 pihati; koren *-vē, ki je tudi v
 svn. wēter in sl. vēter)
 bowšlīñāq m. gentiana punctata
 (sredstvo proti bolham)
 brahátə nadušljivo kašljati; rēhəl
 brahā, čovāq pa brēše
 brātər m. mā ntqāj dnārja q pa
 būh brātru; bratrāncīna ž. se-
 strična

brlátə curljati; vodā taq máva
 brlā; utrōq u bānə brlā; ubrlātə
 se poškropiti, politi se; rəzbrlátə
 razliti
 brčātə, brčīm brenčati; ščəməl
 brči
 brñca ž. vrtavka
 brñóžətə godrnjati, sitnariti
 brnúh m. trda gorska trava, tudi
 bāwha imenovana
 brobālətə = trobālətə
 brōjda ž. brozga; nergač; ubrōj-
 datə se zamazati se
 būčī m. = būqī majhen bik
 būdaž m. pirhast vol z nazaj
 vpognjenimi rogovi
 būla ž. nadev prim. kn. fülle, svn.
 vülle, stvn. fulli
 būñqa ž. otok, oteklina po udarcu;
 būñqara, būñqrna ž. debela žen-
 ska; ženska, ki rada tepe
 būña ž. brazgotina, tudi oteklina
 búrnus in búrmus m. kozuh stare
 narodne nošnje
 bútēj m. smrdokavra; ime zabi-
 tega, nemarnega človeka

Cāqəl m. Zapfen; ladēn cāqəl
 canəte kaniti, po kapljicah vlititi;
 tudi qanətə
 capātə cepati; vsē mūše so pu-
 cāpāle
 cāpəl m. prekla
 cēdīwqa ž. cedilnik
 cēhəl m. = cāqəl; tāq mráz, da
 cēhlə visijə ut strēše
 cējna ž. čajna
 cəzātə, cizam sesati (mleko)
 cəzətə. cūzam sesati (skozi slamo)
 cība, cībāca ž., cībēj m. pišče; ci-
 batə = čubatə počasi hoditi
 cic m. svetla bombaževina
 ciq m., cīqa ž. rdečkasto rjavo go-
 vedo z belo liso na hrbtu; prim.
 J. Kelemina CJKZ III. 37
 ciñq m. Fettauge; žūpa je tāq
 búrna, da še anā ciñqa qñi
 horə

cípownca ž. ozka in težka sekira
za cepljenje drv; priimek malo-
pridni ženski

cizēj m. sesek

cjāzātə potlačiti; bəq je qrávo
pucjázu

clá in člá prisl. vedno; clá bəl,
člá hújšə (celegá > calahá, clá;
predlog s je asimiliran v c-)

cmōqva ž. blato, brozga; cmō-
qvata brozgati

cmřčəq m., čmřčəq smrkav otrok

coqláčə m. mn. = cōqle ž. mn.

cól m. carina; dolžinska mera

cōtī m. krompirjev močnik

crétowc m. cretje, dračje;

Schwarzkiefer

critje s. cvrtje

cūla, cūdla ž. vulva; priimek ne-
marni ženski; cūlata in cūdlata
mingere (otroški izraz), pucūlata
se; gl. K. Štrekelj ČZN V, 96

cvīq m. vpitje; utrúčə cvīq na víq

Čá = nčá, nič ne = ne

čábatə zamazati; učábatə, pučá-
batə

čaqlátə jecljati; čaqláč m., ča-
qláña ž.

čalīšnaq m. vogelni steber lese-
nega ogrodja okoli krušne peči;
priimek trmoglavega človeka

čáp m. čep; u čáp pitə na dolg
piti; u čáp mētə pər qomə ter-
jatev imeti pri kom

čarúhəl m. svojeglavec, butec

častə prisl. prejkone, najbrž; bo
ja častə pršōw

čēstə samo v izrazu: za čēstə dēlə?
zakaj (iz: za česo-to dēl'i)

čavá n. čelo

čawsántə, čawsnəm popasti, za-
grabiti

čēča ž., čēči m. punčka; priimek
otročjemu človeku (kn. tschatsch
m. Spielzeug; tschatschən tändeln,
spielen)

čēčqə ž. dleto za lupljenje dreves-
nega lubja; čēčqatə lubje lupiti

čēj qədđj prisl. nekje nekdej

čēla ž. Keil; začēlatə klin zabiti;
pučēlatə = strúpətə

čērfat in čirfat ž. božja pot (kn.
Kirrfát)

čērfəl m. strgan čevelj (kn. tscher-
fəl ž. schlechter Schuh)

čēštəl m. omejen, prismojen člo-
vek

čēwqatə lajati; čēwqəl m. psiček

čəd, čida ali čədə m. močnik;

gosta, ponesrečena jed

čədátə in čədəta kidati

čədlátə pri jedi trositi z žlice;
ščədlátə, pučədlátə, načədlátə

čəhnočá ž. zatohlost; u qāmərə je
čəhnočá pa təсноčá

čəməna ž. kumina

čəpēncə ž. kipenica, jed iz sku-
hane smetane in moke

čəšmīlje s., čəšmilowje s.

či = nči nič-ni, ni

číc m. lesen kijec

čičatə posedati; čičěj m., čičara
ž. lenuh

čīdaž m., čīdara ž. priimek debe-
luharja

čīha ž. zapor, ječa

čīqəl m. srajca

čīmpēt ž. Kindbett; žaná lēži w
čīmpētə

čīndrātə ropotati

čmřqántə, čmřqnəm udariti na
mehko (zlasti po glavi); poqántə
na trdo udariti

čódər m. čop (las)

čohlátə listje za krmo klestiti (z
jásana, z jáwra)

čóf m. moqər q pa čóf

čōmpe ž. mn. krompir

čōrba ž. vodena, neokusna jed

čórčəl m. = stž m. (smrekov,
jelov, koruzni, borov) storž; čór-
člēj, stžžěj; kn. tschurtsche, tschür-
tschəl Fruchtzapfen an Nadelholz-
bäumen, am Maisstengel

čováq, čəvéqə m., čəvéqina ž.

črapátə črpati, zajemati

črazátə počasi kuhati

čřčata cvrčati; utrôq čřči; u vóhna
čřči
čřépva ž. čřepinja; čřépælca ž.
priimek grdi ženski (stára čřépva)
čřidatə se menjavati se; so se
čřidələ, q so snih hazələ
čřivəl m. čevelj, dolžinska mera
čřnice ž. mn. borovnice; čřnilowje
sr.
čřńéwqa ž. rdečerepka, pogorelček
čřnobéla ž. artemisia
čřnŭli m., čřnúla ž. govedo čřne
barve
čŭba ž. počasna kura; čŭbæca ž.;
čŭběj m. vzdevek počasnežu
čŭra ž., čŭrěj m. počasnež
čvêč in cvêč prisl. preveč
čvêžěň m. žiča (Zeineisen prim.
J. Kelemina ČJKZ III. 38)

Daréze in zaréze ž. mn.
dárqatə kokotati; qŭra dárqa
déra ž. sušica
dére ž. mn. deske nad krušno pečjo
dēsqa, dēsqa ž., mn. dēsqe, dēsče;
rod. dēsq in dīšć (ě je dolgo
poudarjen, kar kaže, da je ta
beseda dial. izposojenka)
dēwzaq m. žep
diža ž. deža, kad za mast
doqopétatə se po daljšem pre-
mišljivanju domisliti se
dópæst m. predvečer praznika
dovə klic govedu, da gre na levo
dowsěj prisl. sem doli; dowlěj
tja doli
drājlata v krogu goniti
drišətə razvezati; snópje drišətə
(povreslo razvezati); vozŭ zdri-
šətə; birtəh udrišətə
dřqatə se drsati se; hvāče pudř-
qatə (poguliti); dēčva dřqa za
pŭbam (leta, dirja)
drńóhatə smrčati z odprtimi usti
(smřčata skoz nos smřčati)
dróh, -ā m. palica, s katero se
maji skorja
drstítə qohā strogo, z grožnjami,
sprraševati

drŭmælca ž. vrsta přzale, ki jo
lájnowc dene v usta, da piska
duqlídər prisl. dokler
dumālā prisl. skoraj
dŭmpvə sr. duplo
dupŭna prisl. dopoldne
dŭpətə lupiti
dušitatə dohiteti; ušitatə prihiteti
dutéhəntə dotegniti (pər hōja,
žétla, séčə)

Fáqəntə zginiti, odhiteti (kn. fack-
nen sich hinundher bewegen;
facken herumlaufen)
falêrqa ž. pesmica razuzdane,
zbadljive vsebine (prim. Guts-
mann Wrtb. 247)
fāncowt in fāncut m.
fantóra ž. inventar, premičnina
fāž, fāža m. sklopek održane preje
(prim. sv. vas, vahs, Haarflechte)
Félíks m.: Félán, Féli in Feláč
feqafatŭza ž. priimek nezanes-
ljivemu človeku, tudi bahaču,
širokoustnežu
Ferdinand m.: Fěrdi, Nántəl
Nánta, Nánti
férmat m. blago, sukno
Filip m.: Fílip, Lípan, Lipš, Lîpěj;
žensko ime: Pína
finhrat, -a m.
firtəl m. mera za dva poliča
fištrna ž. terična jama (v okolici
Celovca)
flańqíratə potepatise, pohajkovati
fléhar m. sodnik
Florijan m.: Frján, Flóra, Flóri,
Frjánčəq
fodrāna ž. močnata jed (ribana
kaša); priimek človeku, ki mnogo
in dolgovezno govori
fóžatə koruzo kožuhati; fóžine s.
kožuhanje
ffqatə po zraku leteti; tice ffqŭje;
dēčva vōče ffqatə, je tãq anā
ffqælca; ffqla ž. priimek lahko-
miselni ženski; ffča prača; frčēla,
fřtāna priimek nemirnemu člo-
veku; frtāwqa ž. brnca

frničətə igrati za gumbe; ufrničətə qohā obigrati, ogoljufati

Hāčapáč m. šipkov sadež (kn. hetschepetsch gl. Strekelj CZN VI. 18)

hādra ž. velika ruta (za ramena ogrniti); hādrca ž. ruta (za glavo)

hājatə ležati (otroški izraz); hājna ž. otroška posteljica (kn. aia, haia v otroškem govoru: posteljica, zibel; hajen v zibeli ležati)

hāj d m. nevernik, velikan

hāj t ž. skopost; ha sāma hāj t qūpēj drži; hāj tšən, -šna, -o skop; hāj tšənaq m., hāj tənca ž. (kn. geit m. Geiz; geitik, geitisch; bav. geit)

halə jeli? dvoj. haltā, množ. haltē halīdratə obleko poguliti, ponositi; qār ubličē pa qōj tēstē halīdra

halūpa ž. koča v slabem stanju hamnə s. gumno; hamlēnce mn. debele deske za pod v gumnu hamrēva ž. dežnik (tudi mahrēva) hārbatə teško, naporno delati (kn. árwatan arbeiten; árwat ž. Arbeit, Mühe, Drangsal)

hāre ž. mn. Karren; haričatə naporno vleči; hāre za svēž (vleče živina, svež „Zugvieh“), samūtažnē hāre (vleče človek)

hāržat m. žep

hastrōžənca ž. ostrožnica, kopinga; hastrōžənčowje s.

hatītə tlačiti; mā nahāčanē hāržate; uhatītə vsiliti; zahatītə zadeliti, zadevati

hawbəqə s. (tudi hāwbəqə) jabolko

hāwqatə lajati

hāwsnətə zalajati

hēqatə peti (duhovnik pri maši: qār v nidələ prhēqa, v ndēlo pa vsē zadēqa); utrocə hēqijə; hēqīne s. (prim. Plet. heliti, helkati in geliti)

hēlatə se polegavati; valjati se in nagoto kazati; helīne s., helowc m.

hēlm m., hēlma ž. govedo rdečkasto rjave barve z belim čelom (kn. Helm m., Helma ž. Ochsen-, Kuhname)

hēnatə jenjati

hījə, hījō klic konju, da gre naprej hīlatə hiteti; hīlēj se je vānə na lédə ubōw „eile mit Wele“ (svn. ilen)

hīn m. inje; hīnast, -a, -ə

hipatə počasi voziti; prhipatə

hīrs m., hīrsa ž. govedo rdeče ali rumene barve (Plet. irs, jirs; svn. hirz, kn. Hirscha Kuhname)

hlēštətə = čadətə čediti, snažiti hlīstə mn. ž. lesa za prekajevanje mesa

hlitə s. dleto; zylitatə izdolbsti

hmētən vesel

hñida ž. ličinka uši

hñiva, rod. hñile ž. njiva

hōbīst m. priimek neubogljivemu, trmastemu otroku; qlēmanə hōbīstəl tī!

hōbrč m. ogrc; hōbrast ogrčav, raskav

hóc m. godec; tā je pa hócava to je zlagano

hōdla ž. jed iz skuhane krvi in moke; hodlátə besedičiti; hodláč m., hodlāna ž.

hōjza, hōjzara ž. priimek lahkoživi ženski

holān nezrel; holaná hrūšqa, holānə sādje; holānc, -ā m. nezrel sad

holībər m. voga; priimek neumnemu človeku

holica ž. koza brez rogov (rohačica ž. koza z rogovi)

hól məš adj. aboten, prevelik, neroden

hōna ž. = stēhne mn. pot med plotovi

hōpatə foppen; hōpēj m.; hōpa ž. prismoda

hórəl klic govedu, da gre na desno
hóršəj prisl. herauf; hortəj hinauf
hówšatə šumeti

hóž ž. gož (na cėpih, na jžésə
za pár; jəhū za sámca nčėme
hoži)

hrálca ž. jagodica (kn. gralle ž.
Koralle, Kügelchen an der Bet-
schnur, Halsschnur)

hrándlowje s. brusnice (kn.
gránte die Preiselbeere)

hranîr m. nabranči na ženskem
krilu

hrát in rát m. uganka; hrátatə
uganiti, uspeti (svn. rát; kn. rôt,
gərôtən)

hrčítə daviti; zahfčan čováq, bəq
(z debelim vratom)

hřčatə renčati; pəs hrči
hrditə qohá obrekovati; hrdvátə
se zmerjati, prepirati se

hrėbėníca ž. usnjat pasji ovratak
z bodícami

hřlaca ž. ovratnik na srajci

hrôt, hrotà m. die Gosse in der
Mühle (kn. gránt; svn. grant,
stvn. grant > slov. *grōtь)

hróte ž. mn. lojtre na vozu (kn.
gratte, bav. kratten „Karren,
Wagenkorb“)

hrozďa ž. groza

hřšatə knirschen

hrúmpa ž. ocvirek (kn. grámpəl
ž. Fettgraupe; kor. ā < au pred m,
ay pa iz svn. ā)

hújčatə ujčkati, gugati; hújčėlca
ž. gugalnica

húqatə se brunften; svína se
húqa, qráva se pója, owcá se
hónə, qozá se přsqa, máčqa se
rāšə, qobíva se štúta

húmpa ž. oteklinja; ma húmpo put
pāzdəho = je len; humpnətə
udariti; nahúmpatə = natėpstə

húnə zaim. oni

húzatə sə plaziti se

hvadavíja ž. gladovnija; hvadó-
vən gladen

hwawňá ž. ožgan kol, ogorek

hwáwt ž. nasilnost; hwawtən =
sívən

hvotà ž. plevel v žitu; hvotən,
hivotná hńíva

hwováč m. človek z veliko glavo,
mogočnež

Im ów m. brest (Ulme); s prestavko
glasov l in m proti psl. ilьmъ
(iz nem. elm)

Jábəlnə adv. težko da
jájsqatə od bolečin vzklikati „ajs“;
zajájsqatə

jájstrof, -a m. jastreb

jārčátə jarčiti; qə qúra qrúqva,
se pětélinə qna ná jarčátə

jarėlca ž. vesela, zgovorna ženska
jārčəca ž. piška, ki začne nesti
jajca

jazəq m. jezik; z jaziqam mihle
q pa sráqa z répam; sédəm ja-
zíqu znām, pa vsé qój pu sóvėňə
(narečje)

jédvow adj. jelov; jédvuvə hówje;
jėw, jėli ž. jelka

jėjbenási vzklik začudenja

jėšpəč, jėšpíca m. črna kuhinja

jézow, jézava adj. jezast

jəmnəvátə imenovati

jibrčən adj. übrig

jížvatə qoná konja za vajeti vo-
diti; na strán zajížvatə; jížownəq
m. bičevnik (najbrž po prestavki
iz svn. wísen, prim. tudi kn.
die oxən weisən)

júňhatə se ujčkati, gugati se;
júňhėlca ž. gugalnica

Qájdatə naglo goniti; pastír
qájda ucé; žəvína se qájda; rəs-
qájdata, naqájdata

qájfa ž. grd pes (kn. Keife psica)

qájfəncə ž. zapor, temnica

qájlof m. pust, neznosen človek

qajđn m., qajđra ž. malopridnež

qaná ž. kanja

qána ž. pokvečen klobuk

qānc m. kapljica

qānčēj m. kamenček
 qānožāč m. martinček, janežič
 qāpəs m. zelje
 qāpəsje s. zelni vrt
 qār adv. nikar; al qār če ne; qār-
 qēj prav nič
 qār adv. kar
 qārtatə volno krtačiti in čistiti
 na „qārtah“
 qārte ž. mn. krtača za volno
 qáva ž. zguba; u qávo hré
 qāwsatə se dražiti se; nagajati
 si; utrocə se qāwsijə
 qáwža ž. kvar, zgaga; qáwžo da-
 vātə sramoto delati
 qədá = qdēj adv. kadar; máwqđá
 malokdaj
 qēpan, qēpi m. = pētēlən
 qēza = qozá; qēzi m. kozliček
 qiñqatə nihati z glavo (v zaspá-
 nosti, pijanosti); prqiñqatə; za-
 qiñqatə sede zadremati
 qlamēnovəc m. trd kamen (za
 mlinske kamne, kremenovec)
 qlēmpřa; tudi qolēmpřa ž. dolga
 noga, kraka; adj. qolēmpřast
 qlēpěj m. žepni nožek, pipček
 qlōja ž. noga živine (tudi zanič-
 ljivo za človeško nogo); qlōjowc
 m. zaničljiv priimek človeku z dol-
 gimi nogami, dolgin (kn. kloa
 „Klaue“)
 qlūbit ž. kljubovalnost; qlūbitən
 adj. kljubovalen; qlūbitvatə klju-
 bovati
 qnà ne (se postavi pred glagolom);
 gl. nàq
 qnisəm, qnisə, qni = nisəm nàq
 qnóčəm, qnóčəš nečem = nóčəm
 nàq
 qobáclī m., qobácla f. otrok, ki
 po vseh štirih lazi
 qóc, qocá m. kotec, ograja v hlevu
 za drobnico ali kokoši
 qocátə; snih qocá naletava v
 kosmih; madvəd je pərqocù je
 přicotál
 qôčī m. = prūlīnq, prašič (kn.
 manjšalno gätschele)

qodājsqatə kokodakati; qúra
 qodājsqqa, q ajcè znasè
 qôdratə se igračkati se; qôdriñe
 s., qôdrowc m.
 qôqī m., qôqqa ž. umazan, zane-
 marjen človek; jecljač
 qolácija f. postna jed na sveti
 večer
 qolafâjqqa f. priimek vihřavemu,
 nezanesljivemu človeku
 qôlbatə tepsti; naqôlbatə, uqôl-
 batə; qôlba ž. ženska, ki rada
 tepe
 qôli m., qôla ž. nemarnež
 qôlparnəq m. lesena uta za uga-
 šeno oglje (bav. kolbarm)
 qôna ž., qôni m. = sviña, prašəč
 qôntatə s qóm občevati
 qopá ž. kopa; pēt qūp
 qopáncəl m. kopica (plast) sno-
 pov na njivi (kopanec)
 qorida je? koliko je na uri? ša-
 ljivo: antqáj q včarə soridal to-
 liko, ko včera j ob tej uril
 qosəm m. pest preje, čop las
 qosiwčatə zajutřkovati; qosiwca
 ž. zajtrk
 qošatīja ž. prevzetnost; qošatījo
 uhañatə
 qošmidər m., qošmidra ž. nepo-
 česan človek (prim. skošman)
 qôšt m. kašča; přegovor: dōbr
 trōšt na prázən qôšt
 qotavica ž. zanka (če se nit ali
 vrv skota)
 qotřca ž. botřica; qôtri m. boter;
 qotrə mn. botri
 qózja vėra; na qózjo vėro žəvétī
 v koruznem zakonu živeti
 qozúl m. cajnica (korec) iz smře-
 kove skorje
 qřabīžvatə hrup delati, křegati se
 qřacátə, qřčam křecati; qřclī
 m., qřcła ž.
 qřaqatə krakati, kričati; qřaqələ
 so pa no hlōrijo uhnələ
 qřamnīja ž. začimba; qáj je tí
 búlə qřamnīja pər hōscətə? —
 Súl (svn. krāmenie)

qrampīzarjə m. mn. dereze
 qramūžlow adj. krmežljav
 qréda ž. sklad drv
 qrēsница ž. kresnica; lučka na
 stenj
 qrēwla ž. krevlja (pri saneh);
 qrēvalce mn. male sani; prego-
 vor: qrēwla se zahodā qrvī
 qrīhva ž. hripavost; mām qrīhvo
 sem hripav; adj. qrīhvast; hripa-
 vega se šaljivo vpraša: al sə ma-
 dvéda srēču? (kn. krīgəln rō-
 cheln, heiser sprechen)
 qrīh, qrīha m. prepir, kreganje;
 med záqonce se qna smī qrīh
 zanēstā
 qrīžownəq m. prt kot darilo
 otroku na zibelko
 qrmāl m. velik kos kruha (tudi
 jabolka ali pod.)
 qrmáza ž. siten otrok, pust človek
 qrohátə se krohotati se
 qrstānca f. velika sobota; bīn-
 qəštāna qrstānca binkoštna so-
 bota
 qrtáva dəžéva = hròb; je že
 w qrtāvī dəžela
 qrūčətə se krčiti se; ha tribəh
 buli, da se qrūčə; dēn se qrūčə;
 sqrūčanə jētə, lažātə
 qrūqva ž. zakrivljena palica (ha-
 mrēva ma qrūqvo); qrūqalca ž.;
 koklja
 qrūqvətə kvočkati; qūra qrūqva,
 qə na ájcah sēdi; qvòqva pa, qə
 pəšēte vòzə
 qrūmpatə šepati; qrūmpast adj.
 šepav (kn. krump)
 qrvénta ž. = qrēwla
 qřž m. štruca; qřžej m.
 qúcatə pogledovati iz skrivališča
 qúfa ž. ženska, ki rada sedi; pu-
 qúfatə se vsemi se; prqúfatə sə
 prisesti
 qújla ž.; qújlī, qújowc m. jokav
 človek; sqújan adj. k joku
 nagnjen
 qúmrn adj. slaboten; zaqəmrān
 adj. verkümmert

qúpəc m. kup (der Haufe); qúpəc
 nasréče; qəpəc m. kupec (Käufer);
 dóbr qúp billig
 qúrica ž. teloh
 qúžej m. psiček; qúzla ž. psica
 qúžu, qúžava, qúžovə adj. boren,
 slab, bolehen
 qváfata nesramno govoriti; qvā-
 fiñe s., qváfowc m.
 qvāma f. omotica; v qvāmə lažātə
 (svn. klamme)
 qvančəč m. klopčič
 qvānfatə klepati; zaqvānfatə;
 sqānfatə; qvānfar m. klepar;
 qvānfa in qlānfa ž. (svn. klampfe)
 qvānq m. zanka; zaqvānčātə (tudi
 zaqlānčātə) se sich verwickeln
 qvòca ž. posušena hruška (kn.
 kloaze)
 qvòqva = qrūqva; qvòqvətə =
 qrūqvətə
 qvòpuvəc m. gnilo jajce; qvò-
 puwc plūnqa klopota
 Lahà ž. proga zorane njive, ki se
 z enim hodom poseje; mn. lašə,
 na lašəh
 lahátə, nalahátə proge na njivi
 (za sejanje) naznačiti (s slamo
 i. dr.)
 lājne mn. harmonike; lājnatə;
 lājnovəc m.
 lājžna ž. kolotečina, tir za eno
 kolo (kn. lāse)
 lapədrátə naglo, nerazložno go-
 voriti; lapədráč m., lapədrāna ž.
 lāpī m. priimek prismuknjenemu
 človeku (prim. Schmeller str. 1496)
 lāpra ž. slaba jed (tekoča)
 latétə teči; na sqúq (na vsə sqočə)
 latétə
 lawdān m., lawdōra ž. priimek
 velikemu človeku
 lēcat m. Lebzelt
 lēhnarjə mn. lojtre na voz
 lésne mn. dlesne; utròq rát tavúza
 qaəo sqòrjo, al ha lésne srbó
 léva ž. luknja skozi zid iz kmečke
 sobe v jěšpəč

lǝbérje s. treske, ki odpadejo pri obtesavanju lesa

lípje s. lipov cvet

lisa ž. ime kravi z belo liso na glavi

lǝjta ž. (tudi lǝjt m.) lesen, po tleh položen žleb, po katerem se gonijo panji (prim. Schmeller str. 1528)

lǝqarca ž. ročna žaga z lesenim, v loku napetim držajem

lǝla ž., lǝli m. priimek omejenemu (razuzdanemu) človeku

lǝca ž. ime črne kobile

Māca ž. vrsta vrbe

mād adv. med; nad

madúče s. obličje (medočje)

malarin m. velika tesarska sekira

maláwdər m. priimek velikemu, močnemu človeku

maláwqatə = paláwqatə

máləč m. skleda za mleko

máliñq m. = mádež, packa na obleki; (kn. mál); adj. máliñqast

mánatə po prosu hoditi, da zrnje izpade (meti)

manétatə okoli hoditi, potepati se mandráte teptati; pumandráte, zmandráte

mántle prisl. navadno, vedno (morda iz kn. namla ali svn. nantlich)

mārēñ m. govor; mārñevatə, mārñevam ali mārēñam govoriti

maróhəl, maróhli m., maróhla ž. umazan človek; maróhast adj. šekast, pisan

mārša ž. cvrček

másaqa ž. večja tanka sekira za podiranje dreves; podobna je púntaqa

máwcat m. tropine; iz nem. prid. molzet, mulzet (k Malz) teigig, weich, adj. malz in molzet

máwqda adv. malokdaj

mawprida ž. malopridnež

mávər m., máwra ž., tudi mǝri m.; mǝra, mǝrina ž. ime goveda črne barve (prim. svn. mǝre)

máwžəna ž. mala južina; kos kruha; máwžənatə

mbá, mbé midva, midve

médənce mn. drože

méduna ž., méduñaq m. medel človek

məhñitə švigniti; lisica je mímə məhñiva

məhvá ž. megla; se váčə wqúlə q pa na məhvá

məstədfiratə ministrirati; məstədirəvəc m. ministrant

məščīwc m. skrivališče sadja (da zmehči)

məšitə qohá pritiskati

məšlín m. bela kotenina

mətlátə tiho in nerazločno (preplašeno) govoriti; zmətlátə

məzdétə nemirno sedeti; məzdəla ž. nemiren človek

məžavá ž., hrém u məžavə grem spat

məžúrquatə mežikati

méča ž. žoga

méla ž. mletev

mētəna ž. Mettennacht, svn. met-tine Frühmesse

mětivə s. zadnja moka, otrobi, metilo

məsú s. meso; demin. mǝsēj m.; žavə nájveč u qrúhə pa mēsə

měšta ž. redki žganki

měštěj m. počasen človek

mísənc m. mesec; vīnahtnəq, svíčnəq, pəstniq, apríl, májnəq, qrěsniq, sřpan, hospójəncnəq,

listopád, qozopršq

mǝvrca-mávrcə ž. mavrica

mó = mórəm; qna mó = mórəm

náq

modátə trdo hoditi, stopati; pr-modátə

móde mn. Hoden

mǝjqa, mǝjqara ž. razvajena ženska; adj. mǝjqast

motvátə se motoviliti se

mów, mǝwqi adv. domov; navadno: qdúmə

mǝvər m. vrsta hrošča

móza ž. brazgotina (svn. máse, kn. máse)
 mračníq m. netopir
 mīčī m. zanemarjen junček
 mīdanəq m. otrok, ki se vedno mrda
 mrjāsc m. merjasec; plug na dva lemeža
 mrqáč m. oven
 mrlatətə; mrlətəta, mrlətəm nemarno kako delo opraviti; pumrlatətə isto; žensko posiliti
 mrlētī m. nerodnež, nepripravnež
 mīva ž. krma; sam sabē qrāde, htūr mīvo prūda
 mūca, tudi mūnca ž. cvet vrbe
 mūčqatə mečkati; mūčqī = méštěj
 mūlšən adj. izbirčen pri jedi; mūlšnaq m.
 mūna ž., mūnī m. mala mačka; prim. muine, muindəl, muinde Katze Lexer 194
 múrava ž. trava tratnica (kratka srnica)
 múrqa ž. kumarica
 mvačəncə ž. mlaka, kaluža

Nā-nāl klic govedom na sol, na krmo
 nabijətə nabijati; potrkavati; nabijēne s.
 nabohlévən adj. boležljiv
 naboqātə se gl. boqātə
 nadátə aro dati, zaarati; tudi: na nū dátə
 nadətə se napihni se; hovēja žəvina se nadéne na détilə, da je zapřta n vētrə ča hréjə ud né nahańátə qomə dražiti koga, nagajati
 nahūdən adj. negoden, nezrel
 nahūmpatə gl. hūmpa
 najidatə se qohə za norca imeti koga, presedati komu
 nāq ne (se postavi za glagolom in samostojno kot nikalnica: Sə bīw? — Nāql)
 naqóqrətə visoko nabasati (vūz), hvavō (z visokim klobukom)

naqólbətə gl. qolbatə (k svn. Kolbe)
 naqrapləvátə naqraplūje, naka-pljevati
 naqrávətə se napiti se do pijanosti; naqrávu se je, da je vés slínast bīw
 naqrazlátə zobčasto izrezljati (papir i. dr.)
 naméra ž. brez mere; čriz naméro se je najīdu
 nanəzyátə gl. nəzyátə
 naplitatə neprestano prositi, tirjati
 naporédən adj. poreden, malo-priden
 napótva ž.; napótvo davətə v napoto biti
 nāpust ž. neprijetnost; utròq bo nāpust vse přěj narēdu q pa na prów
 nárče s. naročje; nárče drvú; dbā nárča
 nasqajtən adj. sqajtən
 naspočítatə očitajoče našteti
 nāstara ž. človek ali stvar, ki je v napatje, nadlego
 nasvastən adj. neslasten; nasvastnā jīd
 nasvój adj. slabo razpoložen, nedružen
 naštēlatə qěj kaj nespodobnega narediti
 nātan m. lesen čok, tnalo
 natéhu, natéhva adv. vlačén, za-tegel; natéhva sēnū
 natēq kletvica: tī nateq tīl
 natéqowje s. gl. hrándlowje
 nawčāqan adj. nedočakan, nestrpen
 navāžatə večkrat voziti; hnūj na hnívo navāžatə
 nawdjān adj. priden, za vse pripraven
 nawštəqlíw adj. iztakljiv (otrok, ki vse iztakne)
 nazābuna jīd nezabeljena jed
 nčā, tudi čā nič ne; nčā dī = nič ne de

nēi, tudi čī, nič ni; čī hēdā nič ni
 hudega
 nēīr adv. nikjer
 ndēla ž. nedelja (tudi teden, pa
 navadno nīdala); al vōčēš rīčāt
 ridēq u sqlēdē pa hōst (pogosto)
 v nīdēlē mētē, al hōst u sqlēdē
 pa ridēq (poredko) v nīdēlā?
 ndīw m. zapovedan praznik
 ndīwc m. nezapovedan praznik
 nēdēha ž. naduha; adj. nēdēšēn
 ali nadūšlow
 nēštlātē vozljati; počasi kaj de-
 lati; zanēštlātē zavozljati; udnē-
 štlātē, rēznēštlātē (prim. bav.
 nesteln; kn. nestel vozeln)
 nīdala ž. = ndēla
 nōna ž., nōnī m. svinja
 nšīr nihēe
 nūqa ž. trava tretje seče

Oficije naštlēlvatē neporedno-
 sti uganjati

ōmačēn in vōmačēn adj. mlačen;
 ōmačnā vodā

opālta ž. trafika

ospētē obsuti; vosē ospō čāvēqa
 ostēn m. dolga palica z ostjo na
 koncu

ōstrva ž. Hüfelstange

ozbāc m. Absatz

Pāclī m. kak mali košček (prim.
 bav. Batzl Schmeller I. 315, kn.
 patzəl „Klumpen weicher Masse“)

pāčēj m. prašič (rezan merjasec),
 prim. kn. petzəl, tudi bav.
 Schmeller I. 1781

palāwqatē, tudi palīnqatē nihati
 (s pālco, z nohāmē, zwūn pa-
 lāwqa); palīwqa-palāwqa boben

palcā ž. palica; dolž. mera 4 pēdī
 pānqluqar m. detel (*nem.
 Baumklucker; kn. pām in
 kloekən, bav. klucken po-
 chen, anklopfen; Kluck Schlag)

parnātē snopje zlagati v sklade,
 pārna ž. prostor na skednju;

kjer se snopje sklada (kn. bar-
 nan snopje skladati; barn m.)

pārta ž. mesarska sekira

patnōštər m. molek, rožni venec

pāwqa ž. boben; je antqāj za dēvā,
 q pās za pāwqo

pāzdēha ž. pazduha; spūd pā-
 zdēhe vzētā zlagati se, izmisliti si

pēd ž. ped; dolž. mera 20 cm

pēqatē klopfen; štrēne pēqatē s
 pēqo (Klopfen); hvānt spēqatē;

utroqā napēqatē pu pēqā (zad-
 njici); prim. bav. becken, kn.
 peckən

pēst ž. pest; dolž. mera 1/2 črīwla

pētər, pētra in patrā m. podstrešno
 nadstropje na skednju

pānōwca ž. ponvica, zajemalka;
 priimek nemarni, zamazani ženski

pāstēla ž. pust človek

pātlātē pitati (kure, tele, otroka)

pīqī m. piskerček

pīmpēj m. moški spolni ud

pīrh m., pīrha ž. govedo rdeče
 ali rumene barve z belo progō

po križu; adj. pīrhast

pīsqu, pīsqale ž. piščal

plāčērna ž. ploča

pladrātē plaudern; pladrāc m.,
 pladrāna, plēdra ž.

plāz m. ime vola z belo liso na
 glavi (kn. plāss)

plēna, tudi planā ž. red desk na
 strehi; na strēšē je du pēt plān;
 isto pomeni šāra ž.

plēwšatē otepati snopje, da zrnje
 izpade; naplēwšatē, uplēwšatē,

splēwšatē (kn. pleschən)

plīvānca ž. plevnica

plūnqatē pljuskati; vodā plūnqa w
 qānhlē; qvopuvēc plūnqa; splūn-
 qatē razpljuskati (kn. plunkən)

pōdātē povreči mlade; mwadē
 pōdijē; zēc, putqāna, mišē; spō-
 datē (ploditi)

pōlč, poliča m. meri 4 fraqōlne

pōlmel m. iz kn. pollmel Mittel-
 mehl (tudi bav. gj. Schmeller I.
 386)

porhátə parati; sporhátə, rəspor-
hátə
pōwnā adv. za časa polne lune
pózvada ž. podveza
póžñaq m. travnik, ki ga pozno
(samo enkrat) kose
pracíp m. precep; malopriden
človek
pradátə prodati; prúdatə prod-
jati; na prúděj pustávətə na pro-
daj ponuditi
prānč m. preča; na prānč pučasátə
prānhátə s procesijo iti; prānhīne
s. redna procesija, pracēsija ž.
izredna procesija (n. pr. za lepo
uro); kn. prangən
pratóqa ž. velik komad kruha
(pogače)
pratósaj m. sekira z dolgim re-
zom za drobljenje hovja
prážne n. prt iz najlepše preje
prbəzátə gl. bəzátə
prčēñatə zanositi (pri živini);
qráva prčēña q vimə dubiwla n
se prprávla, da stōrə; sviña pr-
čēña prēj da pumēčūje
přčī m. ime bika nizke, zbite po-
stave
přdaž m. močnik iz krompirja in
sladkega zelja
prehāñatə se s qóm prepirati se
préhlī m. cvek, s katerim se pri-
pno ojnice h komatu
prehūzatə gl. hūzatə
prējqašlēj adv. prejkoslej; přēj
qə nāq prejkone
preqārjatə se, spreqārjatə se
prepirati se; preqārjava sta se,
da bə se qmāvə stapvā
preqvāta (tudi preqléta) lóla
preqrnitə prelomiti (kako krhko
snov); utqrnitə
prepāstə znoreti; prepādan čo-
vāq; je prepādu = zmišovə se je
nomə
prerēčə se skregati se; preraqvā
sta se
prevídēne s. uvidevnost; utrôq
nčēme prevídēñā

pretačān adj. pretekel; pravica
je pretāčanā; pretāčanə létə
prewzétə se prevzeten postati
přha ž. odpadek (ówčja, qónsqə,
qózja přha)
prhípatə gl. hípatə
prhodə adv. zgodaj; cəprhodə
prezgodaj; prhódēñ, prhódña adj.
zgoden; na wsé prhódñe, na vse
zgodaj
přhatə prskati; qòn přha, qə přh
dubi w nūs
přčqatə se prepirati se
přdanzād adv. tja in nazaj
přstrah m. živčni napad; utrôq
dubi Folanťinovo bulizən sqūs
přstrah
privodən adj. krotek; privodnā
žavina (proti spornā)
přvoz m. prelaz preko plota
přžan adj. pisan; přžana māmā
= máčaha
přjətə přijeti; prevzeti (híšo přjətə
na sé, na žanò); přjimšcəna ž.
pristojbina od prevzema posestva
přmúnətə se kakor múněj na-
rahlo prití
přowc m. prvi roj čebel
přovésənca, tudi přvėsənca ž.
krava, ovca ali svinja, ki prvič
povrže
přózatə redi nakošene trave raz-
trositi; sprózatə
přpohívatə pripogibati
přpétə pripeti; prisiliti
přpúvəq m. pridelek (svn. bú,
būwes, kn. pau)
přstan m. prstanec (pāwc, qa-
zāwc, srídñaq, přstan, məzīnc)
přstáwlatə prirasti; žitə přstáwla,
q z anā zřna věč stəblét zrástə
přtamúznətə klofutniti, udariti
přtəqnitə se dotakniti se; přtə-
qnitə se qomə zameriti se
přúdatə, přúděj gl. pradátə
přúliñq m. (kn. přúelink ein
junges Schwein)
přún m. vol črne barve (svn.
brún)

pǫzala ž. mala piščalka z vibrira-
 jočo kožico ali listom; priimek
 kričavemu človeku
 przanēstā odpustiti, oprostiti
 pūb m. fant
 pūbara ž. dekle, ki leta za fanti
 pučēlatā gl. čēla
 pudēnā adv. popoldne
 pudāž, pudīza m. podložek pod
 igo, Jochpolster
 pudrobītā nadrobiti
 pudjīd m. ogrc
 pudmēdēq m. juha iz zmedkov;
 tudi pudmētana žūpa
 pudōñqatā se izpriditi se; je pri-
 dān bīw, polē se je pa čistā pu-
 dōñqu
 pudrāsātā krilo podrecati
 pudrīpanēq m. mala štručka iz
 bele moke
 pudrzāwnēq m. ščet iz žice za
 držanje preje
 pudvēzāncā ž. dolga vrv, s ka-
 tero se podveže seno (snopje)
 na vozu
 pūfar m. velik, lesen kij za zabi-
 janje pilotov; ime trmastemu
 človeku
 pūhar, tudi pūhī m. sova; psovka
 za grdega človeka
 puhōwnātā pogoltniti; puhōwn-
 vatā; puhōwnī m. požirek, grizljaj
 pūhrad m. ležišče iz desk v pa-
 stirskem stanu
 puqrōwc m. pokrovček; bābjā
 puqrōwc babjak
 pulēdāncā ž. poledica
 pumahīvā s. pomoč; nči puma-
 hīva
 pumēčvātā povreči; sviņa, psica
 pumēčūje
 pūnatā pomniti; govoriti; pūniñe
 pa tarēqiñe
 pūnčāh m. čevelj
 pūntāqa f. večja ročna sekira;
 gl. māsaqa
 puprīd adv. vnaprej
 puprqvātā nevoljno in s pre-
 sledki delati

purisvā n. poreslo
 pušōbīñe n. postržek; pušōbva
 ž. isto; zadnji otrok
 puscāvā n. žilavka
 pūt m. plot; čris pūt sqōčitā ne-
 zvest biti
 pūte pl. Hoden; pūtnāq m. na-
 silen moški (svn. biutel gl.
 Schmeller I. 304)
 putočitā se izpriditi se; pūb se
 je putūču; dēčva se je putočiva
 puvadītā gl. vadītā
 pūzad m. ognjišče v črni kuhinji
 puzdī adv. pozno; cəpuzdī pre-
 pozno; puzdēj, poznēje adv. po-
 zneje; pōžēn, pōžña adj. pozen
 pužāhēñe s. prežganje
 pvājsnētā planiti; pvāmən pvāj-
 snā
 pvāntatā pokoro delati za grehe
 Rāčē ž. mn. leseno žlebičje (rake)
 rājsa ž. veriga-zavora; rājsatā za-
 vreti z verigo
 rājtatā meniti, misliti, računati;
 zrājtatā zračuniti
 rājtel m. prekla, s katero se navre
 vez za sveženj; zrajtlātā
 rājžəl m. drog, na katerem se suši
 meso ali klobase
 rāsownā ž. raševina, sukno iz
 preje in volne stkano
 razātā rezati; rāzlī m. majhen od-
 rezek
 razātā se glasno se smejati; ra-
 zāña ž. ženska, ki se rada reži
 rēbīčje, rēbētīčje s., rebetiqa ž.
 jerebika
 rējžāce mn. šmarnice; tudi (Ma-
 rījne) sowzice, jahličijā, jahličowje
 (prim. kn. manjšalno réasəl k
 Rose; bav. Rēsl, Rēisl)
 rəzbāsan adj. debel
 rəzmāzan adj. razvajen; rəzmāza
 ž. razvajen otrok
 rəsqrīhan, tudi rəsqrīšan adj. na-
 šopirjen (rəsqrīšan jīž)
 rəznēšlīw adj. zapravljiv
 rəzvōčēq m. razlika

rèna ž. staro železje (bav. die Renn „Stücke von Roheisen“; kn. eisən rennen: altes Eisen einschmelzen Lexer 207)
 rībanca ž. narezana bela repa
 rīhta ž. jed (Speisegang); trī rihte na dēn, pa vsē qōj nūdālne rīqatə rekati, praviti
 rīqəl m., rīqla ž. govedo rudeče in belo progaste barve; močnemu moškemu se reče, da je tāq q an rīqəl
 rincnətə ritniti; rincatə; tāq rīnca q an qōh
 rīña ž. renja (za kolače), model za potice (kn. Reine, bav. Rein)
 rīsən adv. res
 rīža ž. lesen, na kozah speljan žleb, po katerem se goni les
 rōbətə; turščico rōbətə koruzo luščiti; pu sēwsqə rōbətə po selško govoriti (vas Sele)
 rōd adj. pust, suh; rōd qrəh, rōda zamlā, rodū mäsū
 rōdətə za qěj marati; nča rōdə za stfđ; utrocə nča rōdījə za bīsīdo
 rofēndəl m. Lavendel
 rohlāč m. trd kamen za zidanje
 rōməl m., rōmla ž. govedo rdeče in črno progaste barve (kn. ramme, ramməl)
 rōnc m. pastirska prtena torba (kn. ranze, bav. Ranzen)
 ropotəc m. klopotec; priimek moškemu, ki ropota, kriči; ž. ropotēla, ropotāna
 rosniq m. vrsta trave
 rotītə qohā zaklinjati; strogo izpraševati; tāq so ha rotīlə, pa qni puvėdu; zarūtu səm ha, da qna smī puvėtə
 rožvātə rožljati; rožvána ž. ženska, ki glasno in mnogo govori
 rtičə m. mn. prednji del sani
 rtīhā ž. konec snopa s porezanimi stebli
 rūšje s. rododendron; tudi qózjə māšowñaq
 rūšowje s. Krummholz

Sā adv. sem; qāqr sà, tāq pa tā; sà pa tā; sadlė adv. tu doli (herunter); sadōvə adv. sem doli (herunter); sahōrə adv. sem gori (herauf); shorə, santrė, sownė, sōd (vse na vprašanje kje?); horsěj in horsī, santər, sovən (na vprašanje odkod?); na vprašanje sqód? se rabi tōsa, tōsėj, tōsī in tōta, tótěj, tōtī (prvo za gibanje proti subjektu, drugo za gibanje od subjekta proč)
 saqávə s. sekira z ročem nad hrbtom za sekanje mesa, špeha
 saqávəncə ž. leseno korito za sekanje mesa
 samaróh m. človek ali žival, ki rohni sam zase od jeze
 samūtaz adv. brez vprege; samūtazən čovāq neoženjen, brez lastne hiše; samūtažnė sanī (samūtažəncə) sanī, ki jih vlečejo z roko; samūtažnəq m., samūtažəncə ž. brez hiše
 sanasāq (sanasəqa) in zanasāq m. kosec; sēča za dbānist sanasīq
 sastrā ž. sestra; vėč sīstər q pa brātru
 sāwqatə sikati
 sē-sēl klic konjem na krmo
 séča ž. košnja; senožet (gorski travnik, ki se samo enkrat na leto pokosi)
 séčə, sičam kositi; puséčə pokositi; saqātə, siqam sekati (les in dr.)
 séməl m., sémla ž. govedo rumenkaste barve
 səhtātə ščegetati, žgečkati; pusəhtātə; mənė nča səhtā sem neobčutljiv za ščeget
 sfahātə se zdelati, utruditi se (svn. vėhten „sich abarbeiten“)
 sī-sīl klic svinjam na krmo
 sile prislov iz gen. sg. dosti; nāq sile
 sīnsvētə gl. svīnsvētə
 sirq m. koruza; sirqava mēšta koruzni žganci

sítuna ž. setvina, setev
 sqajtən adj. občutljiv, nervozen, siten; isto nasqajtən (slovenizacija po vzorcu pridevnikov siten: nasiten ali pa z ojačevalnim ne- itd.; v osnovi je -kajt-, ki predstavlja nem. keit < giheit, prim. bav. gi-hai Unwillen, Ungeduld, Verdruß, adj. verheit unleidlich, lästig, geheit in keit geplagt gl. Schmeller l. 1026; kn. lass mi in kait lass mich in Ruhe; mit keit lassen Lexer 137, 157)
 sqlapêc, tudi sqlepîčnaq m. skopuh; adj. sqlepîčən, sqlapîčava
 sqôd, sqôdər adv. odkod
 sqórance ž. mn. škornji
 sqôšman adj. razkuštran, nepočesan
 sqraňà ž. spodnja čeljust
 sqrîw in sqrêw, sqrêlî ž. kamnita plošča na krušni peči
 sqrmina ž. skrnina, revmatizem; adj. sqrminast in sqrîáčən
 sqrûčan adj. sključen, gl. qrûčətə se
 sqrûn m. strupene sline, strup; ud líntrna je sqrûn latû; adj. sqrûnast strupen
 sqûta ž. masten sir od prevrete sirotke; sir brez začimbe (kumine, popra in dr.)
 sqvâdanəq m. šop preje, ki se zлага pri tritvi
 sladən pəs Spürhund; slêdnə utrocə otroci, ki vse iztaknejo
 slapir m. slepec, slepič (anguis fragilis)
 slənówrat, slínówrat m. zlatica
 smodîtə = žrâtə; zasmodîtə = zažrâtə; səm vélqə drvú pusmodiva; smodîtə se za děčvo letati za dekletom
 smóle s. brinje; smóləw m. brinovc (tudi qrájnsqa burja kot preprosti prevod nemskega kránawëttar); smólave hráłce (bóbəce)

smrájda ž. = smrad; pust, neprijeten človek
 smrdlāw m. petrolej; rahel, krhek kamen
 smfəvava qúra ž. puran
 snîdan adj. požrešen
 sód adv. od tu; métə môraš, pa wžémə tód al sód, s tów bəl z nabés
 sódətə soditi; presejati; ršatə za móqo sódətə
 sôrî m. vol rumenkaste barve
 sowtán in sawtán m. kamen (grodelj) za plavž; kresni kamen
 spačəq m. izrodek
 spêčátə se nezakonsko poroditi
 sporən adj. hud, prepirljiv; spornà žanstvə
 sprîčvatə = hrozitə, ubîčvatə
 spûlhatə tekočino v posodi stresti, zmešati
 spûw adv. včasi, tupatam; še spûw pride; na spûw na polovico
 sraqoláč m. skobec
 sramsà ž. čremsa
 srbótje s. srebrot
 sridňaq m. srednji prst
 srodica ž. sredica pri hlebu
 srôtqa ž. voda od kislega mleka, ko se da sirit
 stačən pəs = stéqu pəs stekel pes
 stán m. pastirska koča
 stanovniška imena so dokaj pogostna kot krajevna in novo stanovniško ime dobi potem nove končnice (-ec, -ič) prim. v Spodnjem Rožu: kraj. Hlíněna, s Hlínan, u Hlínah; preb. Hlínčəčə, adj. hlínščə; Brôwlěna, z Brôwlan, u Brôwláh — Borowlāncə in Brôwčəčə, adj. brôwščə; Ždôwlěna, zə Ždôwlan, u Ždowláh (Seidolach); Dúlěna, z Dúlan, na Dolih (torej mešano Doljane in doli; nem. Dollich pri Borovljah); Horîčěna, s Horîčan, u Horîčah (nem. Görttschach); Liplěna, Liplan, Liplah (nem. Laiplich); Trňěna,

Třnan, Třnah (nem. Dornach); Svěčina, Svěčan, Svěchah — Svačina, adj. svaščah; Mačena in Mačena, z Mačan in Mačan, na Mačah — Mačana, adj. mačensčeh; v Zvrhnjem Rožu: Crišnan (travnik ob Mali Suhu; Svečani mu pravijo Brežin); Puthorjana, Puthorjan, Puthorjah — Puthorjance, puthorjansčeh in puthursčeh; Drawlana, Drawlan, Drawlah — Drawlance; Srijana, Srijan, Srijah — Srajanca; Borowlana, -lan, -lah (nem. Oberferlach pri Bačah); Vočana, Vočan, Vočah (s širokim o; nem. Latschach) — Vočana in Vočanarje; Hraščana, Hraščan, -ah — Hraščane; Pohorjana, -jan, -jah — Pohorjance; Zahoriče, Zahoričan — Zahorčane (nem. Goritschach pri Maloščah) stāvance ž. mn. leseno ogrodje pri zidanju (popravljanju) hiše stēhne gl. hōna stāvva, stāblēta s. steblo stāh, stāha m. stog stāqnītā iztakniti; stiqvata iztikati; subst. nastēqlāč, našēqlāč, adj. nawštēqliw stāzdā ž. steza; več stāzdi strpētā qohā trpeti koga, marati strž m. storž (koruzen, smrekov, borov); tudi čōrcāl stržēn m. Baummark; svrž koren veje v deblu stūžnāq m. lesen steber pri stogu sū-sūl klic ovcam na krmo sūhla ž. ženska, ki lan suši pri trēwnī (tērīčni) jāme sūqrowca ž. sokrvca sūtra ž. žakelj za 6 škofcev (po 20 l) svabihu, svabihava adj. slaboten swāmēnca ž. pehar (Brotkorb) svān m. siv vol; tudi siwe m. svīnsvētā, svīnsvatā pl. praznik vseh svetnikov; tudi sīnsvētā svitnāq m. železno držalo za špane (treske) svrž gl. stržēn

Šahā, šajē ž. šega šājqa ž. splav z utico za veslača šāpatā tepežkati; našāpatā, ušāpatā natepsti šāpēlca ž. tepežnica šāra gl. plēna šārtāl m. kolač, potica ščāmēl m. čmrlj ščāmētā srbeti; pu qropilā ščami; al te bāčēva pīqna, te bo ščūmuve šēntī, šēntrī kletvica; adj. šēntanā, hēntanā šāmēn čovāq šumen, pripit človek šāntāwfarče mn. praznik vnebohoda šāptāw m. špital šīlowje s. igle igličastega drevja šiqan adj. čeden, lep; pušiqan šqlēnfa ž., tudi šqlēnfrnca kaj polmljenega; zapah pri lesi; priimek nemarni ženski (vlačugi) šqlandrātā klepetati; šqlandraha ž. klepetulja, tudi šqlēndra šqōpnāq m. pravljica pošast, ki leta ob večerih in po noči po zraku šqūrt m. nepovabljen gost pri ženitovanju; šqūrtatā nepovabljen v goste priti šlabānqa ž. ženska jopica (se nosi nad krilom) prim. svn. slavenīe, slavīne (> šlabajn-qa) šlabfqnātā z jezo pobrisati, odvreči šlīnā adj. poslednji, zadnji šnājdaqa ž. tesarska sekira šōha, tudi šōja ž. šoja šōbatā schaben, postrgati; pušōbatā; pušōbihe s.; pušōbva ž. orodje za postrganje šōq m. jata (bav. schock s. Haufen, Menge) špānt, špinta m. nezapečeno testo; špintast qrah (bav. Spind, svn. spint, spindig) špīrtva ž. špriklja štarmātā štokljati, togo hoditi, po vodi broditī štēcāl m. nizek škofek za umivanje (kn. stōtzel)

štérən, štérna m. močerad
 štədôr m. hišna kamra (kn. studore, stadorn; bav. studori)
 štéha ž. medena rezina
 štəhàma adv. takoj, nemudoma (prim. bav. stichmässig = heftig, Schmeller II. 724)
 štəqlátə brcati z nogama; štəqlávə s. otrok, ki brca
 štīl klic govedu, da gre nazaj
 štūcla ž. priimek lahkoživi ženski (s kratkim krilom)
 šūqñətə izliti z zamahom; vodò šūqñə zə škáfa
 švātātə z roko potipati; pušvātātə švřqla ž. priimek lahkomiselni, nemirni ženski

Tà adv. tja; tə in témə tukaj; tám in támə; tatlè, thorè, townè, tantrè, tód; tà, dowlèj in dowlí, tadòvə; hortèj, hortí, tahòrə, tovən in vənta, tantàr; tóta, tótèj

tabérna ž. gostilna
 táj adv. torej; pa pojðə táj; qədr táj bo šèst vúra; narédə taqə al pa qáqr táj
 tájqəsl kletvica (nem. evfemizem za Teufel; kn. taixəl, bav. Deixl)
 talabàn m. teleban; adj. zataléban
 taléqatə, tudi toléqatə kotati; zataléqatə
 tancátə naglo prestopicati
 tañátə z muko rezati (s topim nožem); dolgočasno besedičiti
 tarbàn m., tərba ž. priimek nerodnemu človeku (svn. dörper, törper „Bauer, bäuerisch roher Mensch, Tölpel“ pomešano s slov. teleban)
 taréqatə, tudi taréqatə, taríqatə besedičiti, govoričiti; tarána ž., taréqowc m.; taréqñe s.; če se ženske dolžijo obrekljivosti, se reče porogljivo: váša tarána pa naši taráñə tarána nahána
 tarqátə bloditi, brez smotra okoli hoditi; uqúle tarqá pa trapá;

qna bôm tqájbartə tovən tarqáva; tarqá za déčvo; zatarqátə se zaleteti se kam; tarqáč m., tarqáha ž. omejen človek, ki okoli blodi (kn. targgeln taumeln, stolpern; bav. tärkln)
 tasátə tcsati; besedičiti; tasána ž. človek, ki brez zveze besediči (tudi tésva ž.); tésva ž. sekira za dolbenje korita
 tášqa ž. darilo botrov otrokom za veliko noč (šártəl, sádje in dr.)
 tátrman m. lesen vodnjak; zvrtnan panj za studenec (kn. tättermann; o izvoru besede gl. J. Janko Casopis pro mod. fil. XV. 203 sl.)
 tavúzatə žvečiti; tavúzli m., tavúzla ž.
 tázətə tešiti; putázətə
 tébəh m. konjska nadušljivost; tébəšən adj. nadušljiv (konj) (kn. tóbik, bav. tőbig, svn. tőbic rasend, toll, schwindsüchtig; kn. tőbe ž. Dampf, Pferdekrankheit)
 témə adv. tukaj; tə adv. tu
 tēpəh, tudi tēpəh m. trikot strehe ob konceh slemen
 təmračən adj. mračen
 tjībōtl tudi ibōtl ali übōtl klic konju, da gre desno
 tlúca ž., tlúci m. = talè, tēlica
 tohnátə nosljati; tohnác m., tohnána ž.
 tojdá adv. = sevída
 tōqī m. kladivo na dolgem držaju za kamenje tolči
 toléqatə gl. taléqatə
 torəq m. torek; u tóre jutrə, u tórə vačár; tudi u sríde (četrte, pète, səbóte, pundíle) jutrə
 tōwqa ž. sekira
 tóžən dēn uradni dan pri sodišču (nekdaj na graščini)
 tožlòw, tožliva adj. nagnjen k pri-toževanju, lenosti
 trácətə nagajati (kn. trätzen reizen, necken)
 trāhatə pripekati; mənè tráha; tò ha tráha; donəs tráha (prim.

beträgen, träge verdrießen
 Schmeller l. 657)
 trahînatə z jezo zibati, sem in tja
 nositi
 trāntara ž. priimek leni, neokretni
 ženski
 trāsəq m. natresk
 trbōs m. opojna pijača; mēd se
 sqūha pa z žyānam pumiša; na
 trbōs jētə na popivanje trbosā iti
 trbōsəntə štrbunkniti
 trēwnā jāma = tērična jāma
 trqəl m. hlod; trqlēj m.
 trnēhəl m. priimek neumnemu,
 čokastemu človeku (najbrž iz kn.
 der nēgl, nīgl; nēgl pomeni
 majhnega, debelega, tudi pokve-
 čenega otroka)
 trōbālətə težko nesti; (qōn)tra-
 bānt so wčāsə trobālələ; žāqəl
 je qūmēj zatrobālu
 trōd m. kolika; trōd vōmə čəvəqə,
 da se pu tlīh vāla pa na pumājte
 wpīje; vodā je trodovītna, žyāne
 pa trōd mori
 trōjdara = trōla, lola ž. lahko-
 živa ženska
 trōta morā ž. prim. kn. trūta,
 svn. trute; pri Schmellerju l.
 649 mara truta; svn. mare
 Nachtalp; ags. māre incuba
 trš, tršā m. grmiček; v strmīnə
 mōre wsāj qāq tršōwje stātə, da
 se pvās qna dīva
 tršətə trditi, zatrijevati
 trūcatə = žūhatə moledovati, pro-
 siti, vsiljivo zahtevati
 tūje prim. adv. toliko; on še za
 tūje qni q pa nahów brātr; za
 tūje q tā bə jēs tūdə bīva (iz
 *to-d'e)
 tūqa ž. Tücke; putūqān čovāq
 (svn. tucke)
 tūlava ž. odpadki preje
 tūlčqatə, utūlčqatə obtolči
 tūmpast adj. top (kn. tumpet
 abgestumpft iz slov. tōpъ je bilo
 znova izposojeno)
 tūr m. tvor

tūtī m., tūta ž. cucelj
 tvāčī m., počasen, len človek

Ubalitə prevaliti; ubalitə se pasti
 ubēdən, ubēna adj. noben
 ubīčvatə obljubljati, pretiti, gro-
 ziti
 ubīrmatə birmati; natepsti
 ubrāmənce ž. mn. naramnice
 ubrēzən utrōq poreden otrok
 ubrlātə gl. brlātə
 ubūd m. obod
 ucā, tudi owcā ž. ovca; dbī ucə,
 trī ucē, pēt uvēc
 učābatə gl. čābatə
 učāwlatə se qohā izzivati koga
 (k vzkliku kn. čahī)
 udātə se omožiti se; anā sastrā
 se je udāva na hīšo, hūna pa na
 ročē
 udēnītə šivanco udeti; udīvətə
 udnēšqvatə odlagati, odnašati
 udūp m. olupek
 uhənītə, uhēnam se izogniti, od-
 makniti se; uhīnvatə se
 uhlādətə ogledati, skrbeti; uhlé-
 dane hāfle; dorə uhlédana žəvīna
 uhrād m. ograja, kamor je na pla-
 nīni živina črez noč zaprta; uhrāc
 m. enakšna ograja za ovce
 uhūzatə gl. hūzatə
 uhrēnītə ogreniti; na vso moč
 udariti
 uhrībatə sneg s strehe ogrebsti;
 uhrībanəq m. snežen plaz s strehe
 uqlē adv. okoli
 uqrēnītə se strditi se; vūj se
 uqréne
 umāh jomə je dāvə omahnil je
 (zgubil ravnotežje)
 umavə s. omelo; umawcē
 uməhvātə, uməhūjam se obo-
 tavljati se
 umīsama = umīs adv. vmes
 umūlan adj. medel, omuljen
 upāš, -ā m. ograjena redka hosta
 ušəbnītə, ušēbne upogniti; ušīb-
 vatə; ušībje s. grmičje
 uštēlatə qohā = učēdətə (utroqā)

uštétatə se ustaviti se; qòh se
uštéta, čovaq se pa pudónqa
(kn. stötig widerspenstig; stöt
haben)

uštréqu, uštréqva adj. neubogljiv,
poreden

uštrít adv. vštric

utáp, utépa m. otep, škop (velik
snop)

utéhnetə čas imeti; je utéhnu,
samú votú qni; al utéhne pre-
márnəvat al pa náq

utličə qoha natepsti, pretepsti;
utličə ha, sáj qni tvój brátr

utótatə uničiti (k nem. töt; kn.
teatən tóten, vernichten)

utrótatə, putrótatə: utrocə se
utrótijə tako, da primejo enega
za roke in noge, ga zagugajo in
spustijo; sanasécə putrótijə hrá-
blowčínə (prim. nem. trotten
Schmeller I. 680)

utúq m. otekline

utvéstə, utvézam privezati; pojdə
utvézat žəvino; pəs je utvézan

uzəhnətə, uzíhnəm vzdigniti; uzí-
hvətə; prewzíhnu se je

uzéwčən adj. redek, zaželjen

uzlapátə se zmočiti obleko v rosi,
vodi

uzftən adj. požrešen; užftnə pitə,
jéstə; užftnəq, užrtniq m., užrt-
nica ž.; užrtnija ž. požrešnost

Vadətə, vim vedeti; utrocə nča
vijə hvále; dorə səm jomə stúru,
pa nča vi hvále

vadítə pražiti; puvaditə móqo za
žpánče, žitə za qofé

váha, váhe in váje ž. sok; slaba
juha, zalito mleko (vlaga)

váha, váhe ž. Wage

vahútatə = vahvátə se gugaje se
iti; se vahúta q anə zíbu; qolás
vahvā

vājātə lajati

vajnatə majati se; dúrə (vóqne)
vajnáje; hvánt vajná na čəvčəqə
(kn. wān, wānen „wehen“)

vájsqatə vriščati, cviliti; vájsqíne s.
vāq, vāqa, pu vacə m. = dřča ž.
žleb po zemlji, po katerem se
goni les; vlak

vāqa, vāqe ali váce ž. košata veja,
na katero se naloži seno (stelja), da
se po strmini navzdol zveče; vlaka
vaqət, vahtā m., tudi vahtə s. la-
ket; dolžinska mera; pēt vahti
vānəq adv. narahlo; vānəq vājētə
dřzātə; qna dřzə nēt táq vānəq
(svn. wanc = wankel, schwan-
kend, unbeständig)

vātālcā ž. črna glinasta skleda za
moko vaditə; latvica

vātnə mlīn m. vejača, vevnica
vatvátə, vatújam po vrhu žeti,
da ostane dolgo strnje; isto:
puvrhvátə

vāva ž. stranski rokav Drave (nem.
laue „Lache“)

vél klic konju, da obstane

véča ž. davek; véčo pvačvátə

véhva ž. priimek okornemu člo-
veku, zlasti če se pri hoji vahvā;
səm qój táq anə véhva (= slab
v nogah); pjānc hrə q pa ná vé-
hva; adj. véhvast, zvéhvan; jəhvā
je véhvasta skrivljena, vegasta

véha ž. večča; bolehav, slaboten
človek

vějnəq m. sesekana in z listjem
posušena veja za krmo drobnici

véqlā ž., véqlī m. jokav otrok;
véqatə

vəntvátə anwenden (kn. wentən)

vērca ž. veverica

veričqa ž. palica, s katero se prst
(zemlja) z lemeža drega

verija ž. lesen steber pri lesi

vétər, vatrā, na vētrə, mn. vētrə
in vētrōvə, vētrōw

vəhátə se lagati se; vəzníqa mə
je pusvōw kljub obljudi ni pri-
šel; vəznija ž. laž

vézíne s. darilo otroku za god
vəhréd ž. spomlad; z víhrədə; na
víhrad (prim. kn. enakšno tvorbo
auswärt m. pomlad)

vəhnitə uhñiti, klofutñiti
 vīnahtə ž. mn. Weihnachten
 vīrh m. Weihrauch
 vīvəncə ž. lesena lopatka za moko
 vóč = vóčəš hočəš
 vól klic volu, da obstane
 vòh, vòha, u vózə m. log, pašnik
 z redkim grmovjem
 volátə veljati; volávən veljaven
 vósanca ž. gosenica
 vosəc, vosca m. osat
 vóštaqa ž. močna sekira za ob-
 sekovanje vej (Asthacke)
 vòw, vovà mn. volà
 vòwšje s. jelševje; vówšovəc m.
 jelša; vówšave drvė
 vrájmatə se prigoditi se; srėčnə,
 pa dorə se vrájmi tabė
 vožəna ž. južina, obed; vožənatə
 vrīwna vodà vrela voda
 vrzėla = lėsa ž. vrata v plotu
 vrqvátə tudi brqvátə brbotati;
 qròp vrqvà qə vrėje; vodà vrqvà
 s tatrmana
 vù, vùva m. pivo, ol
 vùhratə wuchern; vùhru, vùhrava;
 subst. vùhrnəq
 vúraq m. urok
 vùščow n. ž. voskovina; voščevina

Zabīw m. zabela; zabilətə
 zābu, zābva m. sir, začinjen s
 kumino, poprom (papriko); gl.
 sqūta
 začīnqatə = zadržimata
 zād adv. nazaj
 zadāvátə, zadívam zadelati; ant-
 qāj dni smo w hñfvo zadavėlə;
 zacoprati: pr žəvinə je zadívənə,
 da nča ji, da cřqa
 zadéqatə zapraviti
 zafaláqatə zapraviti, napačno
 kaj narediti
 zafflətə zavihati
 zahálətə se zmotiti se; se je za-
 háləva pa sù naměstə cúqra w
 qofė djáva
 zahodà adv. zgodaj, prezgodaj
 zahovėjan adj. trmast kot govedo

zahřčan adj. z debelim vratom
 zahřčan q an bəq; gl. hrčitə
 zājtre = jūt্রে zjūtřėj
 zaqānətə malo zaspati; lahko
 umreti
 zaqlančátə se gl. qvānq
 zaqúpətə se zmotiti se pri kup-
 čiji; zaqúpu səm se na tòm qónə;
 volė zaqúpətə = háro dátə; za-
 qəplėnə volə
 zalítatə zastareti; mój dīw je za-
 litan
 zalětětə se qomə zameriti se
 komu
 zanasáq gl. sanasáq
 zalíčvatə se zaletavati se
 zapėñatə šrangati; zapėñowcə,
 zapėñine s.
 zapúnėne s. spomin
 zarėčə se zagovoriti se (opra-
 vičba: se še fārjə na qāncəlno
 zaračė!); zaobljubi se, da česa
 ne storim (pregovor: zaráčanā
 qruha se vėlčə máwžəne rīžėjə)
 zarėdama adv. zapored
 zarotitə gl. rotitə
 zásaqa ž. svinjska mast z ocvirki
 (žmāwc brez ocvirkov)
 zāsəm m. zapah pri vratih
 zastán adj.; səm zastán, da qna
 mó dówhə hoditə; zastána vúra
 stalno vreme
 zátowc m. tilnik
 zavóčətə izdati; nomə nča za-
 vóčə
 zdána dúša verwünschte Seele
 zdih m. vzdihovanje; smih pa zdih
 hre pu ldih (je nalezljiv)
 zdřt qvās škrbast, gluħ klas
 zəbnitə zginiti; strašívə je zəbnivə;
 hlėj da zībneš!
 zəšiqatə se preplašiti se; qón se
 zəšiqə
 zγāñatə kregati se, hudovati se;
 je norėva pa zγāñava
 zγolən adj. podoben; sīn je tī
 zγolnə átėj; tā je tī zγolnə máma
 (zgolj)
 zγvāwžje, zγāwžje n. zglavje

zmát, zmatà m. donos daril novo-
poročencem na ženitovanju
zmêče; tudi zmétqe ž. množ.
zmetki (Buttermilch); sãm mähqû
zmédva, je vélqə zmétqu (I) v pútrə
ustávə (pri Celovcu: trépine; Zg.
Rož: matúda)
zməščátə zmeščati; sádje zməšči
zməščétə besedo prelomiti; al
zməščiš, boš zyəbəc pa zapádaš,
qār na nû dáš
zmlězvó s. prvo mleko po teletu;
sər ud zmlězvə
zmfđan adj. zgrbančen
znāq adv. vznak
znōtər m. od plota obdano polje
znūžje s. vnožje
zohñtə se izogniti se; zohñ-
vatə se
zriqatə izrekati
zúštlow, zúštlava adj. sladko-
smeden (kn. gəlustən begierig;
der gəlust Naschsucht)
zvatrnétə izpuhteti; hájst (špirit),
qāfra zvatrni
zvěččəra = zvěččər
zvédə, tudi zvédə adv. menda
vendar; bo ja zvédə pršəw (prim.
stcsl. vědē „omnino“)
zvêratə se iztegovati se, polega-
vati drugim v napotje; zvéra ž.
človek, ki se izteguje, zvera
Žába ž. žaba; kolika pri goveji
živini: žába napáde qrávo, da se
vála pa štôqa
žanstvó s. in ž. ženska

žarəq adj. žaltav; žarəq pútr;
žarqə zásaqa, žarqû mäsû
žâwžī m. počasen, slaboten človek
ždétə ždeti: ždi qāqr bə spāw;
těstú ždi, qə narázən lēti pa qna
hosti
žéhññe, žéhñne m. žegnanje; darilo
žétva, žétle žetev
žəbrátə moliti; žəbráne s.
žladrátə žlobudrati; žladrána,
žlédra
žlapátə lokati; pəs žlapá (žléple);
tāq žléplaš q an pəs
žlāpnətə, žlāpnəm klofutniti; žlé-
prncə ž. klofuta
žlémprqə ž. vratca na svinjaku,
ki se navzgor odpirajo
žlějfe ž. mn. koli na težke sani
(svn. sleife Schlitten)
žlöh, žliha m. drča v skali (svn.
slich Spur, Glitschbahn)
žōntə ž. močnik, gosta jed
žōqátə dregati; žōq m. stopalo
nogavice; žōqī m. zavaljen otrok
žfčətə cvrčati, režati; pəs žrči;
utrōq žrči pa cvrči; tāq žrči q
an sqliđnaq
žfv, žrvī ž. žrd (žrd vezano z vrv;
v bərw, rod. brlí ž. je ista menjava
med v in / kot v cěrəw, cěrle)
žúhatə gl. trúcatə
žúliñq m. žulj
žvāhta ž. sorodstvo; prav dalj-
nemu sorodstvu se reče: anə
žvāhta zə sédme žúpe; ud bra-
tránca utrocš so še na prúvi
žwāhtə z málim strícām.

Popravki

Velika številka znači stran, mala zgoraj ali spodaj pa vrsto zgoraj ali spodaj

6¹⁶ popravi niĵə v: niĵu — 10₁₆ bogatinc: bohatinc — 11₉ rajale: rajale — 14⁶ prtfədəva: putfdəva — 14₁₈ prhode: prhodə — 26₂₀ tū: tō — 27¹⁸ vedəva: vadəva — 31₁₆ Čėjqeděj: Čėjqeděj — 31₈ Ğdū: Hədū — 32₁₉ vsēmə: vsimə — 35₁₁ təmə: təmè — 36₂ qrāfel: qrāfəl — 43₇ padè: pādè — 43₁₈ spəzdəva: spəzdəva — 45¹⁵ utraqām: utroqām — 50⁴ tirjatə: tirjate — 51₁₈ tēmfīncə: tēmfīncə — 52¹⁸ zapurédoma: zarédama — 54⁸ hróbějšə: hróbějšə — 54₁₉ z dēvə: za dēvə — 56⁵ bulizen: bulizən — 56⁷ pa móre: pa qna móre — 58¹⁸ Mázijə: Mázijə — 59₁₆ vrsta se začne: ji — 60₉ pristavi na koncu vrste: je — 61₇: 6./11. — 66₈ hōste: hostè (ali hūste) — 69₂₀ basātə: basātə — 71₈ pūhom: pūham — 73⁹ qtèrə: qtèrə — 76₄: 25./7. — 76₁₈ ahnētə: ahnète — 79₄ māvženo: māvžəno — 79₁₅ tačé: tačá — 80₆₋₈ za-bilə: zá-bilə — 84¹⁹: 16./10.; 84¹⁹: 23./11.; 84²²: 6./11. — 85⁸: 21./12.; 85₂: 17./3. — 88¹⁹: 8./6. — 88₁₁ špīndel: špīndəl — 91¹⁶: 16./10. — 91₆ lédrašt: lédrašta — 94⁸ šilowjə: šilowje — 96¹⁶ pripiši na koncu vrste: má.

V oceno in zameno doposlane tiskovine.

Od 1. novembra 1936 do 15. decembra 1937.

- Kr. Srpska akademija, Beograd: Posebna izdanja. 115. Georgijević K., Srpskohrvatska narodna pesma u poljskoj književnosti. 1936. — Srpski etnografski zbornik. XII. 1909.
- Deutsch-ausländischer Buchtausch, Berlin: Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus... 58. Wien u. Leipzig 1937. — Roth S. L., Gesammelte Schriften. V. Hermannstadt 1937.
- Istorisko društvo, Novi Sad: Glasnik Istoriskog društva. IX, 4; X, 1—4. 1936—1937. — Posebna izdanja. 5. Kirilović D., Srpski narodni sabori. 1937.
- Skopsko naučno društvo, Skoplje: Glasnik Skopskog nauč. društva. XV—XVI. 1936. — Zbornik za istoriju Južne Srbije i susudnih oblasti. I. 1936.
- Znanstveno društvo za humanistične vede, Ljubljana: Razprave. 12. Ocvirk A., Teorija primerjalne literarne zgodovine. 1936. 15. Naligtal R., Starocerkvenoslovanske študije. 1936.
- Družba sv. Mohorja, Celje: Cvetje iz domačih in tujih logov. 11. Cigler J., Sreča v nesreči. 1936. — Mohorjeva knjižnica. 67. Petelin S.-Kroš A., Pregled občne zgodovine. 4. snop. 1936. 89. Grčar J., Deviška zemlja v krvi. 1936. 90. Möderndorfer V., Koroške narodne pripovedke. I. 1937. 93. Stelč F., Cerkveno slikarstvo med Slovenci. 1937. — Mal J., Zgodovina slovenskega naroda. 14. snop. 1936.
- Gesichtsverein für Kärnten, Klagenfurt: Archiv für vaterländische Geschichte u. Topographie. 24.—25. Festgabe für Dr. Martin Wutte. 1936. — Carinthia I. 126, 1—2. 1936. — Register der Aufsätze der Jahrgänge 101—125. 1936.
- Instytut Zachodnio-slowiański, Poznań: Archiwum etnograficzne. 2. Pietruszyńska J., Dudy wielkopolskie. 1936. 4. Bossowski J. J., Sądy Boże na Pomorzu. 1937. — Slavia occidentalis. 15. 1936.
- Römisch-germanische Kommission, Frankfurt a. M.: 24./25. Bericht der Röm.-germ. Kommission. Berlin 1937. — Germania. XX, 4; XXI, 1—4. Berlin 1936—1937.
- Slovenska matica, Ljubljana: Kant I., Dve razpravi. 1937. — Kreft B., Velika puntarija. 1937. — Prevodi iz svetovne književnosti. 21. Cervantes M. de, Bistroumni plemič don Kihot iz Manče. 4. knj. 1937. — Seliškar T., Pesmi pričakovanja. 1937.
- Etnografski muzej, Beograd: Glasnik Etnografskog muzeja. XI. 1936. — Posebna izdanja. 6. Prilozi proučavanju naše narodne keramike. 1936.
- Etnografski muzej, Zagreb: Franič I. T., Reorganizovani Etnografski muzej u Zagrebu. Beograd 1936. — Vjesnik Etnografskog muzeja. I.—III. Beograd (Zagreb) 1935—1937. — Posebna izdanja. 1. Franič I. T., Hrvatsko Primorje. I. 1937.
- Naukove tovaristvo imeni Ševčenka, Lviv: Praci geografičnoj komisii. I. 1935.
- Polskie towarzystwo historyczne, Lwów: Kwartalnik historyczny. I, 1—4; II, 1—2. 1936—1937. — Wiadomości historyczno-lydaktyczne. IV, 1—4; V, 1—2. 1936—1937.
- Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk, Poznań: Łuczakówna H., Wiktor Heltman. 1935. — Prace Komisji Historycznej. I, 1—4; II, 1—5; III, 1—2; IV, V, VI; VIII, 5; IX, 1. 1921—1936. — Sprawozdania Poznań. Towarzystwa... IX. 1935.
- Towarzystwo przyjaciół nauk na Śląsku, Katowice: Fontes. II. Musiol L., Staropolskie teksty. 1936. — Roczniki. V. 1936.
- Slovanský ústav, Praha: Carpatia. I. a. 1936.
- Historischer Verein für Steiermark, Graz: Beiträge zur Erforschung steir. Geschichtsquellen. 43. Lang A., Die Salzburger Leben in Steiermark bis 1520. 1937. — Zeitschrift des Histor. Vereines... 30. 1936.
- Archaeologiai értesítő. XLVIII—XLIX. Budapest 1936. — Archivum Europae Centro-orientalis. II, 1—4; III, 1—3. Budapest 1936—1937. — Atti dell'Accademia scientifica Veneto-Trentino-Istria. Ser. III, vol. XXV. Padova 1935. — Barč J., Prinosi slovenskim nazivima bilja. Zagreb 1937. — Bratislava. X, 3—5. Bratislava 1936. — Čas. XXXI, 1—10; XXXII, 1—2. Ljubljana 1936—1937. — Časopis československých knihovníků. XV, 3—6; XVI, 1—2. Praha 1936—1937. — Časopis Matice Moravské. LX, 1—4; LXI, 1—2. V Brně 1936—1937. — Časo-

pis Národního muzea. CX. V Praze 1936. — Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci. L. Olomouc 1937. — Český časopis historický. XLIII, 3—4; XLIII, 1—2. Praha 1936—1937. — Jugoslovenski istorijski časopis. II, 1—4. Beograd 1936. — Dolgozatok. XII, 1—2. Szeged 1936. — Dom in svet. Nova knjiga. IV, 7—10; V, 1—2. Ljubljana 1936—1937. — Društvo sv. Save. 47. Spomenica 1886—1936. Beograd 1936. — Centralnaja Evropa. IX, 5—6; X, 1—5. Praha 1936—1937. — Süddeutsche Forschungen. II. München 1937. — Fundberichte aus Österreich. II, 3. Wien 1937. — Gajret. XVII, 10—12; XVIII, 1—14. Sarajevo 1936—1937. — Glasnik heraldike. I, 1—3. Zagreb 1937. — Glasnik Muzejskega društva u Bosni i Hercegovini. XLVIII, 1—2. Sarajevo 1936. — Chmelaf J., Les minorités nationales en Europe centrale. Prague 1937. — Bonner Jahrbücher. 140—141. 2. T. Darmstadt 1937. — Prekmurska knjižnica. I. Zelko I., Mikloš Küzmič. Novak V., Franc Ivančecy. Sobota 1937. — Kranjec S., Med Napoleonom in Leninom. Ljubljana 1937. — Kronika slovenskih mest. III, 3—4. Ljubljana 1936. — Letopis Matice Srpske. 344—346. Novi Sad 1935—1936. — Ljubljanski škofijski list. LXXIII, 10; LXXIV, 1—10. Ljubljana 1936—1937. — Lončar D., Dr. Janko Serneck. Ljubljana 1937. — Lud. Serja II, tom XII, 1—4. Lwów 1933. — Matica rada. I, 1—5. Beograd 1937. — Mentor. XXIV, 3—10; XXV, 1—4. Ljubljana 1936—1937. — Misel in delo. II, 6—12; III, 1—11. Ljubljana 1936—1937. — Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde. LXXVI; LXXVII. Salzburg 1936—1937. — Napredak. XI, 11—12; XII, 1—11. Sarajevo 1936—1937. — Novitates Musei Sarajevoensis. 13. Sergejevskij D., Aquae S... bei Sarajevo. Sarajevo 1936. — Numismatika. II—IV. Zagreb 1936. — Pavičević M. M., Crnogorski humor i šala. Zagreb 1934. — Pavičević M. M., Narodne pikanterije iz Jugoslavije. [Zagreb 1937.] — Orientalia christiana periodica. I—II. Roma 1935—1936. — Popolnik. LVIII, 3—10; LIX, 1—2. Ljubljana 1936—1937. — Slovenski pravnik. L, 11—12; LI, 1—12. Ljubljana 1936—1937. — Južni pregled. X, 10—12; XI, 1—11. Skoplje 1936—1937. — Strani pregled. VI, 1—4. Beograd 1935. — Umetnički pregled. I, 1—2. Beograd 1937. — Slovanský přehled. XXVIII, 8—10; XXIX, 1—9. Praha 1936—1937. — Prijatelj I., Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848—1857. V Ljubljani 1937. — Prilozi proučavanju narodne poezije. III, 2; IV, 1. Beograd 1936—1937. — Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. XVI, 2; XVII, 1. Beograd 1936—1937. — Sokolska prosveta. VI, 1—10. Beograd 1936. — Razstava slovenskega novinarstva v Ljubljani. Ljubljana 1937. — Nova revija. XV, 5—6; XVI, 1—5. Makarska 1936—1937. — Československo-jiboslovenská revue. VI, 6—10; VII, 1—6. Praha 1936—1937. — Revue des études slaves. XVI, 1—4. Paris 1936. — Rozprawy historyczne. XVI. Warszawa 1936. — Ruch slowiański. S. II. R. I, 1—3; II, 1—10. Lwów 1936—1937. — Sbornik Matice Slovenskej. XIV, 2—4. Turč. Sv. Martin 1936. — Slavia. XIV, 1—4. Praha 1936—1937. — Slovo. 1—3. Lviv 1936—1937. — Sodohnost. IV, 10—12; V, 1—10. Ljubljana 1936—1937. — Spomenica varaždinske gimnazije. 1636—1936. Varaždin 1937. — Narodna starina. 33. Zagreb 1937. — Starinar. III, ser. X—XI; XII. Beograd 1936—1937. — Stelė F., Monumenta artis slovenicae. II, 1—6. Ljubljana 1937. — Stimmen aus dem Südosten. I, 1—2. München 1937. — Sudeta. XII, 2, 4; XIII, 1—4. Reichenberg 1936—1937. — Slovenski učitelj. XXXVII, 11—12; XXXVIII, 1—12. Ljubljana 1936—1937. — Vasi szemle. III, 5—6; IV, 1—6. Sombathely 1936—1937. — Vatovec F., 140 let slovenske žurnalistike. Maribor 1937. — Bogoslovni vestnik. XVI, 4; XVII, 1—3. Ljubljana 1936—1937. — Geografski vestnik. XII—XIII. Ljubljana 1937. — Národopisný věstník československý. XXVII—XXVIII. Praha 1934—1936. — Planinski vestnik. XXXVI, 10—12; XXXVII, 1—11. Ljubljana 1936—1937. — Ribiško-lovski vestnik. III, 11—12; IV, 1—10. Ljubljana 1936—1937. — Zdravniški vestnik. VIII, 8—12; IX, 1—9. Ljubljana 1936—1937. — Franjevački vjesnik. XLIII, 11—12; XLIV, 1—12. Beograd 1936—1937. — Vjesnik Hrv. arheološkoga društva. XVI. Zagreb 1935. — Vjesnik kr. drž. arhiva u Zagrebu. VII. Zagreb 1937. — Vrela i prinosa. VI; VII. Sarajevo 1936—1937. — Wydawnictwa Muzeum Śląskiego w Katowicach. Dział I. Tom VI. Malicki L., Zarys kultury materjalnej górali śląskich. Katowice 1936. — Zapisi. XVI, 6. Cetinje 1936. — Zbornik za umetnostno zgodovino. XIII. Ljubljana 1936. — Wiener Zeitschrift für Volkskunde. XLI, 5—6; XLII, 1—6. Wien 1936—1937. — Numismatické zprávy. 14; IV, 1—5. Praha 1936—1937. — Ljubljanski zvon. LVI, 11—12; LVII, 1—10. Ljubljana 1936—1937. — Žena in dom. VII, 11—12; VIII, 1—12. Ljubljana 1936—1937.

INSTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

R dp
ČZN
1936

39

120030149

COBISS •